image
not
available

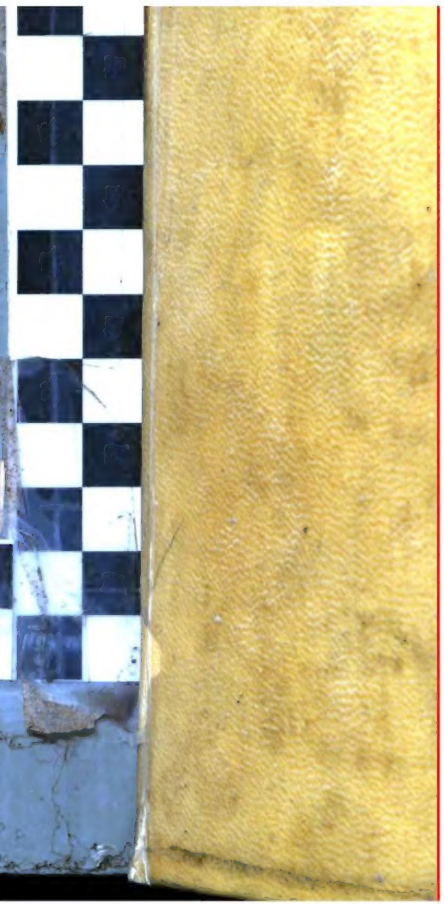

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
25 D
16

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

81

DE OFFICIO PRINCIPIS CHRISTIANI

LIBRI TRES.

AVCTORE ROBERTO
S.R.E. Card. Bellarmino
E Societate IESV.

AD SERENISS. PRINCIPEM
WLADISLAVM
SIGISMVNDI III.
Poloniæ & Sueciæ Regis filium.

D. Sancta

Ma. Magd. Urbis

ROMÆ, Ex Typographia Bartholomæi Zannetti. M. DC. XIX.

Cum Priuilegio, & Superiorum Permissu.

Digitized by Google

12 25 b 16

Digitized by Google

PAVLVS PAPA V.

Ad futuram rei memoriam.

VM sicut dilectus filius Ioannes Paulus Gellius Bibliopola Vrbis, Nobis nuper exponi fecit, ipse vnum de officio Principis Christiani, à dilecto filio nostro Roberto Tituli sanctæ Mariæ in Via Presbytero Cardinali Bellarmino nuncupato, compositum, Latino & Italico idiomate, ac alium libros de Repub. & politia Christiana inscriptos, à dilecto filio Ioanne à sancta Maria Ordinis Fratrum Minorum S. Francisci de Obseruantia Discalceatorum nuncupatus, similiter compositum, & opera dilecti etiam filij Iulij Cæsaris Bracini ex Hispanico, in Italicum idioma translatum, in lucem edere intendat; aç vereatur, ne postquam in lucem prodierint, alij qui ex alieno labore lucrum quærunt, eosdem libros imprimi curent, in ipsius Ioannis Pauli damnum, ac præiudicium. Nos eiusdem Ioannis Pauli indemnitati, ne ex impressione huiusmodi aliquod dispendium patiatur prouidere, ipsumq; specialibus fauoribus, & gratijs prosequi volentes, & à quibuscuis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, alijsq; Ecclesiasticis sententijs, censuris, & pœnis à iure, vel ab homine quauis occasio-

Digitized by Google

ne, vel cauſa latis, ſi quibus quomodolibet innodatus exiſtit, ad effectum præſentium dumtaxat conſequeñ. harum ſerie abſoluentes, & abſolutum fore cenſentes, ſupplicationibus eiuſdem Ioãnis Pauli nomine Nobis ſuper hoc humiliter porrectis inclinati, Ioannı Paulo prędicto, vt decennio proximo durante, à primæua eorundem librorum, dummodo tamen antea à à dilecto filio Magiſtro Sacri Palatij approbati fuerint impreſſione computando, nemo tam in Vrbe, quàm in vniuerſo ſtatu Eccleſiaſtico, mediatè, vel immediatè Nobis ſubiecto, libros prædictos ſine ſpeciali dicti Ioannis Pauli, aut eius hæredum, vel ſucceſſorum, aut ab eis cauſam habentium licentia imprimere, ſeu ab alio, vel alijs impreſſos vendere, aut venales habere, ſeu proponere poſſit, auctoritate Apoſtolica tenore præſentium concedimus, & indulgemus. Inhibentes propterea vniuerſis, & ſingulis vtriuſque ſexus Chriſtifidelibus, præſertim librorum impreſſoribus, ſub quingentorum ducatorum auri de Camera, & amiſſionis librorum, & typorum omnium, pro vna Cameræ noſtræ Apoſtolicæ, ac pro alia eidem Ioanni Paulo, & pro reliqua tertijs partibus accuſatori, & Iudici exequenti, irremiſibiliter applicandorum, eo ipſo, abſque vlla declaratione incurrendis pœnis, ne dicto decennio durante, libros prædictos, aut aliquam eorum partem, etiam prætextu additionum, ſeu explanationum, tàm in magno, quàm in paruo folio, ac

tàm

tàm in Vrbe, quàm in vniuerſo ſtatu Eccleſiaſtico prædictis, ſine huiuſmodi licentia imprimere, aut ab alio, vel alijs impreſſos vendere, ſeu venales habere, aut proponere quoquomodo audeant, ſeu præſumant. Mandantes propterea dilectis filijs noſtris, & Apoſtolicæ Sedis de latere Legatis, ſeu eorum Vicelegatis, ac Præſidentibus, Gubernatoribus, Prætoribus, & alijs Iuſtitiæ miniſtris Prouinciarum, Ciuitatum, Terrarum, & locorum ſtatus noſtri Eccleſiaſtici præfati, quatenus eidem Ioanni Paulo, eiuſq; hæredibus, & ſucceſſoribus, ſeu ab eis cauſam habentibus, huiuſmodi in prçmiſſis efficacis defenſionis præſidio aſſiſtentes, quandocunque ab eodem Ioanne Paulo, ſeu alijs prædictis fuerint requiſiti, pœnas prædictas contra quoſcumque inobedientes irremiſibiliter exequantur: Non obſtantibus Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, ac quibuſuis ſtatutis, & conſuetudinibus, etiam iuramento confirmatione Apoſtolica, vel quauis firmitate alia roboratis, priuilegijs quoque, indultis, & litteris Apoſtolicis in contrarium præmiſſorum quomodolibet conceſſis, confirmatis, & approbatis, cæteriſque contrarijs quibuſcumque. Volumus autem, quòd præſentium tranſumptis, etiam impreſſis, manu alicuius Notarij publici ſubſcriptis, & ſigillo perſonæ in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutæ munitis, eadem prorſus fides vbique adhibeatur, quæ ipſis præſentibus adhiberetur ſi forent

exhibitæ, vel oſtenſæ. Datum Romæ apud ſanctam Mariam Maiorem ſub Annulo Piſcatoris die decimaſexta Ianuarij M. D C. XIX. Pontificatus Noſtri Anno Decimoquarto.

S. Card. S. Suſannæ.

Imprimatur, Si videbitur Reuerendiſs. P. Mag. Sac. Pal. Apoſt.

Cæſar Fidelis Viceſg.

Imprimatur. Fr. Hiacynthus Petronius Romanus, Ordinis Prædicatorum, Sacri Palatij Apoſtolici Magiſter.

Digitized by Google

SERENISSIMO PRINCIPI

WLADISLAO

SIGISMVNDI III

Poloniæ & Sueciæ Regis filio,

Robertus S. R. E. Card. Bellarminus.
S. P. D.

SCRIPSI librum de officio Principis Christiani, non mea sponte, sed ab ijs rogatus, a 4 qui-

quibus eiuſmodi opuſculum negare non potui. Scripſi autem non vt Principes noſtri ſæculi admonerem officij, ſed vt ijs optimum regimen gratularer, atque ad perſeuerandum in pia, & iuſta gubernatione cohortarer. Siquidem noſtra ætate (quod ſingulari Dei benignitati tribuendũ eſt) Eccleſia Catholica Reges omnes, aliosque Principes primarios, egregios omnino, & ſingulari pietate, iuſtitiaq; conſpicuos ſe habere merito gloriari poteſt.

Cur

Cur autem tibi potiſsimũ, Sereniſs. Wladislae, librum hunc dicare voluerim, illa cauſa eſt, quia vnus tu in primo flore iuuentutis, ac ſi veteranus Imperator eſſes, exercitum ſapienter ducis, bella grauiſsima ſtrenue geris, & omnia munia prudentiſsimi Imperatoris adimples. Neque id mirum nobis videri debet, cùm Te prouidentia Dei, non ad Regnum vnum gubernandum, ſed ad multa ſimul, & maxima primum acquirenda, deinde admi-

Digitized by Google

niſtranda delegiſſe, & vocaſſe videatur. Te enim Polonię Regnum expectat ampliſſimum. Tuum eſt hæreditario iure Regnum Sueciæ, quod iniuſtè ereptum, Deus iuſtus Iudex, & Princeps Regum terræ Tibi iuſtiſsimo hæredi tẽpore ſuo reſtituet. Tibi magnus Moſcouiæ Ducatus, qui inſtar maximi Imperij à Septentrione ad Orientem vſque per vaſtiſsimas regiones protenditur, electionis iure debetur. Te igitur quaſi in veſtibulo

tot

Digitized by Google

tot Regnorum collocatū, & ad piè, ſanctèq; regnandū à glorioſo parente tuo, nō ſolum verbis, ſed etiam exemplis eruditum; ego quoque vt ſenex, & Sacerdos in bono propoſito confirmare volui, non ex mea, quæ nulla eſt, ſapientia, ſed ex veriſsimis, atque ſanctiſſimis diuinæ legis oraculis. Scriptum eſt enim, Labia Sacerdotis cuſtodient ſciētiam, & legem requirent ex ore eius. Atque vt feliciter, & inoffenſo pede per ſemitas iuſtitiæ gradere-

re-

Digitized by Google

reris, adieci in meo libro vitas Principum Sanctorũ non paucas, quorum Principum exempla ſequens, omnino errare non poteris. Oportune autem accidit, vt vita ſancti Principis noſtræ ætati proximi, fuerit ſancti Caſimiri, quem Leo Decimus Pont. Max. in numerum Sanctorum retulit. Hic enim ſanctiſsimus iuuenis, cum Regis Poloniæ filius fuerit, vt Tu ipſe nũc es; & plurimis, maximisq; virtutibus clarus, breui tramite in cælum conſcende-

Digitized by Google

derit; idoneus Tibi vitæ, morumq; magiſter eſſe poterit: cuius veſtigijs ſi continenter, vt facis, inhærere volueris; nihil erit, quod Te à vera pïetatis, & iuſtitiæ via, quæ ducit ad cælum, auertere poſſit. Accipe igitur, Princeps magne, munuſculum perexiguũ, ſed non exigua voluntate donatum ab eo, qui Tibi ſic diuturnum, & felix Regnum optat in terris, vt ſine fine, & feliciſsimè cum Chriſto regnare poſsis in cælis.

IN-

INDEX LIBRORVM, & partium principalium.

LIBER PRIMVS

Continet documenta ſpiritualia ex Scripturis ſanctis. pag. 1

LIBER SECVNDVS

Continet exempla ex vitis ſanctorum Principum Teſtamenti veteris, pag. 148

LIBER TERTIVS

Continet exempla ex vitis ſanctorum Principum Teſtamenti noui. pag. 241

Digitized by Google

INDEX CAPITVM.

Libri Primi caput.

I. *De officio Principis Christiani, vt Ministri principalis Dei.* pag. 1

II. *De officio eiusdem, vt filij Dei per adoptionem.* 9

III. *De officio eiusdem, vt serui Dei omni genere seruitutis.* 13

IV. *De officio eiusdem erga Summum Pontificem.* 19

V. *De officio eiusdem erga Episcopum proprium.* 28

VI. *De officio eiusdem erga Confessarium suum.* 34

VII. *De officio eiusdem erga Populos sibi subiectos per charitatem paternam.* 39

VIII. *De prudentia Principis Christiani.* 44

IX. *De iustitia generali Principis Christiani.* 48

X. De Iuſtitia particulari Principis Chriſtiani. 55
XI. De fortitudine Principis Chriſtiani. 63
XII. De Temperantia Prineipis Chriſtiani. 71
XIII. De Sapiẽtia Principis Chriſtiani. 77
XIV. De Magnificentia Principis Chriſtiani. 82
XV. De Clemẽtia Prĩcipis Chriſtiani. 87
XVI. De Miſericordia Principis Chriſtiani. 91
XVII. De officio Principis Chriſtiani erga domeſticos ſuos. 99
XVIII. De officio Principis Chriſtiani erga amicos, & conſiliarios. 103
XIX. De officio Principis Chriſtiani erga Iudices. 107
XX. De officio Principis Chriſtiani erga Milites. 116
XXI. De officio Principis Chriſtiani erga alios Principes. 122
XXII. De officio Principis Chriſtiani erga perſonam ſuam. 132

Libri Secundi Vitæ.

I. Ioſeph Patriarchæ Principis Aegypti. 151
II. Moſis primi Ducis Hebræorum. 161
III. Ioſue ſecundi Ducis Hebræorum. 176
IV. Dauid Regis Hebræorum. 186
V. Ezechiæ Regis Hebræorum. 213
VI. Ioſiæ Regis Hebræorum. 220
VII. Ioſaphat Regis Hebræorum. 223
VIII. Iudæ Machabæi Summi Sacerdotis, & Principis Hebræorum. 229

Libri Tertij Vitæ.

I. Theodoſii ſenioris Imp. Religioſiſſimi, ex Hiſpania. Obÿt anno Domini 395. 242
II. Tiberÿ Iunioris Imp. Romani pÿiſſimi, ex Græcia. Obÿt anno 586. 273
III. S. Venceslai Regis Bohemiæ. Obÿt anno 938. 288
IV. Sancti Henrici Imp. Romani, ex Bauaria. Obÿt anno 1025. pag. 309

S. Ste-

V. S. Stephani Regis Hungariæ. Obijt anno 1034. 338
VI. S. Eduardi Regis Angliæ. Obijt anno 1066. 378
VII. Sancti Leopoldi Marchionis Austriæ. Obijt anno 1136. 415
VIII. S. Ludouici Regis Galliæ. Obijt anno 1270. 428
IX. B. Amadei Ducis Sabaudiæ. Obijt anno 1472. 459
X. Sancti Casimiri filij Regis Poloniæ. Obijt anno 1484. 472

PRAE-

Digitized by Google

PRAEFATIO.

PRincipes ſæculi, qui ſunt à Deo, vt Apoſtolus loquitur, in ſublimitate conſtituti, quemadmodum priuatos homines honore præcellunt: ſic etiam præter cæteros homines, & premuntur onere, & indigent auxilio. Hinc videlicet non ſolum Philoſophi veteres multa ſcripſerunt de re politica, & arte regendi populos: ſed etiam ex Chriſtianis ſapientibus non pauci libros ediderunt de regimine, vel de eruditione Principum. Quamuis autem ea, quæ iam extant de hoc argumento ſcripta, præclariſſima ſint: non defuerunt tamen, qui me ab hoc ſcriptionis genere valde abhorrentem, & in ſolis ſpiritualibus libellis componendis hanc meam extremam ætatem conſumere cupientem; cohortatione ſua impulerint, vt de hoc ipſo politico ar- 1. *Tim.* 2

argumento mandarem literis, non quæ apud Platonem & Aristotilem, vel etiam sanctum Thomam, Aegidium Romanum, & alios eiusdem classis eximios Theologos: sed quæ in Scripturis sanctis, & in libris Sanctorum Patrum documenta, vel exempla reperire potuissem. Hoc enim scriptionis genus, quamuis ad intelligentiam lectoris informandam minus appositum sit: tamen ad excitandam & inflammandam voluntatem, atque ad opera Deo grata, & regendis populis vtilissima facienda; & denique ad salutem æternam ipsis ijsdem Principibus procurandam, sine dubio aptius, & efficacius inuenitur.

Scripturus igitur pro ingenij mei tenuitate, & pro mensura gratiæ, quam mihi impartiri dignabitur Deus, de officio Principis Christiani, quatuor considerationes, siue disputationes instituam, pro numero videlicet relationum, siue habitudinum quas habent Principes, Primum ad Superiores; deinde ad inferiores; tum ad pares; denique ad seipsi. Et quamuis labor hic meus ad Principes potissimum dirigatur, eorumq; æternam salutem propriè intueatur: tamen communis quoque cæteris hominibus esse poterit, cùm nemo sit vsu rationis præditus, qui suos non habeat superiores, vel pares; & rari sint, qui non habeant inferiores aliquos; & nullus, qui sui ipsius rationem habere non debeat.

LIBER I.

DE OFFICIO PRINCIPIS CHRISTIANI.

CAPVT PRIMVM.

DE OFFICIO PRINCIPIS Chriſtiani erga Deum.

IGITVR cùm Princeps Chriſtianus negocium habeat cum ſuperioribus, cum inferioribus, cum paribus, & ipſe ſecum: ordo ipſe poſcit, vt à primo negocio principium faciamus. Et quia Princeps quatuor agnoſcere debet ſuperiores, ſi verè Chriſtianus dici, & haberi velit, Deum optimum maximum, Pontificem ſummum, Epiſcopum proprium, & proprium Confeſſarium; à primo ſuperiore, qui eſt omnium ſupremus & eminentiſſimus, incipiemus.

Oportet igitur, Principem, qui officio ſuo recte fungi velit, & ad Regnum æternum vere, & ex intimo corde aſpiret & ſuſpiret, pro

comperto habere; & non verbo solum, & lingua, neque sola externa veneratione, sed opere, & veritate, & illuminato corde agnoscere, & sæpe, ac sæpius intra se cogitare & recogitare; Deum esse Regem Regum, & Dominum Dominantium: hoc enim, disertis verbis sacræ
Psal.5. paginæ multis in locis prædicant. Porrò Prin-
Psal.43. cipes terræ multis modis subiecti esse debent
Psal.83. Deo Regi Regum, & Domino Dominantium.
2.Tim.6. Primum enim, Principes terræ sunt quasi Pro-
Apoc.17 reges Dei, vel potius Ministri principales
Apoc.19. Dei, iuxta illud, *Cum essetis Ministri Regni*
Sap.6. *illius, non rectè iudicastis*: & illud Apostoli,
Rom.13. *Minister Dei est*; vbi loquitur de summo Principe temporali. Itaque Reges terræ principatū suum non vt absolutè suum, sed vt sibi à Rege supremo ad tempus gubernandum traditum, obtinent, sub conditione rationis reddendæ in tremendo nimis iudicio eiusdem viuentis, & omnipotentis Dei. Quare longe abesse debet à Principe Christiano quantumuis summo, illa turpissima adulatio, Si libet, licet. An nescis te Imperatorem esse, & leges dare non accipere? quod refert Aelius Spartianus dictum Antonino Caracallæ à Nouerca, quam in vxorem ducere cupiebat, sed non audebat.

Debet igitur in primis Princeps Christianus subiectus esse legibus Dei Regis Regum. Hoc docuit Moses quando in Deuteronomio
Deut.17. descripsit officium Regis. Sic enim ait, *Quando sederit Rex in solio Regni sui, describet sibi*

bi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit ſecum, legetq́;, illud omnibus diebus vitæ ſuæ, vt diſcat timere Dominum Deum ſuum, & cuſtodire verba & cæremonias eius, quæ in lege præcepta ſunt. Vbi Moſes non ſimpliciter dixit, Debet Rex legem Dei cuſtodire: ſed addidit multa verba, vt ſignificaret magnitudinem negocij huius. Primum iuſſit, vt ipſe ſibi deſcriberet legem Dei, vt non poſſet vnquam dicere, non vidi legem Dei, nec ſcio quid in ea contineatur. Deinde addidit, vt exemplar diuinæ legis acciperet à Sacerdotibus Dei veri: ne fortè pro lege Dei veri acciperet leges falſorum prophetarum; quales hoc tempore ſunt, qui dicuntur politici, & multo magis hæretici omnes, qui legem & cultum Dei pro ſuo capite populis obtrudunt, & non ab Eccleſia illa vera accipiunt, *quæ eſt columna & firmamentum veritatis*. 1. *Tim.* 3. Tertio addidit vt habeat ſecum, & legat omnibus diebus vitæ ſuæ; videlicet vt idemtidem legat, ne forte obliuiſcatur mandata Dei. Denique adiungit, vt diſcat timorem Domini, & ex eo timore ſollicitus ſit obſeruare mandata Dei, tum ea quæ pertinent ad Religionem, tum illa quæ ſpectant ad Iuſtitiam. Decet enim, vt Princeps in omni lege diuina ſeruanda, exemplo ſuo, populum præcedat.

Hoc idem, quod Moſes docuit, docuit poſtea

ſtea etiam Samuel, & quidem comminatione grauiſſima. Nam cùm Saul Rex primus Hebræorum mandatum quoddam Domini, ſub ſpecie pietatis, non impleuiſſet; reprehendit
1.*Reg.*15 eum Propheta Samuel, dicens; *Quia proiecisti ſermonem Domini; proiecit te Dominus ne ſis Rex*. & ibidem, *Numquid vult Deus holocauſta & victimas, & non potius vt obediatur voci Domini?* & paulò poſt, *Scidit*, inquit, *Dominus regnum Iſrael à te hodie, & dedit illud proximo tuo meliori te*. Oſtendit igitur hoc exemplo Deus, ſe Regem Regum eſſe, & Reges terræ, non tam Reges quam Miniſtros dici debere; quippe quos ipſe regnandi poteſtate nullo negocio priuat, vt re vera Saulum cum omni progenie ſua regno priuauit, & regnum eius in Dauidem, & eius poſteros tranſtulit. Quo exemplo edoctus Dauid in pſalmo
*Pſal.*2. ſecundo Reges omnes admonuit, dicens, *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Et in alio pſalmo dicit,
*Pſal.*75. Deum eſſe *qui aufert ſpiritum Principum*, & ideo eſſe terribilem apud Reges terræ. & idem ipſe Dauid filio ſuo Salamoni, tunc pri-
3.*Reg.*2 mum regnare incipienti, ſic locutus eſt, *Ego ingredior viam vniuerſæ terræ, confortare, & eſto vir, & obſerua, vt cuſtodias mandata Domini Dei tui, vt ambules in vijs eius, & cuſtodias ceremonias eius, & iudicia, & teſtimonia ſicut ſcriptum eſt in lege Moyſi*. Qui-

bus

Digitized by Google

bus verbis Rex optimus & sapientissimus filium admonet, vt si velit feliciter regnare, Deo Regi Regum fideliter seruiat: & prima illi cura sit, vt in ijs quæ ad Religionem pertinent, nihil omnino prætereat, & exemplo suo populos sibi subiectos in vera Religione contineat: deinde leges Dei, quæ ad mores, vel iudicia pertinent, diligenter obseruet: ac denique sic ipse Deo subiectus, & obediens esse studeat, quemadmodum cupit sibi ab ministris suis promptè, fideliterq; seruiri.

Sed operæpretium est attendere, quàm graui- *Sap. 6.*
ter sapientia diuina Reges admoneat. *Audite*, inquit, *Reges & intelligite, discite iudices finium terræ: præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est a Deo potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur. Quoniam cum essetis Ministri Regni illius, non rectè iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulastis: Horrendè & cito apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum his, qui præsunt fiet: Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur.* Hæc sapientia diuina docet, quæ breuiter explicanda sunt. Primum admonentur Reges, vt cogitent, potestatem in alios homines habere sed Deo, quocumque titulo regnent. Nam, vt Apostolus docet in epistola ad Romanos, *Non* *Rom. 13.*

est potestas, nisi à Deo. Ipse enim solus non ab alio potestatem habet, cùm vnus ipse sit
Iac. 4. *Legislator, & Iudex*, vt loquitur Apostolus Iacobus; id est, qui omnibus dat leges, & omnes iudicat; & ipse à nemine iudicatur, & à nemine legem accipit. Itaque siue Populus potestatem suam in Principem transferat, siue per hæreditariam successionem potestas acquiratur, siue iure belli aliquis Princeps fiat: semper erit verum, non esse potestatem, nisi à Deo; & vnum Deum esse supremum Legislatorem & Iudicem. Hinc verò colligit Sapiens, omnes Reges, omnesq; Principes ministros esse Dei; & à Deo iudicandos, ac præmium vel pœnam accepturos, prout in Regno Dei administrando se gesserint. Addit præterea, non de solis factis, sed etiam de cogitationibus iudicandos; & quoniam multum interest inter peccata Principum & priuatorum; quòd illa ad multos, ista ad paucos pertineant; adiungit Sapiens terribilem sententiam illam, *Iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet*: & *Potentes potenter tormenta patientur*.

Sed veniamus ad ea, quæ sunt Ministri principalis propria; cùm iam ex diuinis literis satis apertè demonstratum sit, Reges hominum esse Ministros Dei. Principio Minister debet, si quid sapit, non ex capite suo leges populis dare, sed iuxta leges sibi à Rege datas, populos regere. Non enim Populos propriè & absolutè suos, sed populos Dei, Regis æterni

gu-

gubernandos ſuſcepit. Quare cauere debet, ne aliquid iubeat, quod legi diuinæ repugnet. Et quoniam Reges non ſolum legibus & edictis, ſed etiam exemplo & factis Populos regunt; valde cauere debent, ne ipſi leges diuinas vllo modo tranſgrediantur. Certè enim ſi Miniſter, Regis nomine, edictum publicè proponat, ne vllus audeat tranſire ad hoſtes, aut eos armis, vel commeatu iuuare: certe ipſe Miniſter primus eſſe debet in edicto eiuſmodi obſeruando. Eodem igitur modo, debent Reges terræ, vt Miniſtri Dei, diligentiſſimè cauere, ne adulteria, vel ſacrilegia vlla committant, ne peierent, ne blaſphement, nec iniuſtè vllum opprimant; denique ne malo exemplo ſuo Populos ad peccandum prouocent. Rex enim Deus nimium iraſcitur, cùm videt eos tranſgredi leges ſuas, quos adminiſtros Regni ſui eſſe voluit, vt populos in officio, & in legum diuinarum obſeruatione contineant. Deinde Miniſtri vel Præfecti Regum, ſi fortè diuites fieri velint, quia ſciunt ſe non diu in Regno futuros, cùm ſucceſſorem breui venturum expectent; propterea non ſolliciti ſunt de coemendis in eo Regno palatijs, aut vineis, aut agris, aut hortis, quæ ſecum auferre & aſportare non poſſunt; ſed pecunias & res pretioſas, quæ facile aſportari poſſunt, cumulare ſatagunt; vt cùm recedendum erit, & poteſtas ſucceſſori tradenda, diuites reuertantur in patriam: neque id ſolum curant ſi

sapiunt, sed vt ea solum asportent, quæ iuste lucrati sunt; alioquin Rex non solum eos potestate & Præfectura priuat, sed omnia male parta aufert, & eos vt latrones vel morti tradit, vel in exilium mittit, vt pœnas luant prouinciæ male administratæ. Hæc non semper Reges terræ in Præfectos malos statuere possunt, quia vel eorũ peccata nesciunt, vel metu peiorum tacent, vel certe ipsi quoque Rei sunt scelerum multorum: & ideò dissimulant peccata aliorum, ne ipsis exprobrentur sua. At Rex Regum Deus neque peccata vlla non videt, neque potentiam vllius timet, neque inius tus est, vt iniustitiam aliorum dissimulare velit. Itaque Reges terræ quia Præfecti, & Ministri estis Dei, si quid sapitis, successorem quotidie expectate; cum timore, & tremore Regnum Dei administrate, tamquam rationem de singulis actis vestris reddituri; quærite ex vestro labore iustas diuitias, quæ sunt bona merita. Sic enim fiet, vt cum desieritis esse Præfecti Regij in terris, ipsi Regi Regum felicissime conregnetis in cælis. Id enim nobis promittit, qui non mentitur spiritus

2. *Tim.* 2. Dei: *Si sustinebimus, & conregnabimus*: Et

Apoc. 3. iterum: *Qui vicerit dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut ego vici & sedi cum Patre meo in throno eius.*

CAP.

CAP. II.

De eodem officio.

CONsiderauimus Principem Christianum, vt Vicarium in temporalibus Dei Regis magni. Nunc considerare volumus eundem, vt filium eiusdem Dei per adoptionem: quæ adoptio communis est Principibus Christianis cum eorum subditis. Sic enim loquitur Apostolus, *Accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater. Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei; si autem filij, & hæredes; hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.* Rom. 8. Hinc verò sequitur, vt Christianus Princeps debeat Deo reuerentiam, & obedientiam filialem; & simul debeat subditis suis fidelibus fraternam charitatem, vt cohæredibus in Regno cælorum futuris. De reuerentia filiali dicit ipse Dominus apud Malachiam, *Si pater ego sum, vbi est honor meus?* Malac. 1 Debet igitur Princeps Christianus, vt filius Dei, ardentissimo zelo procurare honorem tanti patris, non solum ipse abstinendo manum, & linguam, & cor ab omni cupiditate, verbo, & opere, quod in iniuriam, & irreuerentiam tanti Patris cedere possit: sed etiam diligentissime procurando, vt populi regimini eius

ni eius subiecti, caueant ab omni blasphemia, & periurio; & ab omni opere sacrilego, quibus violari possit honor diuinus. Hoc zelo san-
Leuit. 24 ctus Moses blasphemos omnes, sine vlla misericordia, iubebat ab omni populo lapidari. Et sanctus Ludouicus Rex Francorum, non patiebatur blasphemos vllos impunitos abire, quin saltem candenti ferro labia sacrilega continuò adurerentur.

Nec minus debet Princeps, si se verum Dei filium esse sperat, obedire in omnibus Patri tam amabili, & tam amanti. Nam, si pa-
Coloss. 3. rentibus carnis iubet Apostolus, vt filij obediant per omnia: quanto magis debent Principes obedire Patri cælesti, plane per omnia? Præsertim cùm Pater cælestis, nihil iubere possit, nisi bonum per omnia. Huius obedientiæ exemplum habemus illustrissimum in Dauide Rege, qui sic in omnibus obediuit Deo, vt Deus ipse hanc obedientiam præuidens, testatus sit, ob hanc potissimum virtutem, illum à se fuisse electum in Regem. Sic enim loqui-
Act. 13. tur Apostolus Paulus, *Suscitauit illis Dauid Regem, cui testimonium perhibens dixit, Inueni Dauid filium Iesse, virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.* Sed illustrius adhuc habemus exemplum in Christo filio Dei naturali, qui vsque adeò delectabatur in obedientia exhibenda Deo Patri, vt
Ioan. 4. diceret, *Cibus meus est, vt faciam voluntatem eius, qui misit me.* Et in alio loco, Que-
Ioan. 8.

pla-

placita sunt ei, facio semper. Et non solum in rebus facilibus, sed etiam in re omnium difficillima, & maxime horribili; *humiliauit semetipsum factus obediens*. Quid enim est horribilius morte ignominiæ, & doloris plenissima? Atque ad hoc extremum peruenit obedientia filij Dei, nimirum vsque ad mortem, & mortem crucis. Quod si filius Dei naturalis, & Princeps Regum terræ obediuit Patri vsque ad mortem crucis; in qua re obedire non debet filius adoptiuus, & vnus ex Principibus terræ? Profectò nulla tentatio carnis, nullum dispendium facultatum, nulla iactura honoris, Principem Christianum impedire posse deberet ab obedientia Patris cælestis. Neque solum Princeps debet, si legitimum Dei filium se præbere cupit, obedire patri per omnia; sed etiam totis viribus contendere, vt omnes eius subditi idipsum faciant. Denique idem Princeps subditis suis, quos nouit fideles, & pios, fraternam charitatem debet, vt cohæredibus regni cælestis. Videmus enim hic in terris, Principes omnes longe benignius, & humanius agere cum fratribus suis, quàm cum alijs subditis, quos in ditione sua habent. Sic igitur Princeps sapiens, & pius longe aliter agere debet cum subditis suis facinorosis, & sceleratis, qui non sunt filij Dei, sed filij diaboli, quàm cum religiosis, & sanctis, qui ius habent ad Regnum æternum; & quos, post breue tempus, habe-

Philip. 2.

bit

bit in patria cælesti consortes Regni,& sibi dignitate pares, vel etiam superiores. Proinde hìc etiam eos magnifaciat, & honore prosequatur, vt fratres; neque sinat eos à malis hominibus iniustè vexari. Proderit autem hæc demonstratio amoris in subditos pios, non parum ad conuertendos impios ab impietate sua.

Quod si forte (quod absit) Princeps aliquis Christianus, propter admissum scelus, exciderit à gratia Dei, & per hoc amiserit ius adoptionis, & filiationis diuinæ: eum obsecro, vt cogitet, & recogitet, quale erit ei, nisi mature resipiscat, in die obitus sui, & postea in die vltimi Iudicij dedecus, & confusio, & dolor; cùm viderit multos ex subditis suis vocari ad Regnum, & se, Dominum eorum detrudi in gehennam ignis; & impleri illud ex can-
Luc.1. tico Matris Dei, *Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles*. Consideret, obsecro, qui talis est, quàm ingenti pretio, & quàm seria pœnitentia redimeret, si posset tunc, eam ignominiam, & calamitatem, qua nulla maior inueniri, vel cogitari potest; & gratias agat Deo, quòd adhuc non permisit eum exire de corpore cum lethali crimine, & spatium pœnitentiæ illi concessit. Neque solum gratias agat, sed accingat se ad seriam pœnitentiã agendam, vt lætus mortem, & iudicium expectare, & principatum non amittere, sed in maiorem, & diuturniorem commutare possit.

CAP.

CAP. III.

De eodem officio.

REstat postrema consideratio, quæ est Principis Christiani, vt serui Dei. Idem enim ipse homo, qui vt præest populis, est quasi vicarius, & Præfectus Regis omnium Regum; & vt gratiam adoptionis, per baptismum accepit, est filius, & hæres Dei, & cohæres Christi: idem, inquam, est seruus Dei, & seruus, non vno modo tantum, sed quinque, quot videlicet reperiuntur genera seruitutis. Est enim seruus Dei per naturam, est mancipium, est seruus emptitius, est vernaculus, est mercenarius. Et tamen quod admirabile esse videtur, tam multiplex seruitus, quæ omnia genera seruitutis comprehendit, non pugnat cum filiatione adoptiua, neque cum dignitate Præfecti, imò etiam cum consortio Regni Dei.

Explicemus breuiter, & probemus hæc omnia. Serui per naturam, dicuntur illi, qui carent ratione, vt bruta animantia, vel vsu rationis, vt infantes, & fatui. De primis canit Propheta, *Omnia subiecisti sub pedibus eius* (hominis videlicet) *oues & boues, insuper & pecora campi: volucres cæli, & pisces maris.* Psal. 8. Et multò ante Deus ipse dixit, *Faciamus homi-* Gen. 1.

minem

Digitized by Google

minem ad imaginem, & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestijs vniuersæ terræ, omniq. reptili, quod mouetur in terra. Ac ne fortè existimaremus, per peccatum primi hominis ablatum fuisse dominium bestiarum, aut certè per peccata filiorum Adam, ob quæ factum est generale diluuium, amississe homines imperium in animantia bruta; repetiuit Deus post diluuium eandem prærogatiuam, dicens, *Crescite & multiplicamini, & replete terram. Et terror vester, ac tremor sit super cuncta animalia terræ: & super omnes volucres cæli, cum vniuersis, quæ mouentur super terram. Omnes pisces maris manui vestræ traditi sunt.* De ijs, qui carent vsu rationis dixit Apostolus, *Quanto tempore hæres parvulus est, nihil differt a seruo, sed sub tutoribus, & actoribus est.* Et Salomon scripsit, *Qui stultus est, seruiet sapienti.* Denique seruiunt naturaliter artifici opera, quæ ipse arte sua, & ex re sua fecit, dicente Apostolo, *An non habet potestatem figulus luti, facere aliud vas in honorem, & aliud in contumeliam?* Iam verò mancipia dicuntur homines, qui capiuntur ab hostibus in bello; de quibus dicit sanctus Petrus, *A quo quis superatus est, huius & seruus est.* Dicuntur autem mancipia, quia manu capiuntur. Serui autem emptitij sunt illi, qui pretio emuntur. Vernaculi sunt ij, qui nascuntur ex seruis, & ancillis. Denique mer-

Gen.9.

Gal.4.

Prou.11

Rom.9.

2.Pet.2.

ce-

Digitized by Google

cenarij, qui pro constituto salario, siue mercede seruiunt ad tempus, sed alioqui non serui, sed liberi sunt.

Iam igitur omnis homo naturaliter seruus est Dei, à quo factus est, vt vas à figulo, ac proinde potest eum Deus, si velit, confringere, & in puluerem redigere, iuxta illud psalmi, *Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos*: & præterea hac ratione non solus homo, sed omnes res creatæ naturaliter seruiunt Deo, iuxta illud, *Omnia seruiunt tibi*. & illud, *Dominus vniuersorum tu es*. & illud, *Deus potest vniuersum mundum vno nutu delere*. Et rursus alia ratione omnis homo seruus est Dei, quoniam licet iudicium rationis ex munere Dei sortitus sit, id tamen, si comparetur ad iudicium rationis, quod est in Deo; omnis homo, quantumuis sapiens inter homines, est veluti infans, & lactens puerulus. Eodem modo omnis homo est mancipium Dei, etiamsi alioqui magnus in terris sit Princeps: quoniam in bello, quod Christus Imperator noster cum Principe tenebrarum gessit, *captiuam duxit captiuitatem*: idest, eos, qui erant captiui diaboli, fecit Christus victor captiuos suos. Quod ipse Dominus in Euangelio explicauit, dicens, *Cùm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia, quæ possidet: sed cùm fortior eo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius di-*

Psal. 2.

Psal. 118

Ester. 13

2. *Mach.* 8.

Luc. 11.

Digitized by Google

distribuet. Atrium Principis tenebrarum est infidelitas: eo enim atrio bene munito, omnes, qui intus erant, securè possidebantur à diabolo. Sed atrio expugnato, omnia arma diaboli, idest, superbia, auaritia, luxuria, & cætera vitia paulatim erepta sunt, & in eorum locum successerunt virtutes, humilitas, charitas, continentia, & cæteræ. Et tunc demum spolia, idest, homines liberati à potestate tenebrarum, & translati in Regnum Christi, distributi sunt per varias mundi regiones, vt multitudinem gentium ad fidem cõuerterent, & Christi Regno adiungerent. Iam verò ijdem homines, non solum serui capti in bello, sed etiam serui emptitij facti sunt, quia Christus Dominus eosdem redemit ab ira Dei iusta, pretio sanguinis sui. Sic enim loquitur
1. Cor. 6. Apostolus, *Empti estis pretio magno*. & rur-
1. Cor. 7. sus, *Pretio empti estis, nolite fieri serui homi-*
1. Pet. 1. *num*. & sanctus Petrus, *Non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis, sed pretioso sanguine agni immaculati, & incontaminati Christi*. Addo etiam, nos omnes esse vernas, siue seruos vernaculos Dei, quia filij seruorũ, & ancillarum eiusdem Dei, dicente Propheta,
Ps. 115. *Ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ*. Denique sumus omnes serui mercenarij, quia non sine magno stipendio seruimus Deo. Primum enim ille nos alit, & vestit, &, vt Apostolus lo-
Act. 17. quitur, *Ipse dat nobis vitam, & inspirationem, & omnia*. Et quasi hoc parum esset, promit-

tit

tit Deus ſeruis ſuis mercedem magnam pro omni labore eorum. Sic enim loquitur Eccleſiaſticus in extremo libro ſuo, *Operamini opus veſtrum, & dabit vobis mercedem veſtram in tempore ſuo.* & Apoſtolus Paulus, *Unuſquiſque*, inquit, *mercedem ſuam accipiet ſecundum ſuum laborem.* Et Dominus ipſe de mercede bonorum operum loquens ait, *Menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſuperefffluentem dabunt in ſinum veſtrum.*

Eccl.51. *1.Cor.3.* *Luc.6.*

Porrò hæc tam multiplex ſeruitus omnium hominum erga Deum, non pugnat cum poteſtate regia, neque in terris, neque in cælo: ſicut etiam non pugnat cum vera filiatione, & adoptione. Sanctus enim Ioannes in Apocalypſi beatos homines introducit dicentes, *Feciſti nos Deo noſtro Regnum, & ſacerdotes, & regnabimus ſuper terram.* & alibi introducit Chriſtum dicentem, *Qui vicerit dabo ei ſedere mecum in throno meo: ſicut ego vici, & ſedi cum Patre meo in throno eius:* & tamen idem ſanctus Ioannes in eodem libro de ijſdem dicit, *Ideò ſunt ante thronum Dei, & ſeruiunt ei die, ac nocte.* Vbi videmus, eoſdem in cælo & ſedere in throno, & regnare cum Chriſto, & ſimul ſeruire Deo ſtantes ante thronum die, ac nocte. Et non ſolum ſancti homines, ſed etiam ſancti Angeli, ſeruos Dei, & conſeruos hominum ſe eſſe confiteri non erubeſcunt, dicente Angelo ad Ioannem, *Conſeruus tuus ſum, & fratrum tuorum.*

Apoc.5. *Apoc.3.* *Apoc.7.* *Apoc.19*

Digitized by Google

Ex his habemus, Reges, & Principes terræ, vt vere, & proprie populis suis præsunt: sic etiam vere, & proprie seruos esse Dei, & conseruos subditorum suorum, & tales etiam futuros in cælo, si illuc peruenerint, sed felicissima,& omni acceptione dignissima seruitute. Ex qua consideratione illud consequetur, vt pium Principem non erigat in superbiam thronus, & corona, neque sceptrum, & purpura; sed in eius animum ingeneret consideratio tam multiplicis seruitutis, veram, & profundam, & Christo Domino amatissimam humilitatis virtutem. Ex quo sequetur,vt vicissim ipse Princeps à Deo diligatur, & exaltetur, & sub alis eius secure quiescat. Nihil enim magis placet Altissimo, quàm humilitas virorum magnorum; & nihil magis displicet, quàm superbia vilium personarum. Sic enim ipse loquitur per Isaiam, *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum, & trementem sermones meos?* Quod alijs verbis docet sanctus Iacobus dicens, *Deus superbis resistit: humilibus autem dat gratiam.* Quorum sententias confirmat Dominus dicens & sæpe, ac sæpius repetens, *Omnis, qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur.*

Isai.66.
Iac.4.
Mat.23.
Luc.14.
& 18.

Nunc,vt in summam redigamus, quæ scripsimus in his tribus capitibus, de officio Principis Christiani erga Deum, dicimus, Principem Christianum, vt Ministrum Dei, debere

Deo

Deo plenam ſubordinationem; vt filium adoptiuum & hæredem Regni cælorum, debere eidem Deo, præter ſubordinationem, reuerentiam, & obedientiam filialem; vt ſeruum, debere eidem non ſolum ſubordinationem, reuerentiam, & obedientiam, ſed etiam profundam, & veram cordis, & corporis humilitatem.

CAP. IV.

De officio Principis Chriſtiani erga Summum Pontificem.

SVmmus Pontifex officio fungitur in Eccleſia vniuerſa, Patris, Paſtoris, Doctoris, ſpeculatoris, & ſummi Sacerdotis. De officio Patris loquitur ſanctus Auguſtinus in epiſtola ad Glorium & Eleuſium, in qua de ſancto Melchiade Papa loquens, vocat eum filium Chriſtianæ pacis, & Patrem Chriſtianæ plebis. De hoc officio loquitur concilium Africanum in epiſtola ad ſanctum Damaſum Papam, cum S. Damaſum appellat Patrem Patrum; & mos eſt Chriſtiani populi, vt ſummum Pontificem Patrem ſanctum appellet: qua appellatione non vulgus tantum, ſed omnes Principes Chriſtiani, etiam ſummi, vtuntur, cùm ad Romanum Pontificem ſcribunt, aut cum eo loquuntur. Iure autem ſummus

Epiſ. 162

Tomo 1. Cõciliorum in epiſtola Stephani.

Digitized by Google

Pontifex, pater omnium fidelium dicitur, quia ipse est, qui per se vel per alios per verbum Dei, & sacramentum baptismi filios spirituales gignit. Quod enim B. Paulus dicebat Co-
1. Cor. 4. rinthijs, *Si decem millia pædagogorum habeatis, sed non multos Patres: nam in Christo Iesu per Euangelium ego vos genui*; idem dicere potest summus Pontifex fidelibus omnibus: atque ad hoc significandum voluit Deus, vt primus omnium, qui tum ex Iudæis, tum ex gentilibus filios spirituales per verbum Dei & baptismum gennit, sanctus Petrus fuerit: ipse enim primus, accepto Spiritu sancto in die Pentecostes, publice Euangelium prædicauit Iudæis, & conuersos ad fidem baptizari
Act. 2. iussit; & ipse idem primus Cornelio Gentili,
Act. 10. & eius familiæ prædicauit, & credentes iussit
& 15. baptizari. Pater ergo patrum Petrus fuit: in cuius locũ Pontifices Romani succedũt. Quod ipsum Ritus declarat, qui in coronatione Pontificis adhibetur, cùm Decanus Cardinalium orans pro Pontifice, vocat eum Patrem Regum, ac Principum Christianorum. Atque hæc etiam causa est, cur Reges Christiani in creatione noui Pontificis, Legatos, siue Oratores mittant, qui reuerentiam & obedientiam Pontifici recens creato promittant, tamquam Patri spirituali: vt omnes intelligant, eos quoque ad familiam Christi pertinere, quæ est Ecclesia Catholica, cui vice Christi Põtifex Maximus, vt paterfamilias præsidet.

Alte-

Alterum officium significatur in nomine Pastoris, cuius est pascere & nutrire filios iam natos. Quamuis enim multi sint in Ecclesia Pastores, qui verbo & sacramentis fideles pascunt; tamen omnes à Principe pastorum pendent, & ab illo diriguntur: & si non bene fungantur officio, ab illo remoueri à munere pastoritio possunt. Neque solum pastores cæteri, Principi pastorum subiecti esse debent; sed etiam oues dici possunt summi Pastoris. Nam ea causa est, cur Dominus Petro non solum agnos, sed etiam oues, agnorum matres, pascendas commiserit. Et sanctus Hie- *Ioan. 21.*
ronymus, qui Sacerdos & Doctor insignis in toto Christiano orbe habebatur; à sancto Damaso Romano Pontifice pabulum spirituale petens, dicebat, *à Pastore præsidium ouis flagito*. & in epistola sequenti, *Flagito*, inquit, *vt paruum magnus aspicias, vt diues Pastor morbidam non contemnas ouem*. Quod si pastores & Doctores à summo Pontifice, vt à summo Pastore pabulum aliquando petunt; non mirum esse debet, si Principes sæculi, qui inter oues, vel potius inter arietes gregis Christi numerantur; ab eodem Principe pastorum, Christiq; in terris Vicario, doctrinæ pabulum libenter accipiant. Tom. 2. epist. 57. & 58.

Tertium est nomen, Doctoris, quo nomine vsum fuit Concilium Florentinum, cùm in decreto suo Romanum Pontificem appellandum censuit Doctorem omnium Christianorum.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Id verò proprie locum habet in doctrina fidei Catholicæ, quam non solum docere, sed etiam definire cum potestate debet; vt simul & Doctor & Iudex haberi debeat. Nam quia Dominus sancto Petro dixit, *Ecce Satan expetiuit vos vt cribraret sicut triticum: ego autem*
Luc. 22. *rogaui pro te vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos*: ideò in dubijs fidei ad sedem Petri recurrendum omnibus est, in qua fides non potest ha-
Epist. 190. bere defectum, vt scribit S. Bernardus; & ad quam perfidia habere non potest accessum, vt
Lib. 1. epist. 3. ad Cornelium. loquitur S. Cyprianus. Tale aliquid multo antea docuit Salomon dicens, *Verba sapientium*
Eccl. 12. *sicut stimuli, & quasi claui in altum defixi, quæ per magistrorum consilium data sunt a pastore vno; his amplius fili mi ne requiras.* Et clarius in lege definitum est à Spiritu san-
Deut. 17 cto per Mosem dicentem, *Qui superbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo; ex decreto Iudicis, morietur homo ille, & auferes malum de Israel: cunctusq; populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia.* Loquitur autem Moses de rebus dubijs in lege Domini & doctrina. Hoc præceptum Spiritus sancti non obseruarunt quidam Principes Germaniæ, quando surrexit Martinus Lutherus, & contra Sacerdotis imperium, qui eo tempore ministrabat Domino, nouas doctrinas in populum seminare cæpit: sed illi Principes verè

pij ſeruarunt mandatum Dei, qui cum pijſſimis Gratiano & Theodoſio ſeniore dixerunt, *Cunctos populos, quos clementiæ noſtræ regit Imperium in tali volumus religione verſari, quam Diuum Petrum Apoſtolum tradidiſſe Romanis religio vſque adhuc ab ipſo inſinuata declarat, quamque Pontificem Damaſum ſequi claret*, &c.

Et ſanè mirabile eſt, quòd apud aliquos Principes plus fidei inuenerit in rebus fidei, vna ouis errans ab ouili, quàm ſummus Paſtor ab ipſo Domino conſtitutus & Doctor & Iudex. At, inquies, Lutherus verbum Dei pro ſua ſententia proferebat. Ita eſt; ſed cùm de intelligentia verbi Dei quæſtio eſſet; cur non obſeruatum eſt aliud verbum Dei, apertiſſimè docens, vt ad ſacerdotem iretur, qui eo tempore miniſtrabat Domino Deo ſuo? Et poſteaquam de conſilio ſapientum Paſtor primarius ſententiam dixit, & Lutherum hæreticum pronunciauit: vbi eſt verbum Dei, quod anteponi doceat hæreticum declaratum ipſi Iudici ſummo, ab ipſo Domino conſtituto? Hoc idem dici poteſt de Principibus illis, qui Ioannem Caluinum tamquam nouum Apoſtolum receperunt, cùm nulla ſigna ſui apoſtolatus oſtendere poſſet, niſi viuentem hominem verè mortificatum, quem ex morte ad vitam falſo à ſe reuocatum credi voluerat; qui ſi fidem potius habere voluiſſent Doctori omnium Chriſtianorum, à Chriſto ipſo Eccle-

fiæ dato, & in cathedra sua collocato; pro cuius fide, vt non deficeret orauerat; certè in reprobum sensum dati non fuissent. Ergo *Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram,* illi Doctori fidem habete in controuersijs fidei, cui Veritas dixit, *Oraui pro te, vt non deficiat fides tua*; & illam Ecclesiam requirite, de qua dictum est à Domino, *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.*

Psal. 2.

Luc. 22.

Mat. 16.

Quartum nomen Pontificis, Speculator est. Ipse enim propterea in altissimo fastigio sedet speculæ pastoralis, vt sanctus Augustinus loquitur in ipso principio librorum quatuor ad Bonifacium Papam: quoniam ad illum pertinet, speculari ex alto quid agant Christiani, vt inde malos admoneat, vt redeant in viam bonam; & bonos hortetur, vt perseuerent in cursu, & perueniant ad brauium. Huius speculatoris figura fuit propheta Hieremias, sancto Bernardo teste: sic enim loquitur Deus ad Hieremiam, *Ecce constitui te hodie super gentes, & super regna, vt euellas, & destruas, & dispердas, & dissipes, & ædifices, & plantes.* Neque significant hæc verba Prophetæ, mandari à Deo, vt bella gerat cum Regnis & Regibus, & ea sibi armis subijciat; sed vt in alto sedens obseruet malos mores, & corruptelas omnes Regum & Regnorum, & clamando, & vociferando liberrime increpet vitia, præsertim publica Regum & Principum, & populorum; & pœnas à Deo paratas prædicat,

Lib. 1. de cõsider. ad Eugenium.

Hier. 1.

Digitized by Google

dicat, & ipſe quoque cenſuris, pœniſque alijs coerceat contumaces; & eò modo diſperdat, & deſtruat peccata Regum & populorum: & ædificet & plantet virtutes, ac mores bonos. Quod idem clarius explicat Ezechiel dicens, *Factum eſt verbum Domini ad me dicens, fili hominis, ſpeculatorem dedi te domui Iſrael, & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium, morte morieris; non annunciaueris ei, neque locutus fueris, vt auertatur a via ſua mala, & viuat: ipſe impius in iniquitate ſua morietur; ſanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annunciaueris impio, & ille non fuerit conuerſus ab impietate ſua: ipſe quidem in impietate ſua morietur: tu autem animam tuam liberaſti.* Hæc ipſa quæ Dominus de prophetis, qui prædicatores illius temporis erant, dicit; eadem omnino intelligi debent de Epiſcopis, ad quos præcipuè pertinet officium prædicationis. Epiſcoporum autem caput & princeps eſt ſummus Pontifex. Solebant autem Pontifices Maximi, & Epiſcopi reliqui, quæ mala ex ſpecula cernebant in concionibus ad præſentes; per literas ad abſentes nunciare. Hinc ſanctus Ambroſius in epiſtola ad Theodoſium Imperatorem ſcribit, ſe non poſſe vllo modo tacere, ſi qua mala facta de ipſo audierit, & ideò æquo animo ferat reprehenſiones ſuas.

Ezech.3

Trid. Conc. ſeſſ.5.c.2 & ſeſſ.24. Refor. cap.4.

Epiſt.29.li.5

Quæ cum ita ſint, & Epiſcopi ac Princeps

Epi-

Episcoporum, cuius totus mundus Diœcesis est, debent & verbo & epistolis non tacere vitia Principum, sed, vt Apostolus loquitur, 2. *Tim.* 4 arguere, obsecrare, increpare, opportune, importune in omni patientia, & doctrina. Sed non minus Principes debent præbere aures obedientes, & cogitare Pontificibus & Episcopis molestissimè accidere, si quando ad huiusmodi reprehensiones venire cogantur; neque illos sponte hoc agere, sed coactos tum à comminatione diuina, quæ sanguinem animarum de manu eorum requirendum clamat, nisi denuncient pœnas peccantibus debitas; tum ab ipsa charitate paterna, quæ cogit medelas morbis adhibere, quamuis amaras, ne filij eorum, ac præsertim honorabiliores misere pereant. Et certe si Principes Christiani libenter acciperent paternas admonitiones, præsertim ex vera charitate prodeuntes; multa fortasse discerent, quæ ignorant, & multis detrimentis futuris, & impendentibus remedia adhiberent, quæ non adhibent, quia non est qui illos admonere audeat. Vtinam multos haberemus Theodosios, & multos simul Ambrosios. Iste enim ex charitate nihil vtile tacebat: & ille ex obedientia libentissime omnia audiebat, & executioni mandabat.

Postremum nomen est, Sacerdos Magnus, siue Pontifex Maximus, quod est nomen honorificentissimum, vsque adeo, vt etiam apud Romanos Ethnicos maximi fieret nomen Pontificis

tificis Maximi; quæ cauſa fuit, vt Cæſares Auguſti Pontifices etiam maximi nominari voluerint. Et in teſtamento veteri, cùm primum à Moſe, qui ſimul erat Princeps & Pontifex, diuiſæ ſunt iſtæ poteſtates, & Pontificatus Aaroni, & poſt eum Eleazaro collatus fuit, & Principatus Ioſue; ab eo tempore ſemper præpoſitus fuit Pontifex Principi; vt ex libro Numerorum & Ioſue poteſt intelligi. Ratio verò huius excellentiæ eſt, quia Pontifex præeſt rebus diuinis, & Princeps rebus humanis; cui etiam addi poteſt, quod regiones Principum terræ definitæ ſunt certis prouincijs: regio ſubiecta Pontifici maximo, omnes prouincias, & omnia Regna Chriſtianis ſubiecta complectitur. Hinc ille Pius Epiſcopus Patarenſis, cùm vidiſſet ſanctum Pontificem Syluerium ab Imperatore hæretico parum honeſte habitum, exclamauit, multos eſſe Reges in mundo, ſed nullum talem, qualis eſt ille Pontifex Romanus, qui præeſt Eccleſijs totius mundi. Quanta verò ſit eminentia poteſtatis Pontificiæ ſuper poteſtatem Regum & Principum terrenorum, docent multi Patres. Sed ego hoc loco contentus ero teſtimonio ſancti Bernardi, qui ſic loquitur ad Imperatorem Conradum, *Legi*, inquit, *omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit; & qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit, quam tamen ſententiam, cupio vos & omnimodis moneo cuſtodire in exhibenda reuerentia ſumma, & Apoſtolicæ Sedi.*

Suetonius in Auguſto.

Num. 34 *Ioſ.* 14.

Liberatus Abbas in Breuiario c. 22.

Epiſt. 103.

Digitized by Google

Sedi, & B. Petri Vicario, sicut ipsam vobis vultis ab vniuerso seruari Imperio: hæc ille, qui Pontificem Petri Vicarium nominat, nō quòd non sit Christi Vicarius, sed quod Vicarium pro successore acceperit. Nam in secundo libro de Consideratione aperte vocat eumdem Pontificem, potestate Petrum, & vnctione Christum.

CAP. V.

De officio Principis Christiani erga Episcopum proprium.

BEata ciuitas, cui ex magno dono Dei contigit, vt haberet Principem pium, & Episcopum sanctum, & qui inter se coniuncti animis & studijs, toti essent in populo sibi commisso recte gubernando occupati. Sed vtinam non quotidie audiremus, Principes cum Episcopis rixantes, vel de præcedentia, vel de emolumentis temporalibus, quasi non essemus Christiani, & non quotidie in templis audire-
Mat. 23. mus magistrum Deum nobis dicentem, *Qui se*
Luc. 14. *humiliat exaltabitur, & qui se exaltat humi-*
& 18. *liabitur*. &, *Discite a me, quia mitis sum, &*
Luc. 22. *humilis corde*. &, *Qui maior est inter vos, fiat sicut minor, & qui præcessor est sicut ministrator*. Hæc autem est veritas (quicquid introduxerit in varijs locis vel ambitio vel consuetudo)

tudo) Episcopus est Pater, & Pastor, & Doctor tam Principis quam reliqui populi: & secundum hæc nomina Princeps subiectus esse debet Episcopo, non Episcopus Principi. Quamuis enim illa nomina magis conueniant summo Pontifici, quam particularibus Episcopis: tamen nemo negare potest, quin Pater sit honorabilior Filio, & Pastor ouibus, & Doctor discipulis: & Episcopo cuicumque nomina illa rectè conuenire erga eos omnes, qui ad eius curam & prouidentiam pertinent. Præterea Episcopus in Ecclesia sedet in throno, & ad altare Sacerdotio fungitur, quæ Principi nulla ratione conueniunt. Habemus præterea multos grauissimos authores, qui de excellentia dignitatis Episcopalis ita disputant, vt ostendant, Principum terrenorum eminentiam cum Episcopali fastigio, nulla ratione comparari posse. Hi sunt S. Gregorius Nazianzenus, & S. Ioannes Chrysostomus, græci; S. Ambrosius, & S. Gregorius, latini.

S. Gregorius Nazianzenus in oratione ad Ciues suos timore perculsos, & Principem irascentem, *An me*, inquit, *libere loquentem æquo animo feretis? Nam vos quoque meæ potestati, meisq; subsellijs lex Christi subiecit. Imperium enim ipsi quoque gerimus, addo etiam præstantius & perfectius. Nisi vero æquum sit, spiritum carni fasces submittere, aut cælestia terrenis cedere.*

S. Ioannes Chrysostomus libro tertio de Sacer-

cerdotio sic loquitur, *Sacerdotium Regno tanto est excellentius, quantum spiritus & carnis interuallum esse potest.* & hoc multis argumentis probat. Loquitur autem de summo Sacerdotio, id est, de Episcopatu. Ex multis rationibus vnam præterire nolo, *Habent*, inquit, *& terrestres Principes vinculi potestatem; verum corporum solum: id autem quod dico Sacerdotis vinculum, ipsam animam contingit, atque ad cælos vsque peruadit.* Et infra, *Nam quasi iam in cælum translati, ac supra humanam naturam positi, atque à nostris affectibus exempti, sic illi ad principatum istum perducti sunt. Quid multa? Rex aliquis si cui ex subditis honorem hunc detulerit, vt potestatem habeat quoscumque volet in carcerem conijciendi, eosdemq; rursus laxandi, beatus ille & admirandus iudicio omnium fuerit: at vero qui à Deo tanto maiorem accepit potestatem, quanto cælum terra pretiosius est, quanto etiam animæ corporibus præstant, hic vilem dignitatem accepisse videri potest?*

S. Ambrosius in libro de dignitate Sacerdotali cap. secundo. *Honor*, inquit, *& sublimitas Episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si Regum fulgori compares, & Principum diademati, longe erit inferius, quam si plumbi metallum ad auri fulgorem compares. Quippe cum videas Regum colla, & Principum submitti genibus Sacerdotum, & exosculatis eorum dextris, orationibus eorum*

Digitized by Google

rum credunt se communiri.

S. Gregorius in epistola ad Mauritium Imperatorem, quæ est tricesimaprima libri quarti, *Quid mirum*, inquit, *si illos vestra pietas dignetur honorare, quibus in suo eloquio honorem tribuens, eos aut Angelos, aut Deos ipse etiam appellat Deus? Ecclesiastica quoque testatur historia. Quia cum piæ memoriæ Constantino Principi in scripto oblatæ accusationes contra Episcopos fuissent: libellos quidem accusationis accepit, & eosdem qui accusati fuerant Episcopos conuocans, in eorum conspectu libellos quos acceperat, incendit, dicens, Vos Dij estis à vero Deo constituti; ite & inter vos causas vestras discutite, quia dignum non est, vt nos iudicemus Deos.*

Sed si haberemus sanctos Episcopos, non egeremus eiusmodi testimonijs. Ipsa enim sacra potestas, cum vera sanctitate coniuncta, cogit ad sui venerationem non solos Principes minores, sed etiam summos. Certe Magnus Constantinus, cum concilio Episcoporum interesse vellet, non solium sublime sibi erigi voluit, sed paruam sedem: neque antea sedit, quam Episcopi illi annuissent vt sederet. & cum alias ad concionem in templo interesse vellet, vbi solus Episcopus, qui concionabatur, sedebat in throno, & populus de more illius temporis, stabat: oblata est sedes Imperatori, sed recusauit, & cum reliquo populo semper stare voluit. Vide Eusebium in vita Constan-

Digitized by Google

stantini libro 2. cap. 10. & libro 4. cap. 33. Sanctus Martinus Episcopus Turonensis, sic honoratus est ab Imperatore Maximo, vt in conuiuio ipsi etiam Imperatori præpositus fuerit. Et sanctus Patritius Episcopus Hibernorum, sic Regibus imperabat, ac si vere parens, & Dominus ipsorum esset. De sancto Dunstano Archiepiscopo Cantuariensi scriptum est in vita ipsius id, quod non meis verbis, sed auctoris historiæ referre volo. *Quadam vice Rex in Monasterium virginum venit, ibiq; captus amore cuiusdam puellæ, quæ inter Moniales, non velata nutriebatur, eam ad suum colloquium adduci secretius voluit. Illa cum duceretur, timens pudori suo, raptum ab vna sanctimonialium, capiti suo velum impositit, eo modo se protegi sperans, si forte Rex quid inhoneste ab ea exigere vellet. Quam ipse velatam intuens, Quam subito, inquit, sanctimonialis effecta es, arreptumq; velum ab ea detraxit; illa conatu, quo poterat, frustra obnitente, sic illa abusus est. Vbi vero res Dunstano innotuit, acerbo mœrore percussus est. Igitur cum in re non segnis ad Regem veniret, & ille venienti pro more occurreret, eumq; per manum ad solium suum perducere vellet: manum Dunstanus turbato vultu retraxit, nec eam ab homine contingi passus est. Ad quod ille attonitus: (non enim illum scire putabat quod clanculo a se factum existimabat) cur manum sibi non daret, inquirebat. Sed*

Dun-

Dunstanus ad eum ait, Tu postposito omni pudore adulterium commisisti: tu despecto Deo, signum castitatis non veritus, nunc virgini suam integritatem præripuisti; & cur manum, summo Patri Virginis filium immolantem, impuris manibus tuis non tradam, quæris? Laua prius per pœnitentiam manus tuas a sordibus tuis, & tunc demum quo gratia reconcilieris, honora & amplectere manum Pontificis. Territus ille ad hæc, terræ prorumbit, pedes Antistitis petit, se peccasse, gemita verba interrumpente, contestans. Quod Dunstanus videns, tantum in Rege humilitatis exemplum, eum amplectitur, & erigit, & quæ ad salutem animæ operarentur, loquens, septennem ei pœnitentiam iniunxit. Hic Lector primum obserues, Episcopo veniente, Regem non in cubiculo eum expectasse; sed illi occurrisse, manum porrexisse, atque ad solium deducere voluisse; deinde Regem ad reprehensionem, publicam non iratum excanduisse, sed humi stratum, pedes Episcopi cum lacrymis, & singultibus apprehendisse; pœnitentiam septem annorum libentissimè acceptasse; & quod in historia sequitur, multis bonis operibus superadditis, peccatum illud expiasse.

Multa eiusmodi adduci possent de sanctis Episcopis, quos Reges & Principes terræ, vt par erat, in honore maximo habebant, quos si temporis nostri Episcopi imitari velint, non erit, cur de Principibus seculi conquerantur.

Vere enim non deessent multi Theodosij, si multos haberemus Ambrosios.

CAP. VI.

De officio Principis Christiani erga suum Confessarium.

SAcerdos Principis Confessarius, non sine ratione ponitur à nobis inter eos, quos, vt suos superiores Princeps Christianus venerari debet. Siquidem Sacerdos in audiendis confessionibus pœnitentium, quicumque illi sint, siue Principes, siue priuati, Iudex est loco Dei, & potestatem habet in foro conscientiæ ligandi & soluendi: cuius potestatis signum euidens est, quod in eo iudicio Sacerdos sedet capite tecto; pœnitens autem quicumque ille sit, etiá si Rex, aut Imperator, genibus flexis, & capite detecto, corde contrito & humiliato, vt reus læsæ maiestatis diuinæ, absolui petit. Porrò salus æterna Principis, mirum in modum à Confessario pendet; & leguntur exempla non pauca horroris plena Confessariorum, qui cum ipsis suis Principibus ad gehennæ supplicia destinati feruntur. Magnum omnino opus est Principum conscientias regere, & requirit hominem non solum valde peritum, sed etiam valde prudentem, & valde fortem, & quod caput est, qui nihil cupiat, nihil ambiat, nihil

quæ-

quęrat, nihil velit omnino nisi salutem æternam Principis sui, & populorum eius.

Sed vt per partes de hoc officio disseramus, Confessarius duas gerit personas, Iudicis, & Medici; & Princeps duas alias, priuatam, & publicam. Confessarius, vt Iudex loco Dei, non debet, nec potest absoluere à peccatis, nisi videat pœnitentem suum vere esse pœnitentem. Nam si forte non vult dimittere id, quod illum in cæno peccati detinet; certe fingit pœnitentiam, non agit; cùm peccatum confitetur. Quod si Confessarius non audet absolutionem negare tam magno viro, audiat Spiritum sanctum clamantem, *Noli fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitatem, ne forte extimescas faciem potentis*. Quod idem in multis alijs peccatis locum habebit: sic etiam non potest Confessarius absoluere pœnitentem, nisi confessionem integram faciat; non autem est integra confessio Principis, si peccata confiteatur, quæ ad ipsum, vt priuatum hominem pertinent, vt peccata gulæ, luxuriæ, inuidentiæ, & alia id genus: peccata verò quæ fecit vt Princeps, forte non agnoscat. Non desunt enim Principes, qui quod ad personam propriam attinet, pijssimi & iustissimi sunt, sed peccata ministrorum suorum principalium, qui Rempublicam administrant, nesciunt quidem, & interim opprimuntur pauperes, peruertuntur iudicia, scandalizantur pusilli; & ignorantia Principis non excusat il- *Eccles.7*

Digitized by Google

lum apud Deum, nisi forte sit inuincibilis. Debet enim serio cogitare quos habeat administros; & inuestigare quomodo se gerant; & quemadmodum Rempublicam administrent.

Confessarius igitur, qui est Iudex loco Dei, non debet esse contentus ea confessione quam facit Princeps, vt homo priuatus, præsertim si ex fama publica, vel aliunde nouit quam male administri sui in Republica administranda se gerant: quod si Confessarius ipse timet administros illos offendere; audiat Spiritum sanctum dicentem, *Noli fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitatem, ne forte extimescas faciem potentis.*

Denique non potest Confessarius absoluere pœnitentem suum, quantumuis magnum Principem, nisi satisfacere serio sit paratus: nec solum satisfacere Deo per iniuncta ieiunia, eleemosynas, preces; & alia pœnitentiæ opera: sed etiam satisfacere ijs, quibus forte debet, in restituenda fama, in resarciendis detrimentis, in ære alieno soluendo, in stipendijs suo tempore non tributis. Sæpe enim Principes multa debent subditis, quæ illi exigere non audent, ne forte iram Principis incurrãt. Hìc vero vigilare debet iustitia Iudicis, qui locum Dei tenet, ne forte ipse audiat in exitu de hac vita: Cur fieri voluisti Iudex, cùm non valeres virtute irrumpere iniquitatem, & cùm extimescere faciem potentis? atque hæc de Confessario, vt Iudex est.

Adda-

Addamus aliquid de eodem Confessario, vt Medicus est. Medicus animarum nullus esse deberet, nisi ipse optime valeret, ne forte dicatur illi, *Medice cura te ipsum*. Ideo qui ambiunt confessiones Principum audire, hoc ipso digni sunt, qui repellantur, vtpote qui morbo grauissimo laborant; & quod miserabilius est, morbum suum in se ipsi non agnoscunt. Itaque sapiens Princeps, & qui de salute æterna sollicitus est, primum omnium Confessarium quærat, qui hoc officium numquam ambiuerit. Deinde qui ex publica fama, & ex priuata informatione, vere pius, id est vere sanus à morbis vitiorum sit. Ad hæc vt peritus sit medicinæ spiritualis, nec solum legerit quæ scribunt Theologi de Sacramento Pœnitentiæ, & de casibus, quos vocant conscientiæ, sed etiam praxim, & vsum noueris huius doctrinæ. Præterea, vt non sit frequens in Aula, nec se immiscear negocijs aulicorum, ne & ipse ex medico animarum, aulicas, & curialis fiat. Denique, vt cum vera humilitate, & sanctitate coniunctam habeat modestam libertatem admonendi Principis; neque timeat expelli ab officio Confessarij; quin potius gaudeat, si hoc acciderit, se à tam periculoso onere liberatum. Et si forte videat, se in aliquo Principe operam perdere, quod suis iustis admonitionibus acquiescere nolit; ipse facultatem abeundi humiliter petat, & etiam non obtentam, per se arripiat: minus enim graue

est, iram Principis mortalis sustinere, quam Dei.

Atque vt hæc Confessarius efficere possit, oportebit, vt Princeps aditum, & libertatem Confessario tribuat, vt se fidenter moneat, & pro ratione officij sui imperet, quæ necessaria sunt ad salutem, nec metu, ac reuerentia retardetur. Illud quoque necessarium esse videtur, vt Confessarium Princeps admoneat, ne se admisceat gubernationi, aut negocijs status, vel regendæ familiæ domesticæ, nisi ab ipso Principe consilium ab eo petatur; multo minus, ne officia publica, aut Magistratus pro aliquo petat. Sic enim erit minus odiosus alijs, minusq; superbus; gratus omnibus, nulli molestus. Denique si Confessarius sit regularis, caueat Princeps, ne illum subducat ab obedientia Prælatorum, neque ab obseruantia regulari, neque occasionem vllam ei præbeat dominandi inter suos, vel ambiendi prælaturas. Id enim neque Principi, neque Religioni, neque Confessario expedit: sed omnibus, atque in primis ipsi Principi nocet, cui religiosissimus, atque optimus Confessarius necessarius est.

CAP.

CAP. VII.

De charitate paterna Principi neceſſaria ad regendos Populos.

EXpoſuimus breuiter, quod ſit officium Principis Chriſtiani erga ſuperiores: ſequitur nunc, vt explicemus officium eiuſdem erga inferiores, qui ſunt multi; ſed ad ſex ordines reuocari poſſunt, videlicet ad populos, ad domeſticos, ad amicos, & conſiliarios, ad iudices, ad milites, & famulos.

Quod ad primum attinet, conſiderandum eſt diligenter, quæ ſint virtutes, quæ requiruntur, vt Princeps officio ſuo rite fungatur. Et quamuis virtutes plurimæ requirantur ad bene regendos populos, tum ſecundum ſcripturas ſanctas, tum ſecundum leges Philoſophorum; tamen vna eſt principalis, quæ ſecum alias omnes trahit. Ea dici poteſt charitas paterna, quam vt adminiſtræ ſequentur virtutes cardinales, prudentia, iuſtitia, fortitudo, temperantia, quæ ſunt communes Principi cum populo. Denique aliæ Principum propriæ, ſapientia, magnificentia, clementia, miſericordia, quas in Deo Regum omnium Rege Scriptura ſacra frequentiſſime cõmendat.

Digitized by Google

Incipiamus à charitate paterna, quæ nobis tam à Philosophis, quam à Theologis, & ab ipso Deo in sacris eloquijs sic laudatur, vt sola sufficere videatur. Charitatem paternam esse Principi in primis necessariam, docet Philosophus in libro de moribus octauo: vbi ponit differentiam inter Regem & Tyrannum, quod Tyrannns in omnibus quærat quæ sua sunt; Rex verò quæ sunt populi; siue quod finis propositus Tyranno sit vtilitas propria; finis propositus Regi sit vtilitas Reipublicæ: & quòd Tyrannus habeat subditos pro mancipijs, Rex habeat pro filijs: denique quod regimen Tyranni sit despoticum, gubernatio Regis sit politica. Hoc ipsum sensisse Romanos, perspicuum est ex eo, quòd Senatores, apud quos erat magna ex parte regimen Reip. dicebantur Patres Conscripti: & cum regimen tempore Augusti redactum esset ad Imperium vnius, ille vnus Pater patriæ amabat dici, iuxta illud Horatij: *Hic ames dici Pater, atque Princeps*. & deinceps ex nominibus honorificis quæ dabantur Principi recens electo, vnum erat Pater patriæ, vt cognosci potest ex Lampridio in vita Alexandri Seueri. Hinc est illa sententia Senecæ in primo libro de Clementia, *Vnum est inexpugnabile munimentum, amor Ciuium. quid hæres? frustra te terrore succinxeris, nisi septus charitate fueris, armis enim arma irritantur.* Cui similis est illa Marci Antonij Imperatoris apud Herodianum. *Neque*

Lib. 8. Ethic. cap. 1.

enim

Digitized by Google

enim aut pecuniæ vis, aut stipantia satellitum agmina tueri Principem possunt, nisi illi ipsi quos regas animum imperanti, beneuolentiamque accommodent.

Sed quicquid sit de Paganis, certe apud Christianos omne bonum regimen super charitate fundari debet sic, vt in primis detur opera ab his qui regunt populos, vt ametur Deus propter se, & proximus propter Deum. Nam *finis omnis præcepti charitas*, inquit Apostolus. & rursum, *Omne mandatum in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum.* & in eodem loco, *Dilectio malum non operatur, plenitudo ergo legis est dilectio.* Adde, quod Regna terrena, si bene gubernanda sint, respicere debent ad regnum cæleste, quod est exemplar omnis boni regiminis. In regno verò cælorum vna viget charitas pro omnibus legibus, & statutis: nam ideò dicuntur omnes plateæ cælestis Hierusalem esse ex auro purissimo, quo charitas significatur. Debent igitur omnes Principes, si bene regnare cupiunt, ex vera & magna charitate paterna diligere omnes homines sibi subiectos vt filios, non vt seruos, non vt extraneos, ac per hoc operam dare vt non grauentur à Præsidibus prouinciarum, neque à Gubernatoribus ciuitatum, neque ab vllis Iudicibus præter iustitiam; & non imponantur vectigalia non necessaria, vt quietam & tranquillam vitam ducant. Hoc obseruauit Ti-

1. *Tim.* 1.

Rom. 13.

Apoc. 21.

berius

berius II. Imp. cuius vitam descripsimus in secundo libro accuratissimè, & ideò amatus fuit à populis ardentissime, vsque ad mortem.

Lib. 1. c. 10. Narrat Eusebius Cæsariensis in libro primo de vita Constantini Magni, patrem eius Constantium, qui vnus erat ex Cæsaribus, & regebat Brittaniam, & aliquas alias partes Imperij, reprehensum fuisse per homines ad eum missos à Diocletiano Imperatore, quòd non haberet ærarium pecunijs satis refertum. Ille verò respondit, post triduum, se demonstraturum habere se ærarium refertissimum auro, & argento, & fortasse magis copiosum, quam ipse Diocletianus haberet. Vere enim Constantius vir erat optimus, & populorum suorum amator, quos proinde non vexabat nouis vectigalibus, vel tributis; & propterea vicissim à populis, & præsertim à potentioribus vehementissime diligebatur. Significauit igitur amicis suis locupletibus, se indigere pecunijs ob aliquam ingruentem sibi necessitatem: continuo vero tantæ ad eum peruenere pecuniæ, vt ærarium pleniſſimum redderetur. Ergo ad diem condictum ostendit ijs, quos Diocletianus miserat, ærarium plenum, & ait, *Referte hoc Diocletiano Imperatori*. Sed ego arbitror eum significare voluisse, verum ærarium esse amorem populorum, & vim ac robur Imperij non esse positum in multis pecunijs, sed in fide & charitate subditorum:

amor

amor autem amore conciliatur; proinde qui velit imperium ſtabile, & forte, curet, vt ciues & milites, & reliqui imperio ſubiecti, intelligant Principem eſſe patrem, ſeq; ab eo vt à vero parente diligi; & tutiſſimum erit imperium. Hæc ſententia erat Conſtantij viri quidem nondum Chriſtiani, ſed prudentis & probi, & qui Chriſtianos non perſequebatur vt collegæ eius omnes faciebant; & ea fortaſſe cauſa fuit, vt ipſe ante obitum in verum Deum crederet, & vt filius eius Conſtantinus diuino miraculo ad fidem Chriſtianam vocaretur; & non partem Imperij, vt eius parens, ſed totum omnino multis annis feliciſſime gubernaret, & filijs ſuis poſt ſe, gubernandum relinqueret. Hæc igitur prima virtus quæ eſt regina virtutum, cordi ſit Principibus: ament populos, vt filios; & pacem, & abundantiam illis procurent: non ſinant eos à Præſidibus & Iudicibus iniuſtè vexari. Si enim populi intelligent à Principe ſe amari; & ipſi viciſſim Principem ſuum diligent, & pro eo facultates ſuas, & vitam ipſam, ſi fuerit opus, exponent. Sic Moſes populum ſuum, ex vera charitate, vt filios diligebat, cùm Deum contra eos iratum alloquebatur dicens, *Aut parce populo huic, aut dele me de libro vitæ*. Sic etiam Dauid Moſis æmulator, videns populum ab Angelo Domini gladio feriri, clamabat, *Vertatur obſecro furor tuus in me. Ego ſum qui peccaui, iſti qui oues ſunt quid fecerunt?* Vterque autem

Exo. 32.

2. *Reg.* 24.

tem

tem facile obtinuit, quod petebat, *Deus enim charitas est*, & charitatem diligit in omnibus,
*Psal.*81 sed in Principibus maxime, qui Dij in Scripturis vocantur.

CAP. VIII.

De prudentia Principi necessaria ad regendos populos.

PRudentia virtus est cardinalis, sed Principi in regimine populorum in primis necessaria; quemadmodum obedientia necessaria est subditis, vt rectè omnia fiant. Hinc Dauid filio suo Salomoni Regi, tunc primum inuncto, precatur à Deo virtutem illi in primis necessariam, dicens, *Det tibi Dominus*
1.*Paral.* 22. *prudentiam & sensum, vt regere possis Israel, & custodire legem Domini Dei tui: tunc enim proficere poteris si custodieris mandata, & iudicia quæ præcepit Dominus Moysi.* Vbi sanctus Dauid, prudentissime docuit filium suum, prudentiam non solum esse necessariam ad regendos alios, sed etiam ad regendum se. Qui enim se ipse regere nescit, quomodo alios regere sciet? Prudentia vero ad se regendum necessaria; illa est, quæ docet, seruandam esse in primis legem Domini. Siquidem prudentia virtus est, quæ dirigit media ad finem. Porrò finis noster est vita æterna: medium ad

hunc

hunc finem est obseruatio mandatorum, dicente Domino, *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*. Ideo rectissime Dauid docuit filium suum, in hoc sitam esse veram prudentiam vnuscuiusque nostrûm, vt pro viribus contendamus custodire quàm accuratissime leges, & mandata Domini; & postea regamus eos, qui nobis subiecti sunt; efficiendo pro viribus, vt etiam ipsi per obseruantiam mandatorum diuinorum currant ad finem, ad quem à Deo conditi sunt, qui est felicitas sempiterna. Hæc est prudentia quam Spiritus sanctus prudentiam iustorum appellat; & distinguitur à prudentia carnis, quam mortem esse dicit Apostolus, quia ad mortem æternam perducit; & non prudentia, sed astutia dici debet. Prudentia enim vera secundum eumdem Apostolum, est prudentia spiritus, quæ vitam & pacem adducit. *Mat.* 19. *Luc.* 1. *Rom.* 8. *Rom.* 3.

Princeps ergo Christianus sequatur Regem Dauidem vere prudentem, non Regem Hieroboam, astutum potius quam prudentem. Dauid Rex sanctus docuit filium suum, vt secundum prudentiam iustorum mandata Domini obseruaret, & obseruanda à subditis suis iuberet: quæ sunt vera media ad verum finem, qui est vita sempiterna. Hieroboam Rex callidus astutè cogitans, populos suos à se facile recessuros, & ad Regem Iuda reuersuros; si irent in Hierusalem ad sacrificia offerenda, & ad Deum Patrum suorum adorandum secun- 3. *Reg.* 12.

dum

dum legem Moysis: erexit aliud altare in Bethel, & vitulos aureos fabricauit in Deos, & proclamari iussit, *Hi sunt Dij tui Israel.* Itaque vt conseruaret Regnum, abiecit veram Religionem, & introduxit idololatriam. Hæc est prudentia huius sæculi, quæ propter temporalia, negligit sempiterna; & quia non est consilium contra Dominum, vtraque breui tempore amisit. Nam propter hoc peccatum Hieroboam, quod successores eius imitati sunt; breui totum illud Regnum euersum est. 4. *Reg.* 12. Venit enim Salmanassar Rex Assyriorum, & in carcerem coniecit Regem; & totum populum cum ipso Rege transtulit in Assyrios, vnde numquam amplius redierunt. Hunc exitum habuit versutia politica Regis Hieroboam, & successorum eius; corrupit Religionem, vt conseruaret Regnum; & breui vtrumque perdidit, neque vnquam recuperauit. 8

Hanc astutiam Hieroboam imitati sunt Scribæ, & Pharisæi cum Principe Sacerdotum Caypha: sciebant enim, neque vllo modo negare poterant Iesum Nazarenum, verum esse Messiam in lege promissum, & à prophetis omnibus prænuntiatum; neque negare poterant ab eo præter alia signa innumerabilia, cæcum natum fuisse curatum, & Lazarum ante quatuor dies mortuum & sepultum, coram ingenti multitudine ad vitam solo verbo reuocatum: tamen ne prætextu noui Regis, Romani Imperatores bellum eis inferrent, & ex

pro-

Digitized by Google

propria ciuitate pellerent; perſuaſit illis Cayphas, expedire, vt Meſſias falſis criminibus obrutus, occideretur, ne ciuitatem & Rempublicam illam ſuam, qualiſcumque tunc eſſet, amitterent. Chriſtum igitur occidi non ſolum paſſi ſunt, ſed ipſi Pilatum Iudicem ſuis clamoribus & minis, vt eum occidi iuberet, compulerunt. Et quid tandem iſta eorum ſtulta prudentia, & ne ſtatus eorum politicus mutaretur, anxia ſollicitudo conſecuta eſt? Chriſtum quidem Saluatorem amiſerunt, ſed ſtatum ſuum politicum non conſeruarunt. Breui enim, ira Dei illos perſequente, ciuitas illa, ob quam cõſeruandam Dei filium occiderunt; à Romanis cãpta, & funditus euerſa eſt, & habitatores eius, vel occiſi, vel capti, vel diſperſi fuerunt; Chriſtus autem reſurrexit triũphator mortis & inferni, & orbem terræ fidei, & imperio ſuo ſubiecit: Et adhuc non intelligunt homines, quam inanis ſit falſorum politicorum illa verſutia, quæ vera prudentia dici & haberi cupit.

Ad hæc duo exempla falſæ prudentiæ, addam vnum prudentiæ veræ. Conſtantius pater Magni Conſtantini, de quo ſupra locuti ſumus, cùm audiuiſſet à Diocletiano, & Maximiano cogi Chriſtianos, ac præſertim Palatinos, vt Chriſtum abnegarent; finxit ipſe quoque velle, vt ex palatio ſuo illi exirent, qui fidem Chriſti abnegare nollent. Itaque iuſſit illis ſignificari, vt qui ſecum eſſe vellent, Chriſto

Euſeb. lib. 5. de vita Conſtantini c. 11

Digitized by Google

sto renunciarent. Multi qui rem gratam se facturos Principi arbitrabantur, si Christum abnegarent, promptos se ad abnegandum exhibuerunt. Sed prudens Imperator omnes illos abiecit, qui Christo renuntiare parati erant, dicens, Si Deo fideles non fuistis, quando sperare potero, vt mihi, quem hominem mortalem esse non dubitatis, fideles futuri sitis? Hoc igitur documentum est veræ prudentiæ, vt syncéris, & probis hominibus confidamus; à perfidis, & proditoribus, quamuis nobis amicissimi videantur, penitus caueamus.

CAP. IX.

De Iustitia Principi necessaria ad regendos populos.

IVstitia multis modis tum in Scripturis sanctis, tum in libris Philosophorum, & Theologorum accipi solet. Sed ad rem nostram duæ significationes maximè faciunt. Prior, qua per iustitiam intelligitur communis virtus, quæ leges omnes adimplet, secundum quam is dicitur iustus, qui est probus, quiq; leges omnes adimplet, de qua disputat Philosophus in libro quinto de moribus: & hanc sanctus Augustinus in libro de natura & gratia prope extremo scribit, esse eamdem virtutem cum charitate, cum qua iniquitas esse

non

Digitized by Google

non poteſt. De hac loquitur ſanctus Lucas in principio Euangelij ſui, cùm de Zacharia & Eliſabeth dicit, *Erant iuſti ambo, incedentes in omnibus mandatis & iuſtificationibus Domini, ſine querela*. Et Dominus in ſermone ſuo, quem habuit in monte, *Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam*. & in iudicio, *Ibunt hi*, id eſt, iniuſti, *in ignem æternum; iuſti autem in vitam æternam*. & S. Ioannes in epiſtola prima, *Filioli*, inquit, *nemo vos ſeducat; qui facit iuſtitiam iuſtus eſt: qui facit peccatum, ex diabolo eſt, quoniam ab initio diabolus peccat*. Et in eodem loco paulo ſuperius, *Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum eſt iniquitas*.

Luc. 1. *Matt.* 1. *Mat.* 21. 1. *Ioan.* 3

Altera ſignificatio iuſtitiæ magis anguſta illa eſt, quæ iuſtitiam particularem deſignat, ſecundum quam diriguntur commutationes rerum, vel diſtribuuntur pro meritis præmia. Et quidem iuſtitia omnibus modis ad Principem maximè pertinet. De priore dicit Sapiens in Prouerbijs, *Abominabiles Regi, qui agunt impiè, quoniam iuſtitia firmatur ſolium*. De poſteriore ſcribit Hieremias, *Regnabit Rex, & ſapiens erit, & faciet iudicium, & iuſtitiam in terra*. Porrò, Principem debere eſſe exemplar omnis iuſtitiæ, ac præcipuè iuſtitiæ generalis, docent omnes qui de his rebus ſcripſerunt auctores ſacri & prophani. Primus Moſes præueniens creationes Regum, dat eis præcepta, vt legant aſſidue

Prou. 16 *Hier.* 23 *Deut.* 17

legem Domini ; vt diſcant timere Dominum, & cuſtodire mandata eius omnibus diebus vitæ ſuæ ; & non eleuentur in ſuperbiam ſuper fratres ſuos,& non declinent in partem dexteram, vel ſiniſtram .

Deinde Dauid in pſalmo ſecundo, *Et nunc*, inquit, *Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram ; ſeruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore* . Salomon in Prouerbijs, prçter alia admonet Reges ſobrietatis,dicens, *Noli Regibus dare vinum, quia nullum ſecretum eſt vbi regnat ebrietas ; & ne forte bibant & obliuiſcantur iudiciorum , & mutent cauſas filiorum pauperis* . Et liber Sapientiæ vehementiſſimè reprehendit malos Reges, quod ipſum liberrimè fecerunt omnes prophetæ, etiam ſi ſcirent ſibi propterea , carceres & vincula , & mortes horribiles eſſe parata, ſed ne ipſi quidem ſcriptores Ethnici tacuerunt, Principes debere eſſe viros optimos, & cuſtodes legum, & exemplaria omnium virtutum . Nota eſt ſententia Ariſtotelis in libro quinto Politicorum , vbi laudat veteres,quòd Reges eligerent ſemper ex viris bonis,& propter excellentiam virtutum , aut res præclarè geſtas . Similis eſt ſententia Xenophontis in libro de expeditione Cyri Regis , vbi dicit , nulli homini , ſed præſertim ei , qui in alios imperium habet, vllas eſſe opes honeſtiores quam iuſtitiam , & animi magnitudinem , & virtutes cæteras; qui rurſum addit, Imperium

Pſal.2. *Prou.31* *Sap. 6.* Lib.5. c.10. Politic. Lib.7 de exped. Cyri. Lib.8.

nemini

nemini conuenire, qui non ſit melior illis quibus imperat. His adde Senecam, qui in epiſtola viceſima apertè ſcribit, ſummam felicitatem eſſe apud illas gentes, in quibus non poteſt eſſe potentior, niſi melior.

Sed his omiſſis, ratio naturalis apertiſſimè clamat, eum qui præeſt cæteris, debere eſſe omni ex parte perfectum. Princeps officium habet in populo, quod habet caput in corpore. Porrò caput habet omnes ſenſus; reliquum corpus vnum tantum, eumq; infimum. Quale igitur monſtrum eſſet ſi caput, cuius eſt regere omnia membra, neque videret, neque audiret, neque loqui poſſet, neque diſcerneret odores à fœtoribus, neque dulcia ab amaris? & ex membris inferioribus aliud videret, aliud audiret, aliud olfaceret, aliud guſtaret. Neque ſolum eſſet mõſtrum, ſed fruſtra locum illum excelſum occuparet; cùm non ſolum regere membra non poſſet, ſed ipſum dirigi, ac duci opus haberet. Quis igitur non intelligit quanta virtutum perfectio requiratur in Principe, ad cuius officium pertinet, ſic populos regere, vt membra reguntur à capite?

Deinde Princeps non ſolum eſt quaſi caput in corpore; ſed etiã quaſi paſtor inter oues. Sic enim loquitur Deus in pſalmo, *Et elegit Dauid ſeruum ſuum, & ſuſtulit eum de gregibus ouium, de poſtfœtantes accepit eum. Paſcere Iacob ſeruum ſuum, & Iſrael hæreditatem ſuam. Et pauit eos in innocentia cordis ſui, &* Pſal. 77.

Digitized by Google

in intellectibus manuum suarum deduxit eos. Vbi Dominus dicit, se exercuisse Dauidem in arte pastoritia ouium irrationabilium, ac deinde eum transtulisse ad officium pascendi populos ratione præditos. Nec solum Dauidem Regem Hebræorum, Deus pastorem vocat; sed etiam, quod est magis admirandum, Cyrum ipsum Regem Persarum apud Isaiam vocat Deus pastorem suum. *Qui*, inquit, *dico Cyro, pastor meus es, & omnem voluntatem meam complebis*. Denique, vt alia prætermittam, apud Ezechielem conqueritur Deus de Pastoribus Israel, id est, de Regibus, qui cùm essent ipsi deterrimi, populum ad exitium perduxerunt: & tandem adiungit, *Et suscitabo super eas*, oues videlicet gregis sui, *Pastorem vnum, seruum meum Dauid. Ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorem*. Neque scriptores Ethnici abhorruerunt à nomine pastorum, cùm de Regibus agerent. Certe Homerus Agamemnonem Regem, pastorem populorum appellare solet. Hæc verò similitudo Regis ad pastorem, satis aperte docet, Reges debere sapientia & virtutibus sic eminere in populis, quos regunt, vt eminent homines ratione præditi in gregibus ouium, quas pascunt. Ex quo sequitur vt Sardanapalus, Nero, Vitellius, Heliogabalus, Commodus, & alij eorum similes non pastores, sed lupi, vel vrsi, aut canes rabidi dici potuerint.

Isai.44.

Ezec.34

Ad hæc Princeps non solum est caput, & pa-

Digitized by Google

paſtor, ſed Deus quidam terreſtris, dicente Spiritu ſancto in pſalmis, *Ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes*. Et non ſine magna cauſa Ethnici, qui Deos colebant, qui delectabantur ſtupris, adulterijs, furtis, & qui inter ſe bella gerebant, & vnus alium Regno pellebat: ipſi quoque licere ſibi exiſtimabant, eiuſmodi facinora perpetrare. Sanctus Auguſtinus in libris Confeſſionum ponderat id, quod eſt apud Terentium, adoleſcentem quemdam excitaſſe ſe ad vim inferendam virgini, exemplo Iouis principis Deorum, cuius ſtuprum in tabella depictum cernebat. *Vide*, inquit, *quemadmodum ſe concitat ad libidinem, quaſi cæleſti magiſterio. At quem Deum, inquit, qui templa cæli ſummo ſonitu concutit; ego homuncio id non facerem? Ego verò illud ſponte feci ac libens.*

Pſal. 81.

Lib. 1. Confeſſ. 16.

At nos Chriſtiani Deum habemus, cui Angeli canunt *Sanctus, Sanctus, Sanctus*: & qui lux eſt, in qua tenebræ non ſunt vllæ. & de quo Dauid canit, *Iuſtus Dominus, & iuſtitiam dilexit*: & cuius tanta eſt puritas, vt Iob dicat, *ſtellæ non ſunt mundæ in cõſpectu eius*: proinde neceſſe eſt, vt Principes, cum quibus Deus nomen ſuum communicare dignatur; ea puritate nitere procurent, quæ tanto nomini conuenit.

Iſai. 6. 1. *Io.* 1. *Pſal.* 10 *Iob.* 25.

Præterea, Principes in terris ſunt quaſi ſpecula, vel exemplaria, in qua ſubditi omnes reſpiciunt, ſeq; eorum moribus accommoda-

re ſatagunt: ea de cauſa, ſi Principes iuſti ſint, caſti, ſobrij, pij; multos ex ſubditis, cum magna ſua laude, & cum ingenti merito apud Deum tales efficient. Contra verò, ſi ſint iniuſti, ebrioſi, adulteri, parum pij, parumq; religioſi; plurimos exemplo ſuo trahent ad inferos.

Denique, Princeps eſt Iudex ſupremus in ſuo Regno, & ſiquidem ſit ipſe probus, & ab omni ſcelere immunis; liberè omnino, & aperta fronte poterit ſceleratos omnes iuſtis pœnis mulctare: ſed ſi forte ſit ipſe adulter; qua fronte adulteros condemnabit? ſi periurus, aut blaſphemus; quando audebit de ſimilibus pœnas publicas ſumere? ſi furore percitus hominem innocentem occiderit; quomodo audebit reos eiuſdem delicti carnifici occidendos tradere? Sin autem crimina iſta, & alia ijs ſimilia non puniet; ciuitatem adulterijs, periurijs, blaſphemijs, homicidijs, & alijs flagitijs, & facinoribus replebit. Si verò puniet, ſe ipſe damnabit, iuxta Apoſtolum, qui ſcribit
Rom. 2. in epiſtola ad Romanos, *Inexcuſabilis es, ô homo omnis qui iudicas; in quo enim iudicas alterum teipſum condemnas; eadem enim agis quæ iudicas.*

Compellitur ergo Princeps, ſi nomen ſuum vllo modo tueri velit, iuſtitiæ generali operam dare, id eſt virtutes omnes colere, vitia omnia vitare. Eſt autem felix neceſsitas, quæ ad meliora compellit. Sed neque compelli

opus

opus habebit, ſi fretus auxilio Dei, incipiat viam virtutis ingredi, cum pijs hominibus verſari; pernicioſos amicos, vt peſtes fugere, precibus, ieiunijs, eleemoſynis, numen diuinum ſibi conciliare, ſacramenta cæleſtia cum ſeria præparatione frequenter ſumere. Via enim virtutis, quæ initio anguſta videtur; ſemper magis, ac magis dilatatur, cùm cor ipſum charitas ipſa dilatat. *Viam*, inquit Propheta, *mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum*. *Pſ.* 118.

CAP. X.

De Iuſtitia particulari Principi neceſſaria ad regendos populos.

DIximus de iuſtitia generali; nunc de particulari dicendum eſt. Iuſtitia particularis eſt etiam duplex; altera quæ in commutationibus poſita eſt, quæ proprie ad priuatos pertinent, inter quos exercentur emptiones, venditiones, locationes, mutua, & alia id genus, de quibus nos hoc loco non agimus. Eſt tamen etiam commutatiua iuſtitia, quæ conſiſtit in inflictione pœnarum; & hæc ad Principes, & Iudices pertinet, ex S. Thoma 2.2. q. 108. art. 2. ad primum. Altera particularis iuſtitia eſt, quæ in præmijs, vel alijs bonis communibus diſtribuendis conſideratur.

Digitized by Google

Atque hæc est quæ propriè ad Principis officium pertinet ; de quo officio nos disputamus. Primum igitur agemus de distributione bonorum, deinde de inflictione pœnarum .

In distributione bonorum tota difficultas in eo posita est , vt euitetur acceptio personarum: hoc enim est vitium propriè contrarium iustitiæ distributiuæ . Est autem acceptio personarum vitium, quo Iudex, siue Princeps in distributione bonorum, quæ ex iustitia debentur;non considerat veram causam meritoriam, sed loco causæ , considerat aliquam personæ qualitatem , vt cognationem , vel amicitiam , vel aliquid aliud eiusmodi , quod ad rem non pertinet . Ponam exemplum in re in qua grauius peccari solet. Habent multi Principes ius nominandi personas ad Episcopatus . Et quidem si nominet personas idoneas; nominatio, & collatio rata est, etiam si aliæ personæ adessent notæ Principi magis idoneæ : sed tamen Princeps ipse , qui nominat personam minus idoneam , minus dignam , minus vtilem ; vtiliore, & digniore, & magis idonea prætermissa, mortaliter peccat , vt Synodus ipsa Tridentina declarat . Nam & Ecclesiam lædit, & ipsi personæ nominatæ parum prodest ; & si forte sit indigna plurimum nocet , dum illi prodesse se putat . Et si is qui minus dignum nominat, peccat tam grauiter ; quam grauiter peccabit qui indignum nominat ? Sanctus Gregorius,vir sapientissimus & optimus,nunquam

S.Tho.2.2. q.63.

Sess. 24. de refor.c.1.

quam se immiscere voluit in electionibus Episcoporum, vt ipse testatur, ne videlicet esset particeps peccati grauissimi, quod illi committunt, qui quoquo modo indignum eligunt. Et sanctus Ludouicus Rex, eadem de causa, recusauit accipere à Summo Pontifice priuilegium nominandi prælatos. Videant igitur, si qui sunt, qui eiusmodi priuilegia ambiunt, quam periculosam rem ambiant. Lib. 2. epist. 29. Vide chronicũ Genebrardi ad annum Christi 1258. & Io. Boterum in vita S. Ludouici.

Idipsum intelligi debet de alijs distributionibus dignitatum, honorum, graduum, emolumentorum, quæ ex iustitia pendent: nam vbi non habet locum iustitia, sed gratia; ibi non est vitiosa acceptio personarum. Siquidem apud Deum non est acceptio personarum, vt Scripturæ passim clamant: & tamen Deus cuius vult miseretur, & quem vult indurat. Et Christus in parabola vineæ, murmurantibus operarijs, quòd mercedem eamdem reddidisset ijs, qui laborauerunt horæ vnius spatio, cum ijs, qui tota die portauerant pondus diei & æstus; respondit, *Amice non facio tibi iniuriam, nonne ex denario conuenisti mecum? tolle quod tuum est & vade; volo autem huic nouissimo dare sicut & tibi: an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* 2. *Paral.* 19. *Rom.* 2. *Ephes.* 6. *Coloss.* 3. 1. *Pet.* 1. *Rom.* 9. *Mat.* 20.

Iam verò quod attinet ad redditionem pœnæ ijs qui male agunt: iustitia quidem vindicatiua necessaria est Reipublicæ, vt ex pœna vnius multi desistant ab iniurijs inferendis, & sic fiat opus iustitiæ pax, vt loquitur Isaias *Isai.* 32.

pro-

Digitized by Google

propheta, hoc eſt, ex iuſtitia oriatur pax, & tranquillitas. Et quidem rigor iuſtitiæ non eſt contrarius lenitati, & manſuetudini, quando naſcitur, non ex crudelitate erga homines; *Num.*12 ſed ex zelo erga Deum. Moſes mitiſſimus erat ſuper omnes homines, qui morabantur in terra; & tamen ex zelo honoris Dei, iuſſit *Exo.*23. occidi multa millia hominum, qui vitulum aureum adorauerant; & rurſum aliàs ſuſpen- *Num.*25 dit omnes Principes populi in patibulis; & iuſſit occidi multa millia ex plebe, ob aliud peccatum idololatriæ. Et Dauid tantæ manſue- *Pſ.*131. tudinis erat, vt de eo ſcriptum ſit, *Memento Domine Dauid, & omnis manſuetudinis* *Pſ.*100. *eius*; & tamen ipſe de ſe dicit, *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt diſperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem*. Itaque non pugnat zelus iuſtitiæ cum manſuetudine; neque pugnat etiam cum miſericordia. Quamuis enim iuſtitia & miſericordia contrariæ videantur: tamen ſic vnitæ inter ſe ſunt, vt ſorores amantiſſimæ dici poſſint. Nam cùm puniuntur per iuſtitiam homines ſceleſti; liberantur per miſericordiam homines probi, quos ſceleſti illi iniuſtè vexabant. Et ipſi etiam improbi, ſi ſaperent, intelligerent, ſecum miſericorditer agi, cùm pœnis coguntur temperare à peccatis, quæ maiora ſunt mala, quam ipſa ſupplicia. Neque tamen negamus quin aliquando, iuſtis de cauſis, poſſit Princeps miſericorditer, vel diminue-

minuere, vel omnino condonare pœnam homini peccanti; ſed, vt plurimum, iuſtitiæ ſeueritas in Principe laudatur; tum vt cæteri timentes caueant à peccatis; tum vt homines probi ſine timore, vitam quietam & tranquillam ducant.

Vnum eſt peccatum, in quo ſeueriſſimè puniendo, ego quidem valde optarem, vt Chriſtiani Principes omnes maximo zelo exardeſcerent. Blaſphemia eſt peccatum, de quo loquor; hoc enim crimen ex ſententia S. Thomæ Doctoris verè Angelici, eſt peccatum maximum, quod ille probat, quia *opponitur confeſſioni fidei, & ideò habet in ſe grauitatem infidelitatis; & aggrauatur peccatum ſi ſuperueniat deteſtatio voluntatis; & adhuc magis ſi prorumpat in verba: ſicut & laus fidei augetur per dilectionem, & confeſſionem. Vnde cùm infidelitas ſit maximum peccatum, ſecundum ſuum genus; conſequens eſt, quod etiam blaſphemia ſit peccatum maximum ad idem genus pertinens, & ipſum aggrauans.* 2.2.q.3.art. 3.

Hæc ſanctus Thomas, ex cuius ratione ſequitur, vt blaſphemia ſit peccatum quodammodo maius maximo; quia pertinet ad genus infidelitatis, quæ eſt peccatorum omnium maximum, vt idem docet, & illud etiam aggrauat, cum illi addat deteſtationem voluntatis. 2.2.q.3.ar.3 Deinde peccatum blaſphemiæ in Deum, in lege diuina, non dubiam habet pœnam, ſed manifeſtam, & atrociſſimam. Sic enim loqui-

propheta, hoc eſt, ex iuſtitia oriatur pax, & tranquillitas. Et quidem rigor iuſtitiæ non eſt contrarius lenitati, & manſuetudini, quando naſcitur, non ex crudelitate erga homines; *Num.*12 ſed ex zelo erga Deum. Moſes mitiſſimus erat ſuper omnes homines, qui morabantur in terra; & tamen ex zelo honoris Dei, iuſſit *Exo.*23. occidi multa millia hominum, qui vitulum aureum adorauerant; & rurſum aliàs ſuſpen- *Num.*25 dit omnes Principes populi in patibulis; & iuſſit occidi multa millia ex plebe, ob aliud peccatum idololatriæ. Et Dauid tantæ manſue- *Pſ.*131. tudinis erat, vt de eo ſcriptum ſit, *Memento Domine Dauid, & omnis manſuetudinis* *Pſ.*100. *eius*; & tamen ipſe de ſe dicit, *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt diſperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem*. Itaque non pugnat zelus iuſtitiæ cum manſuetudine; neque pugnat etiam cum miſericordia. Quamuis enim iuſtitia & miſericordia contrariæ videantur: tamen ſic vnitæ inter ſe ſunt, vt ſorores amantiſſimæ dici poſſint. Nam cùm puniuntur per iuſtitiam homines ſceleſti; liberantur per miſericordiam homines probi, quos ſceleſti illi iniuſtè vexabant. Et ipſi etiam improbi, ſi ſaperent, intelligerent, ſecum miſericorditer agi, cùm pœnis coguntur temperare à peccatis, quæ maiora ſunt mala, quam ipſa ſupplicia. Neque tamen negamus quin aliquando, iuſtis de cauſis poſſit Princeps miſericorditer, vel diminue-

minuere, vel omnino condonare pœnam homini peccanti; sed, vt plurimum, iustitiæ seueritas in Principe laudatur; tum vt cæteri timentes caueant à peccatis; tum vt homines probi sine timore, vitam quietam & tranquillam ducant.

Vnum est peccatum, in quo seueriſſimè puniendo, ego quidem valde optarem, vt Christiani Principes omnes maximo zelo exardescerent. Blasphemia est peccatum, de quo loquor; hoc enim crimen ex sententia S. Thomæ Doctoris verè Angelici, est peccatum maximum, quod ille probat, quia *opponitur confessioni fidei, & ideò habet in se grauitatem infidelitatis; & aggrauatur peccatum si perueniat detestatio voluntatis; & adhuc magis si prorumpat in verba: sicut & laus fidei augetur per dilectionem, & confessionem. Vnde cùm infidelitas sit maximum peccatum, secundum suum genus; consequens est, quod etiam blasphemia sit peccatum maximum ad idem genus pertinens, & ipsum aggrauans.* 2.2.q.3.art. 3.

Hæc sanctus Thomas, ex cuius ratione sequitur, vt blasphemia sit peccatum quodammodo maius maximo; quia pertinet ad genus infidelitatis, quæ est peccatorum omnium maximum, vt idem docet, & illud etiam aggrauat, cum illi addat detestationem voluntatis. 2.2.q.3.ar.3 Deinde peccatum blasphemiæ in Deum, in lege diuina, non dubiam habet pœnam, sed manifestam, & atrociſſimam. Sic enim

loqui-

loquitur Dominus, quem consuluerat Moses
Leuit. 24 de pœna blasphemi. *Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes qui audierunt, manus suas super caput eius, & lapidet eum populus vniuersus.* Deinde per hanc occasionem, ne forte existimaret Moses, aut populus, solum illum primum blasphemum eo modo fuisse puniendum; addit Deus legem vniuersalem, dicens, *Homo qui maledixit Deo suo, portabit peccatum suum; & qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur, lapidibus opprimet eum omnis multitudo, siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit.* & iterum repetit Dominus ad legem confirmandam, *Qui blasphemauerit nomen Domini moriatur.* Et mox adiungit idem Dominus, *Qui percusserit, & occiderit hominem, morte moriatur. Qui percußerit animal, reddet vicarium, idest animam pro anima.* Vbi videmus differentiam peccatorum & pœnarum. Qui occidit animal brutum, non ipse occiditur, sed reddet viuum pro mortuo; qui occidit hominem, & ipse occiditur, sed non lapidatur, quod est genus mortis atrox, & turpe; qui Deum blasphemat, lapidatur ab omni populo, in argumentum vniuersalis detestationis, vt nullus sit, qui blasphemi misereri debeat. Quæ cum ita sint, mirum certe videri debet, quòd apud Christianos, homicidium ordinaria morte puniatur: blasphemia, quæ est crimen lõge grauius, minori pœna, vt plurimum castigetur.

Ne-

Neque ſolum lex diuina, ſed etiam humana Imperatoris Iuſtiniani, blaſphemos in Deum, vel ſanctos vltimo ſupplicio affici iubet; vt legi poteſt in Authenticis collatione ſexta, titulo quinto, nouella ſeptuageſimaſeptima. Porrò lex Eccleſiaſtica, quæ cruentas refugit vltiones, vt ſcribit ſanctus Leo in epiſtola ad Turbium Epiſcopum Aſturicenſem; tamen eodem Leone auctore, ſeueris Principum conſtitutionibus adiuuatur, dum ad ſpirituale nonnumquam recurrunt remedium, qui timent corporale ſupplicium. Et tamen ipſa Eccleſia non adeo leuem pœnam blaſphemis conſtituit: iubet enim Gregorius Nonus in cap. ſtatuimus, in titulo de maledicis, hac pœna mulctari blaſphemos. *Statuimus*, inquit, *vt ſi quis contra Deum, vel aliquem ſanctorum ſuorum, & maximè Beatam Virginem, linguam in blaſphemiam publicè relaxare præſumpſerit; per Epiſcopum ſuum pœnæ ſubdatur inferius annotatæ, videlicet, vt ſeptem diebus Dominicis præ foribus Eccleſiæ in manifeſto, dum aguntur Miſſarum ſolemnia, blaſphemus exiſtens, vltimo illorum die Dominico pallium & calceamenta non habeat, ligatus corrigia circa collum: ſeptemq́; præcedentibus ſextis ferijs in pane & aqua ieiunet, Eccleſiam nullatenus ingreſſurus. Quolibet quoque prædictorum dierum, tres, ſi poterit, alioqui duos reficiat pauperes, vel vnum: & ſi neque ad hoc illius ſuppetant facultates; id*

Epiſt. 95.

in

in pœnam aliam cõmutetur; cui etiam, si reniuerit recipere, ac peragere pœnitentiam supradictam, Ecclesiæ interdicatur ingressus, & in obitu Ecclesiastica careat sepultura. Per temporalem præterea potestatem, coactione, si necesse fuerit, Episcopi diœcesani adhibita contra eum, quadraginta solidorum, alioqui triginta, vel viginti, vel saltem quinque pœna mulctetur, nullam in hoc misericordiam habiturus. Hæc in eo canone habentur, cuius summa est, vt blasphemus puniatur quoad honorem, per publicum dedecus; quo ad corpus, per ieiunium in pane, & aqua; quo ad substantiam, per mulctam pecuniariam, maiorem, vel minorem, pro censu, quem possidet.

Quod si diligentia pastorum Ecclesiæ has pœnas mitiores non facile remitteret: & si his non corrigerentur blasphemi; Principes sæculi ad leges suas blasphemos pertraherent, in quibus habent præcurrentem legem Dei viui: spes aliqua esset, morbum hunc animarum, morborum omnium grauissimum, procul à Christiano populo esse pellendum. Certè quidem nulla ratio permittit, vt Christianus populus minus sit in Deum religiosus, & pius, quam populus Hebræorum, qui seruitutis spiritu agebatur; cùm Christianus spiritum filiorum acceperit, *in quo clamamus, Abba Pater,* vt Apostolus loquitur.

Rom. 8.

Neque dubium esse potest, quin si Princi-

pes

pes ſtatuerent hoc vitium exterminare, facillimè id aſſequerentur. Si enim populi intelligerent, hoc eſſe Principi omnino decretum; nemo auderet linguam ad blaſphemandum ſoluere; cùm nihil inde lucri, nihil vtilitatis, nihil voluptatis, nihil honoris accedat: & contra certò ſciant, vel facile ſcire poſſint, Deum per hoc vitium ad iracundiam maximè prouocari, & ab eius iuſtitia ſupplicia nimis horrenda blaſphemis omnibus eſſe parata.

CAP. XI.

De fortitudine Principi neceſſaria ad regendos populos.

FOrtitudo virtus eſt Cardinalis, quæ reſiſtit doloribus impedientibus opera, quæ fieri debent ab homine ſecundum rationem; quemadmodum temperantia reſiſtit voluptatibus propter eandem cauſam. Differunt tamen hæ virtutes, quòd fortitudo reſiſtit doloribus, eos tolerando, & ſuſtinendo viriliter: temperantia reſiſtit voluptatibus, eas declinando, ac fugiendo. Et quoniam pericula mortis dolores vehementiſſimos excitant; & hæc pericula non caſu, aut fortuito, ſed ordinariè occurrunt in bellis; ideò fortitudo potiſſimum locum habere videtur in bellis. Et quam- S. Tho. 2.2. q. 23. ar. 5. 6. & 11.

quamuis ad milites omnes pertineat hæc virtus fortitudinis : tamen præcipuè pertinere videtur ad Principem, qui est Dux, & Imperator, quem omnes milites intuentur, & qui fortitudine sua militum animos erigit, & debilitate deprimit.

Cæterum non sola sunt bella hominum aduersus homines, in quibus fortitudo requiritur : sed sunt bella grauiora, & atrociora dæmonum aduersus animas, de quibus loquitur *Ephes. 6.* Apostolus in epistola ad Ephesios, dicens, *Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias Diaboli: quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus Principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum.* In hoc bello claruerunt olim fortissimi martyres, qui sustinendo viriliter cruciatus, & mortes, pro confessione Christi; videbantur quidem à persecutoribus hominibus vinci, & superari; sed persecutores inuisibiles dæmones, & eorum principem diabolum glorioſissimè superabant, & de illis coram Deo, & Angelis triumphabant. Neque desunt hoc tempore Martyres sancti, qui pro fide catholica aduersus infideles dimicantes, multis in locis, vitam & sanguinem fortiter fundunt; & de diabolo, qui ab initio fuit mendax, & pro viribus zizania seminare non cessat, gloriosè triumphant.

In hoc igitur bello spirituali debent Princi-

pes

pes Christiani, non minus Ecclesiam Christi iuuare, quàm in bello corporali prouincias suas, vel Regna protegere. De qua re scribit sanctus Augustinus in epistola ad Vincentium Donatistam, vbi ostendit, iustè paganos, & hæreticos puniri à Principibus temporalibus. Epist. 48.

Scribit etiam sanctus Gregorius in epistola ad Præfectum Africæ Pantaleonem, vt Donatistas hæreticos comprimat. Et in epistola ad Mauritium Imperatorem, & in alia ad Brunichildem Reginam Francorum, vt idololatras, & hæreticos persequantur. Lib. 3. ep. 32. Lib. 5. ep. 63 Lib. 7. ep. 5.

Neque verò solum in bellis, quamuis in ijs potissimum, fortitudo necessaria est: nam in labore etiam gubernandi prouincias, & Regna, non exigua fortitudo requiritur. Occurrunt enim curæ, & sollicitudines grauissimæ, & molestissimæ in audiendis personis miserabilibus, quæ de iniustitia Iudicum queruntur: item in audiendis officialibus, qui casus asperos, & inopinatos sæpe referunt: præterea in legendis epistolis de tumultibus varijs in locis excitatis: denique in audiendis nuncijs defectiones ciuitatum, aut prouinciarum significantibus. Quæ omnia, & alia id genus multa, si Princeps negligat, vt voluptates suas, & priuata gaudia non interrumpat; negligentiæ nomine non carebit, & inuisus incipiet fieri populis, vt alter Sardanapalus; & denique neque Deo, neque hominibus satisfaciet; & fieri poterit, vt de ipso principatu pericli-

riclitetur. Quod ſi vigilãtiam & diligentiam in gubernando principatu, quam oportet, adhibere voluerit; laborem non exiguum tolerare eum oportebit, & non raro noctes inſomnes ducere, cogitando, & recogitando remedia, quæ malis imminentibus adhiberi oporteat. Paterfamilias, qui vxorem domum regendam ſuſcepit; niſi naturali amore vxorem, & liberos valde diligeret, & charitas illa fortem eum redderet ad ſuſtinendos labores, quos ſecum adfert ſollicitudo benè adminiſtrandæ domus: certè ſub onere caderet. Quàm fortis ergo debebit eſſe bonus Princeps, ſi velit, vt debet, audire clamores pauperum, & oppreſſorum; legere tantam multitudinem ſupplicum libellorum; adhibere remedia malis tam multis, & tam diuerſis? Laborioſa igitur eſt vita boni Principis, ſi officio fungi velit: periculoſa verò, ſi iugum ſibi à Deo impoſitum excutiat; & honore tamen, & opibus frui velit, quæ principatum ſequuntur.

Mat. 24. *Luc.* 12. Extat apud Euangeliſtas Matthæum & Lucam, ſimilitudo quædam de ſeruo præpoſito toti domui à Domino domus, quæ ſimilitudo communis eſt tam Principi temporali, quàm ſpirituali. Vterque enim præpoſitus eſt à Deo ſiue Regno, ſiue Eccleſiæ; & vterque rationem Deo reddet de adminiſtratione ſua; & vterque præmium vel pœnam, ſecundum merita ſua recipiet. Et de vtroque Principe tam ſpirituali, quàm temporali intelligit, & explicat

cat verba Domini S. Ioannes Chryſoſtomus, cùm ſcribit in caput Matthæi viceſimumquartum; & eum ſequuntur Epiſcopus Ianſenius, & alij. Eſt igitur hæc ſimilitudo. *Quis putas eſt fidelis ſeruus, & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, vt det illis cibum in tempore? Beatus ille ſeruus, quem cùm venerit Dominus, inuenerit ſic facientem. Amen dico vobis, quoniam ſuper omnia bona ſua conſtituet eum. Si autem dixerit ſeruus ille malus in corde ſuo: moram facit Dominus meus venire; & cæperit percutere conſeruos ſuos; manducare autem & bibere cum ebrioſis: veniet Dominus ſerui illius in die qua non ſperat, & hora quam ignorat; & diuidet eum, partemq; eius ponet cum hypocritis; illic erit fletus, & ſtridor dentium.*

Hom. 78. in Matth.

Hæc eſt ſimilitudo, quam breuiter exponemus, quia vtiliſſimam doctrinam continet. Initio declarat Dominus qualitates duas bonas, quas requirit in omnibus, quos aſſumit ad regimen ſiue Eccleſiaſticum, ſiue temporale, quæ ſunt fidelitas, & prudentia, quarum vna pertinet ad voluntatem, altera ad intelligentiam; & prior, id eſt, fidelitas, naſcitur ex charitate; poſterior partim eſt naturalis, partim acquiritur vſu, & doctrina: & prior eſt magis neceſſaria, quam poſterior; quia poſterior poteſt vtcumque ſuppleri per alios; prior non poteſt. Itaque Dominus cùm præficere vellet ſanctum Petrum toti Eccleſiæ, de ſola chari-

Digitized by Google

tate illum interrogauit, dicens: *Simon Ioannis amas me plus his?* Deinde ostendit Dominus, regimen siue Ecclesiasticum, siue temporale quomodocunque acquiratur, siue electione, siue alio modo: principaliter dari à Deo. *Quem constituit*, inquit, *Dominus super familiam suam.* Omnia enim quæ fiunt in terris, pendent à prouidentia Dei, neque possunt aliquid secundæ causæ sine prima. Itaque lo-

Ioan. 20.

quens Daniel ad Regem Nabuchodonosor, qui suis viribus pugnando arbitrabatur se monarchiam obtinuisse, dixit; *Tu Rex Regum es, & Deus cæli dedit tibi Regnum, & Imperium.* Si ille, qui Deum non nouerat, & solis suis viribus existimabat se Regnum peperisse: tamen Propheta testante, Regnum illud à Deo acceperat: quanto magis fideles Principes principatum suum à Deo se habere confiteri debent?

Dan. 2.

Apud Isaiam dicit Dominus Cyro; *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt subijciam ante faciem eius gentes, & dorsa Regum vertam, & aperiam coram eo ianuas, & portæ non claudentur. Ego ante te ibo, & glorioſos terræ humiliabo; portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam: & dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorum; vt scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum Deus Israel.* Certè si Cyro Deus dedit Regnum amplissimum, ipso neque sciente, neque cogitante: quis negare poterit, à diuina prouidentia Regna, & Im-

Isai. 45.

peria

peria distribui ijs, quibus sibi bene placuerit? Itaque rectè dicit Dominus in parabola euangelica, se constituisse seruum fidelem, & prudentem super familiam suam. Nam omnis Princeps præponitur à Deo super familiam, non ipsius Principis, sed Dei, vt eam pascat, & regat; redditurus Deo rationem de administratione sua. Et siquidem rectè gubernauerit familiam sibi commissam, beatus erit seruus ille, quia Dominus super omnia bona sua constituet eum, dicens, *Quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui.* Sed si dixerit seruus ille in corde suo, *Moram facit Dominus meus venire; & cœpit percutere conseruos suos, manducare, & bibere cum ebriosis*; hoc est, si Princeps ille incipiat delinitus bonis præsentibus, obliuisci rerum futurarum, mortis, & iudicij; & diuino timore postposito, subditos suos, qui verè conserui eius sunt, malè gubernare, iniustis oneribus aggrauare, causas eorum in longum trahere, denique loco mancipiorum habere: & his non contentus incipiat manducare, & bibere cum ebriosis, id est, dimissa cura populorum, & tota in alios reiecta, incipiat totum se luxuriæ, & illicitis voluptatibus tradere: quid tum fiet? *Veniet Dominus in die, qua non sperat, & hora, qua ignorat; & diuidet eum, partemq; eius ponet cum hypocritis, & infidelibus* (hanc enim vocem addit sanctus Lucas) *ibi erit fletus, & stridor* Luc. 12.

tate illum interrogauit, dicens: *Simon Ioannis amas mè plus his?* Deinde ostendit Dominus, regimen siue Ecclesiasticum, siue temporale quomodocumque acquiratur, siue electione, siue alio modo: principaliter dari à Deo. *Quem constituit*, inquit, *Dominus super familiam suam*. Omnia enim quæ fiunt in terris, pendent à prouidentia Dei, neque possunt aliquid secundæ causæ sine prima. Itaque loquens Daniel ad Regem Nabuchodonosor, qui suis viribus pugnando arbitrabatur se monarchiam obtinuisse, dixit; *Tu Rex Regum es, & Deus cæli dedit tibi Regnum, & Imperium.* Si ille, qui Deum non nouerat, & solis suis viribus existimabat se Regnum peperisse: tamen Propheta testante, Regnum illud à Deo acceperat: quanto magis fideles Principes principatum suum à Deo se habere confiteri debent? Apud Isaiam dicit Dominus Cyro, *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt subijciam ante faciem eius gentes, & dorsa Regum vertam, & aperiam coram eo ianuas, & portæ non claudentur. Ego ante te ibo, & glorioſos terræ humiliabo; portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam: & dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorum, vt scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum Deus Israel.* Certè si Cyro Deus dedit Regnum amplissimum, ipso neque sciente, neque cogitante: quis negare poterit, à diuina prouidentia Regna, & Imperia

Ioan. 20.

Dan. 2.

Isai. 45.

peria distribui ijs, quibus sibi bene placuerit? Itaque rectè dicit Dominus in parabola euangelica, se constituisse seruum fidelem, & prudentem super familiam suam. Nam omnis Princeps præponitur à Deo super familiam, non ipsius Principis, sed Dei, vt eam pascat, & regat; redditurus Deo rationem de administratione sua. Et siquidem rectè gubernauerit familiam sibi commissam, beatus erit seruus ille, quia Dominus super omnia bona sua constituet eum, dicens, *Quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui.* Sed si dixerit seruus ille in corde suo, *Moram facit Dominus meus venire; & cœpit percutere conseruos suos, manducare, & bibere cum ebriosis*; hoc est, si Princeps ille incipiat delinitus bonis præsentibus, obliuisci rerum futurarum, mortis, & iudicij; & diuino timore postposito, subditos suos, qui verè conserui eius sunt, malè gubernare, iniustis oneribus aggrauare, causas eorum in longum trahere, denique loco mancipiorum habere: & his non contentus incipiat manducare, & bibere cum ebriosis, id est, dimissa cura populorum, & tota in alios reiecta, incipiat totum se luxuriæ, & illicitis voluptatibus tradere: quid tum fiet? *Veniet Dominus in die, qua non sperat, & hora, qua ignorat; & diuidet eum, partemq; eius ponet cum hypocritis, & infidelibus* (hanc enim vocem addit sanctus Lucas) *ibi erit fletus, & stridor* Luc. 12.

dentiũ. Veniet, inquit, *Dominus eius in die, qua non sperat, & hora, qua nescit*, id est, quando minus cogitat, & sperat adhuc se diu victurum, morbo lethali corripietur; & cùm etiam Medici salutis recuperandæ spem illi dabunt, antequam incipiat de confessione peccatorum, & pœnitentia serio agenda cogitare; aduenier hora postrema, & repente imparatus, & nihil minus cogitans ad tribunal Iudicis æterni rapietur. Iudex autem iustus, qui non respicit personas, & qui coronis & sceptris non terretur; continuò diuidet eum in partes duas, separans animam à corpore; & partem vnam, id est, corpus vermibus tradet, & partem alteram, id est animam ponet cum infidelibus, & hypocritis, qui quamuis nihil credant, tamen credere se fingunt; ponet autem in gehennam, vbi erit fletus & stridor dentium, & vbi vermis non moritur, & ignis non extinguitur.

Hæc est explicatio parabolæ, si agatur de iudicio particulari, quod exercetur in morte. Sed potest etiam exponi de iudicio vniuersali, & tunc illa verba, *Diuidet eum, & partem eius cum infidelibus, & hypocritis ponet*, hunc sensum habebunt; Diuidet eum Iudex à iustis, & pijs: & partem eius, id est, sortem eius ponet cum infidelibus, & hypocritis, qui in gehennam proijciuntur, vbi fletus, & stridor dentium sine fine durabunt.

Vtinam hæc parabola ad pauciſſimos, vel nul-

Digitized by Google

nullos Christianos Principes pertineret, quo ad hanc partem posteriorem, quæ malos Principes tangit; & ad plurimos, vel etiam omnes, quo ad priorem, quæ bonis Principibus conuenit. Sed terrent me verba Scripturæ, *Intrate per angustam portam: quia lata porta, & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam. Quàm angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inueniunt eam.* Matt. 7. Et in specie de Principibus, *Horrende, & cito apparebit vobis, quia iudicium durissimum his, qui præsunt fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur.* Sap. 6. Quæ omnia illuc pertinent, vt Principes intelligant, fortitudinis virtutem sibi potissimum esse necessariam, vt fortiter labores omnes ferant, quos regimen populorum requirit: nec minus fortiter cum passionibus animi sui, quas locus altus nutrit, & auget, assiduè bellum gerant.

CAP. XII.

De Temperantia Principi ad regendos populos necessaria.

POstrema virtus ex cardinalibus est Temperantia, quæ propriè posita est in moderanda concupiscentia sensuum gustandi, & S. Tho. 2. 2. q. 141.

Digitized by Google

tangendi, quæ quando sine fræno aguntur, pariunt crapulas, & ebrietates, necnon fornicationes, adulteria, & alia id genus multa, quæ vsque adeò turpia sunt, vt nominari honestè non possint. Hæc verò virtus multis de causis Principi necessaria est. Primum quidem quoniam Scriptura sacra, virtutem hanc in Principe vehementer laudat, & contrarium vitium execratur. Salomon in Ecclesiaste sic
*Eccl.*10. loquitur, *Væ tibi terra, cuius Rex puer est, & cuius Principes mane comedunt. Beata terra, cuius Rex nobilis est, & cuius Principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum, & non ad luxuriam.* Vbi reprehenditur comestio ante tempus, quia signum est voracitatis: & Rex nobilis appellatur, qui non est puer leuis, & contemptibilis, sed vir maturus, & grauis, ad cuius exemplum Principes comedunt ad reficiendum, non ad luxuriam. Idem
*Prou.*20 Sapiens in Prouerbijs, *Luxuriosa*, inquit, *res est vinum, & tumultuosa ebrietas; quicumque his delectatur, non erit sapiens.* At Rex inprimis sapiens esse debet, vt infra dicemus.
*Hier.*23 Et de Christo Hieremias dicit, *Regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam.*
*Prou.*31. Idem Salomon in eodem libro, *Noli Regibus dare vinum, quia nullum secretum est, vbi regnat ebrietas: & ne fortè bibant, & obliuiscantur iudiciorum, & mutent causam filiorum pauperis.* In testamento nouo, Apostoli in epistolis suis passim execrantur luxuriam,

& omnia vitia carnalia, & omnem impudicitiam, sic, vt ne nominari quidem velint apud Christianos. *Fornicatio, & omnis immunditia nec nominentur in vobis, sicut decet sanctos*, inquit B. Paulus. & alibi, *Non in commessationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitijs*. Et denique Christus ipse grauissimis verbis admonens omnes, vt parati sint ad vltimum diem; tamquam in summa dicit, *Attendite vobis ne fortè grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate, & superueniat in vos repentina dies illa*.

Ephes. 5.

Rom. 13

Luc. 21.

Deinde exempla Scripturę sanctæ certe terrere deberent, tamquam tonitrua quædam cælestia, omnes homines, præsertim verò Reges & Principes. Peccatum primum, quod *inuidia Diaboli intrauit in orbem terrarum*, & quod aditum aperuit morti temporariæ, & sempiternæ; certè inobedientia fuit erga cibum vetitum. *Vidit* enim Eua, *quòd bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuq; delectabile; & tulit de fructu illius, & comedit, deditq; viro suo, qui comedit.* Deinde Loth, qui iustus dicitur, nihil aliud ad incestum cum filiabus induxit, nisi ebrietas. Sed, quod longè miserabilius est, & notum omnibus, Sampson Judex siue Princeps Hebræorum, qui victorias admirabiles de Philistæis retulerat; amore captus mulierculæ, & ab ea circumuentus, captus ab hostibus, & oculis eruti, ad molam in pistrino verten-

Sap. 2.

Gen. 19.

Iudic. 16

dam

dam adiudicatus fuit. Atque huc respexisse videtur Ecclesiasticus, cùm capite decimo octauo scripsit, *Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis.* Salomon verò Rex felicissimus, & sapientissimus, qui à Deo dona plurima, & maxima consecutus fuerat; tandem in senectute mulierum amore ardentissimè captus, ad eam mentis cæcitatem peruenit, vt, in gratiam concubinarum suarum, aras erexerit idolis plurimis, &, quod grauius est, coluerit ipse Astartem Deam Sidoniorum, & Moloc idolum Ammonitarum. Hoc certè exemplum terrere deberet omnes Principes, ne præter legitimam vxorem, mulierem vllam vnquam aspicerent: neque vllam nisi fidelem & probam ducerent. Neque prætermittere volo Dauidem Regem, qui cùm tot virtutibus præditus esset, & tam multa cantica diuini amoris edidisset, & Christi Domini mysteria penè omnia Spiritu sancto plenus prædicere potuisset: tamen, à concupiscentia carnis deuictus, in adulterium incidit, quod ei plurimorum postea malorum causa fuit. Et fortasse permisit Deus, vt Dauid in adulterium laberetur, quia curiosè nimis aspexit mulierem se lauantem. Debuisset enim continuò auertere oculos ab eo spectaculo, quod periculi plenum esse dubitare non poterat. Ideò enim sanctus Iob pepigerat fœdus cum oculis suis, *vt ne cogitaret quidem de virgine*, id est, firmiter proposuerat nul-

Eccles. 18

2. Reg. 11.

Iob. 31,

lam

lam virginem aſpicere,ne aſpectus cogitationem, & cogitatio libidinoſum deſiderium pareret. Quod fœdus ſi pepigiſſent cum oculis ſuis duo illi ſenes apud Danielem, qui Iudices erant populi; & debuiſſent exemplum pudicitiæ iuuenibus omnibus dare: neque tam curiosè Suſannam ſe lauantem aſpexiſſent;neque tam fœde in concupiſcentiam eius exarſiſſent, neque tam miſere tandem perijſſent. Sed exempla eiuſmodi pene innumerabilia proferri poſſent, quibus probaretur,neceſſariam eſſe Principibus omnibus temperantiæ virtutem; non ſolum quod attinet ad peccata gulæ, atque luxuriæ,ſed etiam ad omnem immoderantiam. *Dan.* 13.

Accedat iam tertia ratio ex occaſione peccandi, quam in hac re Principes habent, & qua priuati homines, vt plurimũ carent. Principes enim menſam refertam cibis pretioſis,& vinis optimis habere ſolent: proinde facile eſt, vt crapula, & ebrietas, aut certe nimius cibus, & nimius potus illis ſubrepat. A crapula vero, & nimio potu vini,facillimus tranſitus eſt ad libidinem; cùm magna vicinitas ſit ventri ad ea membra, quæ ſub ventre ſunt: & notum ſit illud Apoſtoli, *In vino eſt luxuria*. Neque deſunt Principibus multæ viæ ad explendas libidines ſuas, ſiue pecunijs, ſiue alijs muneribus res agenda ſit. Hæc igitur tanta facilitas explendi libidines ſuas, magna infelicitas mihi ſemper viſa eſt; & contra, *Epheſ.* 5.

ma-

magna felicitas iſta facilitate carere. Quare maxima laude digni ſunt Principes illi, qui cum abundantia rerum ſobrietatem, & continentiam coniungere poſſunt.

Alia quoque ratio Principes mouere deberet ad temperantiæ virtutem colendam, quòd ipſi dati ſint populis in exemplum, & quodammodo in magiſtros bonorum morum: & graue, & notorium ſcandalum accipiant populi, cùm Principes ſuos, qui leges continentiæ præſcribunt alijs, & ſeuere aliquando puniunt adulteria, ſacrilegia, peccata contra naturam, oppreſſionem virginum, & alia id genus incontinentiæ peccata; ſi ipſos eadem patrare, vel probabilis ſuſpicio, vel certa fama demonſtret. Nota eſt Saluatoris noſtri, Principis Regum terræ diuina ſententia in Euangelio,

Mat. 18. *Qui ſcandalizauerit vnum de his puſillis, qui in me credunt; expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria ad collum eius, & demergatur in profundum maris. Væ mundo à ſcandalis; & væ illi per quem ſcandalum venit.* Nihil hic addo, quia ſatis per ſe nota eſt grauitas huius ſententiæ: & neceſſe eſt vt ſenſu, vel mente careant, qui grauitatem pœnæ huius nõ timent.

Addo vltimam rationem, cur Principem deceat, temperãtiam ex animo colere. Nihil eſt, quod magis impediat adeptionẽ donorũ præ-

Iſai. 11. cipuorum ſpiritus, quæ dicuntur ſapientia, & intellectus, quàm vitia iſta carnalia ebrietatis, & fornicationis, ne grauiora nominare,

co-

cogar. Siquidem homines animales, & carnales non capiunt ſpiritualia, & diuina; ſed vt loquitur Apoſtolus, *Stultitia ſunt illis, & non poſſunt intelligere, quia ſpiritu aliter examinantur*. Principes autem, ſi munere ſuo recte fungi velint; Sapientiæ dono præ cæteris hominibus maxime indigent, vt in ſequenti capite demonſtrabimus. Neceſſe igitur eſt, vt Principes non refugiant diſpoſitiones ad Sapientiam neceſſarias, quæ ſunt temperantia, ſobrietas, caſtitas, carnis mortificatio, iugis oratio, rerum cæleſtium meditatio: quæ ſunt omnino contraria commeſſationibus, ebrietatibus, impudicitijs, cantibus laſciuis, iocis, & ludis, & alijs id genus carnis oblectationibus. Nam vt ſanctus Baſilius ſcribit in oratione de ieiunio, *Non aliter fumus carnalium deſideriorum Spiritum ſanctum fugat ex anima, quàm fumus ex viridibus lignis alueario admotus fugat apes, quæ mellis fauos dulciſſimos, & pretioſiſſimos conficiebant*. 1. Cor. 2. Orat. 1. de ieiunio.

CAP. XIII.

De Sapientia Principi neceſſaria ad regendos populos.

SApientia Principibus quaſi propria eſſe videtur; cùm inferioribus Magiſtratibus prudentia ſufficere poſſe videatur. Hoc enim inte-

Digitized by Google

S. Tho. 2. 2. q. 45. & 47. intereſt inter prudentiam, & ſapientiam, quòd ſapientia conſiderat finem altiſſimum ſimpliciter, qui eſt Deus; prudentia conſiderat finem altiſſimum, non ſimpliciter, ſed in genere bonorum humanorum: & ſapientia eſt virtus ſpeculatiua; prudentia eſt virtus practica. Donum tamen Spiritus ſancti, quod ſapientia dicitur apud Iſaiam, vtrumque habet & ſpeculationem, & praxim, vt Doctor Angelicus recte docet. Illud tamen eſt verum, in Scripturis ſanctis ſæpe confundi ſapientiam cum prudentia. Nam in libro Prouerbiorum aperte dicitur, ſapientiam eſſe prudentiam; vtraque enim virtus dirigit media ad finem, & ex fine de mediis iudicat. Sed quicquid de vocibus ſit, duo ſunt extra controuerſiam; ſapientiam altiorem eſſe, quàm ſit prudentia: & ſapientiam ad Principes maxime pertinere. Sic enim loquitur in Prouerbijs ipſa Sapientia, *Per me Reges regnant*. & in libro Sapientiæ eadem Sapientia clamat, *Ad vos Reges ſunt hi ſermones mei, vt diſcatis ſapientiam, & non excidatis*. & in eodem loco, *Concupiſcentia ſapientiæ deducit ad regnum perpetuum. Si ergo delectamini ſedibus, & ſceptris, ô Reges populi, diligite ſapientiam, vt in perpetuum regnetis*. Eccleſiaſticus quoque admonet Reges, dicens, *Rex inſipiens perdet populum ſuum*. Et Hieremias Propheta inter laudes præcipuas Regis Meſſiæ ponit, *Regnabit Rex, & ſapiens*

Isai. 11. 2. 2. q. 45. a. 3 *Sap.* 10. *Prou.* 8. *Sap.* 6. *Eccl.* 10. *Hier.* 23

erit

erit. Et de Dauide Rege optimo dictum est, quòd haberet sapientiam, sicut Angelus Dei; & Deus ipse laudauit Salomonem, quòd non petiuisset à Deo diuitias, neque dies multos, neque vltionem de inimicis suis, sed sapientiam necessariam ad regendum populum; & ait, *Quia petiuisti rem hanc, ecce feci tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens, & intelligens in tantum, vt nemo ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit; sed & hæc, quæ non postulasti dedi tibi, diuitias scilicet, & gloriam, vt nemo similis tui fuerit in Regibus cunctis retro temporibus*. Habemus igitur ex ipsius Dei sententia, Salomonem, qui à Deo solam sapientiam postulauit, rem optimam, & Deo gratissimam, & ipsi Regi maxime necessariam postulasse, ad quam reliqua bona, diuitias, gloriam, pacem diuturnam, & beneuolentiam populorum consecuta esse Scriptura sancta commemorat. Quis igitur in dubium iam reuocare poterit, an Regi sapientia necessaria sit; & an non debeat Rex, eam à Deo ardentibus precibus postulare; & animum suum ad eam deuote suscipiendam præparare, & eamdem lectione piorum librorum, & iugi meditatione alere?

2. *Reg.* 14. 3. *Reg.* 13.

Sed hoc ipsum donum tam magnum communicatum à Deo Salomoni, admonet nos, vt dum sumus aduenæ, & peregrini procul à cæleſti patria, & inter hostes; non confidamus, hoc tantum donum, non posse nobis auferri,

nisi

nisi in eius custodia diligentissimè vigilemus. Iste enim ipse Salomon in senectute, quando sapientia eius vsque ad summum crescere debuisset; sapientiam prorsus amisit, & stultissimus factus est. Causam reddit Ecclesiasticus *Eccl.* 19. cùm ait; *Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes*; & quæ maior apostasia fieri 3. *Reg.* 11. potest, quàm relicto Deo vero, colere Idola gentium; quod fecit Salomon in gratiam mulierum suarum, quibus amore ardentissimo adhæsit?

Oportet igitur Principem sapientem in hac re potissimum sapientiam suam ostendere, vt donum Dei longe pretiosissimum diligentissime custodiat. Custodiet autem, si assidue illud exerceat, ac semper illud, vt sic loquar, præ manibus habeat, ne forte oblivioni tradatur, & in eius locum sapientia humana succedat. *Iac.* 3. Rectissime enim Apostolus Iacobus distinguit sapientiam, quæ de cælo est, ab illa, quæ nomen sapientiæ præfert, sed est terrena, animalis, diabolica; ac per hoc falsa sapientia est: nam vera sapientia, vt sanctus Iacobus loquitur, *primum pudica est*, deinde *pacifica*, tum *modesta*, *suadibilis*, *bonis consentiens*, *plena misericordia*, & *fructibus bonis*. Itaque consilium callidum datum Principi de ratione expugnandæ castitatis mulieris pudicæ, sine strepitu, & periculo; non est consilium veræ sapientiæ, sed astutiæ diabolicæ; quia vera sapientia primum pudica est. Sic

etiam

etiam consilium irritandi Principem debiliorem, vt illa occasione exoriatur bellum, & bellando principatus augeatur; non est consilium veræ sapientiæ, sed versutiæ serpentis antiqui; quoniam vera sapientia pacifica est. Ad hæc consilium arripiendi nouos titulos honoris, & illos per fas, & nefas defendendi, vt eo modo Princeps ascendat ad altiorem gradum; & si quis forte adsit alius consiliarius, qui contrarium suadeat, iste extrudatur, vt inimicus Principis; non est consilium veræ, sed falsæ sapientiæ, quia vera sapientia est *modesta, suadibilis, & bonis consentiens*. Denique consilium quodcumque, quo impediantur opera misericordiæ, & pietatis, sub prætextu aliquo fucato, & falso; non est consilium veræ sapientiæ, sed falsæ, quia vera sapientia *plena est misericordia, & fructibus bonis*. Illud ad extremum adijciam, si quis facile internoscere velit sapientiam veram à falsa, conetur purgare cor suum ab amore proprio, & attente ac serio, in rebus dubijs consideret quod magis requirat gloria Dei, & vtilitas proximi; & illud eligat. Nihil enim est, quod magis impediat in rebus dubijs electiones bonas, & Deo beneplacentes, quàm proprius amor. *Charitas* enim *non quærit quæ sua sunt*; & semper vera sapientia cum veta charitate coniungitur. 1. Cor. 13

Digitized by Google

CAP. XIV.

De magnificentia, quæ Principi necessaria est ad regendos Populos.

S.Tho.2.2. q.134.ar.3. MAgnificentia virtus est Principibus propria, quoniam exigit maximos sumptus, quos nisi Principes facere non possunt. Et quidem ad Principes magnificentia pertinet, quia sunt Dij quidam terrestres, vt supra demonstrauimus ex illo loco psalmorum, *Psal.81.* *Ego dixi Dij estis, & filij Excelsi omnes.* Magnificentia enim maxime proprie Deo conuenit, iuxta illud, *Psal.8.* *Elevata est magnificentia tua* *Ps.144.* *super cælos Deus.* & illud, *Vt notum faciant filijs hominum potentiam tuam, & gloriam* *Deut.32* *magnificentiæ Regni tui.* & illud, *Date magnificentiam Deo nostro: Dei perfecta sunt opera.* Hæc enim est propria causa, cur Deo magnificentia in primis conueniat, quia facit opera magna, & ex omni parte perfecta. Possunt enim etiam priuati homines inchoare opera magna, sed perficere, nisi opulentissimi, quales sunt Reges, minime possunt. Porrò Deus, Rex magnus super omnes Deos, quatuor in rebus magnificentiam suam ostendit. Primum quidem in fabrica mundi totius, quæ si pecunijs perfici debuisset, omnes omnium Regum thesauri non fuissent satis ad fundamenta iacienda. Deinde in alenda familia

prope infinita, Deus magnificentiam suam demonstrat. Alit enim Deus omnes herbas, & omnes arbores; alit omnia animantia terrestria, & aquatilia, quorum non est numerus; & alit non ad vnum, vel alterum diem, sed ad plurimas annorum centurias, & posset, si vellet, in æternum alere: tanta illi subest annonæ vbertas. Alit denique Angelorum exercitum prope innumerabilem. Quamuis enim Angeli cibo, & potu visibili non vtantur; dixit tamen Angelus Raphael ad Tobiam, *Ego cibo inuisibili, & potu, qui ab hominibus videri non potest, vtor*. Tertio demonstrat Deus magnificentiam suam in operatione miraculorum, quæ sunt opera tam eximia, vt nisi ab infinita potentia fieri non possint, cùm sint præter ordinem iam ab ipso Deo toti naturæ datum. Eiusmodi opera fuerunt, cùm Deus solem & lunam stare fecit ad verbum Iosue serui sui; & cùm solem eundem retrocedere iussit ad verbum Isaiæ Prophetæ; & cùm mortuos non paucos reuocauit ad vitam; & cæcis visum, & surdis auditum restituit, contra ordinem toti naturæ datum, vt à priuatione ad habitum regressus non detur. Quarto denique magnificentiam suam manifestabit Deus in nouissimo die, cùm fabricam mundi huius magna ex parte corrumpet, & nouos cælos, & nouam terram nobis in momento exhibebit, dicente sancto Petro, *Aduenient autem dies Domini vt fur, in quo cæli magno*

Tob. 12.

Ios. 10.

Isai. 38.

2. *Pet.* 3.

impetu transient: elementa verò calore solventur: terra autem, & quæ in ipsa sunt opera exurentur. Quàm sit autem laboriosum, & difficile, ædificia benè fundata, & constructa euertere, quotidie experimur.

Iam verò soli inter homines, Principes magni, in his omnibus rebus, magnificentiam Dei, Regis Regum imitari aliquo modo possunt. Ipsi enim soli ædificia publica, & maxima ad vsum totius populi, quæ sumptus maximos requirunt, erigere solent. Eiusmodi erant olim apud Romanos Thermæ, Theatra, Basilicæ, Templa, quorum adhuc vestigia cernimus; & nunc quoque Principes magni Palatia, Fora, Ecclesias, Xenodochia, scholas publicas, & alia sumptuosa ædificia erigunt, quæ profecto nulli priuati erigere possent. Certè sanctus Ludouicus Rex Francorum in Palæstina magnificentiam suam plane ostendit, cùm ciuitates nonnullas proprijs sumptibus restaurauit. Ijdem Principes ad imitationem magnificentiæ Dei, soli possunt integros exercitus alere: & sæpe etiam ingentem pauperum multitudinem sumptibus proprijs sustentare. Id quod magna cum laude idem sanctus Ludouicus præstabat, & qui eum imitari cupiebat Beatus Amadeus Sabaudiæ Dux tertius. Iste enim, quod multi Principes in canibus venaticis, & anibus rapacibus alendis insumunt; id totum, & multo etiam amplius quotidie in turba pauperum sustentanda ma-

gni-

gnificentissimè insumebat. Et quoniam, qui miserentur pauperum, fœnerantur Domino; ex tanta opum profusione, ærarium publicum nihil detrimenti patiebatur. *Prou. 19*

Neque deest Principibus terræ ratio aliqua imitandi magnificentiam Dei in rebus ingenio humano excogitatis, & magnis sumptibus ad vsum humanum reuocatis, quæ miracula humana dici possint. Tale mihi videtur Nauium onerariarum constructio. Quis enim crederet, nisi vidisset, naues maximas, & rebus grauissimis onustas, super aquas subsistere; vbi lapilli exigui sustineri non valent? Et rursus quis vllo modo suspicari posset, nisi experimento proprio didicisset; immensa illa pondera solo flatu ventorum vela impellentium, velocissimè non tam currere, quam volare? Neque solum est hoc quasi miraculum naturæ: sed innumerabilia sunt alia, quæ ingenium humanum, addita Principum magnificentia, excogitauit. Denique illud etiam assecuta est humana sagacitas, per Principum magnificentiam sumptus maximos suppeditantem, vt firmissima ædificia dicto citius prosternantur. Quas enim turres, quæ mœnia ciuitatum ampliſſimarum non euertunt facili negocio ictus bombardarum? quas arces munitas, quas portas etiam ferreas non subruit momento temporis, copia subiecta pulueris tormentarij? Quare magnificentia Principum terrenorum imitatur, suo quodam modo, magni-

Digitized by Google

ficentiam Principis cæleſtis. Sed illud optandum eſt, vt Principes creati, & terreni imitentur in operibus bonis magnificentiam Principis cæleſtis, & creatoris: nam ſi forte velint abuti magnificentia ad vanitates, & peccata; melius erat eis, ſi priuati, & pauperes ſemper fuiſſent. *Mat.16.* *Quid enim prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ vero ſuæ detrimentum patiatur?*

Vnus ex malis imitatoribus magnificentiæ diuinæ fuit Imperator Caius Cæſar, qui Caligula cognominatus eſt; qui in cœna vna ducenta quinquaginta millia ducatorum conſumpſiſſe dicitur. Eius imitatores fuerunt Nero, & Aulus Vitellius, & Domitianus, quorum immenſos theſauros fuiſſe conſumptos in fabricis, veſtibus, & cœnis refert Suetonius Tranquillus. Ad eoſdem acceſſit, niſi etiam omnes ſuperauit Marcus Antoninus Heliogabalus, vt Elius Lampridius, & alij referunt. Fructus huius falſæ magnificentiæ fuit egeſtas ingens, ad quam arcendam omnes iſti Principes rapaciſſimi facti ſunt bonorum alienorum, malis artibus acquiſitorum, vt ex ijſdem auctoribus intelligi poteſt. Sic falſa magnificentia in veram auaritiam, & falſa liberalitas, in veram rapacitatem, quæ mater eſt odij populorum, commutata eſt.

Diſcant igitur Chriſtiani Principes magnifici eſſe vbi & quando oportet, ad gloriam Dei, & commoda populorum; vt apud Deum, & apud

& apud homines, non auram leuem ad tempus, sed gloriam solidam, & veram in omnem æternitatem acquirant.

CAP. XV.

De Clementia, quæ Principi necessaria est ad regendos populos.

CLementia virtus est amabilissima, quæ crudelitati opponitur, quod vitium omnes horrent. Siquidem clementia, in eo posita est, vt pœnas minuat, iniurias obliuiscatur, & vindictam omnino refugiat. Est verò hæc virtus, quasi propria Deo Principi omnium Regum, ac per hoc Regibus, & Principibus terræ valde honorifica, nec minus amabilis. Nam priuati homines, si non vlciscuntur iniurias, causa esse videtur, quia sine periculo non possunt; Princeps verò, qui facile posset, si vellet, vlcisci iniuriam, si non facit, ex virtute clementiæ non facit: ac per hoc similis Deo esse dignoscitur. De Deo sic loquitur Ezechias Rex in literis suis ad populos, exhortans illos ad pœnitentiam, *Clemens est Dominus Deus vester, & non auertet faciem suam à vobis, si reuersi fueritis ad eum*. Quibus verbis affirmat sanctus Rex, Deum non puniturum pro meritis peccata populorum, modo pœniteat eos scelerum suorũ; ac per hoc

S. Tho. 2. 2. q. 157. & 159.

2. *Paral.* 30.

auersurum flagellum imminens, quia clementissimus est, & facile obliuiscitur iniuriarum.

Prou. 20 De Rege sic loquitur Salomon, *Misericordia & veritas custodiunt Regem, & roboratur clementia thronus eius.* Et verè sic est; nullæ enim custodiæ militares sic stabiliunt Regnũ & vitam Regis facilius conseruant, quàm cle-

Lib. 1. c. 3. mentia nota regnantis. Probat hoc ipsum Seneca in libro priore de clementia, egregia ratione. Nam id est in Regno Princeps, quod animus in corpore; animus enim corporis membra mouet, regit, gubernat; & naturaliter amat membra sua, & quicquid noxium accidit, statim conatur illud auertere, & corpus suum integrum, sanumq; seruare. Et denique totum corpus suum clementer fouet, & nutrit, & de illius incolumitate assiduè cogitat; propterea vicissim membra omnia, si sit opus, pro spiritu siue anima periculis se exponunt; & patiuntur amputari potius manus, aut pedes, aut alia membra corporis, quàm vt animus à corpore separetur. Sed si fortè animus ad altiora raptus, incipiat inclementer, & duriter corpus suum ieiunijs, & vigilijs nimium atterere; corpus quoque, quasi rebellans, officio suo fungi recusat. Sic igitur, si Princeps instar animi, siue spiritus, populos, vt membra sua, clementer, & leniter regat, imponat iugum siue onus, quod ferre possint; ad se venientes amanter audiat, negocia eorum breuiter, & iustè tractari iubeat:

expe-

experietur viciſſim populos amantes, & obedientes, & ſine vlla dubitatione fideliſſimos. Sin autem contra, non vt clementem patrem, ſed, vt durum dominum, Principem ſuum experiantur: mirari non debebit Princeps, ſi odio habeatur, & cùm maximè opus habebit defenſione, à ſubditis deſeratur. Amor enim, amorem conciliat, & clementia beneuolentiam parit. Et contra, vt Sapiens loquitur, *odium ſuſcitat rixas*: & ideo mirum videri non debet, ſi hi, qui non diligunt, ſed oderunt Principem ſuum, occaſionem rixarum, & diſſenſionum quærant. Exempla ſunt ad manus. Salomon pacificus, & clemens annis quadraginta, ſine vlla rebellione regnauit; ſed quoniam extremo tempore addidit aliquid ad ſolitas exactiones: ideò mortuo Salomone, populus à nouo Rege, qui dicebatur Roboam, petijt amoueri nouum vectigal: ſed Rex nouus initium regnandi fecit à minis, & terrore; & populo ante ſe congregato reſpondit, *Pater meus aggrauauit iugum veſtrum*; *ego autem addam iugo veſtro*: *Pater meus cecidit vos flagellis*; *ego autem cædam vos ſcorpionibus*. Ea vero ſæuitia, & inclementia, cauſa fuit, vt deficeret ſtatim ab eo pluſquam dimidia Regni pars. *Prou.* 10 3. *Reg.* 12.

In hiſtoria verò Romanorum, leguntur plurimi Imperatores, qui ob ſolam fere crudelitatem adhuc iuuenes miſere extincti fuerunt; in quibus numerantur Caius, Nero,

Vi-

Vitellius, Domitianus, Commodus, Caracalla, Heliogabalus, & alij: contra verò plures propter insignem clementiam, & ad senium peruenerunt, & post obitum à memoria, & amore ciuium non recesserunt, Augustus, Vespasianus, Traianus, Adrianus, Antoninus, Marcus, & alij, quibus addi debet Titus, qui quamuis ad senium non peruenerit; tamen non occisus, vt illi superiores; sed naturali morte extinctus, sic semper amatus est, vt delitiæ generis humani nominari meruerit.

Hæc certe exempla facile possent Principes omnes ad clementiam adamandam; & ad crudelitatem odio habendam impellere, si attente historias perlegerent. Porrò clementia, quamuis præclara sit virtus, tamen non in omnibus omnium iniurijs, vel culpis habet locum. Vere enim scripsit Seneca, *Iam omnibus ignoscere crudelitas est, quam nulli.* & rursus recte idem admonuit, clementiam potius iniuriam propriam respicere, quàm alienam. Quemadmodum enim, non ille liberalis est, qui rem alienam donat, sed qui suam; sic etiam, qui iniuriam alteri factam condonat, non est tam proprie clemens, quàm is, qui iniuriam sibi factam facile dimittit. Sed in vniuersum illud cauendum est, ne clementia iustitiam lædat: virtutes enim sorores sunt, seque inuicem iuuant; proinde virtus in vitium degenerat, si virtutem aliam lædit. Ergo in iniurijs alienis, clementia non interuenit, vt

Lib. 1. c. 2. de clementia.

Lib. 1. c. 20.

reus

reus absolute non puniatur, sed vt vel ex æquitate pœna diminuatur, vel ex consensu eius, qui iniuriam accepit, prorsus tollatur, si spes adsit, id ei, certis de causis, vtilius esse futurum, neque Reip. obfuturum. Cùm verò iniuria ipsi Principi facta est, laudabilis clementia erit, si Princeps excelso animo vindictam respuat; nisi forte periculum sit, ne reus ex impunitate deterior fiat. Tunc enim æquitas postulat, vt Princeps sinat ab ordinarijs Iudicibus de reo pœnam aliquam sumi.

CAP. XVI.

De Misericordia Principi necessaria, ad regendos populos.

POstrema virtus, ex ijs, quas considerandas suscepimus, misericordia est. Sed antequam de ea scribere incipiamus, remouenda est calumnia, vt sic loquar, Senecæ, qui quoniam addictus erat disciplinæ Stoicorum; affirmare non dubitauit, misericordiam non virtutem esse, sed vitium. Sic enim loquitur in libro posteriore de clementia. *Ad rem,* inquit, *pertinet hoc loco, quærere quid sit misericordia: plerique eam, vt virtutem laudant, & bonum hominem vocant misericordem; hæc autem vitium animi est. Vtraque, circa seueritatem, circaque clementiam posita* Lib. 2. c. 4.

sunt,

sunt, quæ vitare debemus, ne per speciem seueritatis in crudelitatem; neve per speciem clementiæ, in misericordiam incidamus. & paulo post, *Ergo,* inquit, *quemadmodum Religio Deos colit, superstitio violat; ita clementiam omnes boni præstabunt; misericordiam autem vitabunt. Est enim vitium pusilli animi ad speciem alienorum malorum succidentis. Itaque pessimo cuique familiarissima est.* Hæc sane opinio Christianis hominibus, omnino fugienda est, cùm Scriptura diuina, misericordiam multis in locis, amplissime laudet; & ipsi Deo familiarem, & gratissimam in primis esse testetur; & ipsi clementiæ, quam Seneca laudat, vt comitem fidissimam, adiungat. In libro Exodi Moses dicit, *Domine Deus misericors, & clemens; patiens, & multæ miserationis, qui custodis misericordiam in millia.* & rursum in libro secundo Esdræ legimus, *Tu autem Deus clemens, & misericors, longanimis, & multæ miserationis, non dereliquisti eos: & quidem cùm fecissent sibi vitulum conflatilem, & dixissent, Iste est Deus, qui eduxit te de Aegypto.* Ionas quoque Propheta Deum sic alloquitur, *Scio quia tu Deus clemens, & misericors es: patiens, & multæ miserationis.* Fallitur igitur Seneca dum misericordiam à clementia ita separat, ac si prior vitium; posterior sola virtus esset.

Lib. 2. c. 5.

Exc. 34

2. *Esd.* 9

Ion. 4.

Deinde in vtroque testamento misericordia sic laudatur, vt vix alia virtus tot in locis

cis

cis decantata reperiatur, de qua re paulo post agemus. Ecclesia denique fidelium omnium Mater in publicis precibus, sic misericordiam prædicat, vt eam Deo propriam esse significet. *Deus*, inquit, *cui proprium est misereri semper, & parcere*. Vbi vox, *misereri*, ad misericordiam; vox, *parcere*, ad clementiam pertinet. Sic enim Ecclesia ex diuinis literis edocta, misericordiam cum clementia coniungit; non separat vnam ab altera, vt vitium à virtute. Valeat igitur cum suis Stoicis Seneca, qui homines, non vt carneos, sed vt ferreos ægritudinem animi sentire non patitur, & in medijs ignibus, & in ipso tauro Phalaridis sapientem suum lætari, & gestire contendit.

Porrò misericordia virtus eximia, communis quidem est Principi cum populo, sed tamen in Principe longe amplius elucet, & in Deo sic eminet, vt ipsi propria dici possit, vt paulo ante ex prece Ecclesiastica demonstrauimus. Solus enim Deus omnes omnino miserias tollere potest, & tollit etiam, non omnes ab omnibus rebus, sed omnes quas secundum sapientiam suam iudicat esse tollendas. Secundus à Deo est Princeps, qui multa genera miseriarum, non ab vno, aut altero homine, sed ab integris ciuitatibus, & prouincijs tollere potest, & re ipsa tollit, quando similis Deo in misericordia, & miserationibus fieri studet. Quantas miserias vno verbo Princeps

tollit

tollit à populis suis, quando bellum gesturus, ex misericordia populi sui, pacem præoccupat, ne mala innumerabilia populi suæ ditioni subiecti patiantur ex bello? Sic etiam à quanta miseria populos suos Princeps liberat, quando imminente caritate annonæ, prouidentia sua facit, vt annona in prouincia sua, vel ciuitate abundet? Hanc laudem olim Ioseph̃us in Aegypto promeruit, vnde & Saluatoris mundi nomen obtinuit; quoniam prudentia sua, non Aegyptum tantum, sed etiam vicinas prouincias ab extrema frumenti penuria liberauit. Omitto similes alias rationes subleuandi populi à communi miseria, quas Princeps misericors, & populorum suorum verus amator, excogitare poterit. Nec

Gen. 41.

que solum populum vniuersum, sed etiam singulos de populo Princeps misericors à miseriis variis liberabit, si prouiderit diligentia sua, vt ludices causas miserorum, quàm citissime expediant; & non permittat, vt pauperes expendant in litibus sæpe multo amplius, quàm id sit, quod recuperare desiderant.

Et quoniam Spiritus sanctus in diuinis literis encomia tàm eximia misericordiæ posuit, vt ad ea nihil addi possit: sententias aliquot referam, & finem disputationi, siue cohortationi imponam. Primus incipiat Moses, & legem ferat de misericordia erga inimicum: vnde colligatur, qualis misericordia requiratur erga miserum amicum. *Si occurreris*, in-

Exo. 23.

quit,

quit, *boui inimici tui, aut asino erranti; reduc ad eum. & si videris asinum odientis te, iacere sub onere; non pertransibis, sed subleuabis eum cum eo.* Secundus sit sanctus Iob, qui dicit, *Qui tollit ab amico suo misericordiam: timorem Domini derelinquit.* Iob. 6. Tertius Dauid, qui describens hominem iustum, inter alia eius encomia ponit misericordiam. *Iucundus homo, qui miseretur, & commodat.* Psal. 111 & paulo post, *Dispersit dedit pauperibus: iustitia eius manet in sæculum sæculi: cornu eius exaltabitur in gloria.* Vbi Dauid primum laudat misericordiam in dimittendis iniurijs, & commodandis pecunijs, cùm dicit, *Qui miseretur, & commodat*, vt sanctus Augustinus in eum locum docet: deinde, addit misericordiam in donandis abundanter eleemosynis pecuniarum, cùm ait, *dispersit dedit pauperibus*: & addit præmium duplex, quod iustitiæ eius meritum *manet in æternum*, & quod in præsenti sæculo potens, & gloriosus euadet. Eleemosyna enim non facit hominem pauperem, & despectum, sed inclytum, & potentem, si id eius saluti æternæ conducat. Quartus sit Salomon sapientissimus; is in libro prouerbiorum, *Iusti*, inquit, *misericordes sunt, & miseriantur*. Prou. 13 Itém, *Qui miseretur pauperis beatus erit*. Prou. 14 Item, *Fœneratur Domino qui miseretur pauperis*. Prou. 19 Quintus est Tobias, qui instituens filium suum, dicebat; *Quomodo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit,* Tob. 4.

Digitized by Google

rit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude. Præmium enim tibi thesaurizas in die necessitatis: quoniam eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non sinit animam ire in tenebras. Vix addi potest aliquid ad magnitudinem huius præmij; & tamen pigri sunt homines ad opera misericordiæ, cum propter minora præmia laborent vsque ad mortem. Sextus, Ecclesiasticus plenus est encomijs misericordiæ. Inter alia sic ratiocinatur, *Ira hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur? ipse cùm caro sit, reseruat iram; & propitiationem petit à Deo?* quasi dicere velit, iste frustra laborat, cùm sit immisericors in fratrem, & misericordiam petat à Deo. Omitto Prophetas, qui pleni sunt testimonijs.

Eccl. 28.

Accedo ad testamentum nouum. Sanctus Matthæus Scriptor primus refert verba Domini in sermone in monte habito, vbi dicit: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Quam autem misericordiam consequentur, docet Dauid in psalmo cùm ait, *Qui coronat te in misericordia, & miserationibus, qui replet in bonis desiderium tuum.* Et audet homo alioqui sapiens, dicere, misericordiam esse vitium, non virtutem? quasi possit vitium apud Deum aliquid mereri, aut possit Deus in præmium reddere aliud vitium? Vere stulta facta est sapientia huius mun-

Matt. 5.

Ps. 102.

mundi. Secundus sit alter Euangelista, qui refert verba illa eiusdem Christi, *Estote misericordes, sicut Pater vester misericors est.* Luc. 6. Tertius sanctus Paulus Apostolus in epistola ad Ephesios, *Estote*, inquit, *misericordes, donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit vobis.* Ephes. 4. Et idem ad Colossenses, *Induite vos, sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, supportantes inuicem, & donantes vobismetipsis, si quis aduersus alterum habet querelam, sicut Dominus donauit vobis, ita & vos.* Colos. 3. Quartus S. Petrus in epistola prima, *In fine autē*, inquit, *omnes vnanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles, non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed è contrario benedicentes, quia in hoc vocati estis, vt benedictionem hæreditate possideatis.* 1. Pet. 3. Quintus sanctus Iacobus in epistola sua, *Iudicium*, inquit, *sine misericordia ei, qui non fecit misericordiam: superexaltat autem misericordia iudicium.* Iacob. 2. Quæ verba paulo sunt obscuriora, sed hunc habent sensum, Iudicium sine misericordia, id est, seuerum iudicium reportabunt, qui misericordes in proximos non fuerunt: sed viri misericordes, iudicium mitissimum inuenient, quia misericordia exaltat se super iustitiam, vel, vt in græco legitur, *superexultat iudicio*, siue gloriatur supra iudicium. *Miserationes* enim *Domini super omnia opera eius*, vt Dauid canit. Psal. 144. Sanctus enim Iacobus

cùm hoc diceret, respexisse videtur ad ea, quæ
Mat.25. de vltimo iudicio Dominus ipse prædixit. Videmus enim in iudicio, solos misericordes iudicari cum summa misericordia, cùm dicitur, *Possidete regnum, quia esuriui, & dedistis mihi manducare*, & quæ sequuntur. Et contra solos immisericordes sine misericordia iudicari, cùm dicitur, *Ite maledicti in ignem æternum; esuriui enim, & non dedistis mihi manducare*, & quæ sequuntur. Vltimus sit sanctus Ioannes, qui quamuis neque in Euangelio, neque in Apocalypsi, neque in epistolis suis misericordiam nominauerit: eam tamen in radice, & fonte, siue in matre sua charitate, eam frequentissimè prædicauit. Quid enim signi-
1.*Io.* 3. ficant illa verba in epistola prima, *Ille pro nobis animam suam posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo; quómodo charitas Dei manet in eo? Filioli mei non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate.* Quid enim est claudere viscera; nisi non misereri? & quid est diligere verbo, non veritate; nisi compassionem habere in ore, non in corde? Ideo enim præclara illa virtus, qua compatimur proximis nostris, misericordia dicitur, quia vera cordis affectio, non mendax linguæ professio est.

Habemus igitur duodecim testes omni acceptione dignissimos, & omni exceptione maiores,

iores, qui Spiritu ſancto dictante, encomia miſericordiæ nobis ſcripta reliquerunt, quibus & Stoicis ora obſtruere; & Principes Chriſtianos ad eam virtutem, quæ Deo gratiſſima eſt, exhortari ſine vlla dubitatione poſſimus.

CAP. XVII.

De officio Principis Chriſtiani erga domeſticos ſuos.

EXpoſuimus quæ ſint partes Principis Chriſtiani erga populos ſibi ſubiectos: nunc maiori breuitate addemus, quæ ſint partes eiuſdem Principis erga alios ſubditos, qui non comprehenduntur ſub nomine populi: tales ſunt in primis domeſtici, vxor, filij, fratres: tales ſunt etiam amici, & conſiliarij: tales Iudices, qui prouincias, vel ciuitates regunt: & tales denique milites, & alij, quibus ſtipendia dari ſolent.

Igitur, vt à domeſticis incipiamus, primus locus coniugi debetur, quippe quæ particeps eſt nominis Regij, & ſolij & coronæ; quamuis re ipſa ſubdita ſit, cùm in prima parente ſibi quoque dictum à Deo audierit, *Sub viri potestate eris, & ipſe dominabitur tui.* Igitur de coniuge Principis, hoc ſolum admonendum eſſe cenſeo, vt vir omni animi prouiſione caueat, ne vxor, quamuis ſapiens videatur, ipſi- *Gen.3.*

Digitized by Google

viro dominari incipiat. Habemus exempla in diuinis literis, ex quibus discere liceat, quanta sit mulieris impotentia, & ad quam horrenda præcipitia viros suos adegerint. Prima Eua, non quidem Adamo dominari voluit, sed consilium ei dedit, vt pomum à Deo vetitum gustaret, vnde mors & exitium totius posteritatis consecutum est. Consilium autem illud Adamus accepit, neque ausus est respondere, quod Iob coniugi suæ respondit, *Tamquam vna de stultis mulieribus locuta es*; quia Euam valde diligebat; & (vt sanctus loquitur Augustinus) *delitias suas contristare nimium timuit*. Exemplum Euæ secuta est Dalila vxor Sampsonis, Iudicis, ac Principis Hebræorum, quæ tam absolutum imperium in virum accepit, vt vir nihil ei negare posset, & tandem per eam principatum, & vitam amisit. Salomonem autem olim feliciſſimum, & sapientiſſimum Regem, amor mulierum ad eam infelicitatem, & insipientiam adduxit, vt septingentis vxoribus, & trecentis concubinis, quasi mancipium vile seruiret. Quid de Achab Rege, & Iezabel eius coniuge dicam? Addictus erat Achab valde vxori suæ idololatræ; itaque ipse quoque idola coluit, & consentiens sceleribus grauissimis vxoris suæ, atque dominari eam in Regno sinens, causa fuit, vt & ipse, & ipsa, & omnes filij, qui erant numero septuaginta, occiderentur, & Regnum ad alios transiret. En quantorum malorum causa femina

Gen. 3.

Iob. 2.

Lib. 11. de Genea cap. vlt.

Iud. 16.

3. *Reg.* 11.

3. *Reg.* 20. & 21. & 4. *Reg.* 9 & 10.

mina vna fuit, quæ sub viri potestate esse noluit. Sed Achab meritas pœnas luit; quia ad ipsum pertinebat, coniugem in officio continere, & (quod caput est) numquam committere debuit, vt contra legem Domini; vxorem, falsæ religionis cultricem, duceret.

Veniamus ad filios. Filij Principum educari deberent in timore Domini; & obsequentes, non solum parentibus, sed etiam Magistris morum & doctrinæ. Habemus exemplum insigne apud Metaphrastem, qui describens res gestas Arsenij, qui fuit Magister Archadij, filij Theodosij Imperatoris; refert, Theodosium venisse aliquando in scholam, vbi filij eius Archadius, & Honorius adhuc pueri instituebantur ab Arsenio viro probo, & erudito: & cùm vidisset filios suos sedentes, & Magistrum stantem: reprehendit filios, quòd auderent pueri & discipuli, coram sene, & Magistro stante, sedere: & iussit, vt Arsenius sederet, & Archadius atque Honorius starent: & profuit ista bonæ educatio filiorum; vterque enim bonus postea Imperator fuit, quamuis Archadius vxori nimium addictus, sancto Ioanni Chrysostomo parum fauerit. Contra vero Dauid Rex sanctus, vel non potuit rectè educare filios suos, vel quæcumque causa fuerit, vnus videlicet Amon, sororem propriam stuprauit; alius, id est, Absalon, occidit fratrem, persecutus est patrem, vt eum è Regno pelleret; & vxores patris publicè violauit.

Sur. in vita S. Arsenij, die 19. Iulij.

Huius rei nulla causa fuisse videtur, nisi mala educatio. Fuit enim Dauid quasi perpetuo in bellis occupatus.

Illud etiam certè valde admirandum est, Regibus valde pijs, filios impijssimos successisse. Iosaphat Rex optimus reliquit filium successorem soram Regem deterrimum. Ioathan Rex bonus genuit Achaz virum malum; qui ei successit in Regnum. Ezechias Rex clementissimus, & optimus habuit hæredem Regni Manassem Regem crudelissimum, & pessimum. Iosias Rex sanctissimus successores habuit filios valde malos Ioachaz, & Eliakim, quorum prior regnauit solum mensibus tribus, & abductus est captiuus in Aegyptum; posterior regnauit annos vndecim, & propter peccata sua, ductus est cathenis vinctus in Babylonem. Summa est, prouidendum esse Principibus, vt optimos educatores prospiciant filijs suis, si volunt & Deo rem gratissimam; & populis rem vtilissimam facere.

Reliqui sunt fratres, & domestici, qui sæpe valde adiuuant Principem, quando charitas fraterna inter eos viget: sed non desunt aliquando ambitiosi, qui desiderio regnandi vel insidias struunt Principi, vel bellum apertè mouent. Et quoniam charitas fraterna minus viget inter Turcas, quam inter Christianos: videmus iam à longo tempore, inter Turcas, crudelem illam legem vigere; vt fratres Principis sub ipsum initium interimantur, fine

vlla

vlla culpa sua, tantum, vt Rex nouus, non timeat defectiones prouinciarum ad aliquem ex fratribus, si quando imperium maioris fratris graue videri incipiat. Inter Christianos rarum est, vt aliquid eiusmodi contingat. Contigit tamen B. Amadeo Duci Sabaudiæ auorum nostrorum memoria, vt vnus ex fratribus, non semel à Principe defecerit, & bellum aduersus eum gerere cæperit. Sed, vt in vita eius postea referemus, incredibili benignitate, & charitate B. Amadeus germanum suum ex hoste, fratrem verum, syncerumq; reddidit. Ad cauenda eiusmodi pericula, nulla excogitari potest regula tutior, quàm vt Princeps fratres suos, vt fratres cognoscat, non vt seruos, neque vt dominos. Non despiciat, neque suspiciat. Vbi enim iustitia viget, ibi etiam pax viget.

CAP. XVIII.

De officio Principis Christiani erga amicos, & consiliarios.

ADiungo amicos consiliarijs, quia non loquor de publico senatu, neque de quibuscumque amicis; sed de amicis intimis, & prudentibus, cum quibus Principes solent se-

Digitized by Google

creta sua communicare, & sine quorum consilio nihil omnino agunt. Talis erat apud Dauid Achitophel, quo deficiente ad Absalonem, Dauid in maximo timore erat. Siquidem
2. *Reg.* 6 vt dicitur in libro secundo Regum, *Consilium Achitophel erat in diebus illis, quasi si quis consuleret Deum.* Esse autem Principi necessarium consilium fidelissimorum, & prudentium amicorum, & cum ijs libere, & simpliciter agendum esse, sic, vt intelligant amici, Principem in eis multum omnino confidere; docet in primis Tobias senior, qui, quamuis non Principibus, sed filio praecepta daret; tamen erat vir sanctus, & sapiens, vt eius documenta omnibus prodesse possint. Sic igitur Tobias
Tob. 4. loquitur, *Consilium semper à sapiente perquire. Omni tempore benedic Deum, & pete ab eo, vt vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneãt.* Quibus verbis monet prudentissimus senex, vt sine consilio sapientis nihil agamus, sed vt ille sapiens nos forte non fallat, vel ignorantia, vel malitia; iterum monet, vt Deum precemur, vt vias nostras dirigat, & omnia consilia, quæ nobis dantur à sapientibus, ab ipso Deo dirigantur, & in ipso permaneant, id est, ab ipso stabiliantur, & confirmentur, si recta sunt.

Deinde hoc idem Salomon in Prouerbijs
Prou. 13 scribit, cùm ait, *Inter superbos semper iurgia sunt: qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia.* Significat autem Salomon

super-

ſuperbos eſſe, qui conſilia ſapientum reſpuunt, & ideo inter eos ſemper eſſe iurgia. Idem, *Audi conſilium, & ſuſcipe diſciplinam, vt ſis ſapiens in nouiſſimis tuis.* Idem, *Sicut aqua profunda, ſic conſilium in corde viri; ſed homo ſapiens exhauriet illud.* Significat autem hoc prouerbium, conſilium non facile inueniri, niſi diu, & attente cogitando. Illi enim, qui ſtatim ad interrogata reſpondent, facile decipiuntur: ſed qui diu cogitando ſcrutantur omnia, illi, quaſi ex profundo, aquam puram veriſſimi conſilij hauriunt, & ideo ſapientes vocari poſſunt. Idem, *Vnguentis, & variis odoribus delectatur cor: & bonis amici conſilijs anima dulcoratur. Amicum tuum, & amicum patris tui ne dimittas.* Videlicet, ne perdas bona conſilia eorum. *Prou.19* *Prou.20* *Prou.27*

Eccleſiaſticus quoque, vir ſapiens, vt cauere monet ab amicis non fidelibus: ſic omnino iubet adhærere amicis fidelibus. *Multi*, inquit, *pacifici ſint tibi, & conſiliarius ſit tibi vnus de mille. Si poſſides amicum, in tentatione poſſide eum, & ne facile credas ei.* ideſt, proba illius fidelitatem tempore tribulationis tuæ, & non facile credas illi, antequam probaueris eum. pergit Eccleſiaſticus, *Eſt enim amicus ſecundum tempus ſuum, & non permanebit in die tribulationis. Et eſt amicus, qui conuertitur ad inimicitiam*, id eſt, inſtabilis, qui facile ob leuem iniuriam efficitur inimicus. Addit Eccleſiaſticus, *Eſt autem amicus* *Eccleſ.6.*

ſocius

Digitized by Google

ſocius menſæ, & non permanebit in die neceſſitatis. Addit poſtea idem Eccleſiaſticus de veris amicis. *Amicus fidelis, protectio fortis: qui autem inuenit illum, inuenit theſaurum. Amico fideli nulla eſt comparatio; & non eſt digna ponderatio auri, & argenti contra bonitatem fidei illius. Amicus fidelis, medicamentum vitæ, & immortalitatis: & qui metuunt Dominum, inuenient illum.* Verè magnum donum à Deo accipit, qui fidelem, & ſapientem amicum inuenit; præſertim in tanta turba adulatorum, quæ in aulis Principum inuenitur. Idem Eccleſiaſticus alio loco pru-
*Eccl.*32. denter monet, dicens, *Fili ſine conſilio nihil facias, & poſt factum non pœnitebis.*

Hæc omnia, quæ diximus, confirmari poſ-
3. *Reg.* 12. ſunt exemplis. Roboam filius Salomonis non alia de cauſa infeliciſſimè regnauit, niſi quia reliquit conſilia ſenum, qui aſſiſtebant patri eius; & accerſiuit iuuenes amicos ſuos, à quibus ſeductus, exacerbauit populum, antequam Regnum ſibi ſtabiliuiſſet. Itaque non alia de cauſa, quàm ex conſilio inſipienti amiſit continuo maiorem partem regni ſui. Id vero præ-
*Prou.*27 uidiſſe videtur Salomon, cùm ait, *Amicum patris tui ne dimittas*. Roboam enim non amicum vnum, ſed amicos omnes patris ſui dimiſit. Sed vt plurimum mali conſiliarij, & infideles amici Principum, non diu fruuntur potentia ſua. Scimus enim, Aman amicum, &
*Eſther.*7 conſiliariũ primariũ Regis Aſſueri, poſt detectas

&as fraudes eius,in ligno ſuſpenſum perijſſe. Scimus etiam Seianum, qui inter amicos, & conſiliarios Tiberij Imperatoris primus erat, & vſque adeo dilectus, vt pene par eſſet Imperatori: paulò poſt ob eius ſuperbiam,& inſatiabilem cupiditatem; ex altiſſimo loco ad imum decidiſſe, ſic, vt vnco tractus in Tyberim fuerit. Contra autem,Mæcenas,& Agrippa Auguſti Cæſaris amici, & conſiliarij fideliſſimi, ſic amati ſunt vſque ad mortem, vt etiam poſt ipſorum mortem Auguſtus in calamitate quadam ſua dixiſſe memoratur,Horum mihi nihil accidiſſet, ſi aut Mæcenas, aut Agrippa vixiſſet.

Tacitus lib. 5.annal.

Seneca lib. 6. de beneficijs cap. 32.

CAP. XIX.

De officio Principis Chriſtiani erga Iudices.

IVdicum nomine intelligo omnes, qui cauſis diiudicandis præſunt; ſiue ſint Iudices primarij, vt ij, qui cum poteſtate Ciuitatibus, vel Prouincijs præſunt; ſiue ſecundarij, vt ij, quibus ipſi cauſas minoris momenti dijudicandas permittunt. Porrò ipſis omnibus duo præcepta ſpiritus ſanctus in ſacris literis aſſignat; vnum, vt iuſtè iudicent, ſine acceptione perſonarum; alterum,vt à muneribus omnino manus abſtineant. Vtrumque complexus

Digitized by Google

xus est paucissimis verbis, Ietro socer Mosis,
Exo. 18. *Prouide*, inquit, *de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam; qui iudicent populum omni tempore; quidquid autem maius fuerit ad te referant, & ipsi minora tantummodo iudicent. Quibus auditis Moyses fecit omnia, quæ ille suggesserat.* Itaque primum requiritur in Iudicibus, vt sint viri potentes, id est, strenui, graues, docti, sapientes honorati, vt non contemnantur à populo, & possint onus portare quod eis imponitur. Deinde, vt sint viri *timentes Deum*, id est, vt non solum coram hominibus, & propter timorem hominum iustè iudicent; sed vt verè coram Deo sint Iudices iusti; & intelligant, se à Deo videri, qui scrutatur renes, & corda, & posse, ac velle de iudicijs ipsorum iudicare, eosq; præmijs vel pœnis afficere. Addit præterea Ietro, *In quibus sit veritas*, id est, qui verè sint iusti, & verè ac iustè iudicare possint ac velint. Denique addit, *qui oderint auaritiam*; id est, non solum quia lex vetat accipere munera, abstineant manus à muneribus; sed multo magis, quia ipsi ex se auaritiam oderunt, vtpote viri iusti, & liberales. Ipse vero Moses in libro Deu-
Deut. 1. teronomij, *Nulla erit*, inquit, *distantia personarum, ita paruum audietis, vt magnum: nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est.* Dicitur autem esse omne iudicium Dei, quia solus Deus est supremus Iu-

dex,

dex, cuius auctoritate omnes iudicant. *Vnus est*, inquit S. Iacobus, *legislator, & Iudex, qui potest perdere, & liberare*. Porro Rex, & Propheta Dauid in psalmo octogesimoprimo idipsum admonet exhortatione grauissima. Primum enim docet, Deum communicasse cum Iudicibus terræ nomen, & officium suum: vt ad tantum honorem euecti erubescerent ob temporale lucrum tam sublime officium infamare. *Deus*, inquit, *stetit in synagoga Deorum*, id est, Deus Deorum Dominus, consortes nominis & officij sui Iudices fecit, neque abesse voluit ab eorum cœtu, cum ad iudicandum conueniunt. Itaque vbicumque Iudices, qui Dij ab ipso magno Deo vocantur, iudicum funguntur officio, Deus ipse Princeps Deorum, inuisibili præsentia maiestatis assistit. Deinde addit Propheta. Deum magnum non ociosè assistere, sed ipsa iudicia discutere, & Iudices ipsos terribiliter iudicare, puniturus si à rectitudine deflectant; præmijs affecturus, si non deflectant. *In medio autem*, inquit, *Deos dijudicat*. O beatos Iudices, si oculo fidei cùm sedent iudicaturi, summum Iudicem assistentem cernerent, & rectitudinem diuini iudicij serio atque attentissime cogitarent. Sed quoniam plerique vel muneribus excæcati, vel acceptione personæ corrupti, Deum præsidentem non cernunt: ideò subiungit, Propheta, vel potius spiritus Domini per Prophetam, *Vsquequo iudicatis iniqui-*

Iac. 4.

Psal. 81

Psal. 81

quitatem, & facies peccatorum ſumitis? ac ſi dicere velit, quamdiu perſeuerabitis in hac voluntaria cæcitate, ob quam iniqua iudicia iudicatis? & quamdiu in iudicando, non attendetis ad merita cauſæ, ſed ad perſonas, quibus placere defideratis? quæ radix eſt iudiciorum iniuſtorum. Nominat autem Propheta, perſonas, ſiue facies peccatorum, quoniam etſi poſſit aliquando vitium acceptionis perſonarum inueniri ſine peccato perſonæ acceptæ: tamen, vt plurimum perſona, cuius gratia, peruertitur iudicium, conſcia eſt peruerſionis iudicij, & in eam liberè libenterq; conſentit. Addit Propheta crimen aliud, in quod Iudices facile incidunt, cum ſine charitate, Dei & proximi officio ſuo funguntur. Expediunt enim diligenter cauſas diuitum, & magnatum, à quibus expectant munera; cauſas inopum, & egenorum, & viduarum, & pupillorum in longum trahunt; & ſæpe contra illos ſententiam ferunt, quia non diligenter merita cauſæ diſcutere voluerunt. Ideo clamat, &
Pſal. 81 dicit Spiritus ſanctus per os Prophetæ, *Iudicate egeno, & pupillo: humilem, & pauperem iuſtificate*; id eſt, cauſam pauperis, & præſertim pupilli, libenter ſuſcipite, diligenter diſcutite, ſollicitè expedite, ne cogantur bona ſua litigando conſumere: humilem, id eſt, hominem abiectum, qui negligitur à procuratoribus, & aduocatis; & pauperem, qui non poteſt muneribus ſibi viam ad iuſtitiam aperire,

re, gratis iuſtificare. Vbi non ſignificat Spiritus ſanctus, vt pauper ſemper contra diuitem victoriam in iudicio debeat obtinere: cùm ſcriptum ſit, *Non conſideres perſonam pauperis; neque honores vultum potentis; iuſtè iudica proximo tuo*; ſed hoc iubet, vt cùm pauper iuſtum petit, & à diuite opprimitur: Iudex efficiat, vt iuſtitia pauperis emineat, & præualeat. Quod apertius docet in ſequenti verſiculo. *Eripite*, inquit, *pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate*. *Leuit.19* *Pſal.81*

Sed quoniam re vera pauci Iudices omni ex parte iuſti inueniuntur, cùm alij ex malitia, alij ex ignorantia peccent: ideo Spiritus ſanctus accuſata malitia in ſuperiori verſiculo; in ſequenti deplorat, per Prophetam ſuum, Iudicum cæcitatem, & peruerſitatem clamans, & dicens, *Neſcierunt, neque intellexerunt: in tenebris ambulant: mouebuntur omnia fundamenta terræ*. duo illa verba, *Neſcierunt, neque intellexerunt*, hoc propriè ſignificant, non cognouerunt quid facti, neque intellexerunt quid iuris. Verba enim hebraica, quæ hoc loco habentur, eam vim habent, quam habent apud latinos, cognoſcere, & intelligere. Et quoniam ex iſta ignorantia facti, & iuris, quæ ſæpe voluntaria eſt, fit, vt Iudices in tenebris ambulent, id eſt, errent in iudicando, quo modo cæci errant in ambulando: ideo ſequitur perturbatio maxima in Republica, defectio, ſeditio, tumultus, & alia eiuſdem generis multa. *Pſal.81.*

multa. Ideo adiungit Spiritus sanctus, *Mouebuntur omnia fundamenta terræ.* Nam sublata iustitia turbatur, & quasi fluctuat orbis terrarum vniuersus. Cuius rei exemplum habemus in ipso Regno Dauid. Nam, vt legimus
2. Reg. 15. in libro secundo Regum, nulla alia causa fuit, cur totum Regnum Israel à Dauide aliquando deficeret, nisi quia filius eius Absalon populis persuaserat, Dauidem senio confectum, non amplius intendere causis cognoscendis, neque sibi substituisse Iudices sapientes & iustos, qui causas populi iuste, & celeriter expedirent.

Explicatis malorum Iudicum grauissimis culpis, ex acceptione personarum, ex iniustitia, & ignorantia procedentibus; concludit Propheta orationem suam prædicens casum, siue potius præcipitium Iudicum ex altissimo gradu ad infimum; & implorans Deum, vt ipse descendat, & iudicet per se orbem terrarũ, quando eius ministri iustum iudicium iudicare
Psal. 81. vel noluerunt, vel nescierunt. *Ego dixi, Dij estis, & filij excelsi omnes; vos autem sicut homines moriemini, & sicut vnus de Principibus cadetis.* Ego, inquit, exaltaui vos, vt nomine meo appellaremini, & officio meo fungeremini; sed quoniam & nomine & officio indignos vos esse demonstrastis; prædico vobis, quod breui, vt cæteri homines moriemini. Non enim estis Dij immortales, sed mortales: & quod longe miserius est, *sicut vnus de Principibus cadetis*; idest, non solum ex natu-

ræ

ræ corruptione moriemini propter Adæ peccatum, ſed propria iniquitate cadetis ex altiſſimo gradu ad imum: & ex altiſſima celſitudine ad profundiſſimam gehennam, vt Principes cæleſtes, Angeli reprobi, ceciderunt. Horrenda plane, ſed iuſta comminatio Dei ad Iudices. Iuſtum enim eſt, vt qui iniuſto iudicio multos oppreſſerunt; iuſto Dei iudicio de ſede iudiciaria deijciantur, & cum reprobis Angelis ad gehennam profundiſſimam demittantur. Sed quod ſuperat omnem admirationem, eſt, quòd ſanctus Propheta quaſi deſperans de emendatione huius generis hominũ, clamat ad Deum in vltimo verſiculo, dicens, *Surge Deus iudica terram, quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus*. ac ſi dicere velit, quia ſpes non eſt, vt iudices homines iuſtè iudicare incipiant; tu Iudex ſumme & iuſtiſſime, deſcende ad generale, poſtremumq; iudicium, & redde vnicuique ſecundum opera ſua: tu enim es verus Dominus, & poſſeſſor vniuerſæ terræ, quam gentes inhabitant. Verbum enim, hæreditare, in ſcripturis paſſim accipitur pro poſſidere. Hæc eſt ſententia Dauid de Iudicibus, quæ ſine dubio maxima facienda eſt, cùm ipſe, vt Rex, nouerit per experimentum, quàm ſit periculoſum officium Iudicum; & per ſpiritum prophetiæ loquutus ſit, quæ ſcripſit in hoc pſalmo, de cuius ſcripturæ veritate nefas ſit dubitare. Veniamus ad alios Prophetas. *Pſal.* 81.

Certè omnes Prophetæ, qui erant nuntij Dei ad populum; nihil fere tam acriter reprehendunt, quàm negligentiam, vel iniquitatem in iudicijs pauperum, viduarum, & pu-
Isai. 1. pillorum. Isaias in ipso principio, *Pupillo*, inquit, *non iudicant, & causa viduæ non ingreditur ad eos. Propter hoc ait Dominus Deus exercituum, Heu consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis.* Hiere-
Hiere. 5. mias quoque ijsdem pene verbis, *Prætierunt*, inquit, *sermones meos pessime, causam viduæ non iudicauerunt, causam pupilli non direxerunt, & iudicium pauperum non iudicauerunt. Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut super gentem huiuscemo-*
1. *Tim.* 6 *di non vlciscetur anima mea?* Sed *radix omnium malorum est cupiditas*; ideo Scriptura sancta in iudicijs nihil magis detestatur, quam acceptionem munerum. Audi Mosem in Exo-
Exo. 33. do, *Non accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subuertunt verba iustorum.* Au-
Deut. 16 di eundem in Deuteronomio, *Non accipies personam, nec munera; quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum.*
Prou. 15 Audi Salomonem in Prouerbijs, *Conturbat domum suam, qui sectatur auaritiam: qui autem odit munera, viuet.* Audi Prophetam
Isai. 33. Isaiam, *Qui proijcit auaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere; iste*
Psal. 14 *in excelsis habitabit, &c.* Audi Dauidem, *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requie-*

requieſcet in monte ſancto tuo? & poſt multa bona opera adiungit, *Qui munera ſuper innocentem non accepit.* & concludit, *Qui facit hæc non mouebitur in æternum.*

Sed operæpretium erit audire, quàm diligenter purgat ſe Samuel à crimine acceptionis munerum pro toto tempore, quo fuerat Iudex in populo Hebræorum. Sic enim loquitur. *Ecce*, inquit, *præſto ſum, loquimini de me coram Domino, & coram Chriſto eius:* 1. Reg. 12. *Vtrum bouem cuiuſquam tulerim, aut aſinum. ſi quempiam calumniatus ſum, ſi oppreſſi aliquem, ſi de manu cuiuſquam munus accepi; & contemnam illud hodie, reſtituamq; vobis. Et dixerunt, non es calumniatus nos, neque oppreſſiſti, neque tuliſti de manu alicuius quippiam. Dixitq; ad eos, teſtis eſt Dominus aduerſum vos; & teſtis Chriſtus in die hac, quia non inueniſtis in manu mea quippiam. & dixerunt, teſtis.* Ecce quàm puras manus habuit ſanctus Samuel; & tamen non legitur ſtipendium vllum habuiſſe ex publico ærario, neque aliunde pro labore tam diuturno, & tam continuo iudicandi tot centena millia hominum non optimorum. Quare hoc tam inſigni exemplo, & tot ſacræ Scripturæ teſtimonijs admoniti Principes, debent in Regnis ſuis dare operam, vt omnes Iudices excutiant manus ab omni munere; & contenti ſtipendijs ſuis, mercedem operum bonorum non requirant à pauperibus, & miſeris hominibus, qui ad tri-

bunalia eorum accedunt; sed expectent ab eo, qui dives est in misericordia, & iustitiam diligit, & reddere paratus est magna pro paruis, & pro temporalibus sempiterna.

CAP. XX.

De officio Principis Christiani erga milites, & domesticos famulos.

SVpersunt milites, qui inter subditos Principis numerantur, quique vel in bello militant, vel in pace custodiunt arces, aut portas, aut personam ipsam Principis. Porrò de istis tam plene locutus est sanctus Ioannes Baptista, vt vix aliquid superfit quod addere debeamus. Referam igitur, & vbi necesse videbitur, explicabo sententiam sapientissimi Præcursoris. Prodierat sanctus Ioannes Baptista nuper ex deserto, vbi multis iam annis delituerat, & tamquam ad hominem nouum videndum, & audiendum turbæ concurrebant ex omni parte; qui quamuis ab infantia per tot annos cum hominibus versatus non esset, neque literas ab vllo magistro didicisset: tamen à Spiritu sancto edoctus testimonia scripturarum proferebat, & singulis hominum generibus pro eorum institutione documenta

varia

varia tradebat. Igitur venerunt ad eum etiam milites, dicentes, *Quid faciemus & nos? Et* Luc. 3.
ait illis, Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendijs vestris. Hæc est doctrina breuis, & plena, qualis decebat eum, qui studebat, sic vitam suam traducere, vt *ne lesui saltem maculare vitam famine posset*, vt Ecclesia in eius laudibus canit. Non admonet sanctus Ioannes milites, vt strenue se gerant in prælio, neque vt obedientes Imperatori suo se præbeant, neque alia id genus, ad quæ satis illos impellere poterat partim amor laudis, partim pœnæ timor. Siquidem in castris pœna contumaciæ, mors est. Itaque ea solum attingit, quæ ex abusu licentiæ militaris, aut non puniuntur, aut leuissimè puniuntur, cùm tamen apud Deum sint peccata grauissima.

Primum igitur reprehendit concussionem, *Neminem*, inquit, *concutiatis*. Frequens enim apud milites esse solet, vi cogere eos, apud quos agunt, aut eorum vicinos, quamuis amici sint, non hostes; vel ad onera ferenda, vel ad præbendas escas, quas ipsi sibi paraverant, vel ad cedendum eis stratum, vel certe cubiculum, quod ipsi vnicum habent, vel ad ministrandum illis, ac si famuli eorum essent. Hæc & alia permulta comprehenduntur in illo verbo, *neminem concutiatis*, id est, neminem vi adigatis ad ea facienda, vel toleranda, quæ nullo iure tenentur agere, vel pati. & hæc in-

iuria tam frequens est apud milites, vt ego ipse testis esse possim. Nam cùm aliquando iter facerem per regionem, vbi bellum gerebatur; & peterem à rusticis, vel etiam à ciuibus à qua parte starent; respondebant à neutra; omnes enim inimici nostri sunt; & sæpe nobis magis sunt infesti, qui dicuntur amici; quàm qui dicuntur hostes. Deinde reprehendit sanctus Ioannes militum calumnias, dicens, *Neque calumniã faciatis*. hoc est alterum vitium, quo milites passim laborant. Sæpe fit, vt obuios quosque calumnientur, esse exploratores, vel hostes, vel transfugas; & sine vlla ratione iustitiæ spolient, aut vulnerent, vel captiuos faciant. Et quoniam infelices illi, non habent testes innocentiæ suæ; coguntur, vel redimere vexationem multa summa pecuniæ, vel certe pati crudelissimam vexationem. Ac vtinam ista non essent in castris Christianorum frequentia. Pro quibus tollendis de medio, boni Principes pro viribus laborare deberent. Ad extremum docet, beatus Præcursor Domini, milites omnes, vt contenti stipendijs suis, aliena non rapiant. Sed vtrum milites, qui sanctum Ioannem audierunt, hæc præstiterint, nescimus: illud scimus temporibus nostris, non solum in castris hæc tam salubria documenta raro, & à paucis obseruari: sed etiam in ciuitatibus, in quibus hiemare, vel ad tempus morari milites necesse est; non leue detrimentum ciuibus adferri. At fortasse non

numerantur militibus ſtipendia in tempore, & ea cauſa eſt, cur ciues cogantur ad ea ſubminiſtranda, quibus milites indigent.

Hoc quidem fieri poteſt, vt milites non habeant in tempore ſtipendia ſua; ſed interim iuſtitia locum ſuum non habet; & Deus, qui omnia videt, & in ſtatera iuſta appendit, ſeuere puniet eos, qui male agunt. Debent igitur Principes dare operam, vt militibus debita ſtipendia tempore ſuo numerentur; & tunc, ſi ſancti Ioannis præcepta milites non implent, in eos ſic animaduertere, vt diſcant ſtipendijs ſuis contenti eſſe, & ciuibus apud quos habitant, moleſtiam nullam adferre.

Atque hæc, quæ dicta ſunt de militibus, trãſferri poſſunt ad famulos omnes palatinos, qui & ipſi ſtipendio ſuo contenti eſſe debent: & ſi quid aliud, præter ſtipendium accipiunt, agnoſcere liberalitatem Principis, non debitam retributionem. Alioquin exemplum eſſe deberent modeſtiæ, & benignitatis, & iuſtitiæ omnibus alijs, qui priuatis heris ſeruiunt, & in priuatis domibus commorantur. Nam non raro accidit, vt Princeps ſit modeſtus, & clemens; & famulos habeat arrogantes, & aſperos: & Princeps iuſtitiæ ſit tenax, & nulli homini iniuriam faciat; & famuli eius non cõtenti ſtipendio proprió muneribus inhient, & quaſi vendant aditum ad Principem, vel alia, ad quæ ex officio ſuo tenentur. Sed eiuſmodi vitijs, quæ aliquo modo redundant in

bonã Principis existimationem; facile prospici posset, si Princeps serio, & sæpe commendaret principali œconomo disciplinam domesticam, eiq; iniungeret, vt per se, vel per alios diligenter curaret, ne quid fieret in palatio, quod in iniuriam Dei, vel famam Principis redundaret.

Illud etiam magni momenti est, vt Princeps serio interdicat familiaribus, ac domesticis suis, vt Iudicibus publicis non commendent eos, qui causas habent siue criminales, siue ciuiles: neque admisceant se distributionibus officiorum aut magistratuum. Hinc enim fit, vt vis quædam afferatur iudicijs, dum Iudices non audent contemnere commendationes familiarium Principis; & interim familiares ex bonis pauperum diteſcunt. Illud etiam sæpe contingit, vt officia publica quasi vendantur ab auaris, & emantur ab ambitiosis, in magnum iustitiæ publicæ detrimentum.

Vnum restat vitium, quod est commune militibus cum aulicis domesticis, vt Principi suo facile adulentur, & quidquid ille dicat, vel faciat, in cælum tollant, vt sapientissime dictum, vel præclarissimè gestum. Quæ adulatio, tamquam dulce venenum, facile penetrat in animum, nisi cor verè humile, & Deo plane subiectum inueniat. Vbi verò venenum assentationis animum Principis occupauerit; incredibile dictu est, quàm multa, & quàm grauia detrimenta inde oriantur. Qui enim assentatori-

toribus aures præbet, primum præ ſuperbia tumens, ambulat, vt Scriptura loquitur, in magnis & in mirabilibus ſuper ſe, & omnia ſibi facilia eſſe ducit: deinde contemnit conſilia ſapientum, & vel eos ſpernit, vt timidos; vel inuidere gloriæ ſuæ cenſet, ſi forte deterreant eum ab operibus, quæ plus periculi, quàm vtilitatis habeant. Aduerſus hoc genus hominum habemus exemplum inſigne, Magni Kanuti Regis Angliæ, & Daniæ, quod ex Polidoro Virgilio ad inſtructionem magnorum Principum hic adiungam. *Rex igitur Kanutus aliquando animi recreandi gratia, ſecundum Oceani littus deambulabat. Ibi per ocium à milite, auribus ſeruiente, appellatur, Rex Regum omnium longe potentiſſimus, qui mari & terræ late imperitaret. Tum Rex tacitus, animo repente ad Dei potentiam contemplandam erecto, vt ſuorum Principum, & militum vanas aſſentationes, aliquo argumento, coargueret; veſtem exuit, ac ex ea globum fecit, ſuperq; ſedit, quam proxime aquam, æſtu tum forte ex alto ſe incitante: ac inquit, Vnda tibi iubeo, ne pedes meos tangas. Quæ vbi dixit, ſuis demirantibus, quorſum iſta faceret; vnda inſurgens totum madefecit. Tum ille retro progreſſus, En, inquit, Principes, vocatis me Regem Regum, qui terræ, & mari imperare poſſim; & tamen hanc paruulam vndam meo imperio cohibere, vel remorari non potui. Nullus mortalium eſt tali nomi-*

Psal. 130

Lib. 7. hiſt. Anglicanæ.

ne

ne dignus. Vnus Rex est, Pater Domini nostri Iesu Christi, cum quo ille regnat, cuius nutu cuncta reguntur. Hunc veneremur, hunc Regem appellemus, hunc cæli, & terræ, & maris Rectorem profiteamur. Post hæc Vintoniam profectus, coronam quam gestabat, capiti imaginis Christi crucifixi, quæ in templo Apostolorum Petri, & Pauli pendebat, manibus suis imposuit, numquam post hæc eiusmodi ornamento capitis vsus insigni. hæc Polydorus. Hinc discant pij Reges, assentatores suos non solum repellere, sed etiam docere; & ex adulationibus non erigi in superbiam, sed in humilitate proficere; & de solius Domini sui vera gloria gaudere.

CAP. XXI.

De officio Principis Christiani erga pares.

SCripsimus, solita breuitate, de officio Principis Christiani erga superiores, & erga inferiores: sequitur nunc, vt consideremus, quemadmodum gerere se debeant cum paribus. Pares autem hoc loco intelligimus eos, qui non sunt inter se, neque præpositi, neque subiecti, quales sunt omnes illi, qui dicuntur Principes absoluti. Et quamuis omnino æquũ sit, vt qui titulis honorum minoribus gaudent, ce-

cedant iis, qui titulis maioribus potiuntur, vt Comites Marchionibus, Marchiones Ducibus, Duces Regibus, Reges Imperatori; & rursum rationi congruum sit, vt inter Principes eiusdem tituli, illi præcedant, qui vel ab antiquiore tempore titulo illo gaudent, vel latius dominantur, vel absolute maiores, & potentiores habentur; tamen nos hoc loco de eiusmodi rebus non disputamus; vim suam habeant iura, vel consuetudines iam receptæ, quas nos in hoc opusculo non consideramus. Illud solum ad nos pertinet, vt ex charitate admoneamus Principes potentiores, vt cum Principibus debilioribus, in quos ius nullum habent, cùm sint Principes absoluti; conseruent Christianam charitatem, & pacem. Nam Principes, qui verum Deum ignorant, & dulcedinem diuinæ charitatis non gustauerunt; arbitrantur sibi valde glorioſum esse, si debiliores quosque sibi subijciant, & eorum ditiones ad imperium suum adiungant. Isti vero non se vt homines gerunt, sed vt bestiæ syluarum, in quibus iure quodam naturali robustiores imbecillioribus dominantur. Sic leo iure quodam suo lupum occidit, & comedit; & lupus ouem; & ouis herbas. Homines vero, qui libero arbitrio naturaliter præditi sunt, nascuntur liberi; neque subijci possunt, vnus alteri, nisi iusto aliquo titulo, quales sunt electio, successio, & alij omnibus noti. Itaque Nembroth, qui primus *cœpit esse potens in terra*, *Gen. 10.*

vt

vt Scriptura loquitur, & regnauit in Babylone, & vicinas gentes, vi, & armis sibi subiecit; proprio vocabulo dicitur à Spiritu sancto, *robustus venator coram Domino*. Quia videlicet, homines vt bestias syluestres sibi violenter seruire coegit.

Talis fuit postea Nabuchodonosor, qui vt legitur in libro Iudith, regnabat in Niniue, & habuit consilium cum satrapis suis, vt omnem terram suo subiugaret imperio: & misit nuntios ad eos, qui habitabant in Cilicia, & Damasco, & Libano, & Galilæa, & vsque ad Hierusalem. Sed cùm omnes eorum locorum habitatores negarent se velle subijci illius imperio: iurauit per thronum & regnum suum, quòd defenderet se de omnibus regionibus illis. Mira res, iurat Nabuchodonosor, quòd defenderet se, quasi iniuriam accepisset ab illis, qui nihil in eum commiserant, sed dumtaxat cùm liberi essent, iugo duræ seruitutis premi, recusabant. Neque desunt hoc tempore Turcæ Mahometi sectatores, qui sola imperandi libidine, magnam Imperij Romani partem sibi subiecerunt, & subijcerent etiam totum orbem terrarum, sine vlla iusta causa, nisi Principes Christiani, & qui eumdem Maomethum colunt, Persæ, libidini illorum resisterent. Ista igitur feritas barbara, longissime abesse debet à moribus Principum Christianorum, qui præter iudicium rationis, quod iubet non fieri alteri, quod nobis fieri nolumus;

Iudith. 1. & 2.

ha-

habent ſanctiſſimam legem Dei viui & veri, cuius finis eſt *charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta*: & qui poſt huius breuiſſimæ vitæ curriculum, expectant Regnum æternum, quod pijs omnibus promiſit, qui non mentitur Deus. 1. *Tim.* 1.

Primum igitur Princeps potentior, non debet vlla ratione, vel vllo prætextu opprimere Principem imbecilliorem, etiam ſi facillimè poſſit. Cuius rei habemus inſigne exemplum in Imperatore Theodoſio apud ſanctum Auguſtinum in libro quinto de ciuitate Dei. Nam cùm eſſet Theodoſius in Imperio Romano collega Valentiniani iunioris; & Valentinianus iſte expulſus fuiſſet à Maximo Tyranno: & Theodoſius Maximum occidiſſet; & potuiſſet, nullo impediente, vel reſiſtente, Valentinianum de medio tollere, & ipſe, nullo contradicente, Imperium vniuerſum tenere; noluit, quia Chriſtianus, & pius erat: ſed Valentiniano collegæ partem Imperij ſui, propria virtute recuperatam, continuo reſtituit, & ipſum Valentinianum optimis præceptis, & admonitionibus inſtructum, à ſe dimiſit. Sic igitur debet Princeps verè Chriſtianus, Principem imbecilliorem non ſolum non lædere; ſed etiam adiuuare, ſi poſſit: hoc enim lex iuſtitiæ, & charitatis præcipit. Lib. 5. de ciuit. Dei c. 26

Ac vt paulo diligentius de hac re tam graui, Principes admoneamus, illud pro comperto habere debent, non licere vllo modo

bello

bello pulsare Principem vicinum, aut alium quemcumque ; nisi conditiones iusti belli adsint. Conditiones illæ, quatuor numerari solent, auctoritas legitima, causa iusta, intentio bona, & modus rationabilis. Auctoritas legitima, est in Principe libero. Sic enim scribit sanctus Augustinus in libris aduersus Faustum, *Ordo ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli auctoritas penes Principem sit*. Cuius rei causa est, quia priuati ciues, si forte iniuriam ab alio ciue accipiunt ; habent communem Iudicem, ad quem recurrant : Principes verò liberi, non habent. Causa iusta belli, est iniuria accepta ab alio Principe, vel Republica etiam libera, quæ superiorem non habet. Sic enim idem sanctus Augustinus docet in libro quæstionum in Iosue. *Iusta bella*, inquit, *definiri solent, quæ vlciscuntur iniurias, si qua gens, vel ciuitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexit, quod à suis improbè factum est, vel reddere, quod per iniuriam ablatum est.*

Lib. 22. c. 75

Sed illud attentissimè considerandum est, iniuriam, quæ bello vindicanda est, esse debere neque dubiam, neque leuem, sed certam, & grauem. Alioqui periculum est, ne plus detrimenti bellum adferat, quàm sit vtilitas, quæ inde speratur. Proinde Princeps potentior, non sit facilis ad iudicandum de causa iusti belli cum Principe debiliori, ne forte cupiditas ampliandi principatus, cogat, eum iustam

cau-

cauſam ſuſcipiendi belli exiſtimare, quæ re vera non ſint: neque in hac re Doctoribus ſuis domeſticis nimium fidat; ſed quærat conſilium ab externis, & qui viri graues, & bene periti, non venales, & leues, & parum docti communi conſenſu habeantur. Agitur enim de peccato magno, quod plurima peccata ſecum inuoluit. Intentio bona, quæ eſt tertia conditio, valde neceſſaria eſt; nam cùm finis belli ſit pax, & tranquillitas Reipublicæ; non licet bellum ſuſcipere, niſi ob commune bonum, etiam ſi forte legitima auctoritas, & cauſa iuſta non deſit. Sic enim loquitur ſanctus Auguſtinus in epiſtola ad Bonifacium Comitem, *Pacem habere debet voluntas; bellum neceſſitas: non enim pax quæritur, vt bellum geratur, ſed bellum geritur, vt pax acquiratur. Eſto ergo etiam bellando pacificus, vt eos, quos expugnas, ad pacis vnitatem vincendo perducas.* & in libris contra Fauſtum, *Nocendi cupiditas, vlciſcendi crudelitas, impacatus, atque implacabilis animus, feritas debellandi, libido dominandi, & ſi qua ſimilia, hæc ſunt, quæ in bello iure culpantur.* Hæc tamen conditio tertia ſi forte deſit, non facit bellum eſſe iniuſtum, ſed malum; tametſi iuſtum; in quo multum diſtat conditio hæc tertia à duabus ſuperioribus, quæ, niſi adeſſent, redderent bellum non ſolum malum, ſed etiam iniuſtum; quoniam eſſet manifeſtè contra iuſtitiam: cum bellum ex iuſta cauſa, & ex auctoritate

Epiſt. 207.

Lib. 22. c. 74

Prin-

Principis motum, sed ex intentione non bona; sit contra charitatem, non contra iustitiam.

Hoc etiam loco illud est diligenter considerandum, quòd cùm bellum sit suscipiendum, vt medium ad pacem, & tamen medium sit valde graue, & periculosum; non continuo suscipiendum est, sed tentanda prius sunt alia media faciliora, & meliora, quale est, quod in
*Deut.*20 Deuteronomio demonstrat Moses. *Si quando*, inquit, *accesseris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primum pacem.* & sanctus Au-
Epist.207. gustinus in epistola ad Bonifacium Comitem, *Pacem*, inquit, *habere debet voluntas, bellum necessitas. Fortasse enim ciuitas inimica malet plenissime satisfacere hosti armato, quam experiri discrimina belli.*

Restat extrema conditio, quæ pertinet ad modum. Sic enim bellum gerendum est, vt illi solum puniantur, qui iustè puniri debent. Ac primum excipiendi sunt ij, qui non sunt ex numero inimicorum, vt qui ad Rempublicam hostium non pertinent: ex quo excusari milites non possunt, qui vexant, spoliant, percutiunt, capiunt eos, per quorum loca transeunt, vel apud quos hospitantur, quibus sæpe reddunt mala pro bonis: neque iure excusari possunt, quod stipendia eis non soluantur in tempore; nam non propterea militibus obligata sunt bona eorum, qui nihil eis nocuerunt; neque luere debent pœnas ciues, aut rustici

ſtici amici, quia Princeps ſtipendia militibus ſuis non ſoluit. Deinde excipiendi ſunt minores natu, fœminæ, viri ſenes, & alij, qui arma geſtare non poſſunt. Quamuis enim iſti, qui bellare non poſſunt, capi, & ſpoliari poſſint, ſi ad Rempublicam hoſtium pertineant: certè tamen occidi iure non poſſunt, niſi forte caſu, & præter intentionem aliquis huiuſmodi occidatur; vt ſi forte miles in cuneum hoſtium ſagittam iacit, & caſu puerum, vel ſenem imbellem occidat. Nam Deus ipſe hoc Hebræis mandabat, cùm bella gererent, vt parcerent paruulis, & mulieribus. Et ratio naturalis hoc ipſum docet; quorſum enim occidantur, qui pugnare nequeunt, niſi ad crudelitatem ferinam oſtendendam? Neque obijci debent aliqua ſcripturarum teſtimonia, in quibus Deus ipſe iubebat, neque paruulis, neque feminis, neque pecoribus ignoſci. Quod enim Deus iubet, omnino faciendum eſt, cùm ei nemo dicere poſſit, cur ita facis. Denique excipiendi ſunt iuxta canones Eccleſiæ, Presbyteri, Monachi, conuerſi, peregrini, mercatores, ruſtici euntes vel redeuntes, vel in agricultura exiſtentes, & animalia quibus arant, & ſemina portant ad agrum: hos enim decet, vt congrua ſecuritate lætentur.

Deut. 20

Deut. 2.

1. *Reg.* 15.

Cap. Innoua mus de Treu ga.

Hæ ſunt igitur conditiones belli iuſti; ſine quibus nullo modo deberet Princeps vllus alium Principem vexare: ſed multo minus po-

tentior imbecilliorem. Alioquí timeat iudicia Dei, qui non raro facit, vt Princeps imbecillior robuſtiorem facile vincat. Cuius rei exemplum legi poteſt in vita Theodoſij ſenioris.

Theod. lib. 5 cap. 24.

Neque ſolum in ijs rebus, quæ ad iuriſdictiones, & dominia pertinent, lex iuſtitiæ obſeruanda eſt inter Principes Chriſtianos; ſed etiam in ijs ritibus, qui ad honorificentiam pertinent, ſiue in verbis, ſiue in factis poſiti ſint; niſi forte aliquando à magnis viris maiori cum laude contemnantur, quàm requirantur. Exemplum habemus in ſancto Henrico primo Imperatore. Nam cum aliquando neceſſe eſſet, vt Henricus Imperator cum Roberto Rege Francorum de rebus publicis ad Chriſtianam Rempublicam pertinentibus inter ſe conferrent: vterque venit ad flumen, quod erat in finibus vtriuſque Regni. Sed orta eſt dubitatio, vtrum Rex ad Imperatorem, an ad Regem Imperator deberet accedere. Et quidem viri ſapientes ab vtraque parte inter ſe collocuti, conſilium dederunt, vt vterque Princeps, vnuſquiſque in ſua nauicula ad medium flumen eodem ipſo tempore ſimul accederet. Sed Imperator ægre ferens propter huiuſmodi nugas differri negocium principale, & alioqui ſanctæ humilitatis amicus, quam à Chriſto Domino adamatam ſemper nouerat: ſtatim conſcenſa nauicula ad Regem properauit, à quo humaniſſimè exceptus, familiariſ-

Glaber lib. 3 cap 2. & Baronius to. 11 ad annũ Domini 1023.

ſimè

simè de negocio publico cum Rege tractauit. Altera posterà die Rex ad Imperatorem venit, à quo vicissim humanissimè Rex exceptus, de negocio inchoato pacificè, & concorditer egerunt. Sic pius Imperator humilitate vicit, & pius Rex Imperatori gloriam humilitatis inuidit. Erat enim vterque Princeps adeo religiosus, & pius, vt Rex Robertus cognomen sancti apud suos inuenerit; & Imperator Henricus, vt verè sanctus in Ecclesia colatur.

Hos igitur imitentur Principes Christiani, & non tanti faciant inanes quasdem honoris significationes, vt propter earum omissionem iurgia, & inimicitiæ, & sæpe etiam vulnera, & mortes hominum exoriantur. Certè Christus Dominus non solum Magister, & Doctor, sed etiam Rex noster & Imperator est; proinde eum imitari, non turpe, sed decorum nobis videri deberet. Ille autem neque extollebatur cùm publicè laudaretur; neque contristabatur, cùm publicè blasphemaretur. Et Rex Dauid cùm à Semei malediceretur maledictione pessima, vt ipse Dauid eam vocat: non tamen respondit, mentiris; neque reddidit maledictum pro maledicto; neque permisit, vt aliquis ex suis, qui non pauci, & armati aderant, eidem Semei maledicenti noceret. Hæc, & alia exempla monere nos possunt, vt non tanti faciamus iniurias verborum, quanti hoc tempore fieri solent. Quamuis negare non possim, nec velim, iniurias Principum non

2. Reg. 16.

passim esse permittendas; quin etiam suo tempore, & loco seuere puniendas, etiam si verborum tantum iniuriæ sint. Sed per alios vindicta sumenda est, non per ipsum qui patitur; ne patientiæ bono, & mercede diuina priuetur.

CAP. XXII.

De officio Principis Christiani erga seipsum.

REstat pars quarta nostræ disputationis, in qua considerandum est, quomodo se gerere debeat Princeps erga personam suam. Hæc verò consideratio multũ adiumenti Principibus adferre poterit, si & nobis detur à Deo gratia explicandi, quæ vera sunt; & illis cum attentione legendi, & cogitandi, quæ ad ipsorum salutem maximè pertinent. Adferam igitur considerationes quinque.

Prima consideratio erit de vltimo fine, & summo bono, tum animæ, tum corporis. Siquidem homines mortales, vt plurimum nihil altius, nihil melius, nihil optabilius esse arbitrantur imperio super alios homines; ad quod consequi vident opes, & honores, ac per hoc etiam voluptates, & commoda. Et quidem verissimum est, summum bonum hominis in Regno positum esse, sed non in regno temporali.

Digitized

rali. Siquidem Regna & Imperia temporalia, vt experimento diſcimus, nō vltra ſpatium vitæ corporalis ſe extendunt. Animus autem hominis immortalis eſt, & corpus etiam poſt reſurrectionem immortale erit, neque vllum finem viuendi faciet. Et quid proderit homini, Regnum obtinuiſſe ad paucos annos, ſi per infinitum annorum numerum, regno caritурus erit? Non igitur ſummum hominis bonum in Regno temporali poſitum eſſe poteſt, ſed in Regno ſempiterno, quod ſempiternæ diuitiæ, & delitiæ, & honores conſequuntur. Quod Regnum Chriſtus Princeps Regum terræ pijs omnibus præſtabit, cùm dicet in die Iudicij, *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis Regnum*. Mat. 25. & de quo alibi dicit, *Quærite primum Regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis*. Matt. 6. Atque hæc veritas theoricè, vt ſic loquar, omnibus Chriſtianis notiſſima eſt: ſed practicè pauciſſimis eſt nota. Sic enim homines pro Regnis terrenis acquirendis, vel propagandis laborant, & ſudant, ac ſi in eis ſumma eorum fœlicitas poſita eſſet. Si quis ergo cupiat hanc veritatem tanti momenti plane cognoſcere, colligat aliquando ſe, & dimiſſis ad tempus negocijs, & cogitationibus omnibus; in ſecreto cubiculo poſtulet à Deo gratiam cognoſcendæ veritatis de ſummo ſuo bono; & ad quem finem eum Deus ſapientiſſimus, & noſtri generis amantiſſimus creauerit: & ſimul examinet ab vna

parte promissiones Dei de cælesti Regno; & ab altera, breuitatem & angustias Regni terreni: & ille, qui iusta petentes semper exaudit, sine dubitatione illum docebit.

Altera consideratio erit de veris medijs ad finem tam sublimem, & qui solus explere potest capacitatem desiderij nostri: & sine dubitatione, si quis hæc media diligenter inquirat, inueniet Regnum temporale non solum non esse finem, id est, summum bonum hominis, sed neque esse medium ad illud acquirendum satis accommodatum. Vt autem hoc facilius intelligatur, explicandam mihi esse putaui historiam diuinam de ratione gubernandi populos, id est, quam formam regiminis, sapientissimus Deus in populo suo maximè probauerit. Igitur animaduertendum est, ab initio non placuisse Deo, vt fideles sui præessent hominibus extra familiam suam: sed solum pecoribus, fortasse propter periculum quod est in regendis populis. Nam ante diluuium per mille, & sexcentos annos, nullus fuit Rex hominum: deinde à diluuio per multos annos soli gentiles dominabantur alijs hominibus. rationem reddit sanctus Gregorius in libris Moralium dicens, *Antiqui Patres nostri non tam Reges hominum, quam pastores pecorum fuisse memorantur. Et cum Noe Dominus, filijsq; eius diceret, Crescite, & multiplicamini, & implete terram; subdidit, & terror vester ac tremor sit super cuncta animalia*

Lib. 21. c. 10.

malia terræ. Non enim ait, sit super homines, qui futuri sunt, sed super animalia terræ. Homo quippe animalibus irrationabilibus, non cæteris hominibus natura prælatus est. Postea verò quam Hebræi in Aegypto multiplicati, & à Mose à seruitute Pharaonis liberati creuerant in gentem magnam; dedit illis Deus Mosem in Principem, à quo regerentur, non tamen sub nomine Regis: & Mose defuncto subrogauit illi Deus Iosue Ducem: & post obitum Iosue gubernauit Deus ipse Rempublicam Hebræorum per Iudices, quos subinde vocabat cùm Hebræi à vicinis gentibus opprimerentur. Sed cùm Hebræi, Regem sibi dari petijssent; non placuit Deo petitio illa populi, sed tamen permisit, vt Regem sibi sorte eligerent. Itaque Deus in libro primo Regum multis modis declarauit, non sibi placuisse, quod populus suus Regem habere voluisset, sicut reliquæ gentes habebant. Sic enim legimus; *Dixerunt maiores natu Israel ad Samuelem, Constitue nobis Regem, vt iudicet nos, sicut vniuersæ habent nationes. Displicuitq; sermo in oculis Samuelis, eo quod dixissent, Da nobis Regem, vt iudicet nos. Et orauit Samuel ad Dominum. Dixit autem Dominus ad Samuelem, Audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur tibi. Non enim te abiecerunt, sed me; ne regnem super eos.* Ecce quàm apertè Deus improbat petitionem populi petentis Regem. Deinde, vt populum 1. *Reg.* 8.

ab hac petitione auerteret, iussit Samueli, vt prænuntiaret populo ius Regis, id est, graue iugum, quod Reges imponere solebant super ceruicem populorum. *Nunc ergo*, inquit Deus, *audi vocem eorum: verumtamen contestare eos, & prædic eis ius Regis, qui regnaturus est super eos. Dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populum, qui petierat à se Regem, & ait, Hoc erit ius Regis, qui imperaturus est vobis, filios vestros tollet, & ponet in curribus suis: facietq; sibi equites, & præcursores quadrigarum suarum: & constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum, & curruum suorum. Filias quoque vestras faciet sibi vnguentarias, & focarias, & panificas. Agros quoque vestros, & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit seruis suis. Sed & segetes vestras, & vinearum reditus addecimabit, vt det eunuchis, & famulis suis. Seruos etiam vestros, & ancillas, & iuuenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo: greges quoque vestros addecimabit, vosq; eritis ei serui. Et clamabitis in die illa à facie Regis vestri, quem elegistis, & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis Regem.*

Hæc omnia sanctæ Scripturæ verba eò pertinent, vt populus intelligeret, non esse sibi vtile habere Regem, vt habent gentiles: cùm antea haberent Iudices à Deo electos, & vocatos,

catos, omnes viros fortes, & prudentes, & qui nihil à populo acciperent, & nullum vexarent. Quia tamen populus mansit in sententia, & voluit Regem: dedit illis Samuel Regem Saul. Sed Rege constituto iterum Samuel dixit ad populum. *Sed & nunc state, & videte rem istam grandem, quam facturus est Deus in conspectu vestro. Numquid non messis tritici est hodie? invocabo Dominum & dabit voces* (tonitruorum videlicet, quæ eo tempore erant inusitata in Palæstina) *& pluuias, & scietis & videbitis, quia grande malum fecistis vobis in conspectu Domini, petentes super vos Regem. Et clamauit Samuel ad Dominum, & dedit Dominus voces, & pluuias in illa die. Et timuit omnis populus nimis Dominum, & Samuelem. & dixit vniuersus populus ad Samuelem, Ora pro seruis tuis ad Dominum Deum tuum, vt non moriamur. Addidimus enim vniuersis peccatis nostris malum, vt peteremus nobis Regem. Dixit autem Samuel ad populum, Nolite timere: vos fecistis vniuersum malum hoc: verumtamen nolite recedere à tergo Domini, sed seruite Domino in omni corde vestro.* Hæc omnia satis apertè indicant, non placuisse Deo, vt populus suus haberet Reges absolutos, quomodo habebant gentes. 1. Reg. 12.

Et quæ est ratio, dicet aliquis, cur Deus non probauerit regale imperium in populo suo? Ratio est, quia præuidebat Dominus

Re-

Reges illós male vſuros abſoluta illa poteſtate. Nam à Moſe vſque ad Reges, omnes Duces, & Iudices, qui populum gubernauerant, viri optimi fuerant. Nam & Apoſtolus in
*Hebr.*11 epiſtola ad Hebræos ferè omnes Iudices cum ipſo Moſe numerat inter ſanctos teſtamenti veteris. Sed vbi regimen venit ad Reges, primus Saul, cùm priuatus ciuis eſſet, erat omnium optimus; factus Rex, euaſit omnium peſſimus, & ideò Regnum, corpus, & animam perdidit. Secundus, Dauid, antequam Regnũ obtineret, inimicum Saulem numquam lædere voluit, cùm facillime poſſet; factus Rex, militem optime de ſe meritum occidit, & eius coniugem adulterio polluit: ſed tamen ex corde pœnitentiam egit, & gratiam Dei recuperauit. Tertius Salomon, initio bonus, in ſenectute Idola coluit, & ſalutem ſuam æternam, in dubio reliquit. Et ſatis conſtat ex libris Regum, & Paralipomenon, poſt diuiſionem Regni, in Regnum Iſrael, & Iuda; ex Regibus Iſrael nullum fuiſſe bonum, ſed omnes impios, & idololatras, ac per hoc, omnes ad gehennam eſſe damnatos: ex Regibus Iuda duos
*Eccl.*49. fuiſſe abſolute bonos, & ſanctos, Ezechiam, & Ioſiam; ſex ex parte laudatos, & ex parte reprehenſos, Aſam, Ioſaphat, Ioam, Amaſiam, Oziam, Ioatham: reliquos omnes abſolute malos, & impios, improbos & reprobos. Quæ cùm ita ſint, nemo mirari debet, cur neque Deus, neque Samuel Propheta, probare voluerint

luerint Regiã potestatem in populo Hebræorum. Porrò ex hac historia, quis non videat, quàm sit periculosa potestas Regia; &, quæ illi simillima est, potestas Principum omnium absolutorum? Adde, quòd idem dici potest de Principibus testamenti noui. Nam ex tanto numero Imperatorum, Regum, Principum absolutorum, qui vixerunt his mille, & sexcentis annis in Ecclesia Christi, in numerum Sanctorum relati, pauciſſimi sunt; cùm Principum spiritualium, id est, Episcoporum fere infinitus sit numerus. Sane in Martyrologio Romano inueniuntur Episcopi sancti circiter nongenti; Principes verò sæculi sancti solum viginti. Hæc si Principes sæculi serio apud se cogitent, inuenient, vocationem suam, siue statum, & conditionem suam non esse tam beatam, & felicem, vt vulgus existimat; neque esse medium satis idoneum ad Regnum æternum comparandum; & ipsi non insolescent, neque priuatos homines contemnent; sed illis potius ex animo inuidebunt, & cum timore, & tremore sceptrum suum, non vt sceptrum honorificum, & leue; sed, vt crucem grauissimam, durissimamque portabunt.

Tertia consideratio vtiliſſima Principibus esse potest, si serio, & sæpe considerent, se dominari, & præesse hominibus eiusdem speciei, cuius ipsi sunt: & fieri posse, vt non pauci subditorum sint prudentiores, & sanctiores, & Imperio digniores, quàm ipsi sint; præsertim

Digitized by Google

tim cùm maior pars ipſorum non ſint electi ad principatum ex multis, quomodo eligantur Epiſcopi, in quorum electione habetur ratio, ætatis, ſcientiæ, prudentiæ, morum optimorum, & ſanctitatis vitæ, & aliorum Magiſtratuum, in quibus antea verſati ſint. Principes enim, vt plurimum ſuccedunt parentibus, & non raro parenti probo ſuccedit filius improbus, & parenti prudenti ſuccedit filius ſtultus, & parenti maturæ ætatis ſuccedit adoleſcentulus, vel puer. Sic Dauidi ſeni ſucceſſit Salomon puer: & Salomoni ſapientiſſimo ſucceſſit Roboam ſtultus, & Ezechiæ ſancto, ſucceſſit Manaſſes perditiſſimus. Itaque deberet Princeps, iſta omnia cogitans, humilis eſſe in oculis ſuis, & non contemnere, neque conculcare per ſuperbiam ſubditos, quorum aliqui fortaſſe ſint imperio digniores, quàm ipſe ſit. Sed habet Principatus, vt plurimum, hunc morbum annexum, vt Princeps, quia ſedet altius quàm cæteri; verè ſe reputet naturæ cuiuſdam excellentioris, quam ſint reliqui homines, & euaneſcat in cogitationibus ſuis. Notum eſt, Alexandrum Magnum facile ſibi perſuaderi ſiuiſſe, ſe non Philippi Regis Macedoniæ, ſed Iouis filium eſſe, atque adeo immortalem Deum. Sed paulò poſt mors immatura declarauit quid eſſet. Quod idem Caio Imperatori Romanorum accidiſſe legimus, qui miſerebatur ſtultitiam Iudæorum, quòd ſe Deum eſſe ſibi perſuadere non poſſent: cùm tamen

Curtius li. 4.

Philo de legatione ad Caium.

pau-

paulò poſt à coniuratis occiſus, experimento didicerit, ſe verè fuiſſe mortalem. Idipſum de Domitiano dici poteſt, qui cùm Dominus, ac Deus appellari vellet; paulò poſt non tantum falſam diuinitatem, ſed etiam veram humanitatem interfectus amiſit. Ergo Princeps Chriſtianus ſi ſapit, humilis ſit in oculis ſuis; & quod ipſe ſedeat in throno, cùm alij ſtant, vel procumbunt in genua: & quod ipſe imperet; alij dicto obediant: non merito ſuo tribuat, ſed beneficio Dei: & intelligat, ſubditos ſuos eiuſdem eſſe naturæ, cuius ipſe eſt, & multos eorum, maiores eſſe in oculis Dei, qui Princeps eſt Regum terræ; & ſe quidem ad breuiſſimum tempus regnaturum; illos autem participes futuros Regni Chriſti, cuius nullus erit finis. Suetonius in Domitiano. *Apoc.1.*

Quarta conſideratio in eo poſita eſt, vt prudenter cogitet pius Princeps, ſe non eſſe debitorem ſoli Regno adminiſtrando, vel ſubditis bene regendis: ſed etiam ſibi, id eſt, ſaluti ſempiternæ comparandæ. Et quemadmodum nemo accuſare poteſt Principem, quòd aliquando intermittat negocia Regni, vel Principatus, vt corporis ſui ſaluti conſeruandæ, vel reparandæ vacet: ac per hoc nonnumquam venationi det operam; aut honeſto ludo ſe oblectet, vel certè muſica inſtrumenta, aut cantorum voces audiat; aut denique legendis libris hiſtoricis, vel philoſophicis incũbat. Sic etiam laudandus eſt Princeps, ſi ſepoſitis interdum

tem-

temporalibus curis, saluti animæ suæ, serio vacet. Hoc in primis consulit sanctus Bernardus Eugenio, suo quondam in Christo filio, ac postea patri suo, & omnium Christianorum. Nam cùm is ex Abbate Summus Pontifex factus esset, & in Ecclesia vniuersali regenda, dies, ac noctes excubaret; admonuit illum sanctus Bernardus in libris de consideratione, vt non ita totum se daret gubernationi Ecclesiæ, vt obliuisceretur spiritualis profectus animæ suæ. Quod si timuit, non sine ratione sanctus ille vir, ne Ecclesiastica negocia, quamuis spiritualia, & necessaria, nimis continuata suffocarent spiritum internæ deuotionis, & charitas Pastoris erga Ecclesiam, imminueret charitatem animæ deuotæ erga Deum: quanto magis periculum est, ne Princeps temporalis nimium distentus, & distractus erga negocia temporalia Regni terreni, remittat ardorem charitatis erga Deum; & dum consulit rebus temporalibus Regni terreni, detrimentum faciat Regni cælestis? Christus Rex & Dominus noster, non erat occupatus in rebus temporalibus vllis, sed in prædicatione Verbi Dei, & in conuersione animarum; & tamen, vt exemplum nobis daret, pernoctabat, vt plurimum in oratione. Id enim significant illa verba sancti Lucæ, *Erat pernoctans in oratione Dei*. & illa, *Erat autem diebus docens in templo; noctibus autem exiens morabatur in monte*: Neque tamen erat illi periculum, ne

Luc. 6.
Luc. 21.

tepe-

Digitized by Google

tepesceret spiritus eius, aut ne detrimentum aliquod spirituale pateretur. Itaque vt nobis exemplum daret, dies consumebat in operando, & noctes in orando. Et si nobis sacerdotibus, vel religiosis exemplum hoc tanti magistri necessarium est; quanto magis necessarium erit Principibus sæculi, qui toti sunt in rebus temporalibus occupati? Et si Dauid Rex, & Imperator, septies in die reuocabat animum ad laudandum Deum, & media nocte surgebat ad confitendum Domino: quam excusationem habebunt Principes illi, qui toti sunt diebus, ac noctibus in rebus temporalibus occupati? certè enim si qui sunt, qui indigeant gratia Dei, & conuersatione frequenti cum ipso, Principes sunt, qui vt Vicarij eius in temporali regimine, voluntatem eius assiduè indagare debent. *Ps.* 118.

Eligat igitur Princeps tempus, & locum aptum colloquendi cum Deo, magis corde, quam voce. Ac primum ab eo petat, vt lumen cordi suo infundat, in quo manifestè videat statum animæ suæ; & si quidem viderit, animã suam lethali peccato obnoxiam, atque adeò ipsi Deo inuisam: cum Maria Magdalena sese ad eius pedes abijciat, & lacrymis cordis medicinam quærat. Et quia remedia nota fidelibus tria illa sunt, contritio, confessio, & satisfactio: in eo sciat summam veræ conuersionis positam esse, vt ista non solum fiant, sed bene fiant. Quid enim prodest flere peccatum admis-

missum, & illud Sacerdoti aperire, & impositam mulctam implere; nisi peccati radicem funditus extirpet? habet aliquis domi concubinam, habet rem alienam, læsit personam, vel famam proximi sui? quid, inquam, prodest flere, & confiteri peccatum, & impositam pœnam subire; si neque concubinam eijciat, neque restituat rem alienam; neque pro iniuria satisfaciat? an non hoc est simulare, non agere pœnitentiam? Postea verò quam Princeps verè cum Deo in gratiam redijt: pergat inquirere ab ipso Deo in oratione, non quacumque, sed valde seria, & attenta, cum fide, & fiducia, gratiam perseuerandi, & proficiendi, atque ad perfectionem vitæ Christianæ tandem aliquando perueniendi. Neque enim existimare Principes debent, perfectionem vitæ Christianæ ad solos Sacerdotes, & Monachos pertinere. Pertinet enim ad omnes, qui cupiunt in Regnum cælorum recta ex
Apoc. 21. hoc mundo transire, cùm nihil coinquinatum in Regnum illud admitti queat. & ad Principes maximè pertineat exemplum virtutum omnium populis, quos regunt, præbere. *Regis* enim *ad exemplum totus componitur orbis*. &, *Qualis est rector ciuitatis, tales & inhabitantes in ea*. Proinde vita improba, vel etiam remissa, & relaxata Principum multo magis Deo nostro displicet, & grauius sine dubitatione punietur, quàm vita mala, vel minus bona priuatorum.

Acce-

Accedit ad hæc (quod certè Principibus omnino persuadere deberet vitæ perfectæ desiderium) quod ipsi in maiori periculo mortis æternæ versantur, quàm homines priuati, & pœnâ gehennæ molestior eis accidet, quàm priuatis. De maiori periculo nulla dubitatio esse potest, cùm sapientia Dei manifestè dicat, *Horrende, & cito apparebit vobis; quoniam iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur*. Intolerabilia verò multo magis futura tormenta gehennæ Principibus, quàm priuatis, maxime pauperibus, & vilibus; ratio manifestissima docet: Principes enim magis sunt assueti diuitijs, delitijs, honoribus; in alto loco sedent, molliter cubant, delicate viuunt, impatientes sunt omnis iniuriæ: cùm viri pauperes facile pane, & aqua contenti sint, & humi cubare non valde recusent, & ad alta, & excelsa munia non aspirent. Quis igitur explicet quàm intolerabile sit futurum Principibus malis in die Iudicij, iacere humi ab omnibus despectos, & videre, sanctos olim pauperculos, & viles in nubibus cæli, gloria, & honore coronatos assidere Christo Iudici, & postea cum eo ad cælestia Regna conscendere: se autem cum dæmonibus ad æternas subeundas pœnas ad inferna detrudi? Itaque damnatio sempiterna, quæ parata est omnibus improbis, & reprobis, nullis molestior, *Sap. 6.*

& acerbior erit, quàm Principibus malis.

Quinta, atque adeo postrema consideratio, quæ Principibus multum prodesse poterit, illa mihi esse videtur, si tempus aliquod ponam in legendis attente, & diligenter historijs, quibus vita, & res gestæ sanctorum Principum continentur. Siquidem vitæ Sanctorum sunt quidam quasi commentarij lucidissimi legum diuinarum vtriusque testamenti. Et si quis velit, quasi ipsis oculis cernere, quid oporteat Principem facere, si saluus esse velit; legat attente sanctorum Principum vitas: ibi enim cernet præcepta, & documenta Spiritus sancti, quasi ad praxim reuocata. Quod idem dici potest de Episcopis, & Regularibus; nullus enim Doctor manifestius, & facilius docet, quid facto opus sit Episcopis, & Regularibus, quàm historia scripta de rebus gestis sanctorum Episcoporum, & Monachorum. Adde, quod vitæ Sanctorum diligenter, & vere descriptæ, sunt quasi vestigia in arena impressa, quæ per desertum huius vitæ tuto nos ducunt ad terram promissionis; si quis per ea vigilanter incedat, idest, si eas vitas attente legat, & imitetur. Denique vitæ Sanctorum accurate descriptæ, sunt veluti specula lucidissima, quæ si quis attente consideret, facile inueniet, quid in moribus suis corrigere, quid omnino deserere, quid magno animo complecti, & sequi debeat; si ad perfectionem vitæ præsentis, & ad felicitatem futu-

ræ pertingere velit.

Hæc causa fuit, cur ego vitas sanctorum Principum vtriusque Testamenti huic meo opusculo adiungere voluerim; vt videlicet laborem eas inquirendi in varijs auctoribus, Principibus demerem. Et quidem vitas Principum sanctorum Testamenti veteris, ego ipse descripsi ex libris sanctis & canonicis. Vitas sanctorum Principum Testamenti noui, ex varijs auctoribus fide dignis collegi. Quibus aliæ addi poterunt ab alijs, qui maiori ocio, & pleniore bibliotheca abundant. Ego enim solum pro numero Prouinciarum paucas elegi; & secundum antiquitatem temporis eas dispositi; vt qui prior ad Regnum cæleste peruenit, eius vita priorem in libro meo locum habeat.

Libri Primi Finis.

Digitized by Google

LIBER II.

PRAEFATIO
in vitas Sanctorum Principum.

DE officio Principis Christiani scripsimus in libro priore ea, quæ vel in Scripturis sanctis, vel in probatis auctoribus inuenire potuimus, aut certe quæ nobis cogitantibus, & speculantibus occurrerunt. Sed quia magis mouent exempla, quàm verba; & facilius persuadent res gestæ, quàm diserti sermones: propositum nobis est, in sequentibus libris proponere ante oculos mentis Principum Christianorum, egregias sanctorum Principum res gestas; tùm eorum, qui Christum Dominum, qui est princeps Regum terræ, præcesserunt; *Apoc. 1* tùm eorum, qui postea secuti sunt. Sic enim fiet, vt dum præcepta virtutum principalium ad praxim redacta cernuntur, & quasi in speculo lucidissimo manifestissimè conspiciuntur; nemo dicere possit, ea præcepta grauiora esse, quàm vt ab homine mortali obseruari queant.

Digitized by Google

queant. Quod enim priores Principes omnibus sæculis, Dei gratia adiuuante, implere potuerunt; cur non possint Principes posteriores, eiusdem Dei adiuuante gratia, adimplere? Et si aliqui illorum sine præcedente exemplo optimi Principis gloriam meruerunt: cur non facilius possint posteriores Principes vestigijs præcedentium insistentes, eamdem gloriam promereri? Primùm igitur in medium adferam vitas Principum sanctorum Testamenti veteris: deinde vitas multò plures sanctorum Principum Testamenti noui.

Sed antequam ad vitas Principum Testamenti veteris describendas accedam, videtur mihi obex quidam esse remouendus, qui fructum lectionis eiusmodi vitarum impedire facile posset. Dicent enim Christiani Principes, superuacaneum sibi videri, velle cognoscere, quid in Republica Hebraica Testamenti veteris egerint Principes, siue Reges: cùm nos ad Rempublicam Christianam Testamenti noui, per Dei gratiam pertineamus. Sed hic obex facile remoueri potest; docet enim sanctus Augustinus in epistola ad Honoratum de gratia noui Testamenti, & alibi frequenter; sanctos viros Testamenti veteris, quales inprimis fuerunt sancti Principes Moses, Iosue, Dauid, & alij; floruisse quidem tempore Testamenti veteris, sed re vera pertinuisse ad Testamentum nouum. Quemadmodum etiam plurimi Christiani viuunt in Ecclesia Testa-

Digitized by Google

menti noui, sed re vera pertinent ad Testamentum vetus. Hæc enim est differentia duorum Testamentorum, quòd vetus promittit bona temporalia, & præsentia, quibus futura, & spiritualia significantur: nouum autem Testamentum promittit bona spiritualia in præsenti tempore, gratiæ dona, & virtutes; atque in primis patientiam in tribulatione: sed in futuro gloriam, & gaudia sempiterna. Quemadmodum igitur viri Christiani, qui sub Testamento nouo viuentes, temporalibus bonis inhærentes, spiritualia negligunt; viuentes in Testamento nouo, pertinent ad Testamentum vetus: sic etiam viri Hebræi, qui viuentes in Testamento veteri, contemnebant temporalia, & spiritualibus inhærebant; viuentes in Testamento veteri, ad nouum sine dubio pertinebant. Eiusmodi fuisse sanctos Principes Testamenti veteris, quorum vitas legendas proponimus, vsque adeò verum est, vt rarissimi Christiani Principes inueniantur, qui veteribus illis in virtutibus, & sanctitate non cedant.

Digitized by Google

VITA ET VIRTVTES SANCTI IOSEPH PATRIARCHÆ.

RImus omnium, qui inter cultores veri Dei, principatum temporalem adeptus est, Ioseph Iacobi Patriarchæ filius fuit. Priores enim Patres ab Adamo vsque ad Iosephum, vel agrorum cultores fuerunt vt Cain, & Noe: vel ouium pastores, vt Abel, & Abraham, & cæteri Patriarchæ, qui sine dubio artem regendi populos non attigerunt. Sic enim scribit sanctus Gregorius in libro vicesimoprimo Moralium cap. 10. *Sciens, quod antiqui Patres nostri, non tam Reges hominum, quam pastores pecorum fuisse memorantur.* Ioseph autem Regnum Ægypti, ipso Pharaone Rege potestatem suam illi tradente, administrauit. Sic enim legimus in libro Geneſis Pharaonem dicentẽ ad Iosephum, *Ecce constitui te super vniuersam terram Aegypti: tulitq; annulum de manu sua, & dedit in manu eius: vestiuitq; eum stola byssina, & collo torquem auream circumposuit: fecitq; eum sedere super currum suum secundum, clamante præcone, vt omnes coram eo genuflecterent, & Præpositũ esse scirent vniuersæ terræ Aegypti.* Et quoniam Pharao Rex Gen. 41.

potestatem suam omnem cum Iosepho communicauerat; non ad tempus, vt cum Præfectis fieri solet, sed per omnem vitam: ideò
*Ps.*104. Dauid de eo cecinit in psalmis, *Constituit eum dominum domus suæ, & Principem omnis possessionis suæ:* & Philo Hebræorum doctissimus, in libro de vita Ioseph, scribit, Iosephum à Pharaone creatum fuisse Proregem, vel potius Regem totius Aegypti; quia videlicet potestatem absolutam, & planè Regiam cum Iosepho, Pharao communicauerat.

Huius igitur primi Principis vitam magnis virtutibus plenam, & planè dignissimam, in quam, velut in exemplar morum, Principes omnes intueantur; descriptam habemus primum à Mose in libro Geneseos, deinde à Philone Hebræo, postremò à sancto Ambrosio. Et quoniam liber Geneseos notissimus omnibus est, & assiduè vel in Ecclesijs legitur, vel à concionatoribus explicatur; omissa vitæ serie, virtutes solùm huius præclarissimi viri Principibus inspiciẽdas, & imitãdas proponã.

Prima igitur, ac penè singularis Iosephi nostri virtus, Innocentia vitæ, & morum fuit. Vi-
*Gen.*37. xit annos centum & decem; ex quibus primos
*Gen.*39. sexdecim in paterna domo consumpsit: qua-
*Gen.*40. tuordecim sequentes in summis angustijs,
*Gen.*41. ærumnis, & carceribus duxit; reliquos octo-
*Gen.*50. ginta in summa potestate, & affluentia bonorum omnium, ac prosperitate transegit. In tam longo tempore, & in tanta rerum varie-

tate

tatè, nèque ærumnæ illum ad impatientiam, neque felicitas ad dissolutionem, vel superbiam adducere potuit. Id quod ex eo manifeste potest intelligi, quòd Scriptura diuina nullum omnino crimen sancti Ioseph vsquam indicat: virtutes plurimas, & maximas vbique prædicat. Neque responderi recte potest, non ideò Iosephum expertem omnis criminis vixisse, quia Scriptura sancta nullum eius crimen detexit: Spiritus enim sanctus in scripturis suis neque adulatur improbis, neque iustis peccantibus parcit: & vbique tàm bona, quàm mala opera detegit, vt sanctus Gregorius in principio libri secundi Moralium docet. Hinc non solum Dauidis Prophetæ sancti adulteriũ, & homicidium aperte describit: sed etiam Saulis reprobi virtutes, quibus initio Regni sui floruit, non minus dilucidè enarrauit. Et quemadmodum sancti Petri fidem, & charitatem in Christum eximiam prædicauit: sic etiã negationem trinam cum iuramento minime tacuit. Igitur cùm veridica, & liberrima Spiritus sancti vox, peccata filiorum Iacob in medium protulerit, vt incestum Ruben, crudelitatem Simeonis, & Leui, fornicationem Iudæ; & odium filiorum Iacob in ipsum innocentem fratrem eorum Ioseph; certe si Ioseph ipse in aliquo deliquisset, Spiritus sanctus in Scriptura sua id minime tacuisset. Maneat igitur ratum & firmum, Iosephum innocentia vitæ mirificè claruisse. M

Gen. 49.
Gen. 38.
Gen. 37.

Ne-

Neque verò sola innocentia, quæ declinat à malo, in Iosepho fuit; sed etiam reliquæ virtutes omnes, quæ faciunt bonum. Porrò virtutes primariæ sunt, Prudentia, Iustitia, Temperantia, Fortitudo. Prudentia non humana solùm, sed etiam diuina in Iosepho apertè refulsit; atque eam potissimum ob causam à Pharaone super omnes homines iudicatus est dignus, qui Regnum administraret, vt intelligi potest ex capite quadragesimoprimo libri Geneseos. Nam cùm Ioseph, ex diuina illustratione, somnia Regis diuinitus immissa de septem spicis plenis, & septem tenuibus; & septem vaccis pinguibus, & septem macilentis, interpretatus fuisset, illis, significari septem annos fertilitatis eximiæ, & septem alios inauditæ sterilitatis; adiecit etiam prudentissimum consilium, quo fieret, vt sterilitas futura, non solum Regis Ægypti ærarium non minueret, sed incredibiliter augeret: rectissimè Rex iudicauit, neminem esse in toto Regno suo, qui prudentia, & sapientia Iosephum anteiret. Neque Regem fefellit opinio de prudentia Iosephi concepta: Regnum enim illud, Iosepho viuente, per annos, vt supra diximus, circiter octoginta, maxime floruit.

Altera virtus principalis, iustitia est, quæ & fidelitas dicitur in Scripturis, eáq; cum prudentia copulata efficit absolutum, perfectúq; Præfectum, siue domus, siue ciuitatis, siue Regni, iuxta verbum Domini, *Quis, putas*

Mat.24.

est

est fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam: hæc fidelitas cum prudentia coniuncta sic in Iosepho nostro eminuit, vt vbicumque esset, mox in Præfectum eligeretur. Venditus fuit Ioseph in seruum à Madianitis Putiphari principi militiæ Pharaonis; vix ingressus erat Putipharis domum, cùm statim cognita prudentia, & fidelitate iuuenis, præpositus est vniuersæ familiæ. Missus postea fuit in carcerem, ob falsum illi imputatum crimen: sed ecce continuò à principe carceris, creatur præfectus omnium vinctorum, & tamquam Rex captiuorum, omnium curam gerebat. Denique in ipsa veri Regni administratione, ita prudenter, fideliterq; se gessit, vt vsque ad mortem cum laude magna toti Regno præfuerit. Fidelitas enim, siue iustitia eius, in eo potissimum apparuit, vt obseruauit etiam Philo in eius vita, quòd cùm ex venditione frumenti cumulum pecuniarum immensum collegisset; nihil omnino sibi retinuit, sed intulit omnem illam pecuniam in ærarium Regis. Et rursum cùm patrem suum, & filios, ac nepotes eius, vsque ad numerum septuaginta hominum in Aegyptum vocasset; non eos ditauit ex bonis Regis, quæ in manu eius erant omnia; sed fecit eos pastores armentorum regiorum, vt ex labore proprio, non ex alienis bonis ditescerent.

Gen. 39.

Ibid.

Gen. 47.

Tertia virtus, quæ Temperantia dicitur, in Iose-

Iosepho nostro non minus, quàm Prudentia, & Iustitia fulsit. Id testari potuisset vxor Putipharis, si splendorem continentiæ, impudica mulier, adamare potuisset. Nam vt in Genesi
Gen. 39. legimus, *erat Ioseph pulchra facie, & decorus aspectu*. Et cùm eius amore capta esset vxor domini sui, & per dies singulos eum ad adulterium solicitaret; castissimus iuuenis eam à scelere multis rationibus auertere nitebatur; sed tandem aliquando, cùm vi ab illa se cogi videret, relicto in manibus eius pallio, fugit. Scribit etiam Iosephus in secundo libro antiquitatum, procacem illam feminam adolescenti prædixisse, se illum apud maritum accusaturam, quòd ipsi vim adferre voluisset, & pallium eius in signum fugæ demonstraturam: proinde aut amori eius, cum voluptate obsequeretur, aut odium & pœnas grauissimas expectaret. Sed vicit in castissimo pectore innocentiæ amor, vicit Dei timor, vicit iustitia, & fides omnia blandimenta, & omnia tormenta, & ipsum etiam crudelissimæ mortis impendens discrimen. O quantum distabant mores huius castissimi iuuenis à moribus multorum Principum, qui nullam speciosam feminam vident, quam non concupiscant, & ad eam rapiendam potestate imperij abutantur. Testis esse potest Abraham, de quo sic loquitur Scriptura in Genesi cap. 12. *Cùm ingressus esset Abraham in Aegyptum, viderunt Aegyptij Saram, quòd esset pulchra nimis, & nunciauerunt*

uerunt Principes Pharaoni, & laudauerunt eam apud illum, & ſublata eſt mulier in domum Pharaonis. Teſtis quoque Maxentius Imperator, qui Matronas etiam nobiliſſimas vi rapiebat à maritis, easq; vi oppreſſas, & violatas, maritis remittebat, vt auctor eſt Euſebius lib. 1, cap. 27. vitæ Conſtantini. Ioſephus autem noſter, ſicut in flore iuuentutis, ſeniles mores induit, & procacis dominæ blandos contempſit amplexus, etiam cum vitæ periculo: ſic in omni vita, vnica vxore, quam ei Rex ipſe dedit, omninò contentus; exemplum pudicitiæ omnibus populis, quos regebat, fuit, nec ſolum præſentibus, ſed etiam futuris.

Porrò Fortitudo & Patientia, quæ quarta eſt virtus cardinalis, in Ioſepho noſtro ſic fulſit, vt prorſus admirabile ſit. Primùm ſine vlla cauſa, niſi, quòd à patre ob ſuam innocentiam plus cæteris amaretur; à proprijs fratribus in ciſternam veterem proiectus, vt fame moreretur; deinde venditus Madianitis, & in Aegyptum delatus; tùm iterum venditus Aegyptio ſacerdoti, poſtremò in carcerem in- *Gen. 39.*
iuſtiſſime truſus: omnes illas calamitates tàm forti animo tulit; vt neque de fratribus quereretur, neque Madianitas obiurgaret; neque mulieri, quæ vinculorum eius cauſa fuerat, malediceret. Sed quòd omnem admirationem ſuperat, illud eſt, quòd fratribus, qui in eum crudeliſſimi, & quaſi latrones, & homicidæ fuerant; reddidit bona pro malis, excuſauit

pec-

pecca tum eorũ, ad complexum, & oſculum eos admiſit, conuiuio illos excepit, aluit eos in fame illa tàm diuturna, in Aegypto optimum terræ locum illis attribuit; denique bonis omnibus eos locupletauit. Quid quæſo ſanctiſſimus iſte Princeps feciſſet, ſi Chriſtum Dei filium in terris concionantem, & ſignis, ac prodigijs coruſcantem vidiſſet? Vtinam Spiritui ſancto placuiſſet, per Moſem ſanctum Prophetam ſuum, huius ſapientiſſimi, atque optimi principis res omnes geſtas in illa tàm longa, octoginta annorum, gubernatione deſcribi; pluta enim in eius vita, & rebus geſtis legendis, Principes Chriſtiani de ratione Regni bene adminiſtrandi didiciſſent; quàm ex omnibus Platonis, vel Ariſtotelis, aut Plutarchi, & Senecæ libris diſcere nunc poſſint. Sed quod per partes Scriptura diuina non tradidit, cõpendio dixit, cùm perfectam charitatem, quæ vſque ad inimicos extenditur, in Ioſepho fuiſ-

1. Cor. 13. ſe non tacuit. *Charitas* enim *patiens eſt, benigna eſt, non inflatur, non agit perperam, omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet.* &, *Qui diligit proximum, legem impleuit. nam non adulterabis, non occides, non furaberis, non falſum teſtimonium dices, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur, Diliges proximum ſicut teipſum: plenitudo ergo legis eſt dilectio.*

Rom. 13.

Quàm ardenter autem ſanctus Ioſeph inimicos ſuos dilexerit, verba eius teſtantur, quæ

hìc

hic breuiter referam, vt cùm verbis Ioſephi, narrationem de Ioſepho concludam. Sic igitur Ioſephus ad fratres, ingenti pauore concuſſos, ait, *Nolite pauere, neque durum vobis eſſe videatur, quòd vendidiſtis me in his regionibus: pro ſalute enim veſtra miſit me Deus ante vos in Aegyptum, non veſtro conſilio, ſed Dei voluntate huc miſſus ſum, qui fecit me quaſi patrem Pharaonis, & dominum vniuerſæ domus eius, ac Principem in omni terra Aegypti.* Gen. 45. hæc Ioſephus dixit, cùm primùm fratribus ſuis aperuit, ſe eſſe quem vendiderant. Sed poſtquam mortuus eſt Iacob parens omnium illorum, iterum metuentes, ac trepidantes, acceſſerunt ad Ioſephum, eiq; dixerũt, *Pater tuus præcepit nobis, antequam moreretur, vt hæc tibi verbis illius diceremus, Obſecro vt obliuiſcaris ſceleris fratrum tuorum, & peccati, atque malitiæ, quam exercuerunt in te. Nos quoque oramus, vt ſeruis Dei patris tui dimittas iniquitatem hanc: & proni adorantes in terram dixerunt, Serui tui ſumus. Quibus auditis, fleuit Ioſeph, & dixit, Nolite timere, num Dei poſſumus reſiſtere voluntati? vos cogitaſtis de me malum: ſed Deus vertit illud in bonum, vt exaltaret me, ſicut in præſentiarum cernitis, & ſaluos faceret populos multos. Nolite timere, ego paſcam vos, & paruulos veſtros: conſolatusq; eſt eos, & blandè, ac leniter eſt locutus.* Gen. 50. hæc ille, qui cùm ad finem vitæ peruenisſet, prædixit fratribus

ſuis

suis (nam & propheta erat) post mortem suam, filios Israel à Deo visitandos, & ex Aegypto perducendos in terram à Deo patribus eorum promissam. Cùmq; mandatum eis dedisset, vt abeuntes asportarent ossa sua, *Mortuus est, expletis centum decem annis. Et conditus aromatibus, repositus est in loculo in Aegypto.*

S. Ioseph Patriarchæ vita Finis.

VITA,

VITA ET VIRTVTES SANCTI MOSIS

Primi Ducis Hebræorum.

MOses, primus fuit Hebræorum Princeps, quem Philo Iudæus in extremo libro de vita Mosis, iure vocat, Regem, Legislatorem, Pontificem, & Prophetam. Res eius gestæ in quatuor sacris libris, Exodo, Leuitico, Numeris, & Deuteronomio continentur. Ex quibus Philo Iudæus accepit, quæ scripsit in tribus libris de vita Mosis, & Gregorius Nyssenus quæ item literis mandauit de vita Mosis, ac vita perfecta. Nos qui breuitati studemus, virtutes Mosis, quas Principes Christiani imitari possint, & debeant, si Deo placere velint, breuiter percurremus.

Igitur Moses, ex nepotibus Leui, quintus a Patriarcha Iacob, natus est in Aegypto, quo tempore, iussu Pharaonis Regis, masculi Hebræorum vix nati suffocabantur in flumine, & solæ fœminæ conseruabantur. Sed prouidentia Dei factum est, vt mater Mosis, viso elegantissimo puero sibi nato, non eum in flumine suffocauerit, sed in fiscella iuncea inclusum, in flumen proiecerit. paulò verò post accidit, vt filia Pharaonis Regis ad ripam fluminis fiscellam cum puero inuenerit, & edu-

ctum puerum in filium adoptauerit. Sed Moses vbi adoleuit, *negauit, se esse filium filiæ Pharaonis*; *magis eligens* (vt Apostolus loquitur) *affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem*; *maiores diuitias æstimans thesauro Aegyptiorum, improperium Christi: aspiciebat enim in remunerationem.*

Heb.11.

Atque hic iam incipit prima, eaq; nobilissima Mosis virtus. Nam vt tradit Philo in vita Mosis, filia Pharaonis, quæ Mosem adoptauit in filium, vnica erat Regni hæres; & Moses in spem Regni educabatur, atque ea de causa, vt sanctus Stephanus in Actis Apostolorum dicit, *Eruditus erat in omni sapientia Aegyptiorum*; neque modico tempore in aula Regia mansit, vt hæres Regni futurus, sed per annos circiter quadraginta, vt idem sanctus Stephanus loquitur. Hic igitur cùm cognouisset, se vere Israelitam esse, & vnum ex populo Dei, quamuis eo tempore in magnis angustijs posito; aperte negauit, se esse filium filiæ Pharaonis; & ex palatio Regis abscedens, maluit, in vera religione manens, affligi cum populo Dei, quàm cum idola colentibus, & sanctos persequentibus, frui omni temporali iucunditate: neque insipienter egit, *maiores diuitias æstimans thesauro Aegyptiorum improperium Christi*, id est, improperium illi simile, quod postea pertulit Christus. *Aspiciebat enim in remunerationem*, id est, sapienter cogitabat Moses, iam tunc Spiritu sancto cor

Act.7.

eius

eius illustrante, tribulationes pro vera religione susceptas, adferre fidelibus patientibus gloriam, & diuitias, & gaudia sempiterna. Adde quòd Moses contemnens thesaurum Aegyptiorum, & gloriam Regni Pharaonis; non solum adeptus est gloriam Regni cælorum in seculo futuro: sed hìc etiam in terris factus est Princeps populi Dei, & ipso Deo opem ferente, de ipso Pharaone, & omni exercitu eius, glorioſissimè triumphauit. Viderunt enim Israelitæ, Duce Mose, inimicos suos Aegyptios *mortuos super littus maris, & manum magnam, quam exercuit Deus contra eos.* Exo. 14.

Altera virtus Mosis fuit Humilitas eximia, ob quam, non solùm non affectauit Regnum, aut præfecturam vllam; sed à Deo vocatus ad regimen, & principatum populi, multis, varijsq; rationibus conatus est effugere onus imperij, vt perspicuum est libro Exodi capite tertio & quarto. Et certè non poterat excusare ætatem, erat enim annorum plus quadraginta: neque imperitiam, cùm esset educatus in Regno, & institutus in omni sapientia Aegyptiorum: neque debilitatem virium; nam paulò antea defenderat solus puellas soceri sui aduersus pastorum multitudinem, vt legimus in eodem libro Exodi capite secundo: neque ignorationem vocationis; perspicuè enim intelligebat, se vocari, & mitti à Deo. Quid igitur impediebat, quominus audacter susciperet principatum; nisi virtus humilitatis, per

quam ita sese posuerat in nouissimo loco, vt omnibus cederet, & omnes se aptiores ad illud officium arbitraretur? Id ita esse, manifestum ex eo fieri potest, quòd Deo non fuit ingrata Mosis quasi recalcitratio; quin potius, vt Philo scribit in primo libro, delectatus est Deus pudore, ac verecundia Mosis, quippe quæ non ex contumacia, sed ex humilitate proficiscebatur. Non enim potest non Deo placere virtus illa, quæ Doctorem, & professorem habuit ipsius Altissimi filium. Ipse enim est, qui dixit,

Mat. 11. *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.*

Luc. 14. Et quoniam ipse idem dixit, *Qui se humiliat exaltabitur*; ideò Deus Mosem tanto libentius exaltauit, quanto profundius ipse se humiliauit. Hæc si homines cogitarent, non tàm ardenter ambirent imperia, neque tàm multa prælia, & strages hominum fierent.

Sed est etiam alia ratio, cur Deus Principem à se electum, humilem esse voluit; quia videlicet, facturus erat per eum miracula plurima, & maxima, vt virgæ conuerterentur in dracones, vt aquæ fluminum verterentur in sanguinem, vt ad verbum Mosis fierent tenebræ horribiles in omni terra Aegypti, vt vna nocte primogeniti omnium hominum illius regionis interirent; ac denique vt mare siccaretur, vt Hebræi per maris medium sicco pede transirent; & rursum ad nutum Mosis aquæ ad locum suum subitò redirent, & Aegyptios insequentes obruerent: & periculum erat, ne tantorum

torum mirabilium patrator in ſuperbiam eleuaretur; ideò elegit hominem ſumma humilitate prædituṁ, qui gloriam Deo daret, & nihil ſibi tribueret.

Atque hoc ipſum omnibus Principibus valde neceſſarium eſſe videtur, vt infirmitatem ſuam agnoſcant, & non furentur gloriam, quæ ſoli Deo debetur: & cùm eis paretur ad nutum, & ipſi ab aliis de geniculis adorantur, & vitæ & mortis arbitri eſſe videntur: intelligant iſta omnia ſibi tribui, quia perſonam Dei gerunt, non quia ob propriam excellentiam ſibi debeantur. Exemplum habemus terribile, quod apud Danielem legi poteſt. Nam *Dan.4.* quia Nabuchodonoſor ſuperbè locutus erat, ac ſibi tribuerat poteſtatem, quam à Deo acceperat, dicens, *Nonne hæc eſt Babylon magna, quam ego ædificaui in domum Regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloriam decoris mei?* Cumq; ſermo adhùc eſſet in ore Regis, vox de cælo ruit, *Tibi dicitur Nabuchodonoſor Rex: Regnum tuum tranſibit à te, & ab hominibus eicient te, & cum beſtijs & feris erit habitatio tua: fœnum, quaſi bos comedes, & ſeptem tempora mutabuntur ſuper te, donec ſcias, quod dominetur Excelſus in Regno hominum, & cui voluerit det illud. Eadem hora ſermo completus eſt.* Itaque iuſto Dei iudicio, qui per ſuperbiam ſupra hominem ſe exaltauerat, infra hominem deiectus, ad humilitatem beſtiarum deuenit. Et quamuis non

ſæpè iſta videamus, per mutationem naturæ; tamen non rarò videmus per tàm ingentem mutationem morum, vt nonnulli, non tàm homines, quàm beſtiæ humana facie induti eſſe videantur. Itaque audiant Principes omnes
Eccl.3. conſilium Sapientis, *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam*.

Tertia Moſis virtus, & quidem valde ſingularis, fuit manſuetudo, ſiue lenitas, quæ virtus filia eſt humilitatis, iuxta verbum Domini, *Mitis ſum, & humilis corde*. Nam ex humilitate cordis naſcitur manſuetudo in opere & ſermone. Fuiſſe verò Moſem excellenti manſuetudine prædituin, teſtatur Spiritus ſanctus
Num.12 in libro Numerorum his verbis, *Erat Moſes vir mitiſſimus ſuper omnes homines, qui morabantur in terra*. Et quamuis hoc teſtimonium ſatis eſſe poſſit, ac debeat, cùm impoſſibile ſit mentiri Spiritum ſanctùm: tamen etiam res ipſæ, & facta idipſum clamant. Fuit enim frequenter Moſes ab ingrato populo, quem infinitis beneficijs affecerat, obiurgatus, reprehenſus, ac tantùm non lapidibus obrutus. Sic enim legimus in libro Exodi, dicẽtes Hebræos
Exo.26. Moſi, *Cur eduxiſti nos in deſertum iſtud, vt moreremur fame?* & rurſum in eodem libro,
Exo.27. *Quid faciam*, inquit Moſes, *populo huic? adhùc paululum, & lapidabunt me?* Nec ſolus populus, ſed ipſe etiam Aaron, & Maria ſoror eius aliquando detraxerunt Moſi, dicentes;

Num

Num per ſolum Moſem locutus eſt Dominus? nonne & nobis ſimiliter eſt locutus? Sed quia vir mitiſſimus diſſimulabat ſe audire: Deus ipſe patrocinium eius ſuſcipiebat; ſic enim legimus in libro Numeri, *Deſcendit Dominus in columna nubis, & ſtetit in introitu tabernaculi vocans Aaron, & Mariam: qui cùm iſſent, dixit ad eos, Audite ſermones meos, Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad eum; at non talis ſeruus meus Moſes, qui in omni domo mea fideliſſimus eſt: ore enim ad os loquor ei, & palam; & non per anigmata, & figuras Dominum videt. Quare ergo non timuiſtis detrahere ſeruo meo Moſi? Iratusq; contra eos abÿit, nubes quoque receſſit, quæ erat ſuper tabernaculum: & ecce Maria apparuit candens lepra, ſicut nix.* Porrò ſola Maria punita fuit, quia maius peccatum eius erat, cùm eſſet mulier. Sed mitiſſimus Propheta, iniuriæ oblitus, mox ad Deum conuerſus, clamauit, *Obſecro Domine, ſana eam.* Dominus autem exaudiuit quidem orationem ſerui ſui fidelis; ſed iuſſit ad exemplum aliorum, eijci Mariam extra caſtra, ibiq; manere vſque ad diem ſeptimum. Num. 12 Num. 12

Sed non ideò ſanctus iſte Princeps, quia tàm mitis erat erga eos, à quibus accipiebat iniurias; negligebat quoque iniurias Dei: quin potius zelo incredibili puniebat offenſas Deo factas. In libro Exodi legitur, cùm populus ab-

Digitized by Google

Exo. 32 absente Mose, fecisset sibi idolum vituli aurei; Mosem zelo diuini honoris accensum, iussisse, vt Leuitæ armati occiderent obuios quosque Hraelitas; & facta est cædes viginti trium millium. Et rursus, vt habetur in libro Numeri, cùm filij Israel iterum peccassent adorantes
Num. 25 Idolum Beelphegor, clamauit Moses, *Occidat vnusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor; & occisi sunt viginti quatuor millia hominum*, & cuncti Principes populi suspensi sunt in patibulis. Vtinam Christiani Principes, hoc tam insigni exemplo edocti, proprias iniurias facile contemnerent; iniurias Dei, præcipuè blasphemias, & hæreses, ardentissimo zelo persequerentur.

Sequitur alia virtus prorsus inusitata in Principe politico, contemptus videlicet diuitiarum. De quo sic loquitur Philo Hebræus in libro de præmijs, & pœnis: *Mosem*, inquit, *solum memoria proditum est, sine auro, argentoque, ac reliquis opibus Regnum administrasse, confisum perspicaci, non cæca opulentia: & vt nihil dissimulem, pro suo censu habentem, quicquid Deus possidet.* Sed quamuis videatur Philo, diuitem paupertatem Mosis laudare, quòd esset verissimus Dei amicus, & Dei ope, potuerit panem de cælo, & aquam de petra, & coturnices ex aere procurare; quæ multis millibus hominum in cibum & potum abunde sufficerent: tamen vere etiam & proprie sanctus Moses argentum & aurum con-

contempſit, & aulæ regiæ miniſteria non deſiderauit: & vno contentus miniſtro, vitam pauperem duxit. Nam quemadmodum tributa & vectigalia à populis non exigebat: ſic etiam ſtipendia militibus, & famulis nõ dabat; ſic liber à familiaribus curis, & à cupiditate acquirendi, pauciſſimis cõtentus, totus erat in officio conſulendi Deum, & regendæ multitudinis occupatus. Hanc eximiam virtutem, non ignoro, Principibus noſtri temporis re ipſa non conuenire; ſed conuenire tamen in animi præparatione, & in exuenda cupiditate immenſarum opum, atque vt neceſſarijs theſauris contenti, ſuperuacanea reſecare diſcãt. Hanc enim legem Regibus futuris, ipſe idem Moſes, Deo iubente præſcripſit in Deuteronomio. *Cum fuerit*, inquit, *Rex conſtitutus*, *non multiplicabit ſibi equos, Non habebit vxores plurimas, quæ alliciant animam eius; neque auri, neque argenti immenſa pondera. Non eleuabit cor eius in ſuperbiam ſuper fratres ſuos*: hæc ille, qui non ſine cauſa coniungit ſuperbiam cum magnis opibus; quia diuitiæ ſuperbiam gignunt, vnde & Apoſtolus dicit, *Diuitibus huius ſæculi præcipe, nõ ſublime ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarũ*. Deut. 17

1. Tim. 6.

Reſtat virtus poſtrema, ſed verè magna, ac Regina virtutum charitas Dei, & proximi, quæ Moſis animam ſic totam repleuit, vt Deum in Patrem, & homines ſibi ſubiectos

in

in filios habere videretur. Quid enim fecit, vt Moſes per totos quadraginta annos cum ſummo & perpetuo labore, & dolore populum duriſſimæ ceruicis ita regeret, vt quaſi in humeris proprijs illum portare cogeretur; niſi charitas Dei, & proximi propter Deum? Quàm enim graue fuerit Moſi pondus regiminis gentis illius indomitæ, teſtantur illa
Num. 11 verba in libro Numeri, *Intoleranda res viſa eſt Moſi, & ait ad Dominum, cur afflixiſti ſeruum tuum? & cur impoſuiſti pondus vniuerſi populi huius ſuper me? nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, vt dicas mihi, porta eos in ſinu tuo, ſicut portare ſolet nutrix infantulum, & defer in terram, pro qua iuraſti patribus eorum? Non poſſum ſolus ſuſtinere omnem hunc populum, quia grauis eſt mihi; ſin autem aliter tibi videtur, obſecro vt interficias me, & inueniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis.* Hæc ſunt verba Moſis, qui tamen, ex vera charitate propter Deum, ſic populum illum diligebat, vt illum per exceſſum quemdam, propriæ ſaluti anteponere videretur. Sic enim locutus eſt ad Deum, quando populus fecit
Exo. 32. ſibi idolum vituli aurei, *Obſecro, peccauit populus iſte peccatum maximum, feceruntq. ſibi Deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo, quem ſcripſiſti.* Quamuis autem hunc locum non

pauci

pauci expositores intelligant de libro vitæ temporalis; ita vt optauerit Moses mori potius, quàm vt videret populum illum extra gratiam Dei: vt sanctus Hieronymus, sanctus Io. Chrisostomus, sanctus Gregorius, & alij: tamen non pauciores docent, Mosem locutum esse de libro vitæ æternæ, non quo ad culpam, sed quo ad pœnam: idque, vt diximus, per quemdam excessum, vt Origenes, sanctus Augustinus, sanctus Bernardus, Rupertus, & alij: tamen maxima charitas est, secundum verbum Domini, ponere vitam temporalem pro fratribus; & plusquàm maxima esse videtur, ponere vitam æternam, saltem quo ad pœnam. Ideaque negari non potest, quin Moses summa charitate, propter Deum, dilexerit populum illum, à quo multas iniurias, & offensiones acceperat. Ex quo facile potest intelligi, si tanta fuit charitas Mosis in ingratos, & malos; multo maiorem fuisse charitatem erga Deum: & quia in charitate consistit perfectio, sequitur, vt sanctus Moses fuerit vir vndequaque perfectus. Atque hæc causa fuit, cur Deus in hunc hominem plurima & maxima dona contulerit: fuit enim singulari priuilegio primus Rex, primus Sacerdos magnus, primus Propheta, & primus Legislator in populo Dei. Nec solum fuit primus Rex, sed à Deo, non à populo electus. Deinde fuit etiam summus Sacerdos, non ab hominibus electus, vel con-

Hier. in epist. ad Algasiam quæst. 9.
Io Chrisost. hom. 3. de Lazaro, & hom. 79. ad pop. Antioche.
Greg. lib. 10 moral cap. 7
Orig. in c. 9. ad Rom.
Aug. in psal. 105. & in Exodum qu. 147.
Bernar. ser. 12. in Cãtic.
Ruper. lib. 4. in Exodum.

se-

ſecratus; ſed ab ipſo Deo proprie conſtitutus: & cum tam inſigni poteſtate, vt non ſolum Aaronem Sacerdotem, & Pontificem conſecraret; ſed etiam ritu perpetuo ſtatueret, vt ex ſola eius familia ſacerdotes conſecrarentur, vt notum eſt ex libro Exodi. Propheta quoque fuit primus inter eos, qui prophetica oracula literis mandauerunt; ſic enim loquitur ſanctus Lucas, *Et incipiens à Moyſe & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus ſcripturis, quæ de ipſo erant*. Denique Legislator eximius fuit, vt ipſe idem Spiritu ſancto inſpirãte, dicat in Deuteronomio. *Quæ eſt alia gens ſic inclyta, vt habeat cæremonias, iuſtaq. iudicia, & vniuerſam legem, quam ego proponam hodie ante oculos veſtros?*

Exo. 28.

Luc. 24.

Deut. 4.

Sed quæret aliquis, an Moſes inter tot, & tam magnas virtutes, & dona, ac priuilegia Dei, nullum peccatum admiſerit, ob quod à Deo puniri potuerit, vel debuerit, ac per hoc vitę innocentia, cum Patriarcha Ioſepho comparari potuerit. Duo leguntur in ſcripturis, quæ peccata videri potuerint; homicidium patratum; & titubatio quædam, cum aquam de petra educere à Domino iuſſus eſſet. Sed homicidium ſcriptura non reprehendit, fortaſſe, quia factum erat in defenſione Hebræi innocentis, ab Ægyptio violenter oppreſſi. Sanctus quidem Auguſtinus in libro 22. contra Faustum cap. 70. exiſtimauit, homicidium illud

Exod. 2.
Num. 20

illud fuisse culpabile: tamen postea scribens quæstiones in Exodum, retractauit sententiam illam suam priorem, & Mosem à crimine culpa defendit. Titubatio verò peccatum omnino fuisse legitur; sed crimen, ideſt, lethale peccatum fuisse, credibile non est. Historia huius titubationis habetur in libro Numerorum, vbi iubente Deo, vt Moses, & Aaron virga percuterent silicem, vt inde prodirent aquæ; Moses dixit ad populum, *Num de petra hac vobis aquam poterimus ejicere?* & quãuis aquæ largissimæ continuò ex percussa silice profluxerint: tamen Dominus subiratus dixit, *Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filijs Israel; non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis.* & in eodem ipso loco, iussit Deus, vt Aaron moreretur, dicens, *Pergat Aaron ad populos suos, non enim intrabit terram, quam dedi filijs Israel; eo quòd incredulus fuerit ori meo ad aquas contradictionis.* in eodem libro Numeri cap. 27. dixit Dominus ad Mosem, *Ascende in montem istum Abarim, & contemplare inde terram, quam daturus sum filijs Israel: cùmq. videris eam, ibis & tu ad populum tuum, sicut iuit frater tuus Aaron; quia offendistis me in deserto, nec sanctificare me voluistis,* & denique in libro Deuteronomij, dixit Dominus Mosi, *Ascende in montem istum Abarim*, ideſt, transituum, *in montem Nebo,* *Numer.* 20.

qui

qui est in terra Moab contra Ierico, & vide terram Chanaam, quam ego tradam filijs Israel obtinendam; & morere in monte, quem conscendens iungeris populis tuis, sicut mortuus est Aaron frater tuus in Monte Hor, & appositus populis suis; quia præuaricati estis contra me in medio filiorum Israel ad aquas contradictionis. Neque tamen existimandum est, hoc peccatum Mosis fuisse lethale: nam pœna eius non fuit propriè mors, sed solum vt non ingrederetur in terram promissionis; naturalis enim mortis eius tempus aduenerat, vt etiam antea Aaronis, neque violenter, sed naturaliter mortui sunt; sed potuisset Deus, vel prorogare illis vitam, vel anticipare tempus ingressus eorum in terram promissionis. Id apertius intelligi potest ex capite primo Deuteronomij, vbi Moses dicit, *Nec miranda indignatio in populum, cum mihi quoque iratus Dominus dixerit, Nec tu ingredieris illuc, sed Iosue filius Nun intrabit pro te.* Ex his apertè colligitur, peccata Mosis, in tam longa ætate centum viginti annorum, pauciſſima, atque leuiſſima fuisse; & opera bona, plurima & maxima: & tamen noluisse Deum, Iudicem iustissimum, vt illa peccata leuissima impunita manerent. Quòd si Deus in Mose amico suo intimo & fidelissimo, titubationem illam modicam tàm seuerè puniuit; iure timere debent Reges, ac Principes

eipes terræ iram Omnipotentis Dei; niſi ſummo ſtudio in lege Domini meditentur die, ac nocte: & ſi peccando iram Domini commeruerint; illam per opera pœnitentiæ, ſeriò placare, vel etiam in confeſſione præuenire procurent. Atque hic finis ſit Vitæ, & virtutum ſancti Moſis, Principis primi, & clariſſimi in populo Dei. vixit annos centum, & viginti; *non caligauit oculus eius, neque dentes ſunt emoti.* Obijt in monte Nebo. ſepeliuit eum Deus, vt non inueniretur, neque ſciretur ſepulchrum eius. *Deut.* 34

Sancti Moſis vitæ Finis.

VI-

VITA ET VIRTVTES SANCTI IOSVE

Ducis secundi Hebræorum.

IOsue Dux secundus Hebræorum, à sancto Iosepho, inter exàlumnos cim filijs Israel, descendit fuitq; de tribu Ephraim, sepultus à Iosepho, vt le-
Num. 13 gimus in libro Numeri. Minister fuit Mosis longo tempore, & cum eo ascendit in mon-
Exo. 24. tem Sinai, & fuit in eo loco quadraginta die-
& 32. bus. postea Moses præuidens, Iosue fore sibi successorem, non sine magno mysterio muta-
Num. 13 uit illi nomen: vocabatur enim antea Osea, & voluit vocari Iosue, quod est idem nomen cum Iesus; Græci enim Iesum illum vocant,
Eccl. 46. & ipse etiam Ecclesiasticus, scriptor sacer, de eo sic loquitur, *fortis in bello fuit Naue, successor Mosis*. Et quidem sanctus Hieronymus in commentario ad caput primum Oseæ prophetæ scribit, Oseam significare saluatorem; Iosue significare saluatorem Domini, addita videlicet prima litera nominis Domini, quæ est, Iod, apud Hebræos. Non reijcio sententiam sancti Hieronymi, sed existimo posse etiam dici, additam fuisse literam, Iod, vt fieret nomen veri Saluatoris: nomen enim Oseæ, significat saluatorem, accipiendo literam,

ram, he, pro litera Iod, sed nomen Iosue, siue Iesus, proprijssimè saluatorem designat. Quoniam igitur Iosue futurus erat figura manifestissima Domini nostri Iesu Christi, qui introducit nos in veram terram promissionis, ad quam Moses nos introducere non potuit: ideo cùm mitteretur Iosue ad explorandam terram promissionis, & quodammodo inchoaret officium suum introducendi populum in terram illam; tunc primum cępit appellari Iosue, idest, saluator. Porrò Iosue successit Mosi in regimine politico, non per electionem Mosis, sed per electionem ipsius Dei: sic enim legimus in libro Numeri, quando Deus prædixerat Mosi, quòd breui esset moriturus, respondisse Mosem, *Prouideat Deus hominem,* Num. 27
qui sit super multitudinem hanc, ne sit populus Domini sicut oues sine pastore. tum Dominus ait ad Mosem, tolle Iosue filium Nun, virum, in quo est spiritus, & pone manum tuam super eum, qui stabit coram Eleazaro sacerdote, & omni multitudine, & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, vt audiat eum omnis synagoga filiorum Israel. Pro hoc si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulet Dominum. Ad verbum eius egredietur, & ingredietur, & omnes filij Israel cum eo. Fecit Moses sicut præceperat Dominus; cùmq. tulisset Iosue, statuit eum coram Eleazaro sacerdote, & omni frequentia populi, & impositis capiti eius

manibus, cuncta replicauit, quæ mandauerat Dominus.

Ex hac narratione ſcripturæ diuinæ non pauca diſcere poſſumus. Primum, in hac electione Ioſue, diuiſam fuiſſe in populo Dei poteſtatem temporalem à ſpirituali, ſiue politicam ab Eccleſiaſtica: Moſes enim vtramque poteſtatem à Deo ipſo acceperat; ſed ab hoc tempore ſpiritualis data eſt Eleazaro Pontifici, & temporalis data eſt Ioſue Duci: atque hæc eſt cauſa, cur Deus Moſi dixerit, vt daret Ioſue Duci partem gloriæ ſuæ, id eſt, vnam poteſtatem, non vtramque. Diſcimus præterea, benedictionem, & quaſi conſecrationem Principum temporalium, per manus Sacerdotum, eſſe antiquiſſimam, addo etiam vtiliſſimam. Nam in libro Deuteronomij ſic ſcribitur, *Ioſue filius Nun repletus eſt ſpiritu ſapientiæ, quia Moſes poſuit ſuper eum manus ſuas*. Diſcimus poſtremò, poteſtatem ſpiritualem eſſe præſtantiorem temporali; ſiquidem vbique videmus Eleazarum ſacerdotem anteponi Ioſue Duci. In libro Numeri, *Præcepit ergo Moſes Eleazaro Sacerdoti, & Ioſue*. Item, *Terram vobis diuident Eleazar Sacerdos, & Ioſue*. & in libro Ioſue, *Hoc eſt, quod poſſederunt filij Iſrael in terra Chanaam, quam dederunt eis Eleazar Sacerdos, & Ioſue filius Nun*. Deniq; in libro Numeri apertiſſime Moſes dicit, *Ad verbũ eius* (Eleazari) *egredietur & ingredietur ipſe* (Ioſue) *& omnes filij Iſrael*.

Deut. 34

Num. 28

Num. 34

Ioſ. 14. & 19.

Num. 27

Ve-

Venio nunc ad virtutes, & priuilegia ſancti Ioſue. Primùm, fuit Ioſue Duci innocentia communis cum Patriarcha Ioſepho, à quo ipſe deſcendit: & in hac parte ſuperauit etiam Moſem ipſum. Moſes enim reprehenſus fuit à Domino, quòd offenderit, & non ſanctificauerit ipſum Dominum ad aquas contradictionis; & ideò punitus fuit, ea pœna, vt non intraret in terram promiſſionis, quam tanto tempore deſiderauerat, & tanto labore quæſiuerat. At de Ioſue nihil omnino legitur, quòd reprehenſum fuerit in Scripturis ſacris: & tamen, vt ſupra diximus, Scripturæ non ſolent omittere lapſus eorum, quorum res geſtas narrant. Ea igitur innocentia decebat eum, qui Ieſu Chriſti typum gerebat, *qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius*. *Num.* 20. & 27. *Deut.* 33. 1. *Pet.* 2.

Altera virtus, eaq; fere ſingularis, fuit in noſtro Ioſue caſtitas virginalis, in qua ſuperauit caſtitatem Patriarchæ Ioſeph, & domini ſui Moſis. Iſti enim, quamuis alioqui viri caſtiſſimi, vxorem vnam duxerunt, & filios procrearunt. Fuiſſe autem noſtrum Ioſue, vt verum typum Ieſu Chriſti Domini noſtri, virginem caſtiſſimum; ex eo poteſt intelligi, quòd in Scripturis nulla fiat mentio filiorum eius: cùm tamen in Scriptura veteris teſtamenti accuratiſſime deſcribantur generationes omnium tribuum filiorum Iſrael. Itaque ſanctus Ignatius in epiſtola ad Philadelphienſes dum hortatur

tatur Virgines, ponit exempla eorum, qui in vtroque Teſtamento virginitatem coluerunt, dicens, *Virgines, ſolum Chriſtum præ oculis habete, & eius Patrem in animabus veſtris illuminata à Spiritu ſancto. Memor ſum ſanctitatis veſtræ, ſicut Eliæ, ſicut Ieſu Naue, ſicut Melchiſedech, ſicut Heliſæi, ſicut Hieremiæ, ſicut Ioannis Baptiſtæ, ſicut dilectiſſimi diſcipuli, ſicut Timothei, ſicut Titi, ſicut Euodij, ſicut Clementis, & aliorum, qui in caſtitate de vita exierunt.* Itaque ex ſententia ſancti Ignatij, primus, qui ex filijs Abrahæ trophæum ſanctæ virginitatis erexit, fuit ſanctus Ioſue. Nam Melchiſedech non fuit ex
Gen. 14. filijs Abrahæ, vt notum eſt ex libro Geneſeos. Porrò ſanctum Ignatium ſecutus eſt ſanctus Hieronymus libro primo aduerſus Iouinianum, vbi poſteaquam multis verbis probauerat, Ioſue virginem fuiſſe, concludit, dicens, *Moyſes moriens plangitur à filijs Iſrael: Ieſus autem quaſi victurus non plangitur, nuptiæ enim finiuntur in morte: virginitas poſt mortem incipit coronari.* Addamus & tertium teſtem, vt in ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum. Sanctus Ioannes Chryſoſtomus in ſermone de Martyribus, proprias ſanctis veteribus laudes aſſignans, noſtro Ioſue, laudem caſtitatis attribuit, dicens, *Ab origine mundi innocens Abel occiditur, Henoc Deo placens transfertur, iuſtus Noe inuenitur, Abraham fidelis probatur, Moſes man-*

ſue-

fuerus dignoſcitur, Ieſus caſtus, Dauid lenis, Helias acceptus, Daniel ſanctus, tres pueri victores redduntur.

Iam verò, vt ad virtutes Theologicas veniamus, fides in Deum, neſcio an in vllo maior vnquam enituerit. Fides in miraculorum patratione maximè cernitur, Apoſtolo dicente, *Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum.* Porrò in miraculorum patratione, præter cæteros ſanctos Teſtamenti veteris, Moſes maximè claruit; quippe qui mare diuiſit, ex petra aquas eduxit, manna de cælo deſcendere fecit, & alia id genus multa patrauit: Ioſue noſter diuiſit Iordanem, de cælo lapides ſuper hoſtes populi ſui deſcendere fecit: ſed quod eſt omnium maximum, ſolem, & lunam in cælo imperio ſuo à curſu cohibuit. Moſes iuſſus virga petram percutere, & ea percuſſione aquam elicere tàm copioſam, vt homines, & iumenta bibere poſſent; nonnihil in fide hæſitauit: Ioſue noſter magnitudine fidei ſine vlla hæſitatione imperauit ſoli, & lunæ, dicens, *Sol contra Gabaon ne mouearis, & luna contra vallem Aialon: ſteteruntq; ſol & luna, donec vlciſceretur ſe gens de inimicis ſuis. Stetit itaque ſol in medio cæli, & non feſtinauit occumbere ſpatio vnius diei. Non fuit antea, nec poſtea tàm longa dies, obediente Deo voci hominis, & pugnante pro Iſrael.* Hìc planè enituit fides ma-

1. Cor. 13

Ioſ. 10.

Ioſ. 10.

Digitized by Google

xima, & eminentissima sancti Iosue, qui sine hæsitatione credidit, sibi Deum adfuturum, & effecturum, vt solem & lunam sisteret: nam ideò non timidè & submissa voce, sed audacter, atque altissimè clamauit, Sol ne mouearis, & tu luna pariter siste cursum tuum. Certus videlicet, omnino futurum, quod ipse Dei amicissimus fieri iuberet. Nam quod subiungitur, obediente Deo voci hominis; non significat, Deum propriè paruisse voci hominis; sed per metaphoram dici, obediuisse, quia fecit, vt sol & luna obedirent voci hominis, serui, & amici sui fidelissimi. Itaque præuenit Iesus Naue promissionem illam Iesu Christi, cuius
Mat. 21 ille figuram gerebat, *Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, & dixeritis monti huic, tollere, & iacta te in mare, fiet. Et omnia quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis.*

Nec minor fuit in Iosue spes in Deum, quàm fides. Siquidem in ipso primo capite libri Iosue, Deus ipse non semel, sed secundo, ac tertio dixit ad Iosue, *Confortare, & esto robustus, noli metuere, & noli timere, quoniam tecum est Dominus Deus tuus in omnibus ad quæcumque perrexeris.* Hæc enim verba Dei non solum significantia, sed etiam efficientia sine dubitatione fuerunt. Itaque abstulerunt ab eo omnem pauorem, & timorem, & induerunt eum fiducia incredibili, & fortitudine admirabili, vt facile victor euaserit aduersus

Re-

Digitized by Google

Reges plurimos, & expugnauerit omnes vrbes eorum.

Quid iam de charitate ipsius erga Deum, & proximum dicam? Iusserat Iosue, vt cùm caperetur prima ciuitas, quæ dicebatur Iericho, omne aurum, & argentum, quod in ea repertum fuisset, conseruaretur in thesauros Dei; reliqua omnia destruerentur in honorem Dei; & nemo quidquam attingere auderet. *Ios. 6.* *Ios. 7.* Sed cùm quidam vir, nomine Charmi, clam abstuliſſet aliquid auri, & argenti, & nescio quæ alia Deo dicata: hic Iosue exarsit in zelum honoris Dei, quamuis alioqui mitissimus esset, & magna diligentia inuento reo, ipsum lapidari iussit, & omnia bona eius, id est, tabernaculum, oues, boues, asinos, & omnem substantiam flammis cremanda tradidit. Apparuit quoque zelus religionis, & charitatis in Deum, in fine vitæ eius, vbi incredibili ardore hortatus est populum ad perstistendum in vera religione vnius veri Dei; & ita infixit in cordibus audientium zelum religionis, vt Scriptura dicat, *Seruiuit Israel Domino cunctis diebus Iosue, & seniorum, qui longo vixerunt tempore post Iosue.* *Ios. 23. & 24.*

De amore eius, & charitate in proximos, duæ res in testimonium adduci possunt: vna, quòd nulla vnquam ei contentio fuit cum Eleazaro summo Pontifice, neque cum vllo ex Principibus populi, sed incredibili concordia cum illis omnibus semper vixit. Altera,

quòd cùm ventum eſt ad diuiſionem oppidorum, & agrorum, ac vinearum, atque adeò rerum omnium, vi, & armis acquiſitarum; ille non elegit primus, vt par erat, optima quæque: ſed poſteaquam omnibus tribubus filiorum Iſrael regiones aſſignatæ fuerant; tunc ipſe petijt à populo locum aliquem, vbi habitare poſſet. Sic enim loquitur Scriptura, *Iof. 19.* *Cùm compleſſet ſorte diuidere terram ſingulis per tribus ſuas, dederunt filij Iſrael poſſeſſionem Ioſue filio Nun in medio ſui, iuxta præceptum Domini, vrbem quam poſtulauit, Thamnathſara, in monte Ephraim, & ædificauit ciuitatem, habitauitq; in ea.* Fuiſſe autem locum illum horridum, & aſperum, teſtatur ſanctus Hieronymus in vita ſanctę Paulæ matronę Romanæ, quam dicit admiratam fuiſſe, quando circuiuit terram promiſſionis, quòd Ioſue diſtributor poſſeſſionum, ſibi montana, atque aſpera delegiſſet. Sed non eſt hoc admirandum, cùm Ioſue non eſſet de hoc mundo, ſed vir ſanctiſſimus, & æmulator virtutum Moſis magiſtri ſui; qui non quærebat quæ ſua erant, ſed quæ aliorum: nec ſolùm Moſem imitari volebat, ſed multo magis Ieſum Chriſtum, quem ſpiritu venturum nouerat, & ſe illius figuram gerere, Deo reuelante, non ignorabat. Itaque, quod poſtea Philoſophus ſcripſit, hoc eſſe diſcrimen inter Regem, & Tyrannum, quòd Rex non ſuam, ſed populi vtilitatem quærit: Tyrannus contra, ſuam, non populi: *Lib. 8. Ethic.*

mul-

multò antea noſter Ioſuè re ipſa, & factis demonſtrauit; exemplo ſuo Reges informans, & Tyrannos deteſtans.

Omitto quæ dici poterant de prudentia, & fortitudine in bellis gerendis, quemadmodum videlicet exercitus ſuos ſemper in officio continuerit, à ſceleribus compeſcuerit, in timore Domini erudierit: & quibus artibus hoſtes auerterit, vel proſtrauerit; ac denique tàm multas prouincias breui domuerit: & habitatoribus interemptis, vel fugatis, filijs Iſrael habitandas, poſſidendasq; tradiderit.

Hæc enim ex libro Ioſuæ peti poſſunt. Vixit Ioſue annos centum & decem; & genti Hebræorum cùm imperio feliciſſimè præfuit annis viginti ſex.

Sancti Ioſuæ vitæ Finis.

VI-

VITA ET VIRTVTES SANCTI DAVID

Regis, & Prophetæ.

SAnctus Dauid ſpeculum lucidiſſimum eſſe poterit Chriſtianis Regibus omnibus. Nam diuitijs non caruit, vt Moſes, & Ioſue: neque vitijs etiam caruit, vt Ioſue, & Ioſeph. Sed cùm auri, & argenti copia abundaret, vſum legitimum diuitiarum oſtendit; & cùm ex humana fragilitate peccata non leuia perpetraſſet; ſic tamen emendare culpas illas ſtuduit, vt non minus poſt lapſum, quàm ante lapſum, amicus Dei ſingularis dici, atque haberi potuerit. Ac vt in tanti Regis rebus geſtis, & virtutibus explicandis, ordine procedamus; enarrabimus primùm ſecundas res, quæ illi acciderunt in pueritia, & adoleſcentia: deinde perſecutiones, & anguſtias, quas paſſus eſt, vſque ad annum ætatis ſuæ triceſimum: tùm res eius geſtas, dum regnaret per annos quadraginta. Denique addemus virtutes eximias, & plurimas, quibus illud obtinuit, vt poſt obitum à Spiritu ſancto ità celebraretur, vt poſſit veriſſimè dici, ab ipſo Deo in Sanctorum numerum relatus.

Cap. I. Igitur primùm Dauidis priuilegium illud fuit,

fuit, quòd adhuc puerulus, iussu Dei à Samuele propheta, fuerit inunctus in Regem. Nam cùm Saul Rex primus Hebræorum, non rectè fungeretur munere suo; neque mandata Dei, sibi per Samuelem prophetam indicata, fideliter adimpleret: iussit Deus Samueli, vt vnum ex filijs Isai oleo sancto inungeret, qua vnctione significaretur, illum fore Saulis successorem. Profectus itaque Samuel ad Isai Bethlehemitem, de tribu Iuda; & productis in medium septem eius filijs, spiritus Domini indicauit Samueli, ad vltimum, qui erat Dauid, puer paruulus, rufus, & facie decorus; regnum Israeliticum post mortem Saulis deuenturum, atque in huius rei signum, illum vnxit oleo sancto; ex qua vnctione repletus est Dauid Spiritu sancto, & indutus robur corporis, & animi prorsus admirabile: nam adhuc adolescens, & penè puer, oues patris sui custodiens, Leonem, & Vrsum inermis interfecit; & paulò post, singulari certamine cum Gigante Goliath armato, ipse puer inermis depugnauit, & vicit. Sed præstat audire verba eius ad Saulem Regem. *Non con-* 1. *Reg.* 17
cidat, inquit, *cor cuiusquam in eo* (Goliath) *ego seruus tuus vadam, & pugnabo aduersus Philistæum. & ait Saul ad Dauid: Non vales resistere Philistæo isti, nec pugnare aduersus eum, quia puer es; hic autem vir bellator est ab adolescentia sua. Dixitq. Dauid ad Saul, Pascebat seruus tuus patris sui gregem,*

1. *Reg.* 16.

gem, & veniebat Leo, vel Vrſus, & tollebant arietem de medio gregis: & perſequebar eos, & percutiebam, eruebamq; de ore eorum: & illi conſurgebant aduerſum me, & apprehendebam mentum eorum, & ſuffocabam, interficiebamq; eos. Nam & Leonem, & Vrſum interfeci ego ſeruus tuus. Erit ergo & Philiſtæus hic incircumciſus quaſi vnus ex eis.

Ac vt ſanctus puer non videretur de ſuo robore gloriari, & non de auxilio Dei, in quo præcipuè ſperabat, adiunxit: *Nunc vadam, & auferam opprobrium populi: quoniam quis eſt iſte Philiſtæus incircumciſus, qui ausus eſt maledicere exercitui Dei viuentis?* & ait Dauid, *Dominus qui eripuit me de manu Leonis, & de manu Vrſi, ipſe me liberabit de manu Philiſtæi huius.* Atque ita vt locutus eſt, ſic res ſe habuit; nam procedens Dauid ad ſingulare certamen cum Philiſtæo, Deo adiuuante, vicit puer inermis virum armatum, & proprio hoſtis gladio caput eius præcidit: neque ſolum de Gigante triumphauit Dauid, adhuc adoleſcentulus, ſed cauſa fuit, vt totis caſtris Philiſtinorum trepidaretur; & Iſraelitæ reſumptis animis, ac viribus fugientes perſequerentur, & magna ſtrage affectos, è finibus ſuis eijcerent. Hoc fuit initium operum heroicorum Dauidis, quod totum debetur magnæ fidei, & fiduciæ innocentis, & religioſi adoleſcentis in Deum.

Cap. II. Sed hoc tàm egregium facinus occaſionem de-

dedit grauissimæ persecutioni, quam Deus permisit; vt virtus patientiæ ipsius Dauidis, & pietatis in Deum, & charitatis in proximos, etiam inimicos & ingratos, perspicuè cerneretur: & omnes nos intelligeremus, fuisse Dauidem secundum cor Dei. Saul enim audiens mulieres canentes, cùm Dauid reuerteretur à singulari illo certamine, caput Philistæi portans in manibus, *Saul percussit mille, & Dauid decem millia*: inuidentiæ stimulis agitari cœpit; & eo vsque processit illa mentis ægritudo, vt eum bis lancea tentauerit interficere. Deinde amouit illum à se, & constituit tribunum super mille milites, sperans illum in prælio ab hostibus aliquando interimẽdum. Sed quo magis Dauidem Saul oderat, eò magis Deus eum diligebat, & hostibus formidolosum, & toti populo Israelitico gratum & amabilem reddebat. Denique Saul non ferens amplius præsentiam Dauidis, locutus est ad Ionatham filium suum, & ad omnes seruos suos, vt occiderent Dauidem. Nimis autem longum esset hic referre, quàm frequenter & palàm, & per insidias tentauerit Saul Dauidem occidere. Denique etiam integrum exercitum militum ad eum capiendum, & interficiendum misit: ipse quoque armatis copijs syluas & montes circumdedit, in quibus latère Dauidem acceperat, vt eum de vita tollere posset. Sed videamus, quid contra Dauid fecerit: an insidiatus vnquam fuerit

Act. 13.

1. *Reg.* 18.

1. *Reg.* 19.

1. *Reg.* 23. & 24

Sau-

Sauli, an vllum in eum incitauerit, an de fama, vel honore eius detraxerit: nihil eiusmodi legitur in sacris literis; sed hoc solum, quòd fugerit, quòd latuerit, quòd insidias eius de-
1. *Reg.* clinauerit. Sed quod penè fidem superat, il-
24. & 26 lud est, quôd cùm posset eum sine periculo suo interficere, & Regnum eius inuadere, & hoc non semel, sed bis, & amicis cohortantibus, & occasionibus optimis se offerentibus; semper recusauit. Quàm paucos reperiemus, etiã iam Euangelio coruscante, qui parcant hosti sæuissimo; si possint eum sine periculo suo interficere? Sed quid dicam, si possint non solum vitam suam conseruare; sed etiam amplissimum Regnum acquirere? Hoc Dauid fecit, ad hoc culmen virtutis peruenit Dauid:
Ps. 131. ideo de eo canitur, Memento Domine Da-
Matt. 9. uid, & omnis mansuetudinis eius. Et non sine
Mar. 10. magna ratione filius Dei, filius etiam Daui-
Luc. 18. dis appellari voluit: nimirum mansueti Patris mitissimus filius, & patientis patris pa-
1. *Pet.* 2. tientissimus filius. *qui cùm malediceretur, non maledicebat; & cùm pateretur, non comminabatur.*

Cap. III. Sed veniamus nunc ad tempus, in quo persecutionibus consummatis, peruenit ad Regnum, & videamus quàm iustè, & quàm sapiẽter Regnum administrauerit. Saul, qui cum
1. *Reg.* primùm electus fuit ad Regnum, optimus erat
10. omnium, & tam humilis in oculis suis, vt oportuerit eum quasi compellere, vt Regnum ac-

ci-

ciperet;quippe qui abſconderat ſe,ne Rex fieri cogeretur : tamen paulò poſt oblitus mandatorum Dei, & in ſenſum reprobum datus; non ſolùm Dauidem,fideliſſimum ſibi militem, ob inuidiam perſecutus eſt tanquam hoſtem; ſed etiam ſacerdotes Domini, quòd ſuſpicaretur amicos eſſe Dauidis, planè mites & innoxios, coram ſe interfici iuſſit;& perierunt illa die ſacerdotes octoginta quinque: neque ea crudelitate contentus, ciuitatem ſacerdotum, quæ dicebatur Nobe, *percuſſit*, vt ſcriptura loquitur, *in ore gladij*; *viros & mulieres, & paruulos & lactentes, bouemq; & aſinum, & ouem in ore gladij*. En ad quantam barbariem,& feritatem perduxit inuidia, & carentia timoris Domini, eum Regem,qui priuatus cùm eſſet, erat omnium optimus. 1. *Reg.* 22.

Sed neque his contentus, religione diuina contempta, conſuluit phitoniſſam. His igitur omnibus ſceleribus prouocatus Dominus, tradidit Saulem cum exercitu ſuo in poteſtatem Philiſtinorum, & vna die ceciderunt interfecti Saul cum tribus filijs eius, & ingens populi multitudo. 1. *Reg.* 28. 1. *Reg.* 31

Defuncto igitur impio Rege, translatum eſt Regnum ad pium, & amicum Dei Dauidem, cùm iam eſſet annorum triginta. Initium autem regnandi duxit Dauid à lacrymis & ieiunio, & planctu magno,ob mortem Saulis inimici ſui;& animaduertit gladio in eum, qui dixerat, à ſe interfectum fuiſſe Saulem

di-

2. *Reg.* 1. dicens ei, *Quomodo non timuisti mittere manum tuam, vt occideres Christum Domini?* Quid igitur mirum est, quòd Dauid diceretur, vir secundum cor Dei, qui inimicum suum sæuissimum viuentem, mortuumq; ita dilexit, ac si amicissimus ei fuisset? sic enim & Deus *benignus est super ingratos, & malos:* & secundum Apostolum, *commendat charitatem suam in nobis, quia cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.*

Luc. 6.

Rom. 1.

Porrò quàm iustè Dauid, misericorditer, prudenterq; regnauerit, explicat ipse in psalmo cẽtesimo. Neque miretur aliquis, quod ipsemet laudes suas decantet: neque enim ipse, sed spiritus Domini per os eius loquebatur. sic enim ipse loquitur in secundo libro Regũ, *Spiritus Domini locutus est per me, & sermo eius per linguam meam.* Et in Actis Apostolorum tota Ecclesia dicit, *Domine, qui Spiritu sancto per os patris nostri Dauid, pueri tui, dixisti, Quare fremuerunt gentes.* Itaque Dauid laudes suas, non vt laudes suas, sed vt beneficia gratię Dei spiritu sancto inspirante, verè scripsit, cùm ait, *Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine*; hoc est, Ad laudem tuam Deus, & ad instructionem Principum, quos tu elegeris, cantabo misericordiam, & iustitiam, ad quas reuocari possunt omnes virtutes, quæ sunt Principibus omnibus ad bene regendos populos necessariæ. Cantabo autem tibi, quia dona tua

2. *Reg.* 23. 1

Act. 4.

Ps. 100.

Digitized by Google

tua ſunt, in quocumque Principe inueniantur: tua enim gratia Principes boni miſericordes ſunt, ſed non iniuſti, ſed non crudeles. *Pſallam, & intelligam in via immaculata, quando venies ad me*, id eſt, Canam non ſola voce, ſed etiam per inſtrumentum muſicum, quando veneris ad me, Spiritu ſancto tuo, inſpirans mihi viam immaculatam, quæ conſiſtit in miſericordia, & iuſtitia. *Vniuerſæ enim viæ Domini, miſericordia & veritas*; quæ eadem cum iuſtitia eſt. *Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ*. Hic iam incipit Dauid explicare laudabiles mores ſuos, vt cæteri imitentur, tum ſucceſſores, tum ſubditi. Ad hoc enim Principes in ſublimi loco ſedent, vt tamquam lucernæ in candelabro poſitę, omnibus luceant. Ac primum declarat, qualis fuerit in oculis Dei, qui videt etiam in abſcondito; deinde qualis fuerit publicè in oculis hominum. *Perambulabam*, inquit, *in innocentia cordis mei*: id eſt, perambulabam viam huius præſentis vitæ, conſeruans in primis cordis innocentiam, nihil cogitans, & nihil appetens, contra legis diuinæ mandata: ne forte cor meum vitioſis cogitationibus, vel deſideriis inquinarem. Atque id faciebam etiam *in medio domus meæ*, in penetralibus videlicet, vbi nemo erat qui me reprehendere poſſet. Multi enim in foro, & in plateis modeſtè, ac moderatè ſe gerunt, ſed in penetralibus domus fræna libidinibus laxant.

Verba text.

Pſal. 24.

Verba text.

xant. Quanta igitur, & quàm ſeuera diſciplina Dauidis erat, qui etiam in penetralibus domus ſuæ, & in ipſo corde, vbi ſolus Deus videt, innocentiam cuſtodiebat? & credibile eſt ab ipſo didiciſſe filium eius Salomonem, qui
Prou.4. ſcripſit, *Omni cuſtodia ſerua cor tuum, quoniam ab ipſo vita procedit*. Neque contentus
Verba text. Dauid innocentia interiore, addit, *Non proponebam ante oculos meos rem iniuſtam: facientes præuaricationes odiui*. Hæc enim pertinent ad innocentiam oculorum, & manuum. Auertebat enim magna diligentia oculos Dauid ab omni ſpectaculo vitioſo, à ludis illicitis, à choreis impudicis, ab omni aſpectu rerum, quæ mentem inquinare poſſent: ſed præcipue auertebat oculos ab omni iniuſtitia, à muneribus, quæ excæcant oculos ſapientum, à contractibus vſurarijs, ab omni negociatione iniuſta: nec ſolùm ipſe leges diuinas præuaricari nolebat, ſed omnes ſubditos ſuos, quos pręuaricatores nouerat, odio habebat, & ſi quo modo poterat, eos à præuaricatione cõ-
Verba text. peſcebat. Addit poſtea, *Non adhæſit mihi cor prauũ: declinantem à me malignum non cognoſcebã*. Tanta videlicet erat in populo ſanctitatis opinio de Rege Dauide, vt improbi ad eum accedere non auderent. Magna laus Principis, cui deceptores, aſſentatores, lenones, atque alij ſcelerati homines appropinquare non audent. Non adhæſit mihi, inquit, homo praui cordis, & nequam; nouerant enim omnes, à

me

me non diligi facinorosos: *Declinantem à me malignum non cognoscebam*. Sic enim erat omnibus notum, me non delectari societate improborum, vt per se declinarent improbi à consortio meo, etiam me nesciente. *Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar.* Verba text. Alia virtus planè regia hìc aperitur, in qua mirificè lucent misericordia & iudicium. Sæpe enim in aulis Principum regnat liuor, & inuidentia: inde multi exurgunt detractores, vel adulatores, qui detrahendo eijciunt competitores, & adulando occupant eorum loca. Sed Dauid Rex sapiens, & iustus, detrahentes secretò proximis suis; non solùm non audiebat, sed persequebatur, & ex aula eijciebat. Addit, *Superbo oculo, & insatiabili corde, cum hoc non edebam.* Verba text. Non enim solos detractores, sed etiam superbos, & cupidos Dauid detestabatur: nihil enim tristius accidere populis potest, quàm si ministri Regum superbi, aut auari sint. Abutuntur, qui eiusmodi sunt, publica potestate ad explendas cupiditates proprias, non sine magno detrimento populorum. Dauid igitur ad mensam suam non admittebat, tamquam domesticos, & familiares, homines elatos, atque superbos, neque homines cupidos, qui opibus expleri nequeunt. *Oculi mei ad fideles terræ, vt sedeant mecum: ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.* Verba text. Explosis à conuictu, & familiaritate, vel ministerio suo detractoribus, super-

bis, & auaris; eligebat, & admittebat solos fideles,& probos. Sæpè enim accidit,vt Principes sic delectentur fidelitate ministrorum, quos vtiles experiuntur vectigalibus, & gazis suis; vt facilè tolerent multa alia illorum vitia. Non sic Dauid Rex sanctus, sed coniunctam volebat esse in ministris suis fidelitatem cum probitate, & probitatem cum fidelitate. Nolebat enim amicos habere, quos inimicos Domini sui esse non ignorabat: & qui sic diligenter conseruarent regias opes, vt simul flagitijs suis perderent animas proprias; & malo exemplo perderent animas populorum. Ideò subiungit, *Oculi mei ad fideles terræ*, quærendos videlicet, & eligendos: sed simul eos, qui ambulant in via immaculata, id est, qui fidelitatem cum probitate coniungunt; hos ad ministrandum mihi semper deligebam.

Verba text. Denique addit, *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.* Concludit psalmum demonstrans zelum suum in purganda ciuitate Dei: in qua purgatione faciebat misericordiam, & iudicium: misericordiam erga bonos ciues, liberans eos ab oppressionibus impiorum; & iudicium erga malos, debitis pœnis eos afficiens. Dicit autem in matutino, se hoc iudicium exercuisse, id est, in ipso principio erumpentium malorum, antequam radices figant. Nam vbi mala crescendo inualuerunt, vix magno labore era-

eradicari possunt. Dicit autem se disperdere voluisse omnes peccatores terræ, omnes, inquam, qui mortẽ merebantur, & quibus vita concedi non poterat sine periculo innocentium. Quando enim è contrario non possunt omnes peccatores disperdi, nisi cum eis multi pereant innocentes: tunc parcendum est etiam impijs, ne simul cum illis pereant iusti, iuxta parabolam zizaniorum, in qua Dominus ait, *Simite vtraque crescere, ne forte eradicantes zizania, eradicetis simul & triticum.* *Mat.* 13.

Neque solæ virtutes regiæ, misericordia, & iustitia in Dauide nostro mirificè refulserunt; sed etiam pietas, & charitas in Deum tanta, quanta vix in probatissimis sacerdotibus, & perfectis monachis, Euangelio coruscante, inueniri poterit. Et tamen hic magnus vir non in templo Domini, vt Samuel, neque in desertis locis habitabat, vt sanctus Ioãnes Baptista, & nostri Paulus, & Antonius; sed aulam regiam tenebat, opibus abundabat, vxores & filios multos habebat, exercitum armatum ducebat, vrbes oppugnabat, vt caperet, & captas euertebat: & tamen sic erat addictus colloquijs diuinis, & orationi, vt septies in die laudes diceret Domino, & media nocte surgeret ad confitendum Domino; & cantica illa spiritualia tàm multa, & tàm pia scriberet, quæ fontes lacrymarum producunt: quæque iam per omnes Ecclesias suauissimè concinuntur; vt factus iam sit Dauid magister *Cap. IV.* *Psal.* 118

omnium Ecclesiarum, & monasteriorum.

Quid iam dicam de amore eius in Deum, & de contemptu mundi huius? Ita prorsus amor diuinus cor eius occupauerat, vt diceret, *Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea,* Psal. 26. *faciem tuam Domine requiram.* Item, *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam* Psal. 30. *abscondisti timentibus te?* Item, *Gustate, & videte, quoniam suauis est Dominus.* Item, Psal. 33. *Sitiuit anima mea ad Deum, fortem, viuum, quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?* Psal. 42. Item, *Renuit consolari anima mea: memor* Psal. 76. *fui Dei, & delectatus sum.* Item, *Quid mihi est in cœlo, & a te quid volui super terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus in æter-* Psal. 72. *num.* Item, *Lætifica animam serui tui, quoniam ad te Domine animam leuaui; quoniam* Ps. 83. *tu Domine suauis & mitis, & multæ misericordiæ omnibus inuocantibus te.* Item, *Ego* Ps. 103. *verò delectabor in Domino.*

Addidit quoque Dauid ad amorem erga Deum, pietatem & religionem erga ea, quæ Dei sunt; & præparauit, quæ ad templum magnificentissimum ædificandum necessaria esse videbantur, thesauros immensos. Sic enim legimus in libro priore Paralipomenon cap. 22. *Ecce ego,* inquit, *in paupertate mea præpa-* Paralip. 22. *raui impensas domus Domini auri talenta centum millia; & argenti mille millia talentorum: aris verò, & ferri non est pondus; vincitur enim numerus magnitudine: ligna, & la-*

pides

pides præparaui ad vniuersa impendia. Ecce in quos vsus Dauid thesauros congessit suos: non in voluptates suas, vel gloriam suam, sed in obsequium Domini Dei sui. Neque verò solùm amabat Dominum Dauid ex toto corde suo: sed etiam despiciebat omnia, quæ extra Deum sunt, vt planè inania, nihil solidi, & veri boni in se habentia: quod ex toto psalmo triceſimo octauo intelligi potest. *Ecce*, inquit, *mensurabiles posuisti dies meos*, id est, breuissimos, qui quasi palmo vno mensurari possint. &, *Verumtamen vniuersa vanitas omnis homo viuens*. &, *In imagine pertransit homo, sed & frustra conturbatur. Thesaurizat, & ignorat, cui congregabit ea*. &, *Tabescere fecisti, sicut araneam animam meam*. (aranea enim laborat in texenda tela, vt capiat muscas; & ipsa interim exiccatur, & consumitur.) Denique addit, *Aduena ego sum, & peregrinus, sicut omnes patres mei*. In quem locum sanctus Ioannes Chrysostomus scribens, exclamat, *Iure admirandus est magnus Dauid, qui in Regno, opibus, & potentia, se ipse appellat inquilinum, & viatorem; vt qui prosperitati non fideret: re vera enim sunt hæc verba plena sapientia*. Neque solum Deum, sed etiam proximum sic ardenter diligebat Dauid, vt pro eo vitam suam exponere paratissimus esset. Cùm aliquando sæuissima pestis grassaretur in populum, clamauit Dauid ad Deum, *Ego sum, qui peccaui, ego qui iniquè* 2. Reg. 24.

Psal. 38.

què egi: isti qui oues sunt, quid fecerunt? vertatur, obsecro, manus tuas contra me, & contra domum patris mei. Hæc nimirum est illa perfecta charitas, de qua loquitur Apostolus
1. *Io.* 3. Ioannes, dicens, *In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere.*

Insignis quoque fuit patientia & humilitas Dauidis, tum etiam cùm Rex esset. Nam cùm fugeret Absalonem filium, qui vt Regnum patri eriperet, cum ingenti exercitu aduersus eum veniebat; accidit, vt vir quidam nomine
2. *Reg.* 16. Semei, malediceret Regi, dicens, *Egredere, egredere vir sanguinum, & vir Belial*: & proijciebat lapides contra Dauid; cumq; vnus ex Ducibus Dauid vellet consurgere aduersus eum, mortemq; illi comminaretur; compescuit Dauid militem suum, dicens, *Dimitte eum vt maledicat, si forte respiciat Deus afflictionem meam; & reddat mihi bonum pro maledictione hac hodierna.* Sic Dauid humiliter passus est, vt vir priuatus pergeret maledicendo, & lapides contra se iaciendo, quandiu voluit, etiam si facillimè posset, per vnum ex militibus suis, eum de medio tollere. Et cùm postea Dauidi ex prælio victori redeunti, idem Semei occurrisset, & veniam petijsset; facillimè impetrauit. Et quid mirum si veniam impetrauit à Rege mitissimo, & patientissi-
Ps. 131. mo, de quo scriptum est, *Memento Domi-*

ne

ne Dauid, & omnis manſuetudinis eius?

Porrò manſuetudinis, & patientiæ ſoror, vel mater eſt humilitas; quarum virtutum magiſtrum, ac doctorem ſe profitetur Chriſtus dicens, *Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde*. Atque ea cauſa mihi eſſe videtur, cur Dauid in pſalmo quodam humilitatem ſuam apertiſſimè prædicauerit, quaſi glorians, ea ſe virtute præditum ex inſigni dono Dei fuiſſe, quam, vt Propheta eximius prænoſcebat, in Chriſto, filio ſuo ſecundum carnem, primarium locum habituram. *Domine*, inquit humilis Dauid, *non eſt exaltatum cor meum, neque elati ſunt oculi mei*. Audacter hoc dicit ad eum, qui ſcit eum vera dicere. & eadem fiducia adiungit, *Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus ſuper me*. Ac ne fortè homines non facilè crederent, in tanto Rege locum tantæ humilitati eſſe potuiſſe: addit iuramentum dicens, *Si non humiliter ſentiebam, ſed exaltaui animam meam: ſicut ablactatus eſt ſuper matre ſua, ita retributio in anima mea*. Tremendum iuramentum, ſi intelligatur per experimentum: quàm grauis ſit pœna, priuatio lactis diuini, hæc enim ſententia huius loci eſſe videtur, ſicut infans recens amotus à lacte, manet in ſinu, vel ſuper genua matris ſuæ, mœſtus & plorans; quia priuatus eſt dulcedine lactis, quæ pro illo tempore ſummæ delitiæ illius erant; ſic anima mea priuetur

Mat. 11

Pſ. 130.

dul-

dulcedine visitationis diuinæ, quæ meæ purissimę, ac solæ delitiæ sunt, si spiritus superbię in anima mea locum vllum habet. Quorsum autem hæc declaratio humilitatis regiæ tendat, intelligi potest ex conclusione psalmi, quæ est, *Speret Israel in Domino ex hoc nunc, & vsque in sæculum*. hæc enim est sententia horum verborum: si ego Rex & Propheta non me efferre audeo propter potentiam, & sapientiam, neque de me ipse præsumo, sed omnem spem meam in Deo collocatam habeo: certè par est vt populus meus non in viribus suis confidat, sed speret in Deo in omni tempore tàm præsenti, quàm futuro.

Cap. V. Restat ex rebus gestis Dauidis, peccatum eius & pœnitentia: quia enim multò plures sunt Reges, qui egent exemplis pœnitentiæ, quàm innocentiæ; ideo placuit Deo, ad multorum Principum salutem, permittere, vt hic singularis eius amicus, & vir planè secundum cor eius, in graue peccatum aliquándo laberetur, & per seriam pœnitentiam citò resurgeret: & peccatum eius, ac pœnitentia literis publicis scriberetur, & per omnes prouincias legeretur, & cantaretur, & ad memoriam sæculorum omnium mandaretur. Igitur peccauit Dauid sanctus peccatum grande, adulterium videlicet cum homicidio coniunctum. In quo peccato multæ deformitates numerari possunt. Vna ex numero personarum, quas offendit, quę plurimæ sunt, offendit enim

Da-

Dauid primò Vriam, militem ſuum fideliſſimum, cui vxorem & vitam eripuit; deinde offendit Berſabeam, quam ad peccatum adulterij prouocauit, & ſpiritualiter interfecit: tum offendit vxores proprias, quibus fidem non ſeruauit; præterea offendit populum vniuerſum; imò etiam infideles ipſos exemplo peſſimo. Quod notauit Propheta Nathan, cùm ait, *Blaſphemare feciſti inimicos nomen Domini*. Denique offendit Deum, cuius leges apertè præuaricatus eſt, videlicet, *non occides*, & *non mœchaberis*. Deinde grauitas peccati Dauidis, cognoſci poteſt ex circumſtantijs perſonarum. Nam offendit Dauid Vriam primò innocentem; ſecundò fideliſſimum; tertiò qui tum Dauidi militabat; quartò quia vxorem eius polluerat per adulteriũ, quaſi puniendum cenſeret, quia iniuriam acceperat; quintò quia ipſum eumdem miniſtrum ſuæ mortis eſſe voluit, dans ei literas, quibus cædes ipſius continebatur; ſextò quia cùm ſcripſit ad Ioab Ducem militiæ, vt Vriam interficiendum curaret; exiſtimari voluit, eum magni criminis reum, & eo modo famam eius maculauit. Sed ingratitudo erga Deum, præcipua cauſa eſt magnitudinis peccati Dauidis. Deus enim in Dauidem omnia ferè dona, & priuilegia contulit, quæ in hominem conferri poſſe videntur. Eum ſiquidem Deus ex paupercula ouium paſtore fecit Regem magnum; Prophetam eximium, Imperato-

2. Reg. 12.

rem

rem feliciſſimum: donauit prudentia, robore, pulchritudine; cumulauit diuitijs, proli-bus, denique rebus omnibus, quæ in terris deſiderari poſſunt. Adiecit ad hæc omnia Dauid quòd non continuò reſipuit, ſed hæſit in cęno peccati multos menſes; iam enim natus erat filius ex adulterio, quando primùm Dauid reſipiſcere cœpit; & niſi Deus, ſingulari beneficio gratiæ ſuę, miſiſſet ad eum Nathan Prophetam, diutius fortaſſe in luto peccati volutatus eſſet. Hæc tanta peccati grauitas, hominis alioqui tàm pij; in ſcripturis tàm accuratè exponitur, vt nullus deſperet, ſed omnes ad pęnitentiam, eamq; ſeriam primo quoque tempore reuertantur.

Alterum peccatum Dauidis in Scriptura ſancta narratur, quòd numerari voluerit homines ad bellum idoneos in vniuerſo Regno ſuo. Sic enim legitur in ſecundo libro Regum.

2. *Reg.* 24. *Et addidit furor Domini iraſci contra Iſrael, commouitq; Dauid in eis dicentem, Vade numera Iſrael, & Iudam; & inuenta ſunt de Iſrael octingenta millia virorum fortium, qui educerent gladium; & de Iuda quingenta millia bellatorum. percuſſit autem cor Dauid eum, poſtquam numeratus eſt populus, & dixit Dauid ad Dominum: Peccaui valdè in hoc facto, ſed precor Domine, vt tranſferas iniquitatem ſerui tui, quia ſtultè egi nimis.* Et mox adfuit Gad Propheta, qui nomine Dei dedit optionem Dauid, vt eligeret,

in

in pœnam illius peccati, vel ſeptem annos ſterilitatis terræ; vel tres menſes infelicis belli; vel tres dies peſtis crudeliſſimæ; elegit autem Dauid tres dies peſtis. Iſta numeratio potuiſſet videri ſine culpa; cùm Deus ipſe in libro Numeri iuſſerit numerari omnes tribus Iſrael. Sed pœnitentia Dauid, & ira Dei, per Gad Prophetam manifeſtata, & pœnitentia impoſita; ſatis apertè indicat, & Regem, & populum peccaſſe, tumore ſuperbiæ, vel ſaltem inanis gloriæ, ob tam ingentem numerum virorum fortium, in Regno alioqui non ampliſſimo; ſed conſtat etiam, maius fuiſſe peccatum populi, quàm Regis. Id quod intelligi poteſt tùm ex illis verbis, *Et addidit furor Domini iraſci contra Iſrael, commouitq; Dauid in eis dicentem, vade numera Iſrael, & Iudam*; tùm ex pœna ſubſecuta, ex peſte videlicet, quæ perſonam Regis non attigit; & de populo ſuſtulit ſeptuaginta millia virorum. Atque hæc de peccatis Dauid, quæ in ſacris literis manifeſtantur. Nunc pœnitentiam cognoſcamus.

Primum igitur humilitas, & manſuetudo cognoſci potuit, ex eo quod cùm Nathan Propheta Dauidem reprehendiſſit nomine Dei, ac dixiſſet, *Hæc dicit Dominus Deus Iſrael, Quare contempſiſti Verbum Domini, vt faceres malum in conſpectu meo? Vriam Hethæum percuſſiſti gladio, & vxorem illius accepiſti in vxorem tibi. Quamobrem*

Cap. VI.

2. Reg. 12.

non recedet gladius de domo tua vsque in sempiternum; & tollam vxores tuas, & dabo proximo tuo, & dormiet cum vxoribus tuis in oculis solis huius. Tu enim fecisti absconditè, ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israel, & in conspectu Solis.

Ad hæc Dauid neque negauit, neque factum excusauit, neque cum indignatione repulit nuntium illum: sed ait, Peccaui Domino. Et quoniam Deus, qui scrutatur corda, vidit, vocem illam ex vera & profunda contritione prodijsse; respondit ei, per eumdem Prophetam: *Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris.*

Sed Dauid non contentus hoc Prophetæ responso, instituit omnes partes veræ pœnitentiæ adimplere. partes veræ pœnitentiæ, hæ præcipuæ esse videtur, Contritio cordis, Confessio oris, Satisfactio per opera pœnitentiæ, ac demùm patientia in aduersis, quando præsertim satis constat, immitti illa à Deo, vt per eorum tolerantiam peccata admissa purgentur. In his omnibus exemplar eximium, verè pœnitentium videtur fuisse Dauid. Nam de contritione cordis, de qua testatur idem Propheta dicens: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non despicies*: testantur flumina lacrymarum, quæ ipse fudit. Nam in psalmo sexto dicit: *Laborani in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stra-*

ſtratum meum rigabo. & apertius in pſalmo centeſimo decimo octauo, *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legem tuam*. Quamuis enim hunc locum ego expoſuerim alias cum Theodoreto, & Eutymio de fletu pro peccatis aliorum: tamen maiori ratione poſſum nũc exponere cum ſanctis patribus, Ambroſio, Hieronymo, & Auguſtino de peccatis proprijs ipſius Dauidis, & in ſpecie de peccato cum vxore Vriæ, de quo nunc agimus. *Exitus*, inquit, *aquarum deduxerunt oculi mei, quia non cùſtodierunt legem tuam*, ipſi oculi mei, quando vxorem alienam concupierunt. Notant autem ſancti Patres per exitus aquarum non ſignificari guttas aliquas lacrymarum, ſed riuos ingentes, ſiue potius flumina, vel, vt loquitur ſanctus Ambroſius, *continuum quoddam, & iugis profluuium lacrymarum*. Sic nimirum diluuntur peccata, ſic placatur Deus; non vt multi faciunt, qui mortem filiorum, aut coniugum flumine lacrymarum deflere norunt; mortem animæ propriæ, ne vna quidem lacrymula plangere poſſunt. Et tamen verum eſt, quod Veritas dicit, *Quid prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur?*

Neque verò ſanctus Dauid ſolis lacrymis dolorem ſuum expreſſit; ſed etiam libera confeſſione: neque ſolum Prophetæ Nathan dixit, *Peccaui Domino*: ſed palam in oratione cla-

clamauit, *Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam: & ſecundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam. Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco, & peccatum meum contra me eſt ſemper*; & ſimilia in multis pſalmis leguntur. Neque ignorabat Dauid, hunc pſalmum cum cæteris in toto orbe terrarum vſque ad mundi conſummationem eſſe legendum; & titulum eius futurum, *Quando intrauit Dauid ad Bethſabee*. Itaque peccati confeſſio in Dauidis pœnitentia non deſideratur.

Porrò de ieiunio, & oratione nulla dubitatio eſſe poteſt, quin crebra iſta fuerint apud Dauidem poſt hoc peccatum patratum. Nam ſi in pſalmo triceſimo quarto de ſe ipſe dicit, *Induebam me cilicio, & humiliabam in ieiunio animam meam*: certè id fecit, cùm pro hoc maximo peccato ſatisfacere Deo voluit. Sanctus Ambroſius, id quod legitur in libro ſecundo Regum, Dauidem iacuiſſe in terra, ieiunaſſe, & fleuiſſe, quando filius ipſius ex adulterio natus ægrotabat ad mortem: non tàm tribuit morti propinquæ filij, quàm peccato contra Deum patrato; ſic enim loquitur in ſermone ſeptimo decimo ſuper Pſalmum centeſimum decimum octauum. *Denique*, inquit, *filio in agritudine conſtituto, neque cibum ſumpſit, neque regium thronum, aut cubile*

2. Reg. 12.

bile consterdit: sed stratus in terra, ieiuna ora lacrymis diluebat; non tàm filij mortem, quàm peccati pœnam in illo lauare desiderans. hæc ille, qui rectissimè iudicauit, si potuisset Deum placare, ob eius peccatum offensum; filium non fuisse moriturum: proinde non tàm filij mortem redimere, quàm Deum placare Dauid illo suo ieiunio, & humi cubatione quærebat.

Restat postrema pœnitentiæ pars, quæ in flagellis Dei æquo animo suscipiendis, & patientissimè ferendis posita est. Deus enim filios suos peccantes seuerè in hac vita flagellat, non quia odit, sed quia diligit; nam & ipsis filijs longe vtilius est hìc flagellis purgari, quàm in alio sæculo hæreditate priuari. Sic enim loquitur Apostolus ad Hebræos, *Quem diligit Dominus castigat; flagellat autem omnem filium, quem recipit. Quis enim filius, quem non corripit pater? quòd si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes; ergo adulteri* (idest adulterini) *& non filij estis*, id est, non filij legitimi estis, ad quos solos pertinet hæreditas. Deus igitur, qui Dauidem in filijs legitimis numerabat; flagellis grauissimis attriuit, præter ea, quæ ipse sibi sponte assumpserat, lacrymas, ieiunia, humi cubationes, & alia id genus. Ac primum, quod per Nathan prophetam illi comminatus est, quòd in vltionem homicidij Vriæ, gladius, id est, mors violenta non exiret de domo eius; *Hebr.* 12

Digitized by Google

ad literam impletum est. Obijt enim continuo filius ex adulterio natus: deinde Ammon
2. *Reg.* 12. filius eiusdem Dauidis, ab Absalone fratre occisus fuit; postea Absalon conspirauit contra patrem, & eiecit eum ex vrbe Regia; & vt
2. *Reg.* 13. maiori iniuria illum afficeret, publice expanso tentorio, incestauit vxores patris sui; quod
2. *Reg.* 16 Nathan futurum illi prædixerat: paulò post in
2. *Reg.* 12 prælio occiditur Absalon cum incredibili do-
Ibid. lore patris; qui non tàm interitum carnis, quàm mortem æternam animæ considerabat, cùm sciret illum perijsse reum scelerum grauissimorum. His accessit exprobratio, & ma-
2. *Reg.* 16. ledictio Semei, qui Dauidem fugientem maledicebat, vt Scriptura loquitur, maledictione pessima, quasi vsurpatorem alieni Regni. Ac-
2. *Reg.* 15. cessit denique fuga Dauidis ex vrbe sua Regia; & fuga adeò repentina, vt coactus sit Rex nudis pedibus, operto capite, & flens per montem oliuarum iter facere.

Hæc sunt flagella, dura quidem, sed paterna, quibus Deus Dauidem sanctum exercuit. Et quidem mortem tot filiorum patientissime tulit, ita vt intra se lugeret quidem, & sensum doloris ostenderet, sed absque murmure, absque comminatione, absque signo vllo impatientiæ, aut vindictæ. De vxorum, siue concubinarum publica turpitudine à filio accepta, nulla mentio facta est; nisi quòd eas à sua consuetudine, vt æquum erat, remouit, & in locum vnum conclusis, alimenta subministrari iussit,

iussit, quoad viuerent. Exprobrationem, & maledictionem pessimi Semei, tulit summa animi æquitate, dum ipse viueret: sed quia res fuerat pessimi exempli, Salomonem, qui post eum regnaturus erat, admonuit, vt pro sua sapientia, delictum illud nō relinqueret impunitum. 3. Reg. 2

Quod ergo dixerat Dauid, quādo à Semei maledicebatur, *Deus præcepit illi, vt malediceret*; non sic accipiendum est, quasi maledictio Semei fuisset laudabilis, vtpote à Deo imperata; sed quòd maledictio illa, quamuis falsa, & iniqua; à Deo permissa fuisset ad patientiam, & humilitatem serui sui Dauidis exercēdam. 2. Reg. 16.

Ac ne quis forte miretur, quomodo potuerit maledictio illa Semei esse à Deo mandata; & tamen iniqua: legat sanctum Augustinum in libro de gratia, & libero arbitrio, hunc nodum apertissime dissoluentem. S. Augustin. lib. de gratia, & libero arb. c. 20.

Habemus igitur Dauidem sanctum, magnis virtutibus præditum, & à peccatis duobus, in quæ, diuina permissione, ob carnis fragilitatē lapsus fuerat; per veram pœnitentiam, diuina gratia sic liberatum, vt Deus ipse testimonio suo sæpe, ac sæpius repetito, in Sanctorum numerum singulari priuilegio retulisse videatur. Sic enim loquitur Deus, in libro Regum tertio de Salomone, cùm idem esset senex, *depravatum est cor eius per mulieres, vt sequeretur deos alienos: nec erat cor eius cum Domino Deo suo, sicut cor Dauid patris eius*. Item in eodem libro ad Hieroboam, *Non fuisti*, inquit, *sicut* 3. Reg. 11. 3. Reg. 14.

ſeruus meus Dauid, qui cuſtodiuit mandata mea, & ſecutus eſt me in toto corde ſuo. Item
3.*Reg.*15 in libro eodem, de Abia Rege, *Non erat*, inquit, *cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo, ſicut cor Dauid patris eius.* Item in libro quar-
4.*Reg.* to Regum, de Amaſia Rege, *Fecit*, inquit; *re-*
14. *ctum coram Domino, verumtamen non vt Dauid pater eius: adhuc enim populus immolabat, & adolebat incenſum in excelſis.* Item in eo-
4.*Reg.* dem libro, de Achaz Rege, *Non fecit*, inquit,
16. *quod erat placitum in conſpectu Domini Dei ſui, ſicut Dauid pater eius.* Item in eodem li-
4.*Reg.* bro, de Ezechia, *Fecit*, inquit, *quod erat bo-*
18. *num coram Domino, iuxta omnia, quæ fecerat Dauid pater eius.* Item in eodem libro, de
4.*Reg.* Ioſia, *Fecit*, inquit, *quod erat placitum coram*
22. *Deo, & ambulauit per omnes vias Dauid patris ſui, non declinauit ad dexteram, ſiue ad ſiniſtram.* Itaque videmus, Dauidem ſic laudari à Spiritu ſancto in Scripturis ſanctis, ac ſi fuiſſet Idæa optimi Regis, vt illi eſſent boni, qui eſſent illi ſimiles: illi mali, qui eſſent ei
3.*Reg.*2 diſſimiles. Regnauit Dauid annis quadraginta, vixit annis ſeptuaginta.

S. Dauid Regis vitæ Finis.

VI.

Digitized by Google

VITA ET VIRTVTES S. EZECHIÆ REGIS.

IEX Regibus Hebræorum tres tantùm inuenio à Iesu Sidrac in libro sacro, qui Ecclesiasticus appellatur, absolute laudari, & quasi in sanctorum numerum referri, Dauidem, Ezechiam, & Iosiam. Et sine dubio isti fuerunt omnium optimi, ita vt sancti Reges optimo iure dici possint. Quare operæpretium existimaui, Ezechiæ, & Iosiæ res gestas, & virtutes breuiter explicare. Ezechias Rex filius fuit Regis Achaz, & pater Manassæ, id est, filius optimus patris pessimi; & pater optimus filij pessimi.

Eccl. 49.

4. *Reg.* 18.

4. *Reg.* 21.

Fuisse autem Ezechiam virum optimum, testatur primum Spiritus sanctus per Ecclesiasticum ita loquentem, *Praeter Dauid, Ezechiã, & Iosiam, omnes peccatum commiserunt: nam dereliquerunt legem Altissimi Reges Iudæ, & contempserunt timorem Dei.* Non significant autem ista verba, nullum omnino peccatum commisisse hos tres Reges, sed non commisisse peccatum in materia religionis, & fidei: reliqui enim omnes, aut idolis seruierunt, aut idololatriam populo permiserunt. Isti tres in veri Dei cultu, & idololatriæ execratione

Eccl. 49.

diligentiſſimi, & ardentiſſimi fuerunt: præterea, tres iſti, ſi qua in re deliquerunt ex humana fragilitate, pœnitentiam ſine dubio ſeriam egerunt, & à Deo veniam obtinuerunt. De Regibus cæteris iſta non certò conſtant.

Secundum teſtimonium præbet Ezechiæ Spiritus ſanctus in libro quarto Regum capite 18. his verbis, *Fecit Ezechias bonum coram Domino, iuxta omnia, quæ fecerat Dauid pater eius. In Domino Deo Iſrael ſperauit, adhæſit Domino, & non receſſit à veſtigijs eius, fecitq; mandata eius, quæ præceperat Dominus Moyſi. Vnde & erat Dominus cum eo.* Præclara ſanè laudatio, in eo libro ſcripta, in quo falſitas inueniri non poteſt.

Tertium teſtimonium ſanctitatis Ezechiæ idem Spiritus ſanctus reddidit, per ipſummet Ezechiam, qui cùm audiuiſſet ab Iſaia Propheta, ſe ex morbo, in quem inciderat, moriturum; orauit ad Dominum dicens, *Obſecro Domine memento quæſo, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum eſt coram te fecerim: fleuitq. Ezechias fletu magno.* Hanc laudationem fuiſſe veram, teſtatur Iſaias propheta, qui ſcribit, eam orationem, vt veram & Deo gratam, continuò fuiſſe exauditam à Domino. Sic enim loquitur Iſaias, *Et antequam egrederetur Iſaias mediam partem atrij, factus eſt ſermo Domini ad eum, Reuertere, & dic Ezechiæ Duci populi mei, Hæc*

4. *Reg.* 20. *Iſa.* 38.

Ibid.

di-

dicit Dominus Deus Dauid patris tui, audiui orationem tuam, & vidi lacrymas tuas, & ecce ſanaui te: die tertio aſcendes templum Domini, & addam diebus tuis quindecim annos. Et quia cupiebat Ezechias aliquod ſignum huius tam lætæ promiſſionis; addidit Iſaias, *Hoc erit ſignum à Domino, quod facturus ſit Dominus ſermonem, quem locutus eſt; Ecce ego reuerti faciam vmbram linearum, per quas deſcenderat in horologio Achaz in ſole, retrorſum decem lineis. & reuerſus eſt ſol decem lineis per gradus, quos deſcenderat.* Mirabile prorſus ſignum, non abſimile illi, quod fecit Ioſue, cùm Solem ſtare fecit. Itaque, vt crederet Ezechias, ſe verè ſanandum à morbo illo lethifero, & ſuperuicturum multos annos; fecit Deus, vt creſcerent horæ illius diei, & pro duodecim horis diurnis fierent viginti duæ. Hæc ſunt argumenta manifeſtiſſima, quòd Ezechias non ſuperbè & falsò dixerit, ſe ambulaſſe coram Deo in veritate, & in corde perfecto; ſed humiliter, & veraciter, non iactans propriam virtutem, ſed Dei dona commemorans.

Quartum teſtimonium ſanctitatis eiuſdem dare poſſunt opera eius: ſiquidem incredibili zelo purgauit Hieruſalem ab omni illa fœditate idololatriæ, quam in eam inuexerant Reges, qui eum præceſſerant, & præſertim parens eius Achaz, vt habetur in libris Regum. Neque ſolùm purgauit ciuitatem 4. Reg. 16.

ab omni cultu falsorum Deorum; sed incredibili labore, & sumptu restituit altare Domini, & sacrifica secundum legem Domini, & omnes sacros ritus, & cæremonias; ac denique renouauit totam faciem veræ religionis non parcens labori, nec sumptibus: quæ omnia legi possunt in libro posteriore Para-
2. *Paralip.* 29. lipomenon. Neque contentus fuit propria religione & pietate sua, sed excitauit primùm
& 30. sacerdotes & leuitas ad seruiendum Domino cum omni alacritate, & puritate: deinde scripsit etiam epistolas ad omnes filios Israel, dispersos in varijs ciuitatibus, cohortans omnes ad resipiscentiam, & ad seruiendum soli Deo viuo & vero; & cohortationibus suis profecit plurimum. Itaque non tantum Regis pij munus impleuit, sed etiam sacerdotis & concionatoris, prout ea tempora postulabant.

Neque minus fuit Ezechias fortis in rebus aduersis, quàm diligens, & accuratus in prosperis: erat verò fortitudinis huius causa, quòd multum omnino sperabat in Domino, non hæsitabat in fide, non diffidebat de auxilio Domini; sed cum parente suo Dauid di-
Ps. 26. cere poterat, *Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum.* Cum enim Sennacherib Rex Assyriorum cum ingentibus copijs varias prouincias deuastasset, & iam Hierosolymæ immineret, præ multis victo-

rijs

rijs tumidus; misit nuncios, & literas ad Ezechiam, in quibus dicebat, *Non te seducat Deus tuus, in quo habes fiduciam: numquid liberauerunt dij gentium singulos, quos vastauerunt patres mei?* Ezechias *ascendit in domum Domini, & expandit literas coram Domino, & ait, Domine Deus Israel, qui sedes super cherubim, tu es Deus solus Regum omnium terræ, tu fecisti cœlum & terram. Inclina aurem tuam, & audi; aperi oculos tuos, & vide; audi omnia verba Sennacherib, qui misit, vt exprobraret nobis Deum viuentem. Verè Domine dissipauerunt Reges Assyriorum gentes, & terras omnium, & miserunt deos eorum in ignem: non enim erant dij, sed opera manuum hominum ex ligno & lapide, & perdiderunt eos. Nunc ergo Domine Deus noster saluos nos fac de manu eius, vt sciant omnia Regna terræ, quia tu es Dominus Deus solus.* 4. Reg. 19. Hanc orationem plenam fide, & fiducia, Dominus audiuit; & misit Isaiam ad Ezechiam, qui illi diceret, *Hæc dicit Dominus Deus Israel, quæ deprecatus es me super Sennacherib Regem Assyriorum, audiui.* Nec distulit Dominus, sed illa ipsa nocte misit Angelum suum, qui percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia; & ipse Rex visa strage tanti exercitus, recessit inglorius: & cùm redijsset in Regnum suum, & adoraret idolum suum, à filijs propijs cæsus, miserè vitam finiuit. Ex his ap-

pa-

paruit, Deum Ezechiæ esse verè Deum solum; & ipsum Ezechiam verum seruum, & amicum Dei.

Neque verò Ezechias omisit etiam partes suas in præparatione belli; quamuis fiducia eius potissimum esset in Deo: nam vt scribitur in libro posteriore Paralipomenon, antequam Sennacherib perueniret ad portas Hie-
2. *Paral.* rusalem; Ezechias *inito cum Principibus con-*
32. *silio, virisq; fortissimis vt obturarent capita fontium, qui erant extra vrbem, & hoc omnibus decernente sententia; congregauit plurimam multitudinem, & obturauerunt omnes fontes, & riuum, qui fluebat in medio terræ, dicentes, Ne veniant Reges Assyriorum, & inueniant aquarum abundantiam. Aedificauit quoque agens industriè, omnem murum, qui fuerat dissipatus, & extruxit turres desuper, & forinsecus alterum murum: instauratuitq; Mello in ciuitate Dauid, & fecit vniuersi generis armaturam, & clypeos: constituitq; Principes bellatorum in exercitu: & conuocauit vniuersos in platea portæ ciuitatis, ac locutus est ad cor eorum, dicens, Viriliter agite, & confortamini: nolite timere, nec paueatis Regem Assyriorum, & vniuersam multitudinem, quæ est cum eo. Multò enim plures nobiscum sunt, quàm cum illo: cum illo enim est brachium carneum; nobiscum Dominus Deus noster, qui auxiliator est nostri, pugnatq; pro nobis.* hæc ille, qui cùm ait, *multo plures sunt nobiscum, quàm*

quàm cum illo ; significat, Deum esse Dominum Sabaoth, id est, exercituum ; ac per hoc semper habere secum multa millia angelorum: significat etiam, tàm ipsum Deum, quàm eius ministros, plus posse, etiam solos, quàm innumerabiles homines armatos : quod vel ex eo potest intelligi, quòd vnus Angelus statim occidit centum octoginta quinque millia Assyriorum . Habemus igitur , Regem Ezechiam virum fuisse omni ex parte perfectum , prudentem , eloquentem, pium , religiosum, fortem , amantem populi , & super omnia cultorem Dei . Vixit annos quinquagintaquatuor : regnauit annis vigintiuno. 4. Reg. 18.

Sancti Ezechiæ Regis vita Finis.

Digitized by Google

VITA ET VIRTVTES SANCTI IOSIÆ REGIS.

SAnctus Iosias Rex simillimus fuit Regi Ezechiæ: nam & ipse patrem habuit valde malum; & filium reliquit etiam malum. Fuisse verò Iosiam, Regem optimum, & sanctissimum; ijsdem testimonijs docere possumus, quibus probauimus Ezechiam sanctitate floruisse.

Primùm igitur sanctitatem Iosiæ Regis prædicat Spiritus sanctus in libro quarto Regum, vbi sic legimus, *Fecit Iosias quod placitum erat coram Domino: & ambulauit per omnes vias Dauid patris sui: non declinauit ad dexteram, siue ad sinistram.* Magna laus, similem fuisse Dauidi viro laudatissimo. Deinde testatur sanctitatem eiusdem Iosiæ Ecclesiasticus; non solùm quia iungit Iosiam cum Ezechia, & Dauide: sed etiam quia speciali præconio illum ornauit, dicens, *Memoria Iosiæ in compositionem odoris facta, opus pigmentarij: in ore quasi mel indulcabitur eius memoria: & vt musica in conuiuio vini.* Quibus verbis declaratur bonus odor, id est, optima fama, quam post se reliquit Iosias: & quàm dulce fuerit posteris vel cantare, vel audire res eius

4. *Reg.* 22.

Eccl. 49.

præ-

præclarè geſtas. Præterea, teſtis fide digniſſimus pietatis Ioſiæ fuit Hieremias Propheta, qui lamentationes ſcripſit, de morte Ioſiæ. Sic enim legitur in libro poſteriore Paralipomenon, *Vniuerſus Iuda, & Hieruſalem luxerunt Ioſiam; Hieremias maxime, cuius omnes cantores, atque cantatrices vſque in præſentem diem lamentationes ſuper Ioſiam replicant, & quaſi lex obtinuit in Iſrael.* 2. *Paral.* 35.

Denique bona opera Ioſiæ teſtimonium peribent ampliſſimum de fide, & vera pietate ipſius. Nam, vt legitur in libro quarto Regum, & in libro poſteriore Paralipomenon; Ioſias imitatus Ezechiam, purgauit ciuitatem, & Regnum ab omni idololatria, euertit altaria, combuſſit, & abſtulit omnia idola, & vaſa, atque inſtrumenta, pro cultu idolorum excogitata, abſtulit phitones, & ariolos: & reduxit omnia, quæ ad veram religionem pertinebant incredibili labore, & ſtudio, ſic vt Scriptura teſtetur, ſimilem illi non fuiſſe ante eum Regem, *qui reuerteretur ad Dominum in omni corde ſuo, & in tota anima ſua, & in vniuerſa virtute ſua iuxta omnem legem Moyſi*: neque poſt eum ſurrexiſſe ſimilem illi. Denique, quia peccata priorum Regum furorem Domini ita prouocauerant, vt ſtatuerit omnino tradere omnem terram illam in poteſtatem Regum Babyloniæ, & gentem illam Iudaicam mittere in captiuitatem: iuſſit dici ſeruo ſuo Ioſiæ verba hæc, *Colligam te ad patres* 4. *Reg.* 23. 4. *Reg.* 23. 4. *Reg.* 22.

tres tuos, & colligeris ad ſepulchrum tuum in pace; vt non videant oculi tui omnia mala, quæ inducturus ſum ſuper locum iſtum. Itaque anno triceſimoprimo Regni ſui, ætatis verò triceſimonono, occiſus in bello de hac vita migrauit.

4. *Reg.* 23.

***

S. Ioſiæ Regis vitæ Finis.

VI-

VITA ET VIRTVTES S. IOSAPHAT REGIS.

POst tres Reges, Dauidem, Ezechiam, & Iosiam, qui soli ex Regibus Hebræorum absolutè laudantur, vt viri sancti, ab Ecclesiastico in capite quadragesimonono: sex sunt alij, qui laudantur in libris Regum, & Paralipomenon, quòd fecerint rectum in conspectu Domini, Asa, Iosaphat, Ioas, Amasias, Azarias, & Ioatam. Sed ijdem etiam reprehenduntur, quòd excelsa non abstulerint, in quibus sacrificabant idolis filij Israel: & præterea solus Iosaphat absolutè laudatur, vt verè pius, & amicus Dei; in reliquis multa alia reprehenduntur. Quare solius Iosaphat, quinque alijs prætermissis, vitam & virtutes, vt verè sancti Regis, adijciã. Iosaphat igitur, vt scribitur in libro tertio Regum, extremo, triginta quinque annorum erat, cùm regnare cæpisset, & vigintiquinque annis regnauit in Hierusalem. Virtutes eius præcipuæ narrantur in secundo libro Paralipomenon capite septimodecimo, & sequentibus tribus. 2. *Paral.* 17.

Prima virtus eius fuit fides in Deum, & odium in idola: nam, vt Scriptura loquitur, *ambu-*

ambulauit in vijs Dauid Patris sui, & non sperauit in Baalim, sed in Deo patris sui, & perrexit in præceptis illius, & non iuxta peccata Israel. Deinde altera virtus eius in eo singulariter emicuit, quòd curauit, vt multi viri docti mitterentur in omnes partes Regni, qui erudirent populos circa legem, & præcepta Dei; qui circuibant cunctas vrbes Iuda. Quæ res adeò placuit Deo, vt inde secutus sit pauor super omnia Regna terrarum, nec audebant bellare contra Iosaphat: quin etiam Philistæi mittebant illi munera & vectigal argenti: Arabes quoque adducebant pecora arietum & hircorum. Sed quod multo gratius fuit Deo, illud est, quòd abijt idem Rex in Bersabee, & vsque ad montẽ Ephraim, & reuocauit eos ad Dominum Deum patrum ipsorum. Itaque concionatoris officio functus est, cum tanta efficacia & fructu; vt integros populos ab infidelitate ad cultum veri Dei conuerterit.

2. Paral. 19.

Tertia virtus, & quidem maximè propria Regum, est iustitia, quam administrari iubebat cum summa integritate, & cum timore Dei, apud quem non est iniquitas, & qui omnia cernit. Illud quoque dignissimum memoria est, quòd nolebat Iudices Regni miscere se in ijs, quæ ad Sacerdotes pertinent. *Amasias*, inquit, *Sacerdos, & Pontifex vester, in his quæ ad Deum pertinent, præsidebit: Porrò Zabadias, qui est Dux in domo Iuda, super e-*

ope-

opera erit, quæ ad Regis officium pertinent.

Quarta virtus est fiducia maxima in Deũ, præsertim tempore belli. Nam cùm conuenissent Moabitæ, & Ammonitæ cum maximo exercitu, adiunctis sibi etiam Syris; & res Iosaphat in maximo periculo essent: Iosaphat continuò totum se contulit ad rogandum Deũ, & prædicauit ieiunium vniuerso populo suo; & orans Deum dicebat, *In nobis quidem non est tanta fortitudo, vt possimus huic multitudini resistere: sed cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te.* Et ecce post orationem Regis Iosaphat, continuò surrexit Propheta, nomine Iahaziel, & facto super eum spiritu Domini, ait, *Hæc dicit Dominus vobis, Nolite timere, nec paueatis hanc multitudinem: non est enim vestra pugna, sed Dei: cras descendetis contra eos: non eritis vos, qui dimicabitis; sed tantummodo confidenter state, & videbitis auxilium Domini super vos, ô Iuda, & Hierusalem: nolite timere, nec paueatis, cras egredimini contra eos, & Dominus erit vobiscum.* Tunc Iosaphat auditis verbis Prophetæ, locutus est ad populum, dicens, *Audite me viri Iuda, & omnes habitatores Hierusalem, credite in Domino Deo vestro, & securi eritis: credite Prophetis eius, & cuncta euenient prospera.* Deditq; consilium populo, & statuit cantores Domini, vt laudarent eum in turmis suis, & antecederent exercitum, ac 2. *Paral.* 20.

voce consona dicerent, Confitemini Domino, quoniam in æternum misericordia eius: cumq; cœpissent laudes canere, vertit Dominus insidias eorum in semetipsos, filiorum scilicet Ammon, & Moab, & montis Seir, qui egressi fuerant, vt pugnarent contra Iudam, & percussi sunt. Namque filij Ammon, & Moab consurrexerunt aduersus habitatores montis Seir, vt interficerent & delerent eos: cumq; hoc opere perpetrassent, etiam in semetipsos versi mutuis concidere vulneribus. Porrò Iuda cùm venisset ad speculam, quæ respicit solitudinem, vidit procul omnem late regionem plenam cadaueribus, nec superesse quemquam qui necem potuisset euadere. Venit ergo Iosaphat, & omnis populus cum eo ad detrahenda spolia.

Hinc apparet, quàm facile sit Deo fideles suos protegere, & locupletare. Atque hæc est causa, cur Deo valde displiceat, cùm ij, qui experti sunt beneficia Dei, fiduciam suam, vel partem fiduciæ collocant in hominibus, ac præsertim inimicis ipsius Dei: præsertim si propterea amicitiam cum illis contrahant, vel fœdus percutiant, id quod ipsi Regi Iosaphat Prophetа Iehu dixit nomine Dei. *Impio,* inquit, *præbes auxilium, & his qui oderunt Deum amicitia iungeris, & idcirco iram quidem merebaris: sed bona opera inuenta sunt in te, eo quod abstuleris lucos de terra Iuda, & præparaueris cor tuum, vt requireres Dominū Deum patrum tuorum.* Et alibi alius Prophe-

2. *Paral.* 19.

ta

ta dixit eidem Iosaphat, *Quia habuisti fœdus cum Ochozia Rege impio, percussit Dominus opera tua; contritaq; sunt naues, nec potuerunt ire in Tharsis.* Sed grauior fuit reprehensio diuina contra Regem Asa, patrem Regis Iosaphat: Sic enim locutus est Propheta Hanani ad Asa, *Quia habuisti fiduciam in Rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo; idcirco euasit exercitus Regis Syriæ de manu tua. Nonne Aethiopes, & Libyes multo plures erant quadrigis, & equitibus, & multitudine nimia: quos cum Domino tradidisses, tradidit in manu tua? oculi enim Domini contemplantur vniuersam terram, & præbent fortitudinem ijs, qui corde perfecto credunt in eum. Stultè igitur egisti: & propter hoc ex præsenti tempore aduersum te bella consurgent.* hæc Propheta ad Regem Asa, alioqui satis bonum: sed quia reprehensionem non æquo animo accepit, sed indignatus valde Prophetam in carcerem trusit, & interfecit de populo in tempore illo plurimos; non tardauit flagellum Domini. Nam ægrotauit dolore pedum vehementissimo: & nec in infirmitate sua quæsiuit Dominum, sed magis in medicorum arte confisus est. 2. Paral. 20. 2. Paralip. 16.

Hoc sane exemplo admoneri possunt Principes Christiani, vt non faciles sint ad amicitiam, & fœdera cum paganis, vel hæreticis, etiamsi ad tempus vtilia videantur. Hinc enim & Iudas Machabæus, & fratres eius Ionathas & Simon, viri fortissimi, dum in solo Deo fi-

duciam poſuerunt, victorias penè incredibiles de hoſtibus omnibus reportauerunt: ſed vbi cum Romanis amicitiam contraxerunt, & in auxilio illorum ſpem ponere cœperunt; breui omnes tres necati ſunt. Et Chriſtianis temporibus Fridericus Secundus Imperator, cùm auxilia Saracenorum, Chriſti hoſtium, magnifacere, & in illis confidere cœpit; breui, Deo illum puniente, & Imperium & Regnum Neapolitanum, & filios, & vitam ipſam amiſit.

Vide Matthæum Paris in Henrico tertio.

Sed noſter Ioſaphat, quamuis in hac re lapſus ſit, vt homo; tamen multis bonis operibus plenus, & multis virtutibus ornatus, id à Domino obtinuit, vt ſolum iactura temporali, eaq; non magna puniretur.

S. Ioſaphat Regis vita Finis.

VITA ET VIRTVTES Iudæ Machabæi.

POst Reges Hebræorum, non alios inuenimus in testamento veteri Principes pietatis nomine insignes, quàm Zorobabelem, cum Nehemia; & Iudam Machabæum cum fratribus Ionatha & Simone. Sed de Zorobabele, quem mirificè laudat Ecclesiasticus cum Nehemia, nihil habemus, præter nomen in libris duobus Esdræ, & in Prophetis Aggeo, & Zacharia: de Nehemia nihil fere habemus nisi ingens desiderium reædificandæ Hierosolymæ in toto libro secundo Esdræ. His igitur prætermissis, ad Iudam Machabæum veniamus, quem non solum Scriptura in duobus libris Machabæorum; sed etiam sancti Patres Ambrosius in libris de officijs, Augustinus in libris de ciuitate Dei, & Ioannes Chrysostomus in explicatione Psalmorum, mirifice laudant. Iudas igitur Machabæus Princeps Iudæorum incidit in ea miserrima tempora, in quibus Antiochus Epiphanes Rex Syriæ, non solum bonis temporalibus Iudæos spoliabat, sed etiam diuinam religionem illis à maioribus traditam, extinguere, & ad idolorum cultum eos omnes traducere conabatur. Cuius rei testimonium reddere possunt

Eccl. 49.

Lib. 1. c. 41.

Lib. 18 c. 45.

In psal. 43.

egregia martyria Eleazari, & septem puerorum cum matre ipsorum, quæ habentur in posteriore libro Machabæorum; de quorum laude sanctus Gregorius Nazianzenus orationem pulcherrimam habuit ad populum.

Porrò Iudas Machabæus, de cuius rebus gestis præcipuè scribitur in duobus libris, qui dicuntur libri Machabæorum, quia de hoc eminentissimo viro potissimum tractant; filius fuit Matathiæ sacerdotis optimi, qui primus zelo Dei ardere cœpit, cùm vidisset in ciuitate sua compelli Iudæos ad veram religionem
1. Mac. 2. deserendam. Fuit autem Iudas Machabæus post patrem Sacerdos, & Princeps populi sui, pius, ac religiosus valde in Deum, sicut etiam misericors & benignus in fratres, præcipuè pauperes. De pietate in Deum testantur illa
2. Mac. 15. verba Scripturæ; *Erat enim pro vxoribus & filijs, itemq; pro fratribus, & cognatis minor sollicitudo: maximus verò, & primus pro sanctitate timor erat templi.* Et cùm essent pugnaturi aduersus hostes, magis in oratione ad Deum, quàm in viribus suis, & armis confidebant. sic enim legimus, *Et ieiunauerunt*
1. Mac. 3. *in illa die, & induerunt se cilicijs, & cinerem imposuerunt capiti suo.* & infra, *Sancta tua conculcata sunt, & contaminata sunt, & Sacerdotes tui facti sunt in luctum, & in humilitatem. Et ecce nationes conuenerunt aduersum nos, vt nos disperdant: quomodo poterimus subsistere ante faciem eorum, nisi tu Deus adiu-*

Digitized by Google

adiutues nos? & alio loco, *Considerans Machabæus aduentum multitudinis, & apparatum* 2. Mac. 15.
varium armatorum, & ferocitatem bestiarum; extendens manus in cælum, prodigia facientem Deum inuocauit, qui non secundum armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dat dignis victoriam. Dixit autem inuocans hoc modo, Tu Domine, qui misisti Angelum tuum sub Ezechia Rege Iuda, & interfecisti de exercitu Sennacherib centum octoginta quinque millia: & nunc dominator cælorum mitte Angelum tuum bonum ante nos in timore, & tremore magnitudinis brachij tui, vt metuant qui cum blasphemia veniunt aduersus sanctum populum tuum: & *hic quidem ita perorauit. Nicanor autem, & qui cum eo erant, cum tubis & canticis admoniebant. Iudas verò, & qui cum ipso erant, inuocato Deo per orationes congressi sunt: manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes, prostrauerunt non minus triginta quinque millia, præsentia Dei magnificè delectati.* Et rursum in alio bello dixit Iudas viris, qui secum erant, *Ne timueritis multitudinem eorum, & impetum eorum ne formidetis. Mementote qualiter salui facti* 1. Mac.
sunt Patres nostri in mari rubro, cùm sequeretur eos Pharao cum exercitu multo: & nunc clamemus in cælum, & miserebitur nostri Deus noster, & memor erit testamenti patrum nostrum, & conteret exercitum istum ante faciem nostram hodie; & scient omnes gentes,

quia est qui redimat, & liberet Israel. & in-
Ibid. fra, *Et congressi sunt, & contrita sunt gen-*
tes. Et anno sequenti iterum venit Lisias, &
adduxit sexaginta millia peditum, & quinque
millia equitum; & eos quoque Iudas Macha-
bæus cum parua manu, oratione ad Deum,
Ibid. *magis, quàm armis, debellauit.* Nec minus opere, quàm verbis Machabæus pietatem suam in Deum demonstrauit. Nam victoria potitus, non cogitauit de domo sua priuata restituenda; sed dixit, *Ecce contriti sunt inimici nostri, ascendamus nunc mundare sancta, & renouare.* Et quod dixit, fecit; summa enim diligentia, & celeritate purgauit templum ab omni contaminatione, qua polluerant illud idololatræ, & restituit omnia, quæ secundum legem Domini ad cultum Dei viui & veri necessaria erant. Atque hæc pauca de pietate erga Deum.

Pietas, siue charitas fraterna erga proximos, ex eo cognosci potest, quòd cùm spolia de hostibus Iudas Machabæus reportabat; non ea cum solis militibus diuidebat, sed memor erat pauperum, senum, ægrotorum, viduarum, & aliarum miserabilium personarum. sic enim
2. *Macc.* legimus, *Debilibus, & orphanis, & viduis di-*
8. *uiserunt spolia; & residua ipsi cum suis ha-*
buerunt. & infra, *Et plures prædas diuiserunt,*
æquam portionem debilibus, pupulis, viduis, sed
& senioribus facientes. Nec solum pij, & misericordes erant Machabæi in pauperes viuentes,

tes; sed etiam in animas defunctorum, præsertim eorum, qui in bello ceciderant. sic enim loquitur Scriptura, *At verò fortissimus Iudas hortabatur populum conseruare se sine peccato, sub oculis videntes quæ facta sunt pro peccatis eorum, qui prostrati sunt. Et facta collatione duodecim millia drachmas argenti misit Hierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium.* De qua re sic loquitur sanctus Augustinus in libro de cura pro mortuis. *In Machabæorum libris legimus oblatum sacrificium pro mortuis: sed & si nusquam in scripturis veteribus legeretur; non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret auctoritas: vbi in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum.* Itaque Iudas Machabæus non solum viuentibus, sed etiam mortuis misericordiæ operibus indigentibus plenissimè satisfecit.

2. Macc. 12.

Cap. 1.

Quod autem gratissima fuerint Deo præliа Iudæ Machabæi, Scriptura duobus in locis manifestè declarat. Vnus locus est in secundo libro Machabæorum, vbi hæc verba leguntur, *Sed cum vehemens pugna esset, apparuerunt aduersarijs de cælo viri quinque in equis, frænis aureis decori, ducatum Iudæis præstantes, ex quibus duo Machabæum medium habentes, armis suis circumseptum incolumem conseruabant: in aduersarios autem tela, & fulmina iaciebant. Ex quo & cæcitate confusi, & repleti*

2. Macc. 10.

pleti perturbatione tradebant. Alter locus est in eodem libro, paulò infra, vbi eiusmodi visio describitur. *Erat autem huiusce modi visus, Oniam, qui fuerat Summus Sacerdos, virum bonum & benignum, verecundum visu, modestum moribus, & eloquio decorum, & qui à puero in virtutibus exercitatus sit, manus protendentem orare pro omni populo Iudæorum. Post hæc apparuisse alium virum ætate, & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum. Respondentem verò Oniã dixisse, Hic est fratrum amator, & populi Israel, hic est, qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate, Hieremias Propheta Dei. Extendisse autem Hieremiam dexteram, & dedisse Iudæ gladium aureum dicentem, Accipe sanctum gladium, munus à Deo, in quo deijcies aduersarios populi mei Israel.*

2. Mac. 15.

Istæ certè visiones admirabiles manifestè demonstrant, Iudam Machabæum gratissimũ fuisse Deo; & non sua virtute, sed Dei omnipotentis peculiari auxilio victorias tàm multas, & tàm præclaras de suis hostibus reportasse. Pugnauit enim cum parua manu militum, primò cum quatuor Ducibus Antiochi Epiphanis Regis Syriæ, & cum quatuor eorum magnis exercitibus, & de omnibus victoriam reportauit. Primus Dux Antiochi fuit Apollonius, de qua sic loquitur Scriptura diuina, *Et congregauit Apollonius gentes, & à Samaria virtutem multam, & magnam ad bel-*

1. Mac. 3.

bellandum contra Iſrael. Et cognouit Iudas, & exijt obuiam illi; & percuſſit, & occidit illum, & ceciderunt vulnerati multi, & reliqui fugerunt: & accepit ſpolia eorum, & gladium Apollonij abſtulit Iudas, & erat pugnans in eo omnibus diebus. Alter Dux Antiochi Seror fuit, de quo ſic legimus in eodem loco, *Et audiuit Seror Princeps exercitus Syriæ,* Ibid. *quòd congregauit Iudas congregationem fidelium, & Eccleſia ſecum, & ait, Faciam mihi nomen, & glorificabor in Regno, & debellabo Iudam, & eos, qui cum ipſo ſunt, qui ſpernebant verbum Regis. Et præparauit ſe, & aſcenderunt cum eo caſtra impiorum, fortes auxiliarij, vt facerent vindictam in filios Iſrael. Et exiuit Iudas obuiam illis cum paucis, & dixerunt ei, Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem tantam, & tàm fortem, & nos fatigati ſumus ieiunio hodie. Et ait Iudas, Facile eſt concludi multitudinem in manu paucorum, & non eſt differentia in conſpectu Dei cæli liberare in multis, vel in paucis; quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, ſed de cælo fortitudo eſt. Vt ceſſauit autem loqui, inſiluit in eos ſubitò, & contritus eſt Seror, & exercitus eius in conſpectu ipſius.* Tertius Dux fuit Nicanor cum Ptolomæo, & Gorgia, qui cum quadraginta millibus peditum, & ſeptem millibus equitum, venerant, ex mandato Regis Antiochi, vt delerent omnem gentem Iudæorum. Sed contra 1. Mac. 4. & 8.

acci-

accidit. Nam Iudas ait ſuis, *Ne timueritis multitudinem eorum, & impetum eorum ne formidetis. Et exierunt de caſtris in prælium, & tuba cecinerunt his, qui erant cum Iuda, & congreſſi ſunt, & contritæ ſunt gentes, & fugerunt in campum; nouiſſimi autem omnes ceciderunt in gladio. Et Iudas reuerſus eſt ad ſpolia caſtrorum, & acceperunt aurum multum, & argentum, & hyacintum, & purpuram marinam, & opes magnas; & conuerſi hymnum canebant, & benedicebant Deum in cælum, quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia eius.* Quartus Dux fuit Lyſias, qui anno ſequente venit cum ſexaginta millibus peditum electorum, & quinque millibus equitum. Et occurrit illis Iudas cum decem millibus militum, & commiſerunt prælium, & ceciderunt de exercitu Lyſiæ quinque millia virorum; & reliqui fugerunt, & Lyſias inglorius abijt Antiochiam. Deinde pugnauit Iudas cum finitimis gentibus, ac præcipue cum quatuor: primùm cum Idumæis, quos percuſſit plaga magna. Deinde cum Ammonitis, quorum Dux erat Timotheus, & habebat manum fortem, & populum copioſum: & commiſit Iudas cum eis prælia multa, & contriti ſunt in conſpectu eius. Tertio cum Galaaditis multa prælia Iudas commiſit, vbique victor euadens. Quartò cum Galilæis Simon frater Iudæ, & ex ipſius Iudæ mandato multa quoque prælia feliciſſimè fecit.

1. *Mach.* 4.
1. *Mach.* 5.
Ibid.
Ibid.
Ibid.

Poſt

Post hæc Antiocho Epiphane defuncto, Antiochus Eupator eius successor, venit in Iudæã cum exercitu copiosissimo centum & decem millium peditum, & equitum quinque millium, & curruum falcatorum trecentorum. Vicit autem tàm ingentem exercitum Iudas primùm oratione, & ieiunio triduano armatus; deinde, gladio cum suis paucis aduersus multitudinem hostiũ fortiter pugnans: sic enim & plurimos occidit, & reliquos in fugam egit; & tandem ad pacem, & amicitiã Regẽ compulit. 1. *Mac.* 6. 2. *Mac.* 13.

Denique, cum Demetrio Antiochi Eupatoris successore postrema duo bella Iudas fecit. Sed tamen non ipse per se Rex ad bellum venit, sed misit duces suos, Alcimum, & Bacchidem, qui tamen nihil profecerunt. Deinde misit Nicanorem cum exercitu magno: sed Iudas, cum solis tribus millibus militum, exercitum illum contriuit; & primus omnium perijt Nicanor, qui superbè nimis, & arroganter locutus fuerat dicens, *Nisi traditus fuerit Iudas, & exercitus eius in manus meas; continuo cum reuersus fuero in pace, succendam domum istam, templum videlicet Dei.* Postremò, addidit Demetrius, audita morte Nicanoris, mittere in Iudæam Bacchidem, & Alcimum; cum ingenti exercitu; in quo vltimo prælio, cum per totam diem pugnatum esset ab octingentis militibus Iudæ aduersus viginti millia peditum, & duo millia equitum; is 1. *Mac.* 7. 1. *Mac.* 9.

fuit

fuit exitus prælij, vt Dux Regis Demetrij amiserit exercitum copiosum; & exercitus Domini amiserit Ducem fortissimum Iudam. Hinc scriptura sancta encomium illud de Iuda contexuit; *Et dilatauit*, Iudas, *gloriam populo suo, & induit se loricam, sicut Gigas, & succinxit se arma bellica sua in prælijs, & protegebat castra gladio suo. Similis factus est leoni in operibus suis, & sicut catulus leonis rugiens in venatione. Et persecutus est iniquos perscrutans eos, & qui conturbabant populum suum, eos succendit flammis: & repulsi sunt inimici eius præ timore eius, & omnes operarij iniquitatis conturbati sunt, & directa est salus in manu eius. Et exacerbabat Reges multos, & lætificabat Iacob in operibus suis, & in sæculum memoria eius in benedictione. Et perambulauit ciuitates Iuda, & perdidit impios ex eis, & auertit iram ab Israel. & nominatus est vsque ad nouissimum terræ.* 1. Macc. 3.

Sed vnum est, in quo videtur Iudas aliquid humani passus, Deo hoc permittente, ad instructionem Principum cæterorum; siquidem audita gloria Romanorum, misit ad eos Legatos, ac petijt amicitiam eorum; vt amicitia illa fretus, deinceps liber esset ab infestationibus Regum Græcorum. Atque exemplum Iudæ secuti sunt postea fratres eius Ionathas, & Simon, qui post illum, principatum 1. Macc. 8.

tum Iudæorum obtinuerunt; vterque enim amicitiam Romanorum honorifica legatione missa petijt, & obtinuit: sed vt ostenderet Dominus, non debuisse Iudam, qui tot & tàm manifestis signis auxilium Dei præsentissimum semper agnouerat, aliquid de spe illa sua in Deum concepta, remittere; neque vllam eius partẽ in Romanos idololatras deriuare; permisit vt primo quoque tempore post amicitiam cum Romanis contractam, in prælio Iudas ipse occideretur: Iam enim non aderant duo illi cœlestes milites, qui medium tenentes Iudam ab omni ictu lanceæ, vel gladij protegebant; & quod Iudæ contigit, idem & fratribus accidit: vterque enim post initam societatem cum Romanis interfectus fuit. 1. *Maccab.* 9. 2. *Maccab.* 10.

Neque hæc dico, quòd existimem Iudam Machabæum ob amicitiam cum Romanis initam, à gratia Dei Omnipotentis excidisse: absit enim à me iudicium tàm temerarium. Nam si Rex Iosaphat qui cum Achabo Rege impio, & idololatra affinitatem contraxerat, & fœdus in bello inierat; audiuit à Nuntio Dei, *Impio prabes auxilium, & his qui oderunt Deum amicitia iungeris? & idcirco iram quidem Domini merebaris, sed bona opera inuenta sunt in te, eo quòd abstuleris lucos de terra Iuda, & præparaueris cor tuum, vt requireres Dominum Deum* 2. *Paralip.* 19.

patrum tuorum. Quanto magis de Iuda Machabæo credendum est, eum ob amicitiam cum Romanis initam, non excidisse à gratia Dei; cum & Romani minus impij fuerint, quàm Achab; & Machabæus opera bona plurima, & fortasse gratiora Deo fecerit, quàm Iosaphat.

Libri Secundi Finis.

LIBER III.

HIC POSTREMVS liber continet vitas Sanctorum Principum Testamenti noui.

VITA, ET VIRTVTES Theodosij Imperatoris.

PRIMVS christianus Imperator, Constantinus magnus & planè egregius fuit. Sed quoniam vitam eius scripsit Eusebius Cæsariensis hæreticus Arianus, & ab illo hauserunt quicquid scriptis de rebus eius gestis mandarunt Socrates, Sozomenus, & alij posteriores: ideo vitam illam prætermittendam mihi esse existimaui: præsertim cum historias Eusebij Gelasius Papa interscripta apocrypha retulerit. *Gratian. dist. 15.*

Post Constantinum celeberrimus, & religiosissimus Theodosius fuit, quem Sanctus Ambrosius non dubitat inter eos connumera-

Digitized by Google

re, qui statim ab obitu, in cœlum ascendunt. Sic enim loquitur in oratione funebri de eius laudibus habita ad populum, *Conuertere*, inquit, *anima mea in requiem tuam, in quam festinauit ingredi Theodosius*. & paulò infra, *Absolutus igitur dubio certamine, fruitur nũc Augusta memoria Theodosius luce perpetua*. & infra, *Manet ergo in lumine Theodosius, & sanctorum cœtibus gloriatur*. Et quoniam potuisset illi obijci peccatum cędis thessalonicensis; respondet in eodem loco idem Sanctus Ambrosius, dicens, *Dilexi virum, qui magis arguentem, quàm adulantem probaret. Strauit omne quo vtebatur, insigne regium, defleuit in Ecclesia publice peccatum suum, quod ei aliorum fraude obrepserat. gemitu, & lacrymis orauit veniam, quod priuati erubescunt, non erubuit Imperator publicè agere pœnitentiam. Neque vllus postea dies fuit, quo non illum doleret errorem*. Sancto Ambrosio Sanctum adiungamus Augustinum. Hic in libro quinto de ciuitate Dei miris laudibus effert fidem & pietatem Imperatoris Theodosij; quem dicit in bello magis orando, quàm feriendo pugnasse: & hoc tàm manifestum fuisse omnibus, vt etiam Claudianus Poeta Gentilis de eo cecinerit. cap. 26.

O nimium dilecte Deo, tibi militat æther
Et conjurati veniunt ad classica venti.

& enumeratis bonis operibus eius concludit, Hæc ille secum, & si quæ similia, quæ enume-

rare

rare longum esset, bona opera tulit, ex isto temporali vapore cuiuslibet culminis & sublimitatis humanæ, quorum operum merces est æterna felicitas, cuius dator est Deus, solis veraciter pijs.

Addam & tertium testem pietatis Theodosij Sanctum Paulinum Nolæ Episcopum. Hic in epistola nona ad Severum loquens de laudatione sua in Theodosium, *Non tam*, inquit, *Imperatorem, quam Christi seruum, non dominandi superbia, sed famulandi humilitate potentem, nec Regno, sed fide Principem prædicaui.* Denique Ruffinus, qui eodem tempore vixit, in libro vndecimo Historiæ Ecclesiasticæ sic loquitur, *Igitur* (Theodosius) *præparatur ad bellum, non tàm armorum, telorumque, quàm ieiuniorum, orationumq; subsidijs: nec tàm excubiarum vigilijs, quam obsecrationum pernoctatione munitus. circuibat cum sacerdotibus & populo omnia orationum loca; ante martyrum, & Apostolorum thecas iacebat cilicio prostratus, & auxilia sibi fide Sanctorum intercessione poscebat.* & paulò infra, *Tunc Theodosius, vt conuersas suas acies vidit, prostratus in conspectu Dei, Vis, inquit, omnipotens Deus nosti, quia in nomine Christi Filij tui vltionis iustæ prælia iste suscepi: si secus, vindica in me: si verò cum causa probabili, & in te confisus huc veni, porrige dexteram tuam, ne fortè dicant gentes, vbi est Deus eorum?* & paulò post, cap. 35.

Digitized by Google

Etenim compertum est, quia post illam Imperatoris precem, quam Deo fuderat, ventus ita vehemens exortus est, vt tela hostium in eos, qui iecerant, retorqueret: cumq; magna vi persistente vento, omne iaculum missum ab hostibus frustraretur; fructo aduersariorum animo, sed potius diuinitus repulso; Eugenius (Tyrannus) *ante Theodosii pedes, vinctis post terga manibus adducitur, ibiq; finis vitæ eius, & certaminis fuit.* Ex his quatuor testibus, omni fide dignissimis, facilè potest intelligi, Theodosium nostrum, non solum pium fuisse Principem, sed etiam cum Mose, & Iosue, cum Dauide, & Ezechia posse conferri, ad quorum preces Deus, cum eorum hostibus manifestè pugnabat.

Sed vt ordine res eius gestæ intelligantur, adferemus in medium ea omnia, quæ Theodoretus in historia sua literis mandauit: quãuis enim res easdem Socrates & Sozomenus scripserint; tamen Theodoretus maiori fide dignus est; cùm Socrates & Sozomenus labe hæreseos Nouatianæ infecti fuerint; & de
Lib.4.ep.31. Sozomeno scribat sanctus Gregorius in epistola ad Eulogium Episcopum Alexandrinum, Sozomenum in historia sua multa mentiri: quod etiam de Socrate dici potest, vt nos ostendimus in libro de clericis capite vicesimo. Sic igitur Theodoretus scribit, Per idem
Lib.5. c.5. tempus Theodosius, vir cùm ob maiorum splendorem, tùm ob suam ipsius fortitudinem

per-

Digitized by Google

percelebris, & propterea in inuidiam non ab illis modò, qui pares erant dignitate, verum etiam à tribulibus ſuis, vocatus; in Hiſpaniam vbi & natus erat, & educatus, ætatem degit: Itaque Imperator incertus animi quid ageret, (quippe barbaros adeò inſolentes effecerat victoria, vt difficiles admodum expugnatu tum eſſent, tum viderentur): tandem ſibi perſuaſit, ſi Theodoſium Ducem belli gerendi conſtitueret, Imperium malis, in quibus verſabatur, penitus liberatum iri. Quare confeſtim Theodoſium euocat ex Hiſpania, ducem creat, & cum exercitu, quem in vnum collegerat, mittit. Qui fide communitus, alacri animo & erecto, iter ſuſcipit: & ingreſſus in Thraciam, barbarosq; ex aduerſo venientes conſpicatus; aciem veluti prælium facturus inſtruit: facta autem leui pugna, cùm barbari Romanorum impetum ſuſtinere non poſſent, aciem deſerunt: atque terga dantes fugæ ſe mandant, quos Romani, quantum poterant, perſequuntur, magnaq; barbarorum fit cædes. Nam non à Romanis ſolum, ſed ab ſe mutuo interfecti ceciderunt. Quare cùm quamplurimi eſſent ad hunc modum trucidati; & pauci qui latere potuerant Iſtrum traieciſſent: Dux ille longè præſtantiſſimus Theodoſius, copijs ſuis in Vrbes vicinas diſtributis, ad Imperatorem Gratianum celerrimè, quò ſuæ victoriæ ipſe nuntius eſſet, proficiſcitur. Atque cùm Imperator, quæ narrabat, ne credibi-

dibilia quidem putaret, & factum supra modum miraretur: illi, quos stimuli pungebant inuidiæ, aiunt, eum fugæ se dedisse, & exercitum amisisse. Theodosius igitur postulat ab illis, qui contradicerent, vt nuntios mittant, perq; eos multitudinem barbarorum interfectorum diligenter cognoscant: facilè enim esse ex spolijs numerum perdiscere. Cui orationi assensus Imperator, misit nuntios, qui res gestas explorarent, eiq; postea referrent. Ducū autem optimo Theodosio interim apud Gratianum commoranti, diuina quædam visio ab ipso omnium Rectore Deo obiecta est. Videbatur enim videre diuinum Meletium Ecclesiæ Antiochenæ præsulem, chlamidem sibi Imperatoriam injicere, & coronam illi honori conuenientem capiti imponere. Quæ cum noctu secundum quietem vidisset, prima luce cuidam ex familiaribus indicauit. Ille somnium manifestum esse dixit. Ac perpauci dies iam intercesserant, cum redeunt nuntij, qui ad res à Theodosio gestas cognoscendas profecti fuissent; retulerunt q; permulta barbarorum millia trucidata esse. Itaque Imperator iam pro certo persuasum habens, se non sine summo Imperij commodo cum delegisse, Imperatorem quoque designauit, & illis Imperij partibus, quas Valens rexerat, ei commissis, ipse in Italiam contendit, Theodosiumq; in Imperij partes ei assignatas dimisit. Qui vt primùm Imperium obtinuit, Ecclesijs,

Lib. 1. c. 5.

præ ceteris rebus, diligenter prospicere cœpit, & vt Episcopi suæ ditionis, Constantinopolim ire maturent, admonet. Nam sola ea Imperij pars Ariana labe passim commaculata fuit: pars autem versus occidentem ab ea libera permansit; siquidem Constantinus filius Constantini Magni natu maximus, & Constans minimus natu, paternam fidem integram conseruabant: quin etiam Valentinianus Imperator Occidentis, veram pietatem synceram, & incorruptam custodiebat. Imperij verò pars, quæ spectat ad Orientem ex multorum nequitia Arianam labem contraxit; ob nimiam Constantij Imperatoris facilitatem; & improbam Valentis item Imperatoris nequitiam.

Per idem tempus Iustina Valentiniani senioris coniux, & Valentiniani iunioris mater, Arianæ doctrinæ semina, quæ viuente marito occultare studuit, cùm filij sui mollem, & flexibilem animum cerneret; proferre cœpit audacius. Adolescens autem matris monita vsui sibi fore arbitratus, primùm cum Ambrosio communicat, ratus si hunc ad suam perduceret sententiam, se alios facile superaturum. Ac Ambrosius reuocat illius memoriam paternam pietatem; & simul exponit doctrinarum differentiam, & quo modo hæc, id est, Catholicæ, cum doctrina Domini, & Apostolorum prædicatione conueniunt; illæ verò, id est, hæreticæ, ab vtraque dissentiant; & le-

gibus Ecclesiæ, Spiritus sancti instinctu sanctis, perspicuè repugnent. Adolescens verò, vtpote adolescens, & à matre errore cæcata incitatus; tantum aberat vt Ambrosij orationi assentiretur, vt etiam iracundia inflammatus, Ecclesiæ parietes turmis peditum tùm graui, tùm leui armatura tectorum, circumsideret. Vbi autem fortissimum illum bellatorem his rebus minimè perterrefactum videt (eas enim pro laruis, quæ ad terrendos pueros obijci solent, habebat Ambrosius) tandem bile commotus palàm dat ei mandatum, vt è sacri templi vestibulis egrediatur. Tum Ambrosius, Non sum istud, inquit, facturus, neque ouile ouium prodituris lupis; neque blasphemiæ auctoribus sacrosanctum Dei templum traditurus; sed si libet, me interficere hic intus, vel cuspide hastæ, vel gladio confodito: sum enim cupidè, ac libenter hanc cæ-
Cap. 14. dem excepturus. Longo autem tempore post, vbi Maximus de facinore contra præclarissimum veritatis prœconem Ambrosium; per Valentinianum admisso, certior factus est; scribit ad Valentinianum literas, hortaturq; vti tùm à bello contra pietatem faciendo desistat, tùm ne paternam pietatem prodere moliatur, postremò minatur, bellum, si non obtemperet, se contra eum susceptum. atque quòd literis significauerat, factis præstitit. Nam collecto exercitu Mediolanum, vbi ætatem agebat Valentinianus, maturè contendit: cuius aduen-

tu

tu cognito, Valentinianus fugit in Illyricum, iam edoctus experientia quid commodi maternum attuliſſet conſilium. Theodoſius autem omni laude cumulatus Imperator, cùm certior factus eſſet tàm de rebus ab adoleſcente Valentiniano Imperatore geſtis, quàm de Tyranni Maximi literis; ſcribit ad Valentinianum, non debere eum mirari, quòd ſibi Imperatori terror incuſſus fuerat, & robur Tyranno adiunctum. Nam Imperatorem armis pietatem impugnaſſe; Tyrannum eamdem defendiſſe. Atque illum hac prodita, inermem in fugam coniectum; hunc ea veluti armis munitum, cùm illa nudatum deuiciſſe; pietati enim eius legiſlatorem fauere. Iſta quidem cùm longè à Valentiniano abeſſet, ſcripſit Theodoſius. Atque ſimul vt accepit de fuga Valentiniani, venit ei ſubſidio, illumq; iam è proprio Imperio eiectum, & ad ſuam ditionem accedentem conſpicatus, primo animo eius adhibet curationem, impietatis morbum altius inſitum euellit, & ad pietatem paternam reducit: deinde iubet bono animo eſſe: contra Tyrannum bellum gerit, ſine ſanguinis effuſione adoleſcenti reſtituit Imperium, & Tyrannum interficit. Nam rem iniuſtam ſe facturum putauit, & fœdera cum Gratiano pacta violaturum, ſi non pœnas de interfectoribus ſuis repeteret.

Poſt Theodoſij illinc reditum, Amphilochius ille admirabilis, acceſſit Imperatorem Cap. 16.

ora-

oraturus, vt ex vrbibus, Arianorum conuentus eijciat. At Imperator, postulationem illam nimis seueram, & inhumanam arbitratus, reiecit. Sapientissimus igitur Amphilochius, re ad tempus tacita, aliam rationem ad id quod volebat, obtinendum, eamq; planè memorabilem excogitauit: nam cum alio tempore fortè intra palatium esset, videretq; astanti Imperatori filium suum Archadium, qui nuper Imperator creatus fuerat, ipsum Imperatorem Theodosium, vt mos est, salutauit ille quidem, sed filium sine honore dimisit. Imperator autem ratus Amphilochium oblitum officij, iubet ad filium accedere, eumq; salutare. At Amphilochius respondit, satis esse, quòd ei honorem habuerat. Itaque Theodosius rem acerbè, & grauiter ferens, probrum filio obiectum, iniuriæ loco sibi ipsi illatæ numerauit. Tum sapientissimus Amphilochius declarans Imperatori quod animo instituebat, contenta voce, Vides, inquit, ô Imperator, quàm ægrè ignominiam filij tui patiaris, imò verò illis qui eum insultant, vehementer succenses. Credas igitur mihi velim, huius vniuersitatis rectorem Deum, eos qui contra filium suum vnigenitum loquuntur blasphemias, itidem detestari, & tamquam ingratos erga seruatorem, & patronum suum odio prosequi. Cuius institutum cùm hoc pacto cognouisset Imperator, facta eius, dictaq; simul admiratus, legem protinus conscripsit,

quæ vetabat, conuentus ab hæreticis agi. Verum omnes communis humani generis aduersarij tendiculas vitare, non adeò facile est. Quapropter admirabilis ipse Imperator humanæ naturæ particeps à perturbationibus minime vacuus fuit: quippe immoderata animi concitatione, cum iusta iracundia coniuncta facinus crudele commisit. Quod quidem ad legentium vtilitatem hoc loco commemorabo: nam eiusmodi profectò est, vt Imperator iste admirabilis ob id tum in crimen merito vocari, tum contra summa laude, ac prædicatione efferri debeat.

Thessalonica vrbs est ampliſſima illa quidem, & multis hominibus frequentata: quæ tametsi subiecta est ditioni Macedonum; præ cunctis tamen vrbibus Thessaliæ, Achaiæ, & aliarum gentium plurimarum, quas Præfectus Illyriæ moderatur, primas obtinet. In hac ciuitate cum forte seditio concitata esset, magistratus aliquot obruti lapidibus fuere, & grauibus contumelijs vexati. Quibus rebus nuntiatis, Imperator bile accensus: flãmas neutiquã repressit iracundiæ, sed illius arbitrio permisit pronunciandæ sententiæ de supplicio Thessalonicensibus irrogandæ potestatem. Iracundia igitur hanc auctoritatem nacta gladios contra omnes distrinxit, & insontes pariter cum sontibus trucidauit. Nam septem hominum millia, vti ferunt, interfecta fuerunt: in qua occisione non iudicium antecesserat, neque Cap. 19.

au-

auctores tàm horrendi facinoris iusta & legitima sententia condemnati; sed omnes simul, veluti spicæ in messe desectæ, conciſi fuerunt. Hac miseranda & lugubri calamitate cognita, Ambrosius Imperatori Mediolanum aduentanti, & in sacrum templum ingredi cupienti; extra sacra vestibula obuiam procedit, vetatq; in templum intrare, & his ferè verbis eum affatur, Est verisimile, ò Imperator, te ignorare cędis abs te patratę magnitudinem, neque post sedatam iracundiam admissum facinus peruidere: nam imperatorius fortasse principatus peccatum agnoscere non sinit, sed potestas effundit rationi caliginem. Verùm quæ sit natura nostra, & quàm fragilis ac fluxa considerandum est, & in auitum puluerem ex quo orti sumus, & in quem recasuri, acies mentis intendenda, neque ipse splendore purpuræ deceptus, corporis illa operti imbecillitatem ignorare debes. Quin etiam illis imperas, qui & eiusdem sunt naturæ participes, atque adeo conserui. Vnus enim Dominus omnium, & Rex, huius vniuersitatis fabricator Deus. Quibus igitur oculis intueberis templum illius, qui est omnium Dominus? quibus pedibus sanctum, illud solum calcabis? qui quæso manus iniusta cæde, & sanguine respersas extendere audebis, & ijsdem sacrosanctum corpus Domini accipere? aut quomodo venerandum eius sanguinem ori admouebis, qui furore iræ iubente

tan-

tantum sanguinem tam inique effudisti? Recede igitur, & ne conare nouo scelere scelus ante editum augere: sed capesse vinculum, quo vt ligeris Dominus omnium cœlitus sententiam dat. quod quidem vinculum vim habet, & morbum animi depellendi, & te ad sanitatem restituendi. Huic orationi obsecutus Imperator, (nam diuinis educatus eloquijs accuratè norat, tum quæ essent officia sacerdotis, tum quæ Regum propria) cum gemitu & lacrymis ad palatium reuertitur. Atque longo temporis spatio dilapso (octo enim menses iam præterierant) seruatoris natalitia fuere celebrata. Imperator autem considet in palatio lamentis se dedens, & magnam vim profundens lacrymarum. Quod cum animaduertisset Ruffinus, qui tum magister aulæ fuit, magnaq; apud Imperatorem auctoritate, vtpote familiaritate ei coniunctior; ad illum accedit, rogat causam fletus. Tum Imperator lugens acerbius, & maiorem in modum flens, tu, inquit, Ruffine ludis: nam quantis in malis versor, non sentis. Ego verò gemo, & meam ipsius deploro calamitatem, dum mente complector, quàm facilis aditus ad sacrum templum seruis & mendicis pateat, liberq; illis ad Dominum suum deprecandum detur introitus: mihi autem non modo ad illum locum, verum etiam ad Cœlum ipsum accessus præclusus sit. Nam venit mihi in mentem sententiæ à Domino prolatæ, quæ palàm dicit:

Quem-

Quemcumque ligaueritis super terram, erit ligatus & in cœlis. Cui Ruffinus, Curram, inquit, si placet, ad Episcopum, ei supplicabo, persuadeboq; vt tua soluat vincula. At non est, inquit Imperator, tibi morem gesturus: noui enim adeo iustam Ambrosij sententiam, vt non metu potestatis imperatoriæ sit legem Dei violaturus. Verùm cum instaret Ruffinus, polliceretuŕq; se Ambrosio persuasurum, Imperator iubet properè abire; ipseque falsa spe inductus, & Ruffini confisus promissis, paulò post sequitur. Vt primum autem Ruffinum diuus vidit Ambrosius, Videris mihi, inquit, Ruffine canum impudentiam imitari. Nam tametsi tuo suasu tàm crudelis facta est cædes: tu tamen ita perfricuisti os, vt nec pudeat, nec pigeat tanta rabie contra imaginem Dei insaniuisse. Vbi verò Ruffinus ominexè eum dauerat, dixeratq; Imperatorem breui adfuturum; Sanctus Ambrosius diuino zelo accensus, Ego, inquit, Ruffine prædico; me illum ab introitu sacri vestibuli prohibiturum: quòd si imperium mutarit in tyrannidem, eadem lubens equidem accipiam. Quibus auditis Ruffinus Imperatori per nuncium significat, hortaturq; vt maneat in palatio. Quæ cum Imperator in medio foro accepisset, Eo, inquit, illuc nihilominus, quò iustas debitasq; contumelias subeam. Vbi verò ad sacros templi parietes aduenit, non ingreditur in templum ille quidem; sed ad Episcopum,

qui

qui in ædicula ſalutatoria ſedebat, accedens obſecrat, vt vincula illi ſoluat. At Ambroſius eius aduentum dixit eſſe tyrannicum, eumque ipſum contra Deum inſanire, & illius leges proterere. Tum Imperator, Non obſtinato animo, inquit, leges ſancitas impugno, neque ſacra veſtibula per nephas introire cupio; ſed oro, vti mihi ſoluas vincula, & proponas tibi ante oculos clementiam illius, qui eſt Dominus omnium, & ne mihi occludas ianuam, quam ille omnibus, quos peccatorum ſuorum pœniteat, patefecit. Cui Ambroſius, quam tu, inquit, pœnitentiam, poſt tam graue ſcelus admiſſum oſtendis? quæ medicamenta ad vulnera tàm difficilia curatu ſananda adhibuiſti? tuum eſt, inquit Imperator, medicamenta oſtendere, eaq; temperare, & vulnera, quæ ægrius curantur obligare: meum autem, quæ ſunt adhibita accipere. Tum Diuus Ambroſius, Quoniam, inquit, iracundiæ permiſiſti iudicium, & non rectæ rationi, ſed animo irato obſecutus ſententiam pronunciaſti: conſcribe legem, qua deinceps ſententiæ per iracundiam pronuntiatæ, irritæ ſint & nullius momenti: cognitionesq; cauſarum de cæde, & publicatione bonorum ad triginta dies ſcriptis proditæ maneant, vti recta ratione de illis iudicium des, atque diebus illis confectis, qui decreta illa ſcripſerint, mandata tua tibi oſtendant. Ac tum quidem compreſſa iracundia, ratione ſola cauſam expendens, inquires

in decreta, & ita perspicies, iniqua sint, an æqua. quòd si iniqua deprehenderis, certum est, ea decreta scriptis mandata te dilaceraturum, sin æqua confirmaturum; sicq; manifestè intellecturum, numero dierum interiectorum nihil de auctoritate decretorum rectè sancitorum omnino detractum esse. Istud consilium, Imperator, quoniam prudentissimum esse censebat, libenter amplexatus; iubet extemplo legem conscribi, suaq; subscriptione confirmat. Qua re confecta Diuus Ambrosius eius vincula soluit. Itaque Imperator fidelissimus in sanctum templum ingressus, non stans Dominum precatus est, neque genibus flexis; sed pronus humi abiectus versum illum Dauidis recitauit, *Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me, secundum verbum tuum*. atque capillos mœra lacerans, frontem ferire, lacrymarum guttis solum rigare, veniamq. supplex petere cœpit. Vbi autem tempus postulauit, vt dona sacræ mensæ efferret; surgit, atque non minorem lacrymarum vim, quàm antea effundens in sanctuarium ingressus est. Cum verò vti solebat, obtulisset, intus propè cancellos mansit. Aerursus magnus ille Ambrosius non contemsit quidem, sed locorum differentiam eum docuit. Ac primum scisciatur, ecqua re egeret? & cùm respondisset Imperator, se expectare diuinorum mysteriorum perceptionem; significat illi per primarium diaconum, qui ei mi-

ni-

nistrabat, ad loca interiora solis sacerdotibus aditum patere; eademq; alijs omnibus inaccessa esse. Iubet igitur, vt exeat, & cum reliquis laicis consistat: nam purpura, inquit, Imperatores facit, non sacerdotes. Quam admonitionem itidem excepit lubens Imperator fidelissimus, respondítq; se non animi confidentia inductum mansisse intra cancellos, sed hanc consuetudinem Constantinopoli didicisse; quare habeo etiam, inquit, pro hac medicina gratiam.

Tantis, & tàm eximijs virtutibus enituit tum Episcopus, tum Imperator. Vtrumque enim admiror, alterum propter ingenuam loquendi libertatem, alterum propter facilem obedientiam: & illum propter diuini zeli ardorem, alterum propter synceram fidem. Imperator autem pietatis præcepta, quæ ab illustri illo Episcopo didicerat, etiam cum reuertisset Constantinopolim obseruauit. Nam cùm diuino quodam festo ad templum veniret, statim vt dona sacræ mensæ obtulerat, exiuit. Atque cum Nectarius, qui id temporis illius Ecclesiæ antistes fuit, rogaret, cur non maneret intus, gemens inquit; ægrè tandem didici, quid inter Imperatorem interfit, & Episcopum: ægrè tandem reperi veritatis magistrum; nisi solum Ambrosium noui Episcopum, dignum eo nomine. Tantum commodi reprehensio, à viro virtute præstanti adhibita, secum apportare solet.

Digitized by Google

Cap. 18. Alia porrò causa suppetebat huic Imperatori, ex qua similiter vtilitatis percepit non parum: nam coniux eius Placilla, numquam destitit diuinas leges ei in memoriam redigere; seq; primum eisdem accurate ipsa erudierat. Siquidem ea non Imperatorio principatu se insolenter extulit: sed diuinum, quo flagrabat desiderium augere studuit: quippe beneficij magnitudo amorem erga Dominum multò reddidit ardentiorem. Itaque ad eos subleuandos, qui mutila corpora, membraq; omnia labefactata haberent; nihil non diligentiæ & curæ adhibuit, atque ad eam rem non seruorum opera vsa est: sed illa ipsa hoc fungi ministerio, adire eorum hospitia, & singulis necessaria suppeditare voluit. Simili quoque ratione Ecclesiarum hospitia visere, ægrotis in lecto decumbentibus curationem adhibere, tractare ollas, iusculum gustare, patinam illis deferre, frangere panem, offas porrigere, eluere pocula; omnia denique alia munera obire, quæ serui & ancillæ exequi solent. Atque illis, qui eam ab hoc genere ministerij auocare studebãt, respondit, aurum distribuere decere Imperatorem: se autem pro ipso Imperio ei, qui idipsum dederat, illam operam offerre debere. Quin etiam crebro solebat marito dicere: semper te, mi vir, oportet cogitare, qui olim fueris, & qui iam sis. Ista assidue animo complectens, non te ingratum ostendes erga patronum: sed Imperium,

quod

quod ſuſcepiſti, iuſte & legitime gubernabis; atque eo rite adminiſtrando, eum qui ipſum donauerit, auguſte, ſancteq; coles. Eiuſmodi ſermonibus ſemper habitis, ſemina virtutum animo eius mandata præclariſſime, commodiſſimeq; rigauit. Iſta quidem ante virum migrauit è vita: poſt cuius mortem non ita diu facinus quoddam forte fortuna commiſſum accepimus, quod incredibilem amorem Imperatoris, quo eam complexus eſt, perſpicuè patefecit. Cap. 19.

Imperator crebritate bellorum coactus, nouum quoddam, & peregrinum tributi genus ciuitatibus impoſuit: quod quidem Antiochia non tulit, ſed plebs cùm videret eos, à quibus exigebatur tributum propter inficiationem ſuſpendi, tum alia patrat maleficia, quæ multitudo imperita occaſionem ſeditionis nacta patrare ſolet, tum ſtatuam æneam Placillæ Imperatricis deturbat, & per magnam Vrbis partem trahit. Quibus auditis Imperator, vt par erat, grauiter commotus, omnia priuilegia vrbi illi adimit; & principatum Laodicæe, vicinæ ciuitati tradit, quippe iſtud Antiochenos grauiſſimè laturos exiſtimauit, poſtremò ſe vrbem incenſurum, penitusq; vaſtaturum minatur, atque adeò in pagum redacturum. Porrò magiſtratus quoſdam in illo audaci facinore deprehenſos prius interfecerunt, quàm de ipſa tragica clade Imperator certior factus eſſet. Imperator autem

Digitized by Google

quamuis omnia quæ fuerat minatus, imperauit fieri; tamen lex, quæ hortatu magni illius Ambrosij lata erat, obstabat, quò minus fierent. Vbi verò nuntij, qui vrbi Imperatoris minas exponerent, eò adueniunt, nempe Elobocus Dux exercitus, & Cæsarius Præfectus palatij; omnes minis illis perterriti in magno metu erant. At virtutis athletæ, qui ad montis radices habitabant, quiq; multi erant, & viri optimi; hos duos monere, & hortari cœperunt. Ex quorum numero fuit sanctissimus Macedonius. Iste in montium verticibus vitam agens noctes, diesq; omnium Seruatori synceras preces offerebat: qui neque Imperatoris violentiam pertimescere, neque de potestate eorum, qui missi erant, laborare visus est: sed in vrbe media, prehenso alterius pallio, ambos ex equis descendere iubet. Illi verò cùm viderent senem statura exigua, pannis sordidis amictum; primò indignari quidem; sed vt primum à quibusdam eorum, qui antecedebant, viri illius virtutem didicerunt; desiliunt ex equis, illius genua amplecti, veniam denique petere cœperunt. Macedonius diuina imbutus sapientia, tali oratione eos compellat. Dicite, viri charissimi, Imperatori hæc verba, non solum Imperatorem esse, sed etiam hominem. Itaque ne oculos tantummodo ad Imperium adijciat, sed suam etiam naturam mente contempletur: nam cùm homo sit, illis imperat, qui sunt eiusdem naturæ par-

participes; humanam autem naturam ad imaginem, & similitudinem Dei fabricatam esse. Quare ne tam crudeliter, & inhumane imaginem Dei è medio tolli iubeat: nam bilem mouet opifici, cùm eius imaginem contumeliosè tractet. Consideret enim quàm iniquo animo tulerit ipse æneam imaginem coniugis contumelia affectam esse; se tamen in imaginem Dei contumeliosum esse non dubitare. Ac quantum interfit inter imaginem inanimam, & animatam, viuam, & ratione præditam; omnibus, qui sunt ratione præditi, perspicuum est. Illud præterea secum cogitet, nobis perfacile esse pro vna ærea imagine multas fabricare: sed eum omnino non posse facere vel pilum vnum illorum, qui interfecti sunt. Hac audita oratione viri illi admirabiles, eam ad Imperatorem retulerunt: quacum eius iracundia restincta esset, pro minis, quas iactauerat, scripsit literas, quibus se purgabat, iræq; causas in illis exposuit. Non oportebat, inquit, si quid à me peccatum esset, coniugem summis laudibus merito decorandam, post mortem tantam contumeliam subire: sed si qui mihi succensuissent in me furentis animi impetus conuertere debuissent. Adiunxit etiam, se acerbè tulisse, & valde animo discruciatum esse, cùm intellexisset, quosdam à Magistratibus crucidatos fuisse. Ista quidem à me sunt propterea commemorata, quòd tum iniquum putabam, vt libertas

loquendi à Macedonio monacho longè præstantissimo vsurpata, obliuione deleretur; tùm perutilem illam legem magni Ambrosij suasu conscriptam omnium oculis subijcere cupiebam.

Cap. 20. His confectis rebus, Imperator fidelissimus omne suum studium ad errorem gentilium euertendum transtulit, legesq; promulgauit, quibus imperatum erat, vt simulachrorum phana diruerentur. Nam Constantinus Magnus omnibus præconijs meritò efferendus, videns adhuc orbem terræ cæco errore furentem, tametsi vetuit omnino dæmonibus hostias immolari; non tamen eorum delubra demolitus est, sed mandatum solum dedit, ne quisquam ad ea accederet; quin etiam istius filij sunt paterna diligenter persecuti vestigia. Iulianus autem impietatem renouare, & flammam veteris fraudis iam pridem extinctam de integro accendere, laborauit. At cùm Iouianus Imperio potitus esset, simulachrorũ cultum omnino vetuit. Valentinianus quoque ille magnus eisdem legibus Europam præclarè gubernauit. Cæterum Valens sicut alijs omnibus permisit potestatem, eam quam vellent religionem amplectendi, & eos colendi Deos, quos ipsi pro Dijs haberent: ita aduersus solos doctrinæ Apostolicæ propugnatores bellum continenter gessit. Itaque toto tempore, quo ille regnabat; ignem in aris accendere, libamenta & hostias simulachris immo-

immolare, gentiles non destiterunt. Quæ omnia cum fidelissimus Imperator Theodosius pro certo comperisset, extirpauit radicitus, & sempiterna obliuione obruenda curauit. Atque ex Episcoporum numero Marcellus Apamearum Antistes, vir in rebus omnibus longe præstantissimus, lege Imperatoris, tanquam machina bellica, omnia delubra Vrbis, cuius Episcopus erat, prorsus expugnauit. Theophilus quoque Alexandrinus Epi scopus, Vrbem suam errore in simulachris colendis liberauit. Cap. 22.

Iam verò Imperator cognita morte Valentiniani iunioris, & Eugenij tyrannide; in Europam exercitum traducit. Eodem tempore Ioannes quidam monasticum vitæ genus excolens, vixit in Aegypto, qui gratia Spiritus sancti imbutus, sciscitantibus multas res futuras prædixit. Ad istum misit Imperator nuntium, quæsitum, an bello cum tyrannis decertaret; auebat enim de eo fieri certior. Qui, vti prædixerat, eum in primo bello victoriam sine sanguine habiturum: sic in posterum, post multam hominum cædem, superiores laturum, significauit. Qua spe indutus Imperator, complures ex hostibus acie instructa telis confixit, multosq; ex barbaris, qui ei auxilio venerant, amisit. Ibi cum Duces dicerent, nimis paucos ad prælium de integro ineundum superesse, hortarenturque, vt bellum aliquandiu intermitteret, quo ineunte vere exercitu colle- Cap. 24.

&to, hostes multitudine vincerent; Imperator fidelissimus eorum consilium repudiauit. Nam non committendum, inquit, est, vt salutaris crux, tantæ arguatur imbecillitatis; Hercu-lisq; statuæ tantum virtutis nostro testimonio tribuatur; quippe vt crux nostrum exercitum; ita illa hostium antecedit. Qua oratione cum tanta in Deo fiducia habita, cùm copiæ relictæ, & paucæ admodum essent, & animi fractæ; sacra æde in vertice montis, vbi castra fecerunt, reperta, totam noctem huius vniuersitatis gubernatorem precibus sollicitauit: sub tempus autem noctis, quo galli cantare solent, somnus eum oppressit. Qui humi stratus videre sibi visus est duos viros candido indutos amictu, equis albis vehi, qui ipsum bono animo esse, timorem abijcere, prima luce arma capere, & exercitum in aciem educere iubent: nam se auxiliares, & velut antesignanos ad eum missos esse; & alterum esse Ioannem Euangelistam, alterum Philippum Apostolum tum. Hac oblata visione Imperator, preces fundere non desistit: sed attentiore meditatione eas Deo adhibet. Eadem quoque visio militi secundum quietem apparuit, qui Præfecto suo eam narrauit: ille eum deducit ad Tribunum militum. Tribunus autem ad Ducem. Dux noui aliquid inde portendi ratus, Imperatori significat. Tum Imperator, non mei causa, inquit, hæc visio oblata est (ipse namque illis qui victoriam promiserant, fi-

dem

dem habui) sed ne quisquam existimaret me, vtpote prælij faciendi cupidum, eam confinxisse. Huic igitur militi Deus, Imperij mei propugnator, hanc obtulit visionem, vt mihi eandem narranti certum testimonium daret. Nam mihi primum communis omnium Dominus, illam ostenderat. Quare omni metu prorsus amoto antesignanos nostros, & Principes belli gerendi sequamur: nemo bellantium multitudine metiatur victoriam, sed eorum potentiam, qui se Duces nobis præbent, quisque consideret. Hac oratione militum animis valde confirmatis, omnes de monte deducit. Tyrannus autem cùm videret milites procul à se ad prælium ineundum paratos, ornat exercitum, & aciem instruit. Ipse verò colle quodam occupato, ait militibus suis, Imperatorem iam quasi mori cupientem, & desiderio ex hac vita abeundi, flagrantem prælio decertare. Dat igitur mãdatum Ducibus, vt viuum eum ad se, & vinculis constrictum adducerent. Postquam autem phalanges ordine locatæ erant, satis animaduerti potuit, tùm quàm ingentes hostium copiæ essent; tùm quàm paucæ cum Imperatore iungerentur in acie. Cùm autem tela vtrinque conijci cœpta sunt, tunc antesignani Imperatoris verè promissa præstitere. Nam ventus violentus è regione hostibus irruens, illorum sagittas, iacula, spiculaq; in ipsos retorquet, adeò vt nullum teli genus

eis adiumento fuerit, neque miles grauis armaturæ, neque sagittarius, neque iaculator Imperatoris exercitum lædere potuerit. Quin etiam tanta puluueris copia in eorum facies impetu ferebatur, vti palpebras occludere, & pupillas oculorum puluueris vi grauiter oppugnatas tegere, & tueri eos coegerit: Imperatoris autem exercitus nullo damno, incommodove ex illo turbine accepto, fidentibus animis hostes trucidant. Qui quidem his rebus perspectis, & diuino auxilio, quod Imperatoris copijs allatum erat, cognito, abiectis armis, veniam ab Imperatore supplices petunt. Ille autem flexit animum, & illorum misericordiam capit. Iubet denique Tyrannum celeriter ad se adduci. Illi igitur propere collem ascendunt, in quo Tyrannus ignarus rerum iam gestarum considebat. Qui cum eos anhelantes videret, ipsaq; anhelitus crebritate adueniendi indicantes celeritatem; victoriæ nuncios esse suspicatus est. Rogat, num Theodosium, vt illis erat imperatum, vinctum adducerent. Cui illi, non eum, inquiunt, adducimus ad te: sed te hinc ad eum abducimus. Hoc namque in mandatis dedit summus huius vniuersitatis moderator Deus. Quæ cum dixissent, ei è solio erepto vincula inijciunt, abducunt vinctum, & qui paulò ante insolenter gloriatus fuerat, captiuum ad Theodosium deducunt. Imperator autem primum iniuriarum

in

in Valentinianum, & impiè occupatæ tyrannidis, eum in memoriam reuocat: deinde bellorum contra Imperium legitimum susceptorum causa, cum irrisione reprehendit. Reprehendit statuam Herculis; qua fretus tàm audax, temerariumq; facinus admiserat. Postremò iustam, æquamq; de supplicio illi irrogando sententiam pronunciat. Talem se Theodosius cùm in pace, tum in bello præstitit. Quippe semper diuinum implorauit auxilium. Hac parta victoria in morbum delapsus, filijs Imperium distribuit, ac maiori natu eam partem, quam ipse rexerat: minori autem Europæ tradidit gubernacula. Vtrumque veram pietatem colere hortatur: ea enim pacem conseruari, bellum extingui, hostes in fugam verti, trophæa erigi, & victoriam denique constare. Hac hortatione filijs adhibita, obijt mortem, cuius gloria sempiternæ memoriæ commendata est.

Collatio Theodosij cum Dauide.

REctissimè Theodosius Imperator cum Dauide Rege conferri posse videtur. Vterq; bellator felicissimus fuit, vterq; pietati in Deum addictissimus; vterq; initis, & humilis valdè, vterq; peccatum grande commisit, vterq; ita seriò peccatum suum lacrymis lauit; vt cor vtriusque super niuem dealbatum fuisse videatur. Multa prælia fecit Dauid,

uid, & semper victor euasit, quia non in gladio, & arcu suo confidebat; sed in Deo viuo, & vero, qui est Dominus exercituum. Sic noster Theodosius multa prælia fecit; sed tria potissimum. Primum aduersus barbaros, qui cum Istrum flumen transiuissent cum ingentibus copijs, vt non solum Thraciæ, sed toti Orienti terrorem maximum incusserint: occurrit illis Theodosius, nondum Imperator; sed à Gratiano Imperatore Dux militum electus: & primo prælio tanta celeritate illos fudit, vt cum Cæsare dicere posset, *Veni, vidi, vici*, eaq; causa fuit, vt Gratianus eum consortem Imperij declarauerit. Alterum fuit committendum potius, quàm commissum prælium cum Maximo Tyranno, qui Gratianum Imperatorem occiderat, & Imperium eius inuaserat: sed hoc, vt Abbas Ioannes, vir sanctissimus illi prædixerat, sine sanguine militum suorum confecit, occiso repente Tyranno, & occidentali Imperio recuperato. Tertium prælium cum Eugenio altero Tyranno commisit, sed pugnante Deo de cælo pauci multos vicerunt, vt paulò ante dictum est. Itaque tàm Theodosius, quàm Dauid diuina protegente dextera, in omni prælio victor euasit.

Eccl.49. De pietate, & fide Dauidis testimonium habemus ab Ecclesiastico, qui loquens de Regibus testamenti veteris, scribit, omnes Reges illos peccauisse, præter Dauidem, Ezechiam, & Io-

& Iosiam; reliqui enim omnes vel idololatræ fuerunt, vel idololatriam permiserunt. Idem nos de Theodosio dicere possumus, si comparetur ad Imperatores, qui ante illum fuerunt, vno excepto Philippo, qui tamen Idololatriam non sustulit, nec prohibuit. Deinde Constantinus Magnus, & eius filij, vt etiam Iouianus, & Valentinianus cum filijs Idololatriam prohibuerunt, sed non euerterunt; quin potius Valens Imperator eam liberam esse voluit, & Iulianus Apostata eamdem exercuit, & fouit. Primus, qui cultum inanium Deorum seuerè prohibuit, & Phana, ac templa deorum euertit, & idololatriam funditus extirpauit, Theodosius fuit, vt Theodoretus testatur. Ad hæc Rex Dauid mitis, & humilis fuit, & arguentes se patienter audiebat; vt intelligi potest ex increpatione Nathan Prophetæ: noster quoque Theodosius, non solùm mitis & humilis, sed sacerdotibus Domini obedientissimus fuit. Iussit illum aliquando Sanctus Ambrosius exire de sanctuario, & cum reliqua plebe consistere: paruit continuò, & gratias egit, quòd ab Ambrosio didicisset differentiam inter sacerdotes, & laicos, quam differentiam apud Constantinopolim discere non potuerat. Et tamen hic non erat vnus ex Regibus, sed Imperator Orientis, & Occidentis vniuersi. Multa prætereo causa breuitatis.

Venio ad comparationem peccati, & pœnitentiæ. Dauid peccauit adulterans alienam

vxo-

vxorem, & maritum eius occidi procurans: qua occasione non ille solum, sed permulti alij perierunt; vt intelligi potest ex libro secundo
Cap. 11. Regum. Theodosius iratus, quòd apud Thessalonicam, seditione facta Magistratus publici lapidibus obruti fuissent: iussit à militibus suis occidi obuios quosque de populo: & cædes ascendit ad numerum septem millium hominum. Admonitus postea Dauid à Nathan Propheta, pœnitentiam egit: admonitus Theodosius ab Ambrosio Episcopo, simili modo pœnitentiam egit. Comparemus nunc peccatum cum peccato, & pœnitentiam cum pœnitentia. Peccatum Regis Dauid ex concupiscentia carnis; peccatum Imperatoris Theodosij ex iracundia originem duxit. Sed peccatum Dauid fuit geminatum, adulterium videlicet cum aliena coniuge, & occisio multorum innocentium sine vlla causa iusta; peccatum Theodosij fuit vnum, & ex iusta causa, vltionis videlicet iniuriæ in publicos Magistratus. Itaque peccatum Theodosij in eo solum positum fuit, quòd iracundia vehemens effecit, vt vltionis iustæ metas excederet. Addit autem Sanctus Ambrosius in oratione de obitu Theodosij, fleuisse illum peccatum, quod ei aliorum fraude obrepserat: quæ certè circunstantia culpam illius non parum extenuat. Huc accedit, quòd Deus ipse videtur peccatum Dauidis grauius iudicasse, quàm peccatum Theodosij: Dauidi enim per Nathan signi-

gnificari iuſſit, filium ex adulterio natum paulò poſt moriturum;& gladium ex eius domo nõ receſſurum, & vxores eius publicè violandas, quæ vaticinia breui adimpleta ſunt omnia. : Theodoſio noſtro poſt peractam pœnitentiam, omnia proſperè euenerunt. Pœnitentia Dauidis ſine dubitatione vlla feria, & grauis, & diuturna fuit; ſed tamen priuata, inter domeſticos parietes, in gemitu, & lacrymis: at pœnitentia Theodoſij, non ſolum feria, & grauis, & diuturna, ſed etiam publica fuit. Primùm, per menſes octo, Sancti Ambroſij iuſſu ab ingreſſu templi, communicatione ſacramentorum abſtinuit; quod totum tempus in lacrymis, & dolore conſumpſit. Deinde publicè in templo coram populo humi ſtratus pauimentum lacrymis lauit, frontem percuſſit, capillos ſibi euulſit. Ita Deo, Sacerdotibus, & toti Eccleſiæ ſatisfecit. Et, quod argumentum eſt, veriſſimæ & maximæ pœnitentiæ; totó vitæ tempore peccatum illud poſtea defleuit. Sic enim loquitur Sanctus Ambroſius in oratione paulò ante commemorata. *Neque vllus poſtea dies fuit, quo non illum doleret errorem. quod vtique à Sancto Dauide didiciſſe videtur, qui ait in pſalmo, quem propriè ſcripſit ob peccatum homicidij cum adulterio coniunctum, Peccatum meum contra me eſt ſemper.* Sit igitur Dauid pariter cum Theodoſio, & Theodoſius cum Dauide ſpeculum fidei, iuſtitiæ, humilitatis, religionis, &

pœ-

pœnitentiæ omnibus Regibus, alijsq; Principibus; vt cum Regnum temporale dimiserint, Regnum adipiscantur æternum.

Obijt Theodosius anno Domini 395. cùm vixisset annos quinquaginta & imperasset cum Gratiano & Valentiniano iuniore annos quatuordecim, & solus in toto orbe Romano annos duos, relictis Imperij hæredibus, filijs suis, Archadio, & Honorio.

Theodosij Imperatoris vitæ Finis.

VI-

Digitized by Google

VITA ET VIRTVTES TIBERII IMPERATORIS OPTIMI, & religiosissimi.

TIberius Imperator cum Iustino regnauit, vt Cæsar, annis tribus, solus autem, vt Augustus, annis quatuor. Fuit autem omnibus Dei donis mirificè exornatus, sed potissimum quatuor. Primùm enim populos sibi subiectos gubernauit, vt pater, non vt dominus; ex quo factum est, vt ab omnibus subditis mirificè diligeretur. Deinde in bello, quod gessit cum Persis, exercitum tam copiosum collegit, & virorum fortissimorum plenum, vt nullus vnquam Imperator eiusmodi castra habuisse legatur; proinde mirum non fuit, si Persas omnino domuerit. Ad hæc, erga pauperes Christi, ob eiusdem Christi amorem vsque adeò liberalis, & munificus fuit, vt metas omnes liberalitatis excessisse videatur: cùm eius prædecessor Iustinus, & eius successor Mauritius auariissimi fuisse legantur. Ex quo factum est, vt Iustinus in pœnam peccati in delirium inciderit, & coadiutore in Imperio opus habuerit; & Mauritius exosus Mili-

tibus factus, cum vxore & liberis occisus fuerit. Denique in fide catholica asserenda, & defendenda ardentissimus fuit, sic vt amicissimo antistiti, & de se optimè merito, Eutichio Episcopo, Constantinopolitano non pepercerit, cùm eum à sancto Gregorio Romano, tunc diacono, post Pontifice, de hæresi conuictum fuisse animaduertit. Hæc, & alia eiusdem generis ex quatuor scriptoribus, duobus Græcis, Euagrio, & Nicephoro; & duobus Latinis, Gregorio Turonico, & Gregorio Romano cognosci possunt: qui omnes, Nicephoro excepto, ipsius Tiberij Augusti tempore floruerunt. Sed iam Euagrium audiamus, Tiberij laudes enarrare incipientem.

Lib. 5. c. 13. Interea temporis Iustinus de consilio Sophiæ, Tiberium Cæsarem declarat: taliaq; verba in eo declarando locutus est, qualia à nulla historia vel vetere, vel recentiore, sunt omnino commemorata, Deo videlicet propitio ei tempus largiente, tum ad sua ipsius peccata confitenda, tum ad explicanda ea, quæ ex vsu Reip. forent. Nam cùm Ioannes Episcopus vna cum suis, cùmq; Principes, ac Magistratus, cùm denique milites Prætoriani in atrio sub dio, vbi eiusmodi negocia de more inueterato agi solent, in vnum cogerentur; Iustinus Tiberium tunica induens Imperatoria, & læna circumuestiens, sic clara voce locutus est, Ne te in errorem inducat vestis splendor, neque illustris ornatus istarum rerum, quæ sub aspe-

aſpectum cadunt, decipiat: quibus ipſe in fraudem impulſus, imprudens me ipſum gra-grauiſſimis ſupplicijs obnoxium reddidi. Itaque tu in Rep. ſumma cum manſuetudine, & animi lenitate regenda, mea vitia præſtato. Atque digito magiſtratus demonſtrans, Non oportet, inquit, horum conſilijs morem gerere: nam hi me in iſtas, quas cernis miſerias, deduxerunt. Aliaq; eius generis protulit verba, quæ omnes cum in maximam traduxere admirationem, tum ad immenſam vim lacrymarum profundendam impulere.

Erat iſte Tiberius corpore maximè procero & robuſto, & pulchritudinis excellentia omnium opinione maiore, adeò vt non Regibus ſolum, & Imperatoribus, ſed omnibus etiam hominibus facilè præſtaret. Ac primum, quod ad corporis formam attinet, ea principatu planè digna fuit: quod autem ſpectat ad animum, illum manſuetudo, & benignitas exornauit. Primò ipſo aſpectu omnes videbatur ad ſe diligendum inuitare. Diuitias eas putauit, quæ cuique ſatis eſſent ad largiendum, non ſolum ad neceſſitatem, verum etiam ad affluentiam. Nam non iſtud modo conſiderabat; quòd qui opis indigeant, illis beneficia accipienda ſint, ſed quod Imperatorem Romanum deceat liberaliter dare. Aurum verò adulterinum exiſtimauit, quod cum ſubiectorum lacrymis collectum eſt. Qua re inductus, tributum vnius integri anni vectigali-

ribus factus, cum vxore & liberis occisus fuerit. Denique in fide catholica asserenda, & defendenda ardentissimus fuit, sic vt amicissimo antistiti, & de se optimè merito, Eutichio Episcopo, Constantinopolitano non pepercerit, cùm eum à sancto Gregorio Romano, tunc diacono, post Pontifice, de hæresi conuictum fuisse animaduertit. Hæc, & alia eiusdem generis ex quatuor scriptoribus, duobus Græcis, Euagrio, & Nicephoro; & duobus Latinis, Gregorio Turonico, & Gregorio Romano cognosci possunt: qui omnes, Nicephoro excepto, ipsius Tiberij Augusti tempore floruerunt. Sed iam Euagrium audiamus, Tiberij laudes enarrare incipientem.

Lib.5.c.13. Interea temporis Iustinus de consilio Sophiæ, Tiberium Cæsarem declarat: taliaq; verba in eo declarando locutus est, qualia à nulla historia vel vetere, vel recentiore, sunt omnino commemorata, Deo videlicet propitio ei tempus largiente; tum ad sua ipsius peccata confitenda, tum ad explicanda ea, quæ ex vsu Reip. forent. Nam cùm Ioannes Episcopus vna cum suis, cùmq; Principes, ac Magistratus, cùm denique milites Prætoriani in aprio sub dio, vbi eiusmodi negocia de more inueterato agi solent, in vnum cogerentur; Iustinus Tiberium tunica inducens Imperatoria, & læna circumuectiens, sic clara voce locutus est, Ne te in errorem inducat vestis splendor, neque illustris ornatus istarum rerum, quæ sub

aspe-

aſpectum cadunt, decipiat: quibus ipſe in fraudem impulſus, imprudens me ipſum gra-grauiſſimis ſupplicijs obnoxium reddidi. Itaque tu in Rep. ſumma cum manſuetudine, & animi lenitate regenda, mea vitia præſtato. Atque digito magiſtratus demonſtrans, Non oportet, inquit, horum conſilijs morem gerere: nam hi me in iſtas, quas cernis miſerias, deduxerunt. Aliaq; eius generis protulit verba, quæ omnes cum in maximam traduxere admirationem, tum ad immenſam vim lacrymarum profundendam impulere.

Erat iſte Tiberius corpore maximè procero & robuſto, & pulchritudinis excellentia omnium opinione maiore, adeò vt non Regibus ſolum, & Imperatoribus, ſed omnibus etiam hominibus facilè præſtaret. Ac primum, quod ad corporis formam attinet, ea principatu planè digna fuit: quod autem ſpectat ad animum, illum manſuetudo, & benignitas exornauit. Primò ipſo aſpectu omnes videbatur ad ſe diligendum inuitare. Diuitias eas putauit, quæ cuique ſatis eſſent ad largiendum, non ſolum ad neceſſitatem, verum etiam ad affluentiam. Nam non iſtud modo conſiderabat; quòd qui opis indigeant, illis beneficia accipienda ſint, ſed quod Imperatorem Romanum deceat liberaliter dare. Aurum verò adulterinum exiſtimauit, quod cum ſubiectorum lacrymis collectum eſt. Qua re inductus, tributum vnius integri anni vectigali-

bus condonat. Quin etiam prædia, quæ Ardamanes tributis impositis ferè labefactauerat, quasi in libertatem vindicauit; & non modo damnum, pro eius magnitudine, sed etiam cum fœnore farciuit. Atque iniquas largitiones, pro quibus alij Imperatores suos subiectos magistratibus pro libidine abutendos exponere, & quodammodo diuendere consueuerant, remisit, cauitq; per leges ne quid eiusmodi in posterum committeretur.

Cap. 14. Idem Tiberius cùm pecuniam malam, & iniquè partam ita collocasset, sicut ratio & æquitas postulabat, res ad bellum faciendum necessarias parare, ingentem cogere exercitum virorum facile præstantissimorum tam ex gentibus transalpinis circiter Rhenum incolentibus, quàm ex cisalpinis, quin etiam ex Massagetis, alijsq; ex genere Scytharum, ex Pæonia præterea, Mysia, Illyria, & Isauria collectorum, adeò vt prope centum quinquaginta turmas equitum lectissimorum instructas haberet: quorum subsidia Chosroem, qui statim post Daras expugnatas, tempore æstiuo in Armeniam inuaserat, indeq; iter versus Cæsaream vrbem Cappadociæ primariam susceperat, penitus profligauit. Iste Chosroes tam insolenter se gessit aduersus Imperium Romanorum, vti cum Imperator legatos ad eum misisset, illis ne se quidem adeundi potestatem facere dignaretur; sed iuberet eos Cæsaream vsque sequi. Ibi namque se consilium

de

de eorum legatione initurum dixit. Postquam verò exercitum Romanum ex aduerso sibi occurrentem, & à Iustiniano fratre Iustini, qui tam miserabiliter interfectus fuit, gubernatum, & armis firmè munitum, & turbas classicum canentes, & signa ad pugnam sublata, & milites acutè vociferantes, & in acie pulchro ordine locatos, iram, & furorem anhelantes, & tantum, ac tam egregium equitatum, quantum nemo aliquando ex Imperatorum numero, vel ipsa cogitatione conceperit, animaduertit, vehementer obstupefactus; præ re tam insperata, inexpectataq; ex intimo pectore ingemuit, & prælium exordiri noluit. Eum igitur pugnam differentem, cunctantem, terentem tempus, & callide ludificantem, Curs Scytha, qui dextero cornu exercitus Romani præfuit, adortus est: & cùm Persæ impetum eius ferre non possent, sed aciem penitus desererent; Curs magnam cædem hostium fecit. Postremum agmen à tergo inuadit: vbi apparatus tum Chosrois, tum totius exercitus locatus fuit. Capit thesaurum Regis vniuersum, & omnem præterea apparatum bellicum; idq; Chosroe inspectante, toleranteque, atque hoc potius perpetiendum arbitrante, quàm Curs impetu facto in ipsum irrueret. Curs igitur cum suis magna pecuniæ vi, & multis spolijs potitus est: iumenta cum sarcinis, inter quas ignis fuit, quem pro Deo coluit Chosroes, abducit: atque Persarum exercitu re-

pulso, lætum pæana canentes, sub crepusculum redit ad suos, qui iam stationes, in quibus ordine locabantur, reliquerant. Et adhuc neque Chosroes, neque illi præliari cæperant; sed quædam dumtaxat velitares pugnæ factæ sunt; sicubi singuli ex vtroque exercitu, vti fieri solent, cum singulis congrederentur. Chosroes autem ingenti rogo noctu accenso, prælium nocturnum instituit. Ac cùm Romani duos haberent exercitus, illum, qui versus Septentrionem erat, intempesta nocte adoritur. Quo repente, & de improuiso pedem referente, Melitinam vrbem sitam in proximo, præsidijs nudatam, atque prorsus desertam à ciuibus, inuadit; qua igne absumpta, parat se ad fluuium Euphratem traijciendum. Vbi verò copiæ Romanorum in vnum coactæ, eum secum cæperunt; ipse metuens de salute sua, conscenso elephante, fluuium transmittit: magna autem pars exercitus sui tranando flumine, vndis obruta est. Quam submersam cùm accepisset, maturè decessit. Itaque Chosroes hoc postremum supplicium, pro insana temeritate contra Romanos admissa luens, vna cum suis, qui supererant, in orientem reuertit. Ibi autem pactas habuit inducias, ne quis eum inuaderet. Iustinianus verò incursione cum toto exercitu in fines ditionis Persarum facta, tota hyeme ibi commoratus est; nemine quicquam omnino ei exhibenti molestiam. Circiter verò Solistitium æstiuum redit, nulla

parte

partè exercitus amiſſa: atque in finibus, quibus Romanorum, & Perſarum Imperium terminatur; cum magna vitæ proſperitate, & rerum geſtarum gloria, totum ætatis tempus contriuit. Choſroes autem ingenti doloris cumulo oppreſſus, animo fracto, & ancipiti cura debilitato languens, crebris denique & varijs ægritudinis fluctibus demerſus, miſerandum in modum interijt: ac legem, quam ſcripſit, ne Rex Perſarum in poſterum contra Romanos arma ferret, velut ſempiternum ſuæ fugæ monimentum poſt ſe reliquit. Quo extincto, Ormiſdes eius filius regnum capeſcit: de quo in præſentia omitto dicere, quandoquidem res deinceps exponendæ, me ad ſe vocant, & ſermonis noſtri curſum eò transferri expectant. Cap. 15.

Audiuimus Euagrium: audiamus nunc Gregorium Turonicum. Cùm autem Iuſtinus Imperator amiſſo ſenſu, amens effectus eſſet, & per ſolam Sophiam Auguſtam eius Imperium regeretur, populi, vt in ſuperiore iam libro diximus, Tiberium Cæſarem elegerunt, vtilem, ſtrenuum, atque ſapientem, eleemoſynarium, inopumque omnium defenſorem. Qui cùm multa de theſauris, quos Iuſtinus adgregauit, pauperibus erogaret; & Auguſta illa eum frequentius increparet, quòd Rempublicam redegiſſet in paupertatem; diceretque: Quod ego multis annis congregaui, tu infra paucum tempus prodigè diſpergis; aiebat ille, Non deerit fiſco noſtro: tantum pauperes eleemoſynam accipiant. Lib 5. c. 19.

piant, aut captiui redimantur. Hic est enim magnus thesaurus, dicente Domino, *Thesaurizate vobis thesauros in cælo, vbi neque arugo, neque tinea corrumpit, & vbi fures non effodiunt, nec furantur*. Ergo de quo Deus dedit, congregemus per pauperes in cælo, vt Dominus nobis augere dignetur in sęculo. Et quia, vt diximus, magnus, & verus Christianus erat, dum hilari distributione pauperibus opem præstat, magis, ac magis ei Dominus subministrat. Nam deambulans per palatium, vidit in pauimento domus tabulam marmoream, in qua Crux Dominica erat sculpta, & ait, Cruce tua Domine frontem munimus, & pectora; & ecce crucem sub pedibus conculcamus. Et dicto citius, iussit eam auferri, defossaque tabula, atque erecta, inueniunt subter & aliam hoc signum habentem. Nunciantesque iussit & illam auferre. Qua amota reperiunt & tertiam: iussuque eius & hæc aufertur. Qua ablata inueniunt magnum thesaurum habentem supra mille auri centenaria. Sublatumque aurum, pauperibus adhuc abundantius, vt consueuerat, subministrat: nec ei Dominus aliquid deficere permittebat, pro bona voluntate sua.

Quid ei in posterum Dominus transmiserit, non omittam. Narses ille dux Italiæ, cùm in quadam ciuitate domum magnam haberet, in Italiam cum multis thesauris egressus, ad supra memoratam vrbem aduenit: ibique in domo sua occultè cisternam magnam fodit, in qua mul-

multa millia centenariorum auri, argentique repoſuit: ibique interfectis conſcijs, vni tantummodo ſeni, per iuramentum condita commendauit. Defunctoque Narſete, hæc ſub terra latebant. Cùmque ſupradictus ſenex, huius eleemoſynas aſſiduè cerneret; pergit ad eum dicens, Si, inquit, mihi aliquid prodeſt, magnam rem tibi Cæſar edicam. Cui ille, Dic, ait, quod volueris; proderit enim tibi, ſi quiddam nobis profuturum eſſe narraueris. Theſaurum, inquit, Narſetis reconditum habeo, quod in extremo vitæ poſitus celare non poſſum. Tunc Cæſar Tiberius gauiſus, mittit vſque ad locum pueros ſuos. Præcedente verò ſene, hi ſequuntur adtoniti. Peruenienteſque ad ciſternam, deopertamque ingrediuntur: in qua tantum aurum, argentumque reperiunt, vt per multos dies vix euacuaretur à deportantibus. Ex hoc ille amplius hilari erogatione diſpenſauit egenis.

Dum hæc gererentur, Iuſtinus impleto Imperij octauo decimo anno, amentiam, quam incurrerat, cum vita finiuit. Quo ſepulto Tiberius Cæſar arripuit iam olim adgreſſum Imperium. Sed cùm eum ſecundum conſuetudinem loci ad ſpectaculum circi præſtolaretur populus proceſſurum, parare ei cogitans pro parte Iuſtiniani inſidias, qui tunc nepos Iuſtini habebatur; ille per loca ſancta proceſſit. Completaque oratione, vocato ad ſe vrbis Papa cum conſulibus, atque præfectis, palatium Lib. 5. c. 30.

eſt

est ingressus. Dehinc indutus purpura, diademate coronatus, throno Imperiali impositus, cum immensis laudibus Imperium confirmauit. Factionarij quoque operientes ad circum, cùm cognouissent quæ acta fuerant, pudore confusi, sine effectu regressi sunt, nihil homini, qui in Deo spem posuerat, aduersari valentes. Transactis igitur paucis diebus aduenies Iustinianus, pedibus se proiecit Imperatoris, quindecim ei centenaria auri deferens ob meritum gratiæ. Quem ille secundum patientiæ suæ ritum colligens, in palatium iussit adsistere. Sophia verò Augusta, immemor promissionis, quam quondam in Tiberium habuerat, insidias ei tentauit intendere. Procedente autem eo ad villam, vt iuxta ritum Imperialem triginta diebus ad vindemiam iocundaretur; vocato clam Iustiniano Sophia, voluit eũ erigere in Imperium. Quo comperto, Tiberius cursu veloci ad Constantinopolitanam ciuitatem regreditur. Apprehensamque Augustam, ab omnibus thesauris spoliauit, solum ei victus quotidiani alimentum relinquens. Segregatisque pueris eius ab ea, alios posuit de fidelibus suis, mandans prorsus, vt nullus de anterioribus ad eam haberet accessum. Iustinianum verò obiurgatum tanto in posterum amore dilexit, vt filio eius filiam suam promitteret, rursumque filio suo filiam eius expeteret: sed non est res sortita effectum. Exercitus eius Persas debellauit, victorque regressus, tantam molem

Nota diuinã prouidentiã, ergo pium Imper.

præ-

prædæ detulit, vt crederetur cupiditati humanæ posse sufficere. Viginti Elephanti capti ad Imperatorem deducti sunt.

Audiamus nunc Sanctum Gregorium disputantem cum Eutychio Patriarcha de resurrectione carnis, vt intelligamus Tiberium Imperatorem non peperciſſe Eutychio erranti; quáuis ipsum Eutychium maximi faceret, eo potiſſimum nomine, quòd sibi imperium prædixiſſet, vt Euſtathius in eius vita teſtatur. Sic igitur loquitur Sanctus Gregorius in lib. Moralium quartodecimo. *Et rurſus circundabor pelle mea. Dum apertè pellis dicitur, omnis dubitatio veræ reſurrectionis auferetur: neque ſicut Eutychius Conſtantinopolitanæ vrbis Epiſcopus ſcripſit, corpus noſtrum in illa reſurrectionis gloria erit impalpabile, ventis, aereque ſubtilius. In illa enim reſurrectionis gloria erit corpus noſtrum ſubtile per effectum ſpiritualis potentiæ, ſed palpabile per veritatem naturæ. Vnde etiam Redemptor noſter dubitantibus de ſua reſurrectione diſcipulis oſtendit manus, & latus, palpanda oſſa, carnemque præbuit dicens, Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Qui cùm eodem Eutychio in Conſtantinopolitana Vrbe poſitus hoc euangelicæ veritatis teſtimonium protuliſſet, ait: Idcircò Dominus hoc fecit, vt dubitationem reſurrectionis ſuæ de diſcipulorum cordibus amoueret. Cui ego, Mira, inquam, eſt res valdè quam aſtruis, vt inde nobis dubietas*

Lib. 14. Moral. cap. 29.

Cap. 29.

Luc. 24.

ſur-

surgat, vnde discipulorum corda à dubietate sanata sunt. Quid enim deterius dici potest, quã vt hoc nobis de eius vera carne dubium fiat, per quod discipuli eius ad fidem ab omni sunt dubietate separati. Si enim non hoc habuisse astruitur, quod ostendit: vnde fides discipulis eius confirmata est, inde nostra destruitur. & paulò infrà, *Cùm piæ memoriæ Tiberius Imperator secretò me, & Eutychium suscipiens, quid inter nos discordiæ versaretur agnouit, & vtriusque partis allegationes pensans, eundem librum, quem de resurrectione scripserat, suis quoque allegationibus destruens deliberauit, vt flammis cremari debuisset.* Hæc Sanctus Gregorius. Ex qua historia perspicuè cernitur, quantus fuerit in eo Principe catholicæ fidei zelus. Erat enim Eutychius non solùm Imperatori gratissimus, & amicissimus; sed etiam Episcopus Regiæ ciuitatis, & vir doctus, qui libros iam scripserat, &, quod maius est, opinione sanctitatis, & signis, atque miraculis editis clarissimus. Contra, Gregorius homo externus, ordine diaconus, ætate iunior, nulla scriptione celebris, nullo miraculo edito illustris, nullo beneficio Imperatori adstrictus: & tamen vbi cognouit Imperator, opinionem Eutychij hæreseos labe esse suspectam; non solum eam reijciendam censuit, sed etiam librum ipsum continuò flammis voracibus cremandum existimauit. Itaque pius Imperator, vbi periculum fidei catholicæ vidit, oblitus est amicitiæ, & beneficiorum Eutychij,

tychij, necnon dignitatis pontificalis, ætatis senilis, opinionis doctrinæ, vitæ sanctitatis, & famæ cælestium miraculorum: & cum Apostolo clamandum censuit, Etiam si Angelus de cælo euangelizet, præter id, quod hactenus euangelizatum est nobis, anathema sit. *Galat.* 1.

Audiamus rursus Gregorium Turronicum de felici exitu ex præsenti vita Imperatoris Tiberij. Hoc anno Tiberius Imperator migrauit à sæculo, magnum luctum relinquens populis de obitu suo. Erat enim summæ bonitatis, in eleemosynis promptus, in iudicijs iustus, in iudicando cautissimus, nullum despiciens, sed omnes in bona voluntate complectens, omnes diligens; ipse quoque diligebatur ab omnibus. Hic cùm ægrotare cæpisset, & se iam viuere desperaret, vocauit Sophiam Augustam, dicens, Ecce iam impletum sentio tempus vitæ meæ, nunc cum consilio tuo eligam, qui Reip. præesse debeat. At illa Mauritium quemdam elegit, dicens, Valde strenuus, & sagax est vir iste: nam & sæpius contra inimicos Reip. dimicans, victorias obtinuit. Hæc enim dicebat, vt isto transeunte, huius coniugio necteretur. Sed Tiberius postquam consensum cognouit Augustæ de huius electione; iussit exornari filiam suam ornamentis Imperialibus; & vocato Mauricio ait, Ecce cum consensu Sophiæ Augustæ ad Imperium eligeris: in quo vt firmior sis, filiam meam tradam tibi. Et accedente puella, tra- Lib. 6. c. 30.

didit

didit eam pater Mauritio, dicens, Sit tibi Imperium meum cum hac puella conceſſum. Vtere ea felix, memor ſemper, vt æquitate, & iuſtitia delecteris. At ille accepta puella duxit eam ad domum ſuam; & tranſacta ſolemnitate nuptiarum, Tiberius obijt. Igitur celebrato iuſtitio, Mauritius indutus diademate, & purpura, ad circum proceſſit: acclamatiſque ſibi laudibus, largitis populo muneribus, in Imperio confirmatur.

Lib.18.c.16. Audiamus denique Nicephorum de morte Tiberij hæc narrantem. Imperator in lecto ſuo repoſitus, in ſomnis viri ſpeciem ex forma, quæ neque verbo, neque ſcripto exprimi queat, & veſte tam candida, vt cubiculum eius illuſtraret, vidit. Vir is manu protenſa talia verba ad eum præfatus. Hæc tibi, Tiberi, ter ſanctum numen renuntiat, Tyranni impij Imperij tui temporibus non exctabunt. Poſtquam autem euigilauit, ſomnium illud amicis expoſuit; legibus deinde naturæ, quamuis Imperator eſſet, obſecutus, terrenam tunicam depoſuit, anima autem veluti vmbraculum quoddam, ad ſedes ſuperas euolante. Imperio Tiberius cum Iuſtino tribus annis, ſolus autem quatuor annis præfuit. Hæc Nicephorus. Porrò viſio illa mirabilis ad Imperium temporale Tiberij referri non potuit; cùm iam completum eſſet: neque ad Imperium ſucceſſoris, cùm conſtet, Mauritium à Phoca tyranno crudeliter interfectum fuiſſe. Proinde

de neceſſe eſt, promiſſionem illam ad eæ eſtis Imperij ſecuritatem eſſe referendam, ad cuius conſortium Tiberius vocabatur; vnus enim ex illis fuit, quibus in iudicio dicitur, Venite benedicti Patris mei, percipite Regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare, &c.

Obijt Tiberius Imperator anno Domini 586. cùm imperaſſet annos ſeptem, tribus cum Iuſtino, quatuor ſolus.

Tiberij Imp. vita Finis.

VI-

VITA S. VENCESLAI Regis Bohemiæ:

Ex D. Ioannis Dubrauij Olomucensis Episcopi historiæ Boemicæ, libro quarto, & quinto conscripta. Consentiunt manuscripti codices, & antiquissima Martyrologia.

Cap. I. SAnctus Venceslaus Boemiæ Rex, patre Christianissimo simulac religiosissimo Vratislao, matre verò Drahomira Lucensi, à Christiana religione alienissima, progenitus fuit. Siquidem longe seueriorem, immanioremq; in Christianos, quàm Iezabel in propheras, ea se exhibuit, Qua de causa Ludmilla Vratislai Ducis mater, per speciem visitandi, salutandiq; Drahomiram matrem suam Pragam adijt. Re vera vt alterum filiorum (duos enim habebat, Venceslaum, & Boleslaum) sibi dari nutriendum impetraret. Cui cum oblata esset tam à patre, quàm à matre legendi, vtrum accipere vellet, potestas, Venceslaum, in quo melior indoles, meliorq; spes elucebat, sibi adoptauit, aluitq; deinceps pro suo: præceptorem ei ad-

3. Reg. 18.

iun-

iungens Paqlum, virum opinione sanctitatis celebrem. Hic domi aliquamdiu puerum docuit, post auctor fuit, vt Budecum, ad Nycenum presbyterum ludi illic magistrum mitteretur, inquiens, maiores ibi eum in literis & disciplinis Christianis profectus facturum, inter multos condiscipulos Christianos. Nam hæc præcipua cura erat auiæ, vt nepos Christianam religionem ante omnia disceret, coleretque.

Cap. II.

Interim marito funerato, filijsq; adhuc ætate imbecillioribus, Drahomira regionem inuadit, ac statim odium in Christianos male diu dissimulatum detegit, edicto proposito, vt templa Christiani occluderent, cultu, cæremonijsq; abstinerent. Sacerdotes, populum ne docerent, nec ludimagistri discipulos. Secus facientibus carcer, exilium, mors denunciata. Pragæ Magistratus immutati, & pro Christianis idololatræ crudelissimi substituti, quorum instinctu clam, palamque, ac semper impune fidei cultores indignè tractabantur, occidebanturque. At si quis ex Christianis, vel se defendendo, vnum illorum aliquem interfecisset, pro vno in decem capita animaduertebatur. Tum verò, secundum tam impia, tamq; immania matris facinora, Venceslaus, qui hactenus, ne in principatum succederet, ætatis, studiorumq; excusatione vtebatur, auiæ maximè hortatu, pollicentis se quoque curarum nepotis fore participem, magno omnium as-

sensu, regimen in Boemos suscepit.

Cap.III. Ad tollendam igitur fraternam discordiã, quam plerumque inter fratres bona indiuidua suscitare solent, in ipso statim principatus introitu decernitur, vt Boleslao fratri iuniori pars aliqua hæreditatis assignetur, finesque vtriusque ditionis constituantur. Boleslauia ei assignata est cum territorio suo vltra Albim, ita vt Albis fluuius citra, vltraq; terras finiret. Mater iuniorem filium moribus suis congruentem secuta est: Venceslaus principis thronum solus Pragæ obtinuit. Alius fortasse mutato honore, id quod subinde vsu venire videmus, mores quoque aucta dignitate & potentia immutaret: at Venceslaus ab omni ambitione inuictus, demissius penè Princeps, quàm priuatus agebat, aliquantoq; diligentius obseruabat, ne quid de instituto prioris vitæ apud auiam transactæ intermitteret. Nam & noctibus intensius quàm prius ad psallendos psalmos, laudesq; Deo dicendas vtebatur, & dies per plura pietatis officia transigebat, crebrius in funus prodeundo, languentes inuisendo, laceros, nudosq; conuestiendo, pauperes alimentis sustentando. Instituerat præterea sibi inediæ ac vigiliæ quoddam, quasi cum auia certamen experiri satagens; ipse, an illa sæpius ieiunaret, peruigilaretque.

Cap.IV. Interim Drahomira dirumpi præ inuidia, secumq; nefaria aduersus socrum meditari, quòd illa maiore gratia apud Venceslaum, quàm

quàm ipſa mater polleret, religionemq́; Chriſtianam nimis prolixè proueheret. Nec longius nefaria meditata perficere diſtulit, quàm inuenit cædis perficiendæ audaces ſicarios. Inſtante exitij die, quem Ludmilla futurum, diuinitus præuiderat, vocat ad ſe clientulos omnes, mercedemq́; cuique ſuam diſſoluit. Et præterea quicquid in penu, in cella, in horreis, loculis redundaret, id ſua manu in ſinus, vſusq́; pauperum transfudit. Poſt hæc remotis arbitris, ac ſolo adhibito Paulo ſacerdote, ante aram prouoluitur, factaq́; exomologeſi, de manu eiuſdem Sacerdotis ſacroſanctum vitæ accipit viaticum, mox inde fini ſuo propitium Deum exorat, cùm ecce tibi eadem hora ſubmiſſi à nuru, Thomas & Gumo, non tàm genere, quàm ſcelere nobiles, in ſacrarium irrumpunt, ac velo, quo ſancta vidua caput velatum habuit, eliſis faucibus proſtratam ſuffocant.

Cap. IV.

Non deſuere qui Venceſlaum ex cæde auiæ vehementer perturbatum, ad vlciſcendum inflammarent. Alij, ſi ipſe vlciſci vellet, ſibi hanc dari prouinciam depoſcebant. Virosq́; ille, quàm potuit, grauiſſimis verbis corripuit, quòd aliena à pietate erga qualemcumque matrem, aliena deinde à modeſtia, & tolerantia Chriſtiana ſuadere auderent, ignari, aut parum memores, quod ore ſuo dicat Dominus: *Mea vltio eſt, & ego retribuam illis in tempore*. Quemadmodum euenit, anno mon-

Cap. V.

Deut. 23

dum reuoluto, vt ambo ſceleris miniſtri, non ſolùm miſerè, ſed etiam notabiliter extinguerentur: notam videlicet vterque ſuam ad poſteros tranſmittentes. Nam cùm alter eorum barba rutila inſignis, alter male pedatus eſſet, non aliter nati natorum, & qui hodie naſcuntur ab illis, vel ruffeſcunt, vel à pedibus laborant: nam vtraque familia apud Boemos etiam nunc extat. Cæterum impiæ matri ideò impunitas diuturnior conceſſa videbatur, vt filij pietas, quo diutius illum mater inſectaretur, hoc clariòr euaderet. Tametſi alios quoque præter ipſam matrem, moleſtos ſibi, infeſtosq; habuit, quaſi parum idoneus ad exequenda Principis munia, quæ exequi, non per ſacra & cæremonias, ſed magis per arma & acies oporteret.

Cap. VI.

Ante alios autẽ Radiſlaus Gurimenſis Princeps, Miſtibogij filius, hac vana ſpe inflammabatur, quaſi ſolo armorum terrore Venceſlaus expugnari poſſet; agros eius incurſare, armatosq; illi viros oſtendere incipit, nec vllos legatos de pace agentes, audire vult; immò quo magis Venceſlaus paci ſtuduit, eo maiorem etiam ſuſpicionem pauoris aduerſario faciebat, adeò vt ſuperbiſſimè tandem Venceſlao reſponderet: ſe, niſi tradito ſibi totius Boemiæ principatu, ab armis non diſceſſurum. Coactus igitur à ſuis Venceſlaus, militem, atque aciem contra Radiſlaum inſtruit: videnſq; omnino iam ſibi dimicandum eſſe,

claſ-

classicum cani vetat, priusquam ipse Radislaũ alloquatur. Data alloquendi potestate, Si aliter, inquit, nisi prælio res pacificari nequit, cur non potius sine magna aliorum clade, sine multo insontium sanguine, ipsi inter nos singulari certamine decernimus? victoriæ permissuri, vter vtri iustius imperare debeat. Perinde quasi iam manibus victoriam Radislaus teneret, conditione proposita lætari, inflareque,& ad pugnam ineundam festinare. Loriculam super ciliciam vestem indutus, parucq; ensiculo succinctus erat Venceslaus, cùm in arenam prodiret. At Radislaus cataphractus, hastatusq; cum longa insuper machera contra sese inferebat, erecta vtrimque acie velut ad nouæ rei spectaculum. Nouum enim esse videbatur, vt ipse Venceslaus pro imbelli habitus. componere se cum bellatore auderet. Vbi sub ictum ventum est, alter signo crucis frontem pingit, alter hastam vibrare festinat, idemq; subito Angelos videt, atque hanc vocem velut ab homine promptam, pone se exaudit: *Ne feri*. Ac nemine conspecto, qui illam promiserit, vim numinis, fauore propitio Venceslaum prosequentis veritus humi procumbit, veniam audaciæ exposcit, seq; potestati victoris permittit. Alleuat prostratum Venceslaus, dataq; venia, & dignitate ei restituta, monet vt contumaciam in obsequium debitum vertat, ne post grauius ab irato numine plectatur.

Digitized by Google

Cap. VII. Hæc in Germaniam celeriter nuntiata, aulam Cæsaris apud alios admiratione, apud quosdam irrisione affecerunt. Ottho tunc regnabat, qui Germanorum primus coronam Cæsaream legitimè sibi traditam in Germaniam intulit, vir illo honore, ob celebrem pietatem, & raram in bellis felicitatem non indignus, nec, alienus à Venceslao propter eximias ipsius virtutes: & qui vna cum alijs Germaniæ Principibus, maiestatem Cæsaream officiosè, comiterq; conseruabat. Is Ottho deliberandi causa diem ad conueniendum Principibus Vormaciam, edixerat, quò vbi Venceslaus quoque vocatus sine vlla dilatione veniisset, dicitur postridie dum solemne sacrificium cunctantius Sacerdos facit, ipse similiter cunctantius curiam introijsse, eamq; moram, quasi ex ambitione nata fuisset, Principes adeò ægrè tulisse, vt conspirarent, ne quis ipsorum venienti assurgere, neu supra se locum considendi dare vellet. Persuasum denique Cæsari fuisse, vt sine vllo honore Boemum velut arrogantem transmitteret. At Cæsar ex conspectu duorum Angelorum, qui Venceslaum in curiam deducebant, subitoq; ibidem disparuerant, obstupefactus, throno exilit, aduersum vadit, ipsumq; Venceslaum tantum non adorat, ac manu mox sua ad subsellia perductum, assidere sibi proximum iubet. Cæteris vehementer factum admirantibus, Cæsar facti causam aperit, viciſſimq; miratur, quòd

nemo

nemo præter ſe quiſpiam Angelos, tàm clarum, manifeſtumq; ſui ſpectaculum exhibentes, oculis ſuis adſpexerit. Hic Moguntinus Pontifex, ſe quidem nihil planè vidiſſe inquit, cæterum horrore quodam ſe perfuſum fuiſſe confitetur, ac tunc demum famæ quoque nuper inuulgatæ, quemadmodum videlicet interuentu numinis ab hoſtis impetu ſeruatus fuerit Venceslaus, fidem ſe habere, quando in præſens paria numina eũdem à calumnia vindicauerint: quare inde ſimul vniuerſi errati veniam deprecantur.

Cæſar præterea hunc tam liberalem hoſpi Cap. VIII
ti habuit honorem, vt poteſtatem ei petendi concederet, quicquid petendum ſibi à Cæſare putaret. Exiſtimabat autem Cæſar, glorioſa & ambitioſa petiturum. At is brachium diui Viti ex Gallia, ſub Ludouico Pio Corbeiam in Saxoniam translati, magnaq; religione in Boemia culti: dein Sigiſmundi quoque Burgundiæ Regis, propterea quod Vandalicæ nationis fuerit, reliquias ſibi dari poſtulauit. Ad quæ poſtulata Cæſar ſubridens, Feres tu, inquit, primo quoque à reditu noſtro in Saxoniam tempore, quas habere cupis reliquias: interim dona Cæſare digna à nobis accipe: Regium in primis decus, quo te ex dignitate tua merito decoramus, deinde tributo abſoluimus, quod Carolus quondam ſoluendum Cæſaribus inſtituerat. Iuſſit poſtremò & inſignia ſua Venceslaum ferre, fuſcam aquilam

Digitized by Google

in clypeo candido. Facilè hoc, & illud alterum de tributo amplexus eſt Venceslaus, ſed idem caput ſuum diademate cingi, ſeq; Regem inungi, aut Regem à ſuis appellari nullo pacto ſuſtinuit: quamquam à Cæſare, atque ab alijs Regibus, & Principibus Rex in epiſtolis ſalutaretur.

Cap. IX. Allatis ex Saxonia ſanctorum corporum, Pragam reliquijs, Venceslaus omnia ædificia miſſa faciens, applicare architectum manus ad ædem diuo Vito deſignandam, conſtruendamq; imperat. Subijciens digniſſimum eſſe, vt profanis ædificijs ſacra antecuertant. Cæterum antequam illa inchoata erat, iam in templo diui Georgij à patre ſuo extructo Vēceslaum locum ſepulcro, in quo auia Ludmilla transferretur, delegerat, ſimulq; abſoluerat, ita vt nihil iam reliqui ſupereſſet, niſi vt translatio funeris ex arce Thein, in arcem Pragenſem à Sacerdotibus perageretur. Auertere vnus aliquis ab inſtituto Venceslaum cupiebat, inquiens iam pridem corpus auiæ cōputruiſſe: quandoquidem plus triennium eſſet, cùm illud terra obrutum iaceret, proinnimis ſeram fore eius corporis translationem. Excipit Venceslaus, Et ſi quidem iam in puluerem ſit redactum, vel ipſum puluiſculum, perferri ad me cupio: ſed contra fortaſſe eueniet, ac tu mi pater autumas: fac modo vt deſiderio meo vna cum cæteris morem geras. Paret ille, ſeq; ſuis collegis addit comitem,

vſque

vsque ad locum vbi sepulta erat Ludmilla, & sepulchro recluso, nares statim omnium odor perfudit suauissimus, adhucq; suauior arculæ recluſa, in qua corpus tabe incorruptum, integrumq; iacebat, nisi quòd parum quiddam ei de naso decerpserat arculæ tabella confracta, quam incuriosè quidam tractauerat. Igitur læti re præsenti Sacerdotes, feretrum subeunt, corpusq; miraculis clarum, quò iubet Venceslaus deportant, condunt que. Sed enim Architecti quoque in templo diui Viti proximo operas vrgent, vt opus celerius excrescat, festinante Venceslao ad noui templi dedicationem, sanctarumq; reliquiarum consecrationem.

At tunc primum creandi Pontificis mentio orta: siquidem nullus ad eam vsque diem Pontifex in Boemia creatus erat, sed à principio Moraviæ Antistes, postea ex Bauaria Ratisponensis, officio Pontificali apud Boemos fungebatur. Idem Ratisponensis in Morauia quoque aliquandiu faciebat, quamdiu videlicet vacua sedes ibidem suo Præsule fuerat, nempe annis quinque, & triginta. Quamquam igitur Venceslaus Ratisponam pro Pontifice (diuus Vuolffgangus tunc Pontifex ibi erat) qui templum diuo Vito destinatum in arce Pragensi dedicaret, suos quosdam miserit, non ideò tamen curam remisit quærendi viam, qua facillimè ad inducendum Pragam Præsulem, vt instituerat, peruenire posset, sed Cap. X.

has

has eius pias curas, sicut pleraſque alias ad religionem pertinentes, mater nimis impia interturbare non destitit. Pari modo, vt mater, Boleslaus moratus, armatusq; ad turbandam & oppugnandam fratris pietatem fuit. Nam si alias vnquam educatio ostendit, quantum momenti afferat ad ingenerandos hominibus mores, tum certè in illis duobus alumnis ex eisdem parentibus prognatis, mirificè demonstrauit Nam Venceslaus, qui à Ludmilla muliere religiosa educatus à puero fuerat, omnibus pietatis, & cuiusuis præterea virtutis numeris vir absolutissimus euasit; sicut è diuerso Boleslaus tum impius, tum sæuus, tum indomitus & violentus: quia Drahomira, quæ Boleslaum aluit, comparibus vitijs infectissima erat, paratissimaq; per quamlibet occasionem incrementa bonæ religionis impedire, ac potissimum in Sacerdotes desæuire; quasi penes illos culpa resideret, quòd disciplinæ (vt ipsa dicebat) ignauissimæ deditus Venceslaus, maiorem diei, noctisq; partem, circum sacella & aras, aliasque cæremonias, quàm in negocijs serijs, & ad Principem pertinentibus contereret; quodque illorum ipsorum Sacerdotum instinctu, neque reuerentiam erga matrem, neque charitatem erga fratrem continuaret.

Cap. XI. Itaque custodes plagosi per vias appositi erant, qui ictu plagarum sacerdotes prohiberent, quo minus Venceslaum per quotidiana

officia

officia adire possent. Qua de re factus certior Volffgangus, venire in Boemiam ad dedicandum templum supersedit, hac excusatione vsus tanquam breui futurum esset, vt Antistes Pragæ inauguraretur. Cæterum nec Venceslaus fauorem erga sacerdotes, cultumque, nec vicissim illi officium solitum, qualicunque iniuria accepta, interrumpi sibi permiserunt. Furente in dies magis ac magis Drahomira, cum quotidie fermè audiret, tanti esse Venceslaum in sacerdotes obsequij, vt ipse suis manibus vinum inter sacra, libaque, & thura illis subministraret, vt identidem illos domi quemque suę inuiseret, necessarijsque rebus ante tempus succurreret, vtque à seruitute profana multos redimeret, & ad seruitia Dei illos conuerteret: vt denique noctu plerunque, vel in ipsa hyeme nudis incederet pedibus ad templa, in quibus peruigilia celebrabant sacerdotes. Ferunt Podiuinum, qui intimus Venceslao, & assiduus comes fuerat, malè aliquando à frigore, & niuibus acceptum fuisse, quamquam ipse calceatus, Ducem suum discalceatum subsequeretur, rursus tamen subitò incaluisse, cum primùm videlicet pedes suos, quemadmodum iussus erat, vestigijs Ducis impressserat.

Cap. XII

Paulisper inter hæc suam rabiem Drahomira remisisse videbatur, postquam certior facta erat, Venceslaum tædio vitæ aulicæ, & curarum publicarum, circumspicere locum sepositum, in quem cum sodalibus Diui Benedicti cuculla-

tis,

tis, ipse quoque sodalis futurus diuerteret. Nam & Romam ad Pontificem suos iam misisse inaudierat, qui peterent, vt illius auctoritate liceret in Boemia eiusmodi sodalitium institui. Sed dum Romanus Pontifex legatos diutius propter domesticas seditiones retinet, dumque interim Venceslaus de consuetudine sua, deq; sacris, & cæremonijs nihil quidquam intermittit; non sustinens vlteriorem dilationem impatientissima mulier, conceptum iam pridem de tollendo Venceslao parricidium properat. Natalis tunc dies infantuli, recens ex Boleslao editi se obtulerat. Ad hunc simul concelebrandum mater iuxta atque Boleslaus frater verbis suauissimis Venceslaum inuitant, gaudio ipsorum communi oblatum esse tempus dicentes, quò tota domus principalis meritò gaudere debeat, nato ex Boleslao Principe, qui spem successionis in principatu Boemiæ continuaret. Siquidem Venceslaus præter aliã rebus in alijs abstinentiam, & continentiæ, constantiaque seruatæ quoque in omne æuum suum virginitatis suæ clarus fuit: Et Boleslaus tunc primùm pater esse incepit, producto ad spem successionis filiolo.

cap. XIII Hoc igitur modo inuitatus Venceslaus, tametsi multo satis tempore, à quouis matris, fratrisque contubernio se remouisset, attamen vt antiquum seruaret morem suum, nemini cuiquam, non solùm natura coniunctissimis, officium suum denegandi ad natalitia se Bo-

lesla-

Ieſlauiam venturum ad diem recepit. Interimque in cubiculum ſecedens, quos fideliſſimos habuit, ſecum ad feneſtram ſeducit, iubetque eos in atrium Pauli presbyteri, frequentia ſacerdotum refertum deſpicere: ac mox altè ſuſpiria ducens, Quàm cuperem, inquit, vanus videri augur, vtinamque fiat, vt irritum venti ſecum auferant meum augurium; videre tamen mihi iam videor, eum locum, qui mea cura, tanto ſacerdotum cætu, quantum cernitis celebratur, paulò poſt diſceſſu hinc meo, repente deſertum iri, cædem videlicet ſacerdotum futuram per iſta diuinans, quæ illis ab interitu ſuo immineret. Cæterùm qui tunc præſentes aderant, non intelligebant, quorſum dicta hæc tenderent. Podiuinus tamen, ſcopum coniectura attingebat, cum Ducem ſuum reuocare à propoſito Boleſlauiam eundi tentaret, ſed incaſſum. Olim namque pro religione, & pietate Venceſlaus, nullum periculum, nullum caſum, nullum vitæ diſcrimen ſibi vitandũ putauit, ideoque die luſtrali appetente, nihil amplius moratus, quàm dum ſe apud ſacerdotem expiat, dum aræ adſtat, dum ſacroſanctum delibat libum, extremum ſalutis viaticum, inde continuò Boleſlauiam petit. Sed neque Boleſlaus procraſtinat fratri ire obuiam, eum complecti, gratulari aduentui compoſita adulatione. Conuiuio dein mater adhibita, quantò magis ad omne facinus exercitata erat, tantò blandius hoſpitem filium habuit, traxitque

in

inferam noctem conuiuium.

cap.XIV At Venceslaus quamquam intelligeret quò tenderent blanditiæ,& quam ob rem produceretur conuiuium, non tamen omisit, quin de media nocte surgens, iret in templum, vt orationes solitas Deo optimo commemoraret. In ea re occupatum inuadit Boleslaus frater, à matre ad scelus vigilantiore excitatus, ac primo ab ictu suo frustratur, ense sibi ob insperatum stuporem elapso,mox redeunte animo, & furore, quem sceleris participes clientuli extingui non patiebantur, ictum repetit,ac facile inermem fratrem, patienterque plagam excipientem, interficit: dissimulataque nece mane statim filium lustrat, nomenque ei inter lustrandum,Strachyquas,à terrore conuiuij mutato vocabulo, quod ipse terribile parricidio effecerat,indit. Adeò gloriari in malitia etiam sua gestiebat,qui potens erat in iniquitate,ne-
Ps. 51. scius adesse Deum bonis omni tempore, tum in vita,tum in morte,quemadmodum illustrissimo tunc patuit exemplo. Eadem quippe nocte Rex Daniæ (vide quanto interuallo à Boemia semotus) per quietem se admonitum oraculo testatus est, vt Venceslai in Boemia à fratre obtruncati, memoriam sibi colendam susciperet: id quomodo ab ipso factum, cæremoniæ, sacerdotes, templum in Dania diuo Venceslao dedicatum declarant. Vt interim alia penè infinita miracula data opera transeamus,partim quia nota,& illustria,partim quia

de.

decantata à noſtratibus, diebus penè omnibus habentur.

Boleſlaus, parto audacia, & ſcelere principatu, audacter etiam illum, & non ſine ſcelere ab initio geſſit, idque non obſcurè. Siquidem clara voce, omnibus qui aliqua cum diuo Venceſlao familiaritate coniuncti erant, ac præcipuè ſacerdotibus, quicumque ſua ſponte Boemia non decederent, carcerem, exilium, cędem denunciauit. Adiecit mater ne cæſi terræ mandarentur, ſed abiecti, vt in campis iacerẽt, eſca dilanianda canibus, alitibuſque. Intra breue igitur tempus vaticinium diui Venceſlai completum fuit, vaticinantis, fore vt à diſceſſu ſuo, atrium Pauli presbyteri, ſacerdotibus vacuũ redderetur. Correptus inter præcipuos ad ſupplicium Podiuinus quoque, totum biennium in furca ſub dio pendens, nulla tabe violari nedum corrumpi, conficique potuit, donec poſt hauſtam terræ hiatu Drahomiram, ſepeliretur. Nam quo manifeſtior grauiorque pœna appareret, quæ meritò de crudeliſſima atque impijſſima muliere exigenda fuerat, eo loci, quo adhuc inſepulta iacebant oſſa occiſorum ſacerdotum; terra ſua ſponte dehiſcẽs viuam Drahomiram vnà cum curru, & qui ſimul vehebantur abſorbuit, auriga ſolo incolumi. qui ad ará iuxtà ſitam (nunc haud extat) equo deſiliens accurrit, cum fortè tintinnabulum tinnire audiſſet, vt corpus Domini adoraret, execrante illum Drahomira omnibus maledictis. Quare Cap. XV

locum

locum eum etiam num, vt execratum, funestúque declinant viatores, qui arcem Pragensem ab occidentali plagâ petunt. Quamquam terra eodem loci in statum pristinum cohæserit: Puniti, & illi diuinitus, qui Boleslaum affectati, gladios etiam suos aduersus diuum Venceslaũ strinxerunt: pars enim eorum mente alienata, in rabiemque versa præcipites ex alto deorsum se dabant: quidam in eos gladios, quos nudauerant, incumbere. Ad hæc, templi paries, quem propè occisus fuit diuus Venceslaus, vel ut cædis ipse quoque conscius, aut potius, vt testis foret scelenis sempiterni, nulla vllius opera abstergi, eluique potuit à cruore, quo respersus ex corpore diui Venceslai fuerat.

cap. XVI Hæc tandem tot prodigia, tanquam varia supplicia, Boleslaum exterruerunt, vt mitius deinceps cum christianis agere, sæuitiamque suam aduersus illos remittere inciperet. Accessit præterea nouus ex Cæsare Ottone terror, minitante fratricidij vltionem, cum primùm Hunnicum bellum confeciſſet. Quippe Hunni ex Pannonia vsque in Sueuiam progressi vrbem Augustam obsidione premebant, tanta suorum multitudine, vt dubitauerit Ottho, prodire ne in aciem contra tantas copias, an castris se tenere securius fuerit: sed dubitantẽ Vldricus, Augustæ Præsul, in diuorum numerum postea relatus, indicto vnius diei ieiunio, ad ineundam pugnam impulit: certam ei victoriam (si pugnauerit) promittens. Nec fefellit:

fellit: tantam enim inter Hunnos ſtragem Otho edidit, vt Lycus Auguſtanus fluuius, mutatis in cruorem aquis, alueum ſuum fœdauerit. Capti in eadem pugna duo Hunnorum Duces, ſupplicia crucibus luerunt. Ex Cæſarianis maximè inſignis, Conradus, Otthonis gener cecidit. Atque hoc interim ſpatio, quod per moras huiuſce prælij interiectum fuit, Boleslaus, vicum quem inhabitabat, foſſis, vallis, mœnibus cingendum, muniendumq́; ſuſcipit; & quò celerius ſuſceptum opus perficiat, vicinæ nobilitati iniungit, vt certum quiſque paterfamilias colonorum ſuorum numerum operi continuando attribuat. Cœpit abnuere operam eiuſmodi ſenex quidam nobilis, inquiens: Exemplum ſe à maioribus non accepiſſe, vt ædificandis muris operam aliquam locaret, ſed vt potius pro ſalute Principis in campo, & in ipſa acie, ſiue eques, ſeu pedes dimicaret. Hic ſæuus Boleslaus (ſic iam is paſſim cognominabatur) ſolita ſæuitia incenſus: At ego, inquit, nunc ſtatim exemplum in te ſtatuam, quo cæteri admoniti diſcant parere Principibus, non autem imperia illorum contemnere: ſtrictoq́; gladio miſerandum ſenem confodit, ac denuò vicinis iniungit, vt iuſſa obedienter faciant.

Operi abſoluto, cinctoq́; oppido, nomen Boleslauia manet. Huic oppido cum Otho appropinquaret, miſſis obuiam legatis Boleslaus pacem magnis precibus cum ipſis oppidanis C.XVII.

Digitized by Google

cæpit petere. Valde præcisè Otthо eis respondit, aliter pacem coire non posse, nisi dedito sibi fratricida Boleslao. Porrò Boleslaus omnibus rebus ad sustinendam obsidionem necessarijs, frumento, pecore, telis, armis, viris instructus in oppido erat. Non ita Cæsar foris commeatu abundabat, vacuis vbique ex vicino horreis, & pecoribus longius in syluas abactis. Vnde paulò post factum, vt Cæsar ob rerum penuriam mutata duriore sententia, animum ad molliora deflecteret. Cùm igitur denuo Boleslaus, quamquam satis, vt dixi, instructus, conscientia tamen scelerum timidus, gratiam Cæsaris ambiret, pacemq; oraret, eam his tandem legibus impetrauit. Prima erat, vt commissa piacula omnibus modis expiaret. Altera, vt exules Christianos reuocaret ab exilio. Tertia, vt tributum nuper remissum denuo exoluendum reciperet. Vltima, vt eadem conditione, atque cæteri Germaniæ Principes, in nomen Cæsaris iuraret.

C.XVIII. Obsidione soluta, Boleslaus suis præcepit, vt è conspectu suo sepulcrum, & corpus sancti Venceslai remoueant, idq; noctu, per multas tenebras Pragam transferant, occultèq; sine arbitris condant in æde diui Viti, ab eodem Venceslao ædificata. Grauiter nimirum ferebat signa & prodigia, identidem ad corpus sanctum nunc in cæcos, nunc in claudos, nunc in surdos edi: putabatq; fore, vt illo ad diui Viti ædem, sepulto, Vito etiam potius,

quam

quam Venceslao miracula edita attribuerentur. Sed vide, vt in se innocentia & sanctitas, vt denique ipsa veritas contra astum & improbam calliditatem perfacile defendant. Plaustro corpus impositum fuit, iussusq; auriga quantum posset accelerare, vt ante lucem è Boleslauia Pragam perueniret. At aurigam magis equi, quàm ipse equos regebant. Itaque cùm primò ad amnem, cui Rochetnicze vocabulum, aquis tunc redundantem, deinde ad Vultauiam adhuc redundantiorem ventum esset, non ponte, vt ille volebat, sed pleno alueo, vtrumque amnem equi transeunt, pedibus tantum non siccis, mox vltra Vultauiam ad carcerem arci Pragensi subiectum, immobiliter subsistunt, nec inde vlla vi se amoueri patiuntur nisi die clarissimo, cùm iam multorum aliorum spectatorum oculis res esset testatissima, corpus diui Venceslai vectores vehere, id quod obstinatè prius illi negabant, quàm vincti ad vnum omnes è carcere illo dimissi fuissent. Corpus præterquam quod à corruptione post triennium incolume repertum est, insuper etiam ab omnibus vulneribus erat percuratum, vna tantùm auricula capiti defuerat, eam Premislaua Venceslai soror ad limen templi, in quo occisus frater erat, inuentam, arcula clausam habuit. Cæterùm re, vt gesta fuit, cognita, ne quid de corpore sancto desideraretur, eamdem sta-

tim Pragam miſit, ſtatimq; illa capiti ſuo adhæſit.

Occiſus fuit S. Venceslaus anno Domini 938. Vide Æneam Syluium in hiſtoria Boemica cap. 14. & Cardinalem Baronium tomo 10. Annalium, & in notis Martyrologij ad diem 28. Septembris.

Sancti Venceslai Regis vitæ Finis.

VI-

Digitized by Google

VITA ET VIRTVTES SANCTI HENRICI IMPERATORIS.

Vitam eius scripsit Adelbodus Episcopus Vltraiectensis, teste Sigeberto in lib. de viris Illustribus cap. 139.

Quam nos hìc posuimus, descripsit Henricus Canisius in sexto tomo antiquæ lectionis: an sit eadem cum illa, quam scripsit Adelbodus, ignoramus: sed cuiuscumque sit, grauis valde, & fidedignissima est.

ANno ab Incarnatione Domini millesimoprimo, ab Vrbe autem condita millesimo septingentesimo quinquagesimo secundo, Otthone tertio defuncto Romæ, vacante Regni solio, cùm de Principe ageretur subrogando, omnium vota nutu diuino ad eum inclinantur, qui tunc in Regno potissimus habebatur. Fuit namque eodem tempore quidam Dux Bauariorum nomine Hen-

Henricus, Henrici eiuſdem gentis Ducis filius, (cuius temporibus ſanctus Vuolfangus Ratiſponenſium præfuit Epiſcopus) tam bonitate, quàm nobilitate Regia conſpicuus, & vniuerſa morum honeſtate præclarus. Hic initium ſapientiæ timorem Domini pleniter eſt ſequutus; quia erat omni litterarum ſtudio principaliter imbutus, & totus ſana fide, & actione catholicus. Hic ergo ab omnibus pari voto, & communi conſenſu omnium aſciſcitur, diuina vtique diſponente clementia, vt per temporalis Regni faſtigia ad culmen regni cæleſtis pertingeret. Terrena enim bona omnia, ſicut vſu malo à ſalute alios præpediunt, ſic alios vſu bono ad ſalutem perducunt.

Cùmq; prædictus Rex Henricus ne dum Cæſaris, vel Imperatoris obtineret dignitatem, apparuit ei Ratiſponæ Beatus Vuolfangus Epiſcopus tali viſione. Viſum namque eſt, quod manens in Eccleſia ſancti Emmerammi Epiſcopi, & Martyris, accederet orandi gratia ad Beati Vuolfangi ſepulchrum, in eadem baſilica ſitum; cumq; ibidem Dominum, & ſanctum Vuolfangum intimis precibus conaretur exorare, ſubitò videbatur ei ipſe ſanctus Vuolfangus aſtare, eumq; huiuſmodi verbis appellare, Intuere diligenter litteras in muro, quæ ſunt ſecus tumulum meum ſcriptas. Erat autem ſicut videbatur ſcriptum ſolummodo: POST SEX. Euigilans verò Rex,

diuturna tractatione secum reuoluit pauciſſima huius viſionis ſcripta. In primis ergo arbitratus, quod poſt ſex dies eſſet moriturus, multa diſpenſat pauperibus; cumq; dierum ſex numerus præterijſſet, & nihil in ſe Rex moleſtiæ corporalis ſenſiſſet, putauit prædictam viſionem ad ſex menſes pertinere, & eadem cœpit timere. Tranſactis verò ſex menſibus, cùm nihil infirmitatis in ſe pateretur, arbitratus eſt hunc numerum ad ſex annos pertinere; ideòq; quæ & ſupra cœpit timere. Cùmq; ſex annorum numerus integer præterijſſet, & ſeptimi anni dies reuolutus veniſſet, ipſo die per Apoſtolicam benedictionem ſuſcepit Cæſaris dignitatem. Tunc tandem ſentiens qualis eſſet ſua viſio, gratias egit Deo, ſanctoq; Vuolfango, qui ſibi talem dignatus eſt reuelare ſublimitatem.

Vnctus ergo in Regem beatiſſimus Dei famulus Henricus, temporalis Regni non contentus anguſtijs, pro adipiſcenda immortalitatis corona, ſummo Regi, cui ſeruire, regnare eſt, militare diſpoſuit. Summam etenim diligentiam in amplificando cultu religionis adhibuit. Eccleſias Dei ditare poſſeſſionibus, & immenſis ornatibus augere cœpit. Sedes quoque Epiſcopales Hildinshein videlicet, vbi à puero fuit enutritus, & litteras edoctus, Magdeburge & Argentinam, & Merſeburg, quæ barbarica immanitate adiacentium Sclauorum vaſtatæ fuerant, reſtaurauit; & tam ipſis

quam alijs Episcopatibus per vniuersum Regnum in possessionibus, & ornatibus innumera dona distribuit. Hildinsheimensi verò Ecclesiæ sanctum Gothardum diuina edoctus reuelatione præfecit Episcopum. Quid autem Merseburgensi Ecclesiæ præ alijs contulerit, futurorum ex parte volumus notificare. Hæc etenim Ecclesia tempore magni Otthonis, illius, inquam, qui iuxta Lycum fluuium sub sancto Vdalrico Pontifice glorioso Vngaros prostrauit, & Reges eorum, Leuicam, & Assur Ratisponæ Principibus hoc fieri adiudicantibus, in patibulis suspendit; assiduis incursionibus, & hostili vastatione Sclauorum redacta est ad nihilum. Et quia violentijs vicinarum nationum non poterat resistere, in possessionibus, in religione, & in omnibus, quæ ad Pontificalem dignitatem pertinebant, penitus cœpit deficere.

Accidit autem eodem tempore, vt Magdeburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus vniuersæ carnis viam ingrederetur, & Merseburgensis Præsul propter sapientiam sibi à Deo præstitam, & propter virtutes plurimas, quibus ornatus erat, ob quas & Otthoni Magno gratissimus erat, in cathedram Magdeburgensem à prædicto Rege, constitueretur. Factum est autem, vt Merseburgensis Episcopatus prorsus destrueretur, & quæ potiora erant illius Ecclesiæ, in prædijs, in ministerialibus, in ornamentis, in ditionem Magdeburgensis Ecclesiæ

trans-

Digitized by Google

transferrentur, & de quibuſdam reliquijs poſſeſſionum, quæ Merſeburgenſi Eccleſiæ remanſerant, Abbatia inibi conſtitueretur. Quod factum vſque ad tempus pijſſimi Confeſſoris Chriſti Henrici ſine mutatione permanſit. Qui conuocatis Principibus Regni ſui apud Chuſelingenburg curiam celebrauit, atque vniuerſis in idipſum conſentientibus, Poloniam, & Bohemiam, cæterasq; Sclauorum adiacentes regiones, quæ fines Regni ſui vaſtauerant, debellare diſpoſuit. Congregato itaque exercitu contra prædictas nationes, aciem direxit, & tranſiens per locum qui Vualbech dicitur, gladium ſancti Hadriani Martyris, qui pro reliquijs multo tempore ibidem ſeruabatur, accepit, quo accinctus ex toto corde ſuo clamauit ad Dominum, dicens, *Iudica Domine nocentes me, expugna impugnantes me, apprehende arma & ſcutum, & exurge in adiutorium mihi.* Inde progrediens caſtrametatus eſt in campo, in quo Merſeburgenſis Eccleſia ſita eſt, & videns locum deſolatum, ingemuit, & ait, Beate Laurenti Martyr Chriſti, ſi tuo interuentu has barbaras nationes, ad quas pergo Romano Imperio, & Religioni Chriſtianæ ſubiugauero; locum iſtum deſolatum, tuo nomini conſecratum, diuina fauente gratia, in priſtinæ dignitatis ſtatum reformabo. Vt ergo Princeps Poloniæ & Bohemiæ, & cæterorum Sclauorum primates, Romanũ Imperatorem cũ exercitu ſuo, vt eos debellaret, aduenire *Pſal. 34.*

Digitized by Google

nire cognouerunt; collecta innumerabili barbarorum multitudine, in bellum obuiam processerunt. Quòd Regi pijssimo per speculatores suos citissimè innotuit; & sicut in omnibus angustijs suis solebat, ad orationis arma confugit. Et inuocato super se nomine Domini, beatis Martyribus Laurentio, Georgio, & sancto Hadriano; semetipsum, suumq; exercitum protegendum cum summa deuotione commisit, Cumq; omnes Communionem corporis & sanguinis Dominici percepissent, ad locum certaminis peruenerunt. Vbi cùm Rex beatissimus verbis exhortatorijs, quatenus viriliter agerent, animos singulorum confortasset; videns aduersariorum innumerabilem multitudinem, clamauit ad Dominum, dicens,

Iudit. 9. *Domine Deus, qui conteris bella ab initio, eleua brachium tuum super gentes, qua cogitant*
Psal. 54. *seruis tuis mala: Disperge illos in virtute tua,*
Psal. 82. *& destrue eos protector noster Domine: Deus meus pone illos vt rotam, & sicut stipulam ante faciem venti.*

Hæc eo orante aperti sunt oculi eius, & vidit glorioſos Martyres sanctum Laurentium, beatum Georgium, & sanctum Hadrianum cum Angelo percutiente exercitum suum præcedentes, & hostium cuneos ad fugam propellentes. Et sicut exercitus Sennacherib ab Angelo percutiente contritus est & disperijt; sic omnis ista barbarorum immanis multitudo per virtutem Dei contrita, proiectis armis si-

ne

ne effusione sanguinis Christianorum fugæ præsidium quæsiuit. Quod videns Rex sanctissimus, eleuatis oculis ac manibus in cælum, gratias egit Domino dicens, Benedico te Rex cæli, & terræ, qui superbis resistis, & humilibus das gratiam, qui custodisti diligentes te, & glorificatus es in gentibus propter datam nobis de cælo victoriam. Victis itaque barbaris, & quæ ad futuram pacem prodesse poterant pactione firmissima stabilitis; Rex beatissimus cum suis reuersus est ad propria, vniuersis glorificantibus Deum, & laudantibus, qui præstat auxilium omnibus in se sperantibus. Cùmque Imperator Christianissimus Poloniam, Bohemiam, & Morauiam tributaria fecisset; ob reuerentiam Sancti Laurentij Martyris, conculcationem, & destructionem Merseburgensis Ecclesiæ, cæpit pro misericordiæ, & pietatis intuitu respicere, & ad nihilum redactam, in ædificijs, in ministerialibus, in sæcularibus possessionibus, in ornamentis ecclesiasticis in pristinum gradum Pōtificalis dignitatis, sicut Deo, & Sancto Laurentio vouerat, studuit restaurare. Nec prius ab operibus misericordiæ destitit, quoadusque præfatam Ecclesiam ad antiquæ statum dignitatis, & honorem pristinæ religionis ex integro reduceret. Denique Rex glorioſus Episcopum Bambergensem ex integro in suo domate fundauit; terminis videlicet ab adiacentibus Episcopatibus concambio legitimo cummutatis. Eundem verò Episcopatū

Iacob. 4.

Apo-

Apoſtolorum Principibus Petro, & Paulo, & pretioſiſſimo Martyri Georgio attitulatum; ſpeciali iure Sanctæ Romanæ Eccleſiæ contradidit, vt & primæ ſedi debitum diuinitus honorem impenderet, ſuamque plantationem, tanto patrocinio firmiùs communiret.

Frater eius erat Bruno Auguſtenſis ſedis Epiſcopus, qui felicibus eius actibus inuidens, multas ei aduerſitatum iniurias, in quantum potuit, inferebat; & vbi per ſe non potuit, inferentibus ſe adiunxit, alioſque ad inferendas exhortando ſtimulos ſuæ prauæ incitationis ſubiunxit. Cui Rex glorioſus non talionem reddebat, verùm etiam inſtructus fraterna dilectione omnia diſſimulando, & patienter ſuffe-
rendo, illum bono vincere ſatagebat. Quanta autem eius munificentia, quanta erga Deum eius benignitas, atque largitas extiterit tam in illa Bambergenſi Eccleſia, quam in alijs compluribus locis, manifeſtis operum declaratur indicijs: Solum quippe Deum ſibi elegit hæredem, quatenus & ipſe in conſortium hæreditatis æternæ illum aſſumere dignaretur. Liberos enim, nec ſecundum carnem habebat, nec expectabat, quia eam, quam pro coniuge habere videbatur, Chunigundam nomine, dicitur nunquam cognouiſſe. Sed qualiter hoc innotuerit ad communem ædificationem non eſt prætereundum, vt & caſtimoniæ exemplis erudiamur, & diuinorum ſecretorum admiratione moueamur; conſiderantes quemadmo-
dum

dum diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum; tantis namque ac talibus bonis tentatio deesse non potuit. Inuidus enim omnium bonorum diabolus, cùm thorum immaculatum fauciare non potuisset, zelotypiæ liuore fœdare cogitauit, volens saltem famam eius lædere, cui non potuit corruptionis vulnus infligere; facta est igitur auctore diabolo, suspecta criminis, quæ non nouerat maculam corruptionis. Sed quia crudelis est, qui infamiam negligit, expurgationis gratia sibi iudicium elegit; quod propter duritiam hominum institutum esse cognoscitur. Cùmque Deo dilecta ad illud iudicium, velut ouis ad occisionem duceretur, ingemuit, & ait, Domine Deus creator cæli, & terræ, qui probas renes, & corda, iudica iudicium meum, & eripe me, te enim testem inuoco hodie, & iudicem, quia nec hunc præsentem Henricum, nec alterum quenquam virum carnali commixtione vnquam cognoui. Hæc dicens stupentibus, ac flentibus vniuersis, qui aderant, vomeres candentes nudo vestigio calcauit, & sine adustionis molestia transijt. Ita Deus omnipotens vinculum castæ dilectionis seruauit, innocentiam comprobauit, integritati custodiam humilitatis adhibuit. *Iere.* 11. *Psa.* 118.

Inter hæc beatissimi Principis Henricĩ gloria magis, ac magis proficiebat, & gratia Dei erat cum ipso. Non declinauit clypeus eius de bello, & hasta eius non est auersa. Apuliam à Græcis diù possessam Romano Imperio recupera-

perauit, & eidem prouinciæ Ismahelem ducem præfecit, qui postea in vrbe Bambergensi mortuus, & in capitulo maioris Monasterij sepultus requieſcit in Domino. Beneuentanum Monasterium condidit, & omni ornatus decore locupletauit. Cùmque ciuitates Apuliæ pertransisset, & quæ ad vtilitatem, & honorem regni pertinebant, prudenter in eis disposuisset, cœpit in infirmitate calculi laborare. Cuius morbi molestiam vir sanctus tanta patientia sustinuit, vt passiones carnis ad custodiam humilitatis à Deo sibi collatas assereret, & flagellum córreptionis certissimum signum dilectionis affirmaret: fomenta tamen curationum sibi fecit adhiberi, sed nulla medicorum arte potuit liberari. Ingraueſcente autem dolore ascendit in montem Cassinum petens Beati Benedicti, & Sanctæ Scholasticæ sororis eius auxilium; & cum oraret, cępit cogitare, quæ de translatione Sancti Benedicti, eiusque sororis audierat, quia videlicet reliquiæ eorum dicebantur furtim ablatæ, & in alium locum translatæ, ideoque cępit de corporali eorum præsentia dubitare: Completa verò oratione ad hospitium se contulit, ac lassatus, ac debilitatus ex itinere in lectulo se collocauit. Cùmq; obdormiuisset, audit sibi Sanctum Benedictum assistere, & ferrum sectorium ad medicinales sectiones aptatum manu tenere, qui dixit ei, Quia speraſti in Deo, & in sanctis eius, ecce missus sum à Deo, vt per medicinam meam ab

infir-

infirmitate tua libereris . Ecce ego cuius ossa furtim ablata esse putaueras, præsentiam meá tibi exhibeo, & in argumentum veritatis passiones tuas curabo. Hæc dicens partem illam corporis, quæ calculum tenebat ferro medicinali aperuit. & euulso molliter calculo hiatum vulneris sanatione subita redintegrauit, & calculum, quem tulerat in manu Regis dormientis reposuit. Quo facto Christianissimus Imperator, euigilans pertractauit secum, quæ circa se gesta fuerant per Confessorem Christi; videnſque calculum, quem manu tenebat, vocauit satellites suos, qui more regio semper sibi assistebant, & dixi ad eos: Pontifices, & Principes Regni nostri ad nos vocate, vt cognoscant, & videant mirabilia Dei, quæ ineffabilis, & inenarrabilis misericordia cum potentia eius fecerunt in me: at illi mandata Regis cursu celeri perferentes ad Principes; adduxerunt eos; & cum venissent ad eum, dixit eis, Fratres, & commilitones mei *magnificate Dominum meum, & exaltemus nomen eius in idipsum*, quia ipse est *magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis*, ipse percutit, & medetur, flagellat peccatores, & pœnitentibus miseretur, *hunc humiliat, & hunc exaltat, quia calix in manu Domini vini meri plenus mixto*. En ego, qui heri morti proximus fui, per misericordiam Dei hodie sanus vobis appareo, & aculeum mortis, quem heri gestaui inclusum corpori meo

meo, hodie oculis veſtris viſibiliter oſtendo. His dictis oſtendit eis calculum, quem manu tenebat; & oſtendens eis vulneris cicatricem, omnia quæ per Sanctum Benedictum circa ſe geſta fuerant, cunctis audientibus ex ordine referebat. At illi videntes, & audientes mirabilia Dei plus, quàm poſſit credi, admirati ſunt, & benedicentes Deum, diùque in laudem eius acclamantes, de incolumitate Regis gauiſi ſunt: rurſumque Rex ad eos ait; Quas gratiarum actiones, aut quæ munera tantis beneficijs condigna medico noſtro Sancto Benedicto poſſumus rependere? At illi omnes iudicauerunt eum regia munificentia eſſe dignum. Rex verò conſilio Principum ſuorum ingentia munera in prædijs, in auro, in argento, in ornamentis plurimis Eccleſiæ Sancti Benedicti contulit; & vale faciens Fratribus eiuſdem Eccleſiæ miniſtris à Caſſino monte hilaris, & ſanus receſſit. Ab eo autem tempore, & deinceps quadam ſpeciali dilectione, & veneratione Sancto Benedicto, & omnibus Monaſticæ religionis cultoribus ſtuduit deſeruire, & in amplificandis, & rebus protegendis Eccleſiaſticis benignus, & deuotus Pater exiſtere.

Inde iter faciens Romam peruenit, vbi à Benedicto VIII. Papa benignè, & honorificè ſuſceptus; quantas miſerationes, & beneficia per Sanctum Benedictum, ei Dominus contulerit, indicauit. Apoſtolicus verò gratias egit Deo pro omnibus beneficijs ſuis, & pro ſalute Regis,

gis, & totius populi catholici obtulit sacrificium laudis. Eodem tempore Rex sanctissimus Bambergensem fundum cum omnibus pertinentijs suis Beato Petro Apostolorum Principi contradidit, & Apostolico Præsuli in perpetuum defendendum commendauit, & in memoriam huius pactionis singulis annis album ambulatorem cum faleris Romano Præsuli dari constituit. Hoc quoque humilitate,& deuotione apud Domnum Apostolicum obtinuit,vt Alemaniam intraret, & Bambergensis Ecclesiæ nouam plantationem visitaret; quod & ita factum est.Nam in proximo Apostolicus aduenit Alemaniam, & omnibus ciuitatibus regionis illius peragratis, tempore quo condixerat vrbem Bambergensem adire disposuit. Venit ergo feria quinta maioris hebdomadæ,hoc est in Cœna Domini,hora sexta,sacris Pontificalibus indumentis indutus, sicut iam ad peragenda diuina mysteria, & solemne diei illius officium processurus erat, & suscipitur glorioßissimè ab Imperatore, & vniuersis, qui aderant Principibus,omnique clero,& populo, inæstimabili exultationis tripudio. Vt autem in aduentu tam insoliti,tamque exoptati hospitis Deo nostro iucunda, decoraque exhiberetur laudatio, Imperator prudentissimus in occursum eius quatuor choros psallentium decenter ordinauit; primum in vlteriori ripa fluminis; secundum in citeriori; tertium ante portam ciuitatis; quartum in atrio Ecclesiæ,

vbi primus omnium ipſe Rex data manu Papæ in domum Domini introduxit, atque diuinis hinc inde hymnis canora ſuauitate reſonantibus in Epiſcopali Cathedra collocauit. Quid plura? debitum huius ſacratiſſimæ diei cum duodenis Epiſcopis cooperatoribus Apoſtolicus Pontifex, & aliorum ſequentium dierum ſumma cum deuotione celebrauit. In ſancta autem Dominica Paſchæ, cùm in matutinali officio Aquileienſis Patriarcha lectionem primam, Archiepiſcopus autem Rauennas ſecundam, ipſe Apoſtolicus tertiam recitaret; cumq; omni ornatu proceſſio ageretur, ſicut dignitatem Apoſtolicam condecuit, in ſancta ſolemnitate ſolemnitatum, quis non iudicet tam religioſam celebritatem, noſtrisq; in regionibus inuſitatam, merito in memoriam omnium Bambergenſis Eccleſiæ filiorum perpetuo haberi, & memoriale eius in ſæculum non derelinqui?

Vt autem ad ſuperiora redeamus, vnde pauliſper digreſſi ſumus, poſtquam vir ſanctus à beato Benedicto calculi moleſtia ſanatus Romam peruenit, ibiq; à venerabili Papa Benedicto omnia quæ petierat, impetrauit. Munitus Apoſtolica benedictione Alpes Apẽninas tranſcendit; & dimiſſo exercitu in terram ſuam Cluniacum cauſa orationis eius cum paucis familiaribus perrexit, eo quod multa de religione, & ſtatu loci illius audiret. Vbi cùm multa religionis, & ſanctitatis

ſigna vidiſſet, ſancti Spiritus igne ſuccenſus, coronam auream pretioſiſſimis gemmis adornatam, ad Miſſam quæ de Cathedra ſancti Petri celebratur, obtulit; & Monachorum fraternitatem ſuſcipiens cum maxima humilitate, & cordis contritione orationibus eorum ſe commendauit, & in ſupplementum rerum neceſſariarum optima prędia in Alſatia eidem Congregationi contradidit.

Inde iter faciens per Leodium, & Treuerim tranſiuit, & Congregationes inibi Deo famulantes plurimis largitionibus, & prædijs ditauit. Et mirum quod homo Dei, qui circa vtilitates eccleſiaſticas, & ſalutem animæ ſuæ tanto ſtudio flagrabat, in nullo prouectum ſui Regni neglexit; quinimò ſine effuſione ſanguinis, pietate, & ſapientia terminos Regni ſui dilatauit, & Imperialem dignitatem, gloria, & honore ampliauit, & ornauit. Bohemiam vicit, Burgundiam ſubiugauit, Pannoniam quoque fidei Catholicæ, & Romano Imperio coadunauit.

Victor ergo aliarum nationum Apoſtolus fuit Hungarorum. Cùm enim omnes adhuc infideles eſſent, ad fidei Catholicæ attraxit confeſſionem. Quod vt facilius fieret ſororem ſuam Giſilam Stefano Regi in matrimonium collocauit, ſecundum Apoſtolum dicentem, *Sanctificatur vir infidelis per mulierem fidelem, & ſanctificatur mulier infidelis per virum fidelem.* Stephano itaque Rege baptiza- 1. Cor. 7.

to, vniuersa Pannonia recepit verbum vitæ: & mira rerum nouitate, per Reges Apostolos baptismi gratiam percepit. Quàm præclara tanti Apostolatus societas, quam veneranda veriusque sanctitas, per quos tot sunt saluati & sanctificati? Præfatus autem Rex Hungarorum religiosus, Deoq; deuotus, postea in executione bonorum operum permansit, quod diuina pietas post mortem eius euidentibus indicijs ad sepulturam eius factis signorum, miraculis demonstrauit. Burgundionum quoque non humana, sed diuina fuit victoria. Nam cùm armis, & omnibus belli copijs essent instructi viri ad bella doctissimi, armis depositis, non hominis metu, sed nutu Dei, rogantes ea quæ pacis sunt, dextras dederunt.

Sicut enim ad declaranda beati Martini merita Dominus pacificum fecit exercitum; ita & nunc serui sui beati Henrici meritis consimilem virtutem dignatus est ostendere. Similem ergo fecit illum Dominus gloriæ Sanctorum: & sicut Moyses precibus magis quàm armis triumphauit; ita glorioſus Princeps per arma iustitiæ bella omnia consummauit, & sine funere, & absque cruore semper triumphauit. Denique consummatis huius vitæ laboribus, postquam bonæ opinionis odorem longe, lateq; olere fecerat, locumq; sibi dilectum, & cætera monasteria ditando, & ornando, & excolendo ad perfectum adduxerat, ad percipiendam immarcescibilem coronam à Domino

Digitized by Google

no vocatus est, ab ergastulo carnis; qui cernens diem mortis sibi imminere, vocatis ad se parentibus, & cognatis beatissimæ Imperatricis Chunigundæ, necnon etiam quibusdam Regni Primoribus, manu eam apprehendit, & commendauit eam illis, huiusmodi verbis memoria dignissimis. *Hanc ecce*, inquit, *mihi à vobis, immò à Christo consignatam, ipsi Christo Domino nostro, & vobis resigno virginem vestram*. Discite ergo diuites huius sæculi facere *vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula*.

Huius verò glorioſissimi Principis præconia linguam carnis tacere non conuenit, in cuius transitu confutatis dæmonijs, triumphantibus Angelis cælum exultauit. Defuncto itaque beatissimo Dei famulo Henrico anno Regni sui vigesimoquarto, Imperij vndecimo, vitæ verò suæ quinquagesimosecundo, corpus eius Bamberg in Ecclesia Beatorum Apostolorum Petri & Pauli honorificè sepelitur; ac postmodum multis miraculorum virtutibus à Domino glorificatur. Post huius sanctissimi Principis excessum, Conradus vnus ex Regni Primoribus Regali solio sublimatus consilio Brunonis Augustensis Episcopi, fratris sancti Henrici Imperatoris, qui semper, vt superius dictum est, eius felicibus actibus inuidebat; Episcopatum Bambergensem destruere meditabatur, quia idem Bruno Episcopus pro-

miſit ſorori ſuæ Giſilæ Reginæ Hungarorum omnia prædia hæreditario iure ad ſe pertinentia, filio eius Henrico contraderet. Locus ergo & tempus conuentui ſtatuitur, vbi hæc res ad certum perducatur. Nocte verò quæ diem huius negocij præceſſerat, Eberhardus primus Bambergenſis Epiſcopus ad tentorium prædicti Brunonis clam acceſſit; lectoq; eius aſſidens, multa ſuper hac re monendo, obſecrando, memoriam fratris animo inculcando cum eodem ſollicitus egit. Tranſacta verò multa hora noctis Eberhardus Epiſcopus receſſit; & cùm Bruno Epiſcopus obdormiuiſſet, viſus eſt ei frater ſuus Imperator lecto ſuo aſtare, faciemq; ſuam barba ex vna parte depilata, deturpatam obiectare. Cui ſuper hac re ſuſpenſo & admiranti, quis tam temerarios auſus in eum præſumeret; interroganti reſpondit, dicens, Tu hæc feciſti, qui me, & ſanctos Dei, quos ego rebus à Deo mihi conceſſis, ditaui, deſpoliare diſpoſuiſti. Caue ergo vlterius ſuper hac temeritate, ne incæpta luas cum magna infelicitate. Ad hæc ille expergefactus, de viſione nimium eſt perterritus, omniumque membrorum horrore, ac tremore grauiter attactus. Mane autem facto, cùm diu expectatus ad conuentum Procerum non veniret, Giſila Regina pro filio ſollicita, miſſis nuncijs, rogauit illum obnixè, vt aduenies inomiſſa perficeret. Ille verò affirmauit ſe tanta infirmitate grauari, vt nec de lecto ſurgere;

gere, nec pedem posset quoquam mouere. Cumq; rogaretur, vt se in lecto ad conuentum portari pateretur, quo vel sic promissio perficeretur; omnino abdicauit, seq; in Deum, & in Sanctos eius peccasse, libera tandem voce proclamauit. Sic itaque diuina pietas per merita famuli sui, ne spe, quam in se posuit fraudaretur, omnia prauæ illius conspirationis machinamenta repressit; idq; quod ab eo bene cœptum est, confirmando semper exinde ad meliora prouexit.

Sed iam nunc ad miracula, quæ post felicem transitum eius, ad declaranda eius meritorum insignia, ad sepulchrum illius operatus est Dominus, veniamus.

Mulier quædam contracta in ipsa manebat ciuitate, adeò incuruata, vt ad gradiendum nullatenus erigi posset: sed potius manibus reptaret, quam pedibus ambularet. Huic orationibus frequenter incumbente, diuinitus inspiratum est, vt ad memoriam beatissimi viri accederet, atque omnipotentis Dei misericordiam obnixius imploraret: quod dum faceret in anniuersario die ipsius, subito cernentibus cunctis adstantibus, facta est quasi in ecstasi, ac postea nerui qui dirigueranr, sensim dissolui, & omnia corporis membra crepitantia cæperunt extendi; mulierq; erecta vsum ambulandi, & reliqua membrorum officia cum omni sanitate recepit.

Quidam Aedituus in ordine laico ad custo-

diam deputatus Ecclesiæ, furtis cœpit assuescere, & quæcumque poterat in ipsa Ecclesia clanculo, decrustabat; sed cùm iam inolita vitiorum consuetudine, ipsam consuetudinem peccandi iam quasi legem sibi fecisset, misericorditer à Domino corripitur. Quadam enim nocte, dum in eadem Ecclesia somnum caperet, seruus Dei aspectu terribilis ei apparuit, & asperè inuectus in eum, dixit, Species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum, quare hoc, & hoc fecisti? Scito quia rem iniquam operatus es. His dictis de stratu eum protraxit, & multis verberibus cæsum, cruentatum dereliquit. Hæc quidem somnians pertulit, sed expergefactus signa plagarum euidentia demonstrauit, & verba verberum argumentis comprobauit. Taliter ab immani præcipitio retractus, in ministerio suo vsque ad prouectiorem ætatem in eadem Ecclesia permansit; & in eius correctione multi alij correcti sunt, glorificantes Deum, qui per seruum suum iam coronatum in cælis, talia adhuc operatur in terris.

Quadam vice contigit incerto casu cuidam, vt dissociatis naturalibus instrumentis ab inuicem, mandibula loco suo dimota, & oris officium impediret, & naturalem humani decoris compositionem deformaret. Talibus circumuentus incommodis, clamauit ad Dominum, & diuinæ pietatis obnixius implorauit auxilium: vt ergo manifestarëtur opera Dei in illo,

illo, multis interuenientibus, ad tumbam beati Henrici accessit, & capite superimposito, tam diu precibus institit, quoadusque meritis ipsius sanitatem accepit.

Item alio tempore contigisse in veritate audiuimus, vt quidam in paralysi adeò vexaretur, vt exinde vsum brachij iam perdidisset; nutu autem diuino admonitus est, vt ad sepulturam sancti corporis accederet, & prostratus in oratione, Dei omnipotentis misericordiam, & beatissimi viri ibidem requiescentis merita inuocaret. Toto itaque corpore prostratus orationibus incubuit, corde magis quam ore decantans cum Propheta, *Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me secundum verbum tuum*. Quid ergo? Christus filius Dei, qui super terram gradiens, manum aridam habentem sanauit, ibidem nunc sedens ad dexteram Patris, eodem inuocato miraculo, per merita dilecti sui supplicem istum liberauit. Sanus equidem ab oratione surrexit, & Deum propitiatorem in commemoratione Sancti sui glorificauit, Clamor ad cælum attollitur, & cum debita gratiarum actione hymnus gloriæ omnipotentis Dei ab vniuersis assistentibus decantatur. *Ps.* 118.

Hoc quoque successoribus nostris indicare curauimus, quod in diebus Rogationum, ad sepulchrum prædicti Confessoris contigisse veraciter cognouimus. Quidam enim Sacerdos cum populo suæ procurationi commisso, in-

die-

diebus Rogationum Crucem cum hymnis, & canticis ad Monaſterium ſancti Petri, & ſancti Georgij deferebat, cum qua quidam cœcus alterius manu ductus veniebat. Is cùm ad ſepulchrum Confeſſoris Chriſti veniſſet, ex toto corde ſuo rogauit ſanctum Henricum, vt per eius interuentum reſtitueretur ei lumen oculorum; cumq; diu precibus, & lacrymis pulſaret ad oſtium pij Confeſſoris, cunctis videntibus, & in laudem Dei acclamantibus, redditus eſt illi viſus per gratiam omnipotentis: & mirum in modum, qui alterius manu ductus, crucem Domini ſequutus fuerat cœcus, modo proprijs manibus crucem ferens, cum laudibus ipſi populo domum redeunti, ductum præbuit illuminatus.

Aliud quoque diuinæ virtutis miraculum celebri commemoratione, & certa fide cognitum eſt. Erat quidam languidus ipſa in ciuitate omnibus cognitus, cuius inferiora omnia à lumbis & infra, omnino præmortua fuerunt, adeò vt nec pedibus ſolo niti valeret, ſed inſtrumento cuidam rotulis quatuor coaptato, pendulus inhærebat, ſuiq; corporis molem manibus proprijs pro poſſibilitate artificis volutabat. Idem loculum ſanctiſſimi corporis frequentius viſitare ſolebat; & per Dei miſericordiam ad declaranda ſerui ſui merita, tantam gratiam conſequutus eſt, vt membra præmortua viuificarentur, ac deinde baculis vtrique humero ſuppoſitis, pedibus terram tan-

tangeret, & erectus incederet.

Modernis etiam temporibus, contractus quidam, qui adhuc in carne supereſt, in eodem loco ſanatus eſt, & naturalem vſum recepit ambulandi.

Præter hæc multa alia ſanctitatis argumenta, & experimenta frequenter loco in eodem viſa ſunt; debiles curati, cæci illuminati, dæmones ex obſeſſis corporibus viſibiliter fugati, multi ex diuerſis infirmitatibus ibidem frequentiſſimè liberati ſunt, Domino teſtificante quanta ſanctorum gloria in cælis ſit, quos tantis miraculorum virtutibus in terris coruſcare concedit; ne apud homines loco humili remeantur, qui apud Deum meritis excelſi eſſe comprobantur. Cùm etenim miraculorum atteſtationibus ſanctitatem Confeſſoris ſui Dominus declararet, Bambergenſis Eccleſiæ Prælati crebreſcentibus ſignis cum mandatis, & litteris Conradi Regis, ac Principum Romam abierunt, & quam magna mirabilia Deus per Confeſſorem ſuum operaretur, Domino Papæ Eugenio, & Romanæ curiæ nunciauerunt: at illi gaudentes prò tantæ famæ dulcedine, Deum glorificantes, de Canonizatione Sancti Regis Henrici cæperunt ſolicitè, & diligenter ad inuicem conferre, quatenus in catalogo conſcriberetur Sanctorum, qui virtutibus, & ſignis probaretur eſſe aſſumptus in regnum cælorum. Cui canonizationi quidam Cardinalis Ioannes nomine cæpit vehementer obſiſtere, & proiecto

cto Dei timore in quibuſcumque potuit non verecundatus eſt prædicto Confeſſori Chriſti detrahere: ſed diuina vltio detrahentem, cæleſti repente verbere coercuit, & dum famam beati viri laceraret, poteſtas Dei lumine oculorum, eum priuauit: at ille adeò humiliatus, & percuſſus cæcitatis moleſtia, reatus ſui conſcientia, cæpit torqueri, & quoniam hanc plagam ex Confeſſore Chriſti peccando meruiſſet publica voce confiteri. Et mirum in modum quem prius dentibus detractionis lacerabat, hunc modo laudibus, & præconijs vſque ad ſydera tollebat. Conuerſus itaque ad pœnitentiã, celerem conſequutus eſt indulgentiam, & per interceſſionem Confeſſoris Chriſti denuò eſt illuminatus, ob cuius vltionem iuſto Dei iudicio fuerat excœcatus.

Similimodo cùm in loco Bambergenſi, vbi prædictus Confeſſor tumulatus fuerat, de Canonizatione eius celebris fama haberetur, Presbyter quidam nomine Luipoldus maioris Eccleſiæ Canonicus de ſignis, quæ per eum fiebant, cæpit dubitare, & de permutatione exequiarum, quæ in anniuerſario eius celebriter fiebant, intra ſe met ipſum dolere; qui mox adeò oculorum caligine eſt plagatus, vt poſtea per Cõfeſſorem Chriſti ſanatus, quantum ſanctitas eius apud Deum poſſet in curatione ipſius experiretur. Et mirandum eſt valde, quòd de ſanctitate tanti viri aliquis potuerit dubitare, cuius conuerſationis ſanctitatem, caſtita-

tis

tis integritatem, eleemosynarum largitatem, humilitatis custodiam, & omnia opera iustitiæ vsque in finem vitæ suæ cum deuotione summa seruauerit, sed sicut scriptum est; *Nemo Prophetа acceptus est in patria sua.* Presbyter ergo prædictus grauatus defectu luminis, confugit ad patrocinia Sanctorum, deprecans, vt per suffragia eorum, sanitas sibi restitueretur oculorum. Et cum ex dolore, & labore, & assidua veniarum incuruatione fatigatus fuisset; lassatum corpus somno reparauit. Cui dormienti Sanctus Vuolfangus, eò quòd eum familiarem in orationibus suis habuerit, apparuit, & ait ei, Ora Confessorem Christi Henricum, & liberabit te, quia quod eius sanctitati derogasti, idcircò hæc plaga cœcitatis venit super te. Post hanc visionem expergefactus ex conscientia delicti sui intremuit, & ad tumbam Confessoris Christi concito gradu, & deuota mente properauit, & procumbens terræ à Confessore Christi lacrymis, & precibus suis excessibus veniam postulauit; qui statim exauditus, & pristinę sanitati restitutus, gratiarũ actiones Deo, & Sancto Henrico retulit, & magnalia Dei, quę circa ipsum Deus fecerat, religiosis viris, qui nobis retulerunt, ipse narrauit. *Luc.4.*

Caueant igitur habitatores sæculi domesticis Dei, & viribus Sanctorum detrahere; quia necesse est eos hic, & in æternum perire, qui Sanctorum bonis operibus solent obloqui, & & inuidere: quamuis ergo nunc tempora miracu-

raculorum non ſint, ſigna enim debentur non fidelibus, ſed infidelibus: tamen cùm aliqua nobis præter ſolitum curſum, ordinemque naturæ euenjant, omni veneratione amplectenda ſunt; quatenus & ipſe qui in Sanctis ſuis mirabilis eſt honorificetur, & noſtra tarditas ad meliora quæque tantis virtutibus accendatur, præſtante Domino noſtro IESV Chriſto, qui cum Deo Patre, & Spiritu ſancto viuit, & regnat Deus, &c.

Additio ex Annalibus Card. Baronij, Tomo XI. Anno Domini 1014. ex vita Sancti Popponis Abbatis, ſcripta ab Everhelmo Abbate.

COntigit etiam ludis hiſtrionum imperiales tunc fores occupari, atque eo ſpectaculi genere Regem (Henricum) cum ſuis oblectari. Vrſis enim quidam nudus melle perunctus exhibetur, illo plurimum pro periculo ſuo timente, ne forte ab ijſdem vrſis ad oſſa ſua, melle conſumpto, perueniretur. Vnde ſuper tam iniqua in Chriſtianum illuſione Regem Beatus Poppo redarguit; eumque ab hoc ſpectaculo ſuis cum optimatibus mox compeſcuit; tum etiam à periculo vrſorum virum liberauit: & ne id vltra fieret arguendo, & obſecrando obtinuit. Henricus enim Imperator tam obſecrationi, quàm correptioni eius humiliter paruit. At nec id ſatis, ſed magna ſolli-

citu-

citudine idem Imperator curauit, vt idem Poppo Abbas Stabulensis crearetur. Sic Imperator bene vti sciuit reprehensione, vt reprehensorem suum nouo beneficio sibi deuinciret.

Anno Domini 1020. *Ex vita S. Heriberti Episc. Colonien sis.*

HEnrici Imperatoris animam timor Domini possidebat, neque scienter disponere, aut iudicare in regno cupiebat, per quod cælestis offenderetur maiestas. Denique cum aliquid de regno disponere, aut iudicare intenderet, dispositiones omnes, siue iudicia sua precibus, & eleemosynis præueniebat, quatenus mens eius, & actus, cælesti regimine gubernaretur, ne quando exorbitaret agendo, vel iudicando, quod diuinis legibus contrairet.

Eodem anno ex eadem vita S. Heriberti.

INuidi quidam animum Imperatoris aduersus Archiepiscopum Colonien sem vehementer concitauerant, sed postea diuinitus admoniti, quàm magnus Dei seruus esset Heribertus, sic ad eum locutus est: Ex quo ad regni fastigium Deo donante conscendi detrahentium linguis nimirum, fateor, credulus, te venerande Pater, exosum habui, & hanc odij trabem in oculo gerens, & ideò nihil videns,

iniquum

iniquum de te iudicium habui, tuamque iuſtitiam, immò Dei gratiam in te fulgentem videre non merui. & infra, Indulge ergo, precor te, quod in te malignatus ſum, quia peccatum meum agnoſco, nec amplius addam aduerſari ſanctitati tuæ. His dictis ſemel, iterum, ac tertiò ſanctum Pontificem deoſculatus eſt. & paulò infra, Sollicitus Imperator, neque præterita reconciliatione contentus, nocte ſequente finitis matutinorum ſolemnijs, aſſumpto vno ex clericis, cubiculum ſancti Pontificis adijt; ſed non ibi quieſcentem, verùm in proximo Sancti Ioannis oratorio vigilantem, vt ſolebat, & orationibus inſiſtentem reperit; protinus abiecta clamyde ſolo ſtratus, ante pedes eius in ſpiritu humilitatis, & in animo contrito ſe ſuſcipi poſtulat, & ea poteſtate, quam ſacerdotibus ſuis Dominus contulit, veniam ſibi dari cunctorum quæ in ipſum admiſerat. Nec moratus omnipotentis Dei famulus, Imperatorem proſtratum à terra ſubleuat, & Chriſto mediante, qui dixerat, *Quæcumque alligaueritis ſuper terram erunt ligata & in cælo; & quæcumque ſolueritis ſuper terram erunt ſoluta & in cælo.* abſolutio culpæ ſecundum fidem Regis in cælo, & in terra peracta eſt. Hæc ibi. Quid egiſſet hic pijſſimus Imperator ſi Archiepiſcopum, re ipſa, & factis læſiſſet, quando ob ſolam cogitationem illi nocendi, & hanc à perditis hominibus animo illius, alioqui ſimplici & recto, inſpiratam, tanta pœnitentiæ ſigna edidit?

Anno

Anno Domini 1022. *Ex Bonif. de rebus Hungaricis Decade* 2. *lib.* 5.

HEnricus in omnibus rebus ſpecimen reddidit Chriſtianiſſimi Imperatoris, quippè qui Sacratiſſima Euchariſtia communire ſoleret exercitum, expiatione antea facta delictorum, cùm prælium cum hoſtibus initurus eſſet, adhiberetque Patronos Sanctos Martyres Laurentium, Georgium, & Adrianum, quos præuio Angelo prçcedere conſueuiſſe aliquando vidiſſet exercitum.

Obijt Sanctus Imperator Henricus anno Domini 1024. cùm vixiſſet annos 52. Regnaſſet annos 24. & Imperaſſet annos decem.

S. Henrici Imp. vita Finis.

VITA S. STEPHANI primi Regis Hungarorum,

Qui eos ad Christi religionem traduxit:

Ab Episcopo Chartuitio conscripta, sed stylo mutato per Fratrem Laur. Surium.

PRAEFATIO AVCTORIS ad Colomannum Regem.

Is Colomannus est 8. Hungarorum Rex.

DOmino suo Colomanno, Regi excellentissimo, Chartuitius Episcopus, spiritale ministerium Dei benignitate adeptus; post huius vitæ terminum, illud, *Mat. 25* Euge precatur sempiternum. Aggredior nunc opus, Serenissime Rex, iussu tuo mihi demandatum, à quo hactenus ingenioli mei imperitia abhorruit, ob id præsertim, quòd Priscianus Grammaticus, mihi olim sat bene perspectus & cognitus, procul à me digressus, iam decrepito mihi, tamquam caligine quadam septus, faciem exhibet obscurissimam. Sed

 cùm

Digitized by Google

cùm alia ex parte dignitatis tuæ attenderem auctoritatem, vicit tandem anxiæ mentis dubitationem omnem, virtutum omnium lux & gemma, obedientia: cuius forti præsidio fretus, tametsi mihi vires cernerem haudquaquam suppetere, operis inchoandi fiduciam concepi. Cùm sint autem plerumque inuidiæ obnoxia, quæ bona animi fiducia geruntur: supplex oro Regiam sublimitatem tuam, vti opusculi huius suscipere ne grauetur patrocinium: nec offendatur parum commoda dictione, aut ordinis & rerum gestarum confusione. Quod si occurrat quippiam, quod fœdam habeat offensionem, malim codicem ignibus absumi, quàm liuoris materiam cuipiam offerri. Et quia bona omnia ad nos ex diuina misericordia proficiscuntur, ipsius munere sic libet opusculum præsens auspicari.

VITA.

OMne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est, descendens à Patre luminum. Huius quidem patris datum optimum, & donum perfectum, ad omnes largiter dimanans, (*Neminem enim spernit, sed vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire*) ad Hungaros vsque, quos olim Christianorum flagellum fuisse constat, sese diffudit. Quod quemadmodum & quando factum sit, styli officio ad posteriorum

Iac. 1.

1. Tim. 2.

Digitized by Google

notitiam transmittere visum est. Ea quidem tempestate, qua Hungarorum gens, Dei Ecclesiam populabatur, fuit in ea Princeps quidam, quartus ab eo, qui Hungaris in Pannoniam ingressuris Ducem se præbuit. Is Geisa dicebatur, seuerus sanè & crudelis homo in suos, potenter eis imperans: erga alios verò, præsertim Christianos, humanus, misericors, & liberalis. Etsi autem paganismi adhuc erroribus esset implicatus, attamen cælestis gratiæ luce spiritali appropinquante, cum omnibus vicinis circumquaque prouincijs de pace cœpit accuratè tractare, vt iam in illo liceret animaduerti, cuius optaret esse filius, dicente
Matt.5. in Euangelio Domino Saluatore: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur*. Edicto quoque proposito, iussit Christianis omnibus, in ipsius ditionem, siue Ducatum ingredi volentibus, hospitalitatis, & publicæ fidei studium, & curam impendi. Porrò Clericis & Monachis fecit potestatem in ipsius quoque conspectum veniendi, eosq; propenso animo audiuit: atque ita factum est, vt orthodoxæ fidei semen in pectoris eius horto satum, in fruges erumpere gestiret.

Quid multa? Adest tempus cælitus dispositum: credit ipse cum familiaribus suis: vndis salutaribus expiatus, omnes ditionis suæ homines pollicetur ad Christianismum perductu-rum. Cùm autem multum esset sollicitus de edomandis rebellibus, ritibus sacrilegis abolendis,

lendis, ad ſanctæ Eccleſiæ profectum pro ſuæ æſtimatione ſtatuendis Epiſcopatibus, miræ quadam viſione nocte eum Dominus conſolatus eſt. Miſit enim ad eum iuuenem ſpecioſiſſimum, qui diceret ei: Pax tibi Chriſti electè: faceſſat cura iſthæc, & ſolicitudo. Non fiet per te id, quod meditaris. Habes enim manus humano ſanguine pollutas. Naſcetur autem tibi filius, qui diuinæ prouidentiæ conſilio id efficiet, quod tu animo concepiſti. Erit is Rex, & ex eorum Regum numero, quos Dominus elegit, coronã Regni temporarij æterna commutaturus. Tu verò hominem ſpiritali legatione apud te functurum, honorificè excipito: exceptum, reuerenter habeto, eius adhortationibus ſyncerum pij pectoris aſſenſum adhibeto. Experrectus Princeps, ſtupens ad viſionem, prius ſecum, deinde cum Chriſtianis, & ſuis hominibus pertractans, humi totus proſtratus, expãſis manibus humiliter gratias agit Deo, ſeque, principatumq; ſuum cum filio naſcituro curæ illius, qui non dormit, *Pſ. 120.* neque dormitat, lacrymabundus commendat.

Admirante autem eo de viro diuinitus ipſi prædicto, nunciatur illi, beatum Adalbertum Boemenſis Eccleſiæ antiſtitem, ad ipſum venire, ad Chriſtianam religionem, fidemq; non fictam eum traducere, & ob fidei profectum Domino laudis hoſtiam immolare cupientem. Is nuncius nouis Chriſti tyronibus ineffabilem

attulit lætitiam. Dux procedit obuiam seruo Christi cum fidelibus quibusque, honorificè eum excipit, & vt in visione erat admonitus, modis omnibus se obedientiæ filium fore demonstrat. Deinde iubente ipso, fit vbique congregatio indomitæ gentis; per sanctum Episcopum fiunt conciones, eius adhortationibus mox illi conuertuntur & baptizantur, multis locis Ecclesiæ conduntur. Lux enim illa, quæ illuminat omnem hominem, profligatis tenebris, cœpit in Hungaria enitere, & completum est in ea, quod Propheta ait:

Isai.9. *Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam.* Lux lucis inuisibilis Christus est, quem tunc Gentiles videre meruerunt, quando è tenebris reuocati, illum esse & verum Deum, & hominem verum perfectè credidere.

Non est autem silentio prætereundum, vt omnis ambiguitas tolleretur è medio, & ne parum fidei haberetur visio Duci oblata; etiam vxorem eius, iam partui propinquam, eiusmodi diuinitus consolatione affectam: apparuit illi beatus Leuita & protomartyr Stephanus, Leuitici habitus insignibus ornatus, ita eam compellans: Confide mulier in Domino, & certa esto te filium parituram, cui primo huius gentis & Regnum & corona debetur. Tu verò illi nomen impones meum. Cùm autem femina non sine admiratione scisciteretur ex eo, quisnam aut esset, aut vocaretur;

retur, sic respondit: Ego sum Stephanus protho martyr, qui primus pro Christi nomine martyrium obiui: ijs dictis disparuit. Nascitur itaque, vt prædictum erat, filius Principi, notus Domino, secundum prophetam, priusquam in vtero conciperetur, & per Stephanū prothomartyrem à Domino appellatus antequam natus. Eum verò beatus & Deo dilectus Episcopus Adalbertus baptizauit, & nomen Stephani ei impositum est, non sine nutu & consilio Dei, vt nos quidem persuasum habemus. Stephanus enim latinè coronam significat. Et illum Deus voluit tum Regni temporarij, tum futuræ beatitudinis redimire corona, vt vita & gloria perfruatur sempiterna. Oppido quidem Strigoniensi natus est, & illic quoque puer præceptis Grammatices ad plenum imbutus est. *Hier.* 1.

Interea creuit accuratè educatus: cumq; iam excessisset pueritiæ metas; pater eius cōuocauit Hungariæ proceres, & reliquos ordines, communicatoq; cum eis consilio, illum post se regnaturum constituit. Vtq; ea res firmior esset, singulos ad sacramentum adegit. Deinde iam grandæuus, anno à Christo nato noningentesimo nonagesimo septimo vitæ huius ærumnas cum cælestibus gaudijs commutauit. Eodem autem anno beatus Adalbertus, cum in Prussiam, gentis eius conuertendæ causa, profectus esset, martyrij palmam adeptus est.

Post obitum patris, Stephanus adhuc adoleſcens, Principum & plebis fauore patri ſubrogatus, ardentiori animo in veritatis propagationem incubuit. Nam tametſi etiamnum eſſet adoleſcens, non tamen illi cor in ore, ſed in corde os erat. Scripturarum diuinarum, quarum amore impensè flagrabat, non immemor, iudicium & iuſtitiam ſemper ob oculos verſabat, & pulchrè quadrabat in eum illud Salomonis: *Audiens ſapiens ſapientior erit, & intelligens gubernacula poſſidebit.* Cumq; omnia Dei præcepta ſedulò obſeruare conaretur, apud ſe pertractabat, quemadmodum populum ſuum ad vnius Dei cultum adducere poſſet. Animaduertens autem ſine vicinarum gentium confederatione id nequaquam fieri poſſe, cùm exteris prouincijs pacem fecit, fidemq; inchoatam egregiè confirmauit, vt poſſet eò ſecurius id quod animo conſtituerat, in nouella plantatione efficere. Sed hoſtis totius boni, & aduerſarius diabolus, malignitate & inuidentia plenus, vt eius ſanctum propoſitum diſturbaret, inteſtina ei bella excitauit. Eius enim inſtinctu populus gentilis, Chriſtianæ fidei iugo colla ſupponere noluit, & cum Principibus domini ſui imperio ſubducere ſe moliebatur. Itaque depopulabantur eius vrbes, prædia vaſtabant, poſſeſſiones diripiebant, miniſtros cædebant, & vt cætera taceam, etiam ipſi inſultabant. Cùmq; ab huiuſmodi improbitate reuocare ſe nollent, nec ſuo furo-

Prou. 1.

ri, &

ri, & amentiæ modum ſtatuerent; Dux ipſe, diuinæ virtuti confidens, ad edomandam illorum rabiem, cum ſui exercitus copijs ſub ſignis Deo dilecti Pontificis Martini, & clariſſimi Martyris Georgij, mouit in hoſtes, qui tum forte vrbem obſidebant, quam vulgò Veſprinum vocant. Quod quidem illi in eius fecere contumeliam, vt quem ad locum ille familiarius conſueuiſſet accedere, ibi ipſi conſiderent; eſſetq; ex eo loco facilior ipſis aditus ad alia præſidia occupanda. At ille diuina fretus ope & clementia, illos aggreſſus eſt: & illis quidem ſuis armis confidentibus, ipſo verò fide armato, vtrinque congreſſi ſunt. Victis tandem hoſtibus, & partim cæſis, partim captis, Dux victor abſceſſit: & ſapienter quidem de illorum villis & agris, ſiue poſſeſſionibus ſtatuens; non quemadmodum olim Saul, qui ſuperatis Amalechitis, contra quàm Dominus iuſſerat, ex eorum ſpolijs optima quæque ſeruauerat: ſed quia Pannonia beatiſſimum Martinum apud ſe natum gloriatur, cuius etiam meritis vir Chriſto fidelis, vt iam dictum eſt, ex hoſtibus victoriam reportauit: nihil de rebus eorum in ſuos vſus conuertit: ſed ex Dei amantium conſilio, iuxta eiuſdem ſancti præſulis fundum eo loco, qui ſacer mons dicitur, vbi ſanctus Martinus, cùm in Pannonia degeret, precari ſolitus erat; ſub eius nomine monaſterium conſtruxit, poſſeſſiones, & redditus ſufficientes ei attribuens. Idem verò

1. *Reg.* 15.

de

de Episcopis constituit, ex illorum captiuorum facultatibus decimas persolui volens, idq; adeò exactè, vt si quis decem haberet proles, decimam prolem sancti Martini cœnobio daret.

Ita ergo hostibus sub iugum missis, Christi miles gaudio spiritali perfusus, omnem ingenij sui vim contulit ad consectandam doctrinam Euangelicam. Itaque dabat operam eleemosynis, vacabat precibus, crebro adhærens ecclesiæ pauimento, cum lachrymis orabat Dominum, vt animi sui propositum ipse ad effectum perduceret: vt qui sine illo nihil posset efficere, eius opitulante prouidentia, bona, quæ facere decreuisset, cum virtutum incremento etiam re ipsa exequi valeret. Cùm autem facilè intelligeret, ad hæc inchoanda & consummanda fidelium Christianorum consilium sibi esse necessarium, per nuncios & literas in partes omnes suum declarauit votum & desiderium. Multi igitur presbyteri & Clerici, sancti Spiritus gratia compuncti, relictis sedibus suis, Christi causa peregrini esse voluere. Abbates & monachi, nihil proprij habere cupientes, sub tam religioso Principe statuerunt ad sui instituti præscriptum viuere: in quibus fuit Astricus Abbas cum discipulis suis: è quibus Bonifacius loco patris Abbas postea creatus, & à beato Rege in inferiores Hungariæ partes causa prædicationis missus, in vertice gladio percussus, etsi superuixit,

non

non est martyrij corona frustratus. Veneunt etiam duo è Polonia, eremiticæ vitæ contemplationis causa studiosi. Ex ijs alter Andreas dictus, confessionis meritò choris Angelicis est adiunctus, haud obscurè id declarantibus miraculorum signis, quæ per eum Dominus effecit. Alter Benedictus nomine, pro Christo sanguine fuso, insigniter est laureatus. Porrò Astricus Abbas cum suis honorificè acceptus, ad radices montis fertei cœnobium in S. Benedicti honorem constituxit, vbi hodieq; monachorum est congregatio regulari disciplina pollens, temporalium rerum copijs ex Ducis liberalitate super abundans, nullius indigens, nisi vt ad Euangelij præscriptũ, suos aliorumque pedes quotidianis precibus, & lacrymis lauet. Cum his Dei seruis Princeps christianissimus, modò communiter cum omnibus, modò separatim cum singulis colloquia miscens; vsque adeò diuinis conspectibus gratum, & acceptum se præbuit, vt per eum omnes militiæ eius comites ad veri Dei cultum adducti sint. Quos autem alios Deos colere animaduertit, eos & minis, & terroribus subiugauit, & conuenienter doctrinæ ecclesiasticæ illos instituens, in eorum ceruices disciplinæ iugum, & legem imposuit, omnesque dæmonum spurcitias prorsus eliminauit.

Postea verò prouinciam in decem Episcopatus distribuit, quorum metropolim, & magistram esse voluit Ecclesiam Strigoniensem.

Non

Non ignorans autem vir prudens Astrici Abbatis religionem, Episcopum Colocensem cõstituit, canonica electione creatum. Deinde quarto à patris obitu anno, diuinitus promotus, eumdem Astricum præsulem, qui etiam Anastasius dictus est, ad Sanctorum Apostolorum limina misit, à Petri Apostolorum Principis successore petiturum, vt recens conuersæ Pannoniæ largam benedictionem impertiret, Strigoniensem Ecclesiam sua auctoritate metropolim constitueret, reliquos Episcopatus sua benedictione muniret, & ipsum Ducem regio diademate cohonestaret; vt eo fultus honore, quæ diuinæ gratiæ adiutorio cæpisset, ea magis, magisq; promouere & cõstabilire posset. Per idem tempus etiam Miesca Polonorum Dux, christianam complexus fidem, legatos suos Romam miserat, vt Pontificis benedictionem, & regium ipsi titulum impetrarent. Assenserat quidem Pontifex, & iam coronam egregio opere confici curarat, quam ei mitteret sua benedictione adiuncta. Sed quia *nouit Dominus, qui sint eius*, qui etiam duobus ab Apostolis propositis, Matthiam socio suo prætulit, & cum Apostolis annumerandum curauit: illa corona Stephanum ornari voluit, postea feliciùs gloria sempiterna coronandum. Nocte enim eius diei, quo statuerat Pontifex coronam Polonorum principi dare perferendam, apparuit ei Angelus Domini, aitque ad eum: Noueris cras hora diei prima ignotæ

2. Ti. 2.
Act. 2.

gen-

gentis nuncios ad te venturos, ſuo Duci coronam regiam, & Apoſtolicæ benedictionis munus abſte expetituros. Eam ergo coronam, quam parari iuſſiſti, illis incunctanter tribue, ad ipſorum Ducem eam abſportaturis: nec dubites illi eam cum regni gloria pro vitæ eius meritis deberi. Itaque craſtina luce, ea hora, qua prædictum erat, Præſul Aſtricus ad Pontificem venit, demandatumque ſibi officium pru denter exequens, ſanctique Ducis res geſtas or dine referens, à Sede Apoſtolica regni coronam petijt, oſtendens dignum eſſe Ducem eo honore, & dignitate, quippe qui diuina fretus ope, multos ſibi populos ſubiugaſſet, multoſq; infideles ſua potentia ad Chriſtum conuertiſſet.

Ijs auditis, mirè exhilaratus Pontifex, precibus illis libenter annuit, Crucemque ante Regem, ceu Apoſtolatus inſigne, geſtandam adiunxit: Ego, inquiens, ſum Apoſtolicus: at ille meritò Chriſti Apoſtolus dici poteſt, cuius opera tantum populum ſibi Chriſtus acquiſiuit. Atque ea cauſa, quemadmodum diuina gratia ipſum docebit, Eccleſias Dei vnà cum populis noſtra vice ei ordinandas relinquimus. Omnibus impetratis, quæ poſtulârat, Antiſtes Aſtricus lætus ad ſuos reuertitur, illud ſecum ferens, cuius cauſa iter illud emenſus erat. Allatis verò Apoſtolicæ benedictionis literis cum Corona, & Cruce, Præſules cum Clero, Comites cum populo, in laudes Dei prorum-

rumpunt, & Deo dilectus Stephanus Princeps vngitur in Regem, & diademate regio feliciter coronatur. Ea autem dignitate auctus, quá ille vitam egerit, qua prudentia, & moderatione fuerit, illud satis declarat edictum, quod ab illo cum Episcopis, & Hungariæ Primoribus promulgatum est: quo singulorum vitijs singula adhibuit remedia, & vt pacis, qua Christus orbem coadunauit, se filium ostenderet, inter cætera cauit, ne quis alium hostiliter inuaderet, ne quis vicinum suum absque iudicis sententia læderet, ne quis viduas, & pupillos opprimeret. Id verò decretum, perpetui fœderis subscriptione, ad posteros suos transmisit.

vide Annotat. ad finem historiæ.

Porrò consortem regni, præcipuè sobolis propagandæ causa, sibi adsciuit Henrici Imperatoris filiam Giselam: qui Imperator, ob morum comitatem, & mansuetudinem, Pius est appellatus. Ea autem Gisela, chrismate vncta, & corona regia insignita, qualem se præbuerit erga Dei cultum ornandum, quàm frequens, & benigna, ac liberalis erga Christo seruientium congregationes fuerit; multarum ecclesiarum Cruces, vasa sacra, & vtensilia, miro opere effecta, vel contexta, in hunc vsque diem testantur: præcipuè tamen Ecclesia Vesprinensis, quam illa à fundamentis constructam, rebus omnibus, quæ ad Dei ministerium sufficiant, in auro, argento, multigenisque vestibus præclarè ornauit. Ipse verò Rex nuper inchoatos Episcopatus, ideſt, tum metropolitam, quàm cæteras

Digitized by Google

teras cathedrales Ecclesias, ampliſſima ſingulis aſſignatæ diœceſi, & idoneo præfecto Antiſtite, Abbatias quoque, prædijs, Cohortibus, familijs, & redditibus regia planè munificentia inſtruxit, Crucibus, vaſis ſacris, aliaque ſupellectile ad Dei miniſterium ſpectante, pro cuiuſque neceſſitate, vel indigentia, ſatis exornauit, anniſque ſingulis, quo ad vixit, munera & oblationes ſemper auxit, ne aliquid extrinſecus conquirere cogerentur, qui rebus diuinis peragendis præerãt. Monachorum quoque vitam, & conuerſationem, modò per ſe ipſum, modò per alios accuratè inueſtigans, deſides arguebat, alacres, & vigiles charos habebat. Canonicorum miniſterium, Epiſcoporum moderationi, & circumſpectioni ſub Chriſti & Eccleſiæ teſtificatione commendabat, cum Apoſtolo omnibus omnia factus, vt omnes lucrifaceret. 1. Cor. 9

Ea tempeſtate in monaſterio S. Martini erat monachus quidam, Sebaſtianus nomine, cuius vita probabilis, & in Dei cultu religioſa deuotio habebatur. Eum venerabilis Rex miro cæpit amore complecti: (Quanto enim quiſque eſſet religioſior, tãto illi quoque charior erat) atque ob vitæ eius merita dignum eum cenſens, qui Epiſcopi dignitate polleret, Strigonienſis Eccleſiæ Archiepiſcopum eſſe voluit. Sed quia *flagellat Deus omnem filium, quem recipit*, Sebaſtianum illum vt eius patientia probaretur, ad tempus vtriuſque luminis orbita- Heb. 12.

bitate afflixit. Ne verò nouellus grex, paſtoris gubernatione deſtitutus, à recto itinere deflecteret, & aberraret; Romano Pontifice aſſentiente, Aſtricum Colocenſem Epiſcopum, cuius iam crebrò eſt habita mentio, in eius locum Rex ſubſtituit. Triennio inde euoluto, Sebaſtianus ex Dei benignitate recuperauit viſum, & Pontifice Romano approbante, Aſtricus cum pallio redijt ad ſuam Colocenſem Eccleſiam, Sebaſtianus Strigonienſem gubernandam recepit.

Erat ſanè Rex ille fidelis, & integer in omnibus factis ſuis, Deo toto pectore deditus, & addictus: ſe ipſum quoque & regnum ſuum per votum, & oblationem in perpetuæ Virginis Mariæ tutelam aſſiduis precibus contulit. Cuius ſacratiſſimæ Virginis honor, & gloria tam eſt celebris apud Hungaros, vt feſtum Aſſumptionis eius, tacito proprio nomine, ſua lingua diem Dominæ appellent. Atque vt Rex pijſſimus propenſionem tantæ Virginis defenſionem, & patrocinium poſſet promereri; in ipſa regiæ ſedis ciuitate, quam Albam vocant, in eiuſdem perpetuæ Virginis laudem, & honorem, & grandem, & inſignem, atque in primis celebrem baſilicam condidit, opere ſanè mirifico celatis Chori parietibus, & pauimento marmore ſtrato. Quam baſilicam qui vidit, teſtimonium perhibet dictis noſtris, innumera illic haberi palliorum, & eorum, quæ paramenta vocant, genera: tabulas altarium non pau-

cas

eas ex auro puriſſimo, precioſiſſimorum lapidum ordinibus conſpicuas: Euchariſtiæ ædiculam, quam ciborium dicunt, arte mirabili ſupra Chriſti menſam extructam: conclaue omni genere vaſorum cryſtallinorum, onychinorum, aureorum, & argenteorum abundè refertum. Tantæ verò elegantiæ Eccleſiam vtque adeo rex ſibi vni vendicauit, adeoque immunem eſſe voluit, vt nullus Epiſcopus quicquam in ea iuris haberet. Quibus autem diebus abſolutio eſſet pœnitentibus impendenda, aut ſacrum Chriſma conficiendum, eum Epiſcopum voluit in ea & abſoluere pœnitentes, & Chriſma conficere, quem ipſe vel præſens id facere iuberet, vel quem abſens eò mitteret: Diuina quoque Miſſarum ſolemnia, rege illic præſente, eum duntaxat Epiſcopum celebrare, cui rex, conſentiente cum fratribus Præpoſito, id demandaret: abſente autem rege, abſque Præpoſiti & fratrum bona venia, nullum Epiſcopum illic ſibi vel Miſſas celebrandi, vel cuiuſlibet pontificalis miniſterij exercendi licentiam vſurpare. Præterea eius Eccleſiæ populum tanta libertate & immunitate gaudere voluit, vt nulli omnino Epiſcopo decimas penderet: ſed ſoli Præpoſito & fratribus, prout ipſe inſtituiſſet, ſeruitium exhiberet.

Quæcumque autem ſeruus Dei per id tempus acquirere potuit, ea in Chriſtum refundere ſtuduit, à quo illa profecta non ignora-

ret ; vt qui eum mundi huius gloria & honore dignum fecerat, etiam cæleſtis patriæ ciuibus clementer adſcribere dignaretur. Et in Prophetis quidem de Apoſtolis ſcriptum legimus,

Pſ. 18. *In omnem terram exiuiſſe ſonum eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Non debet autem hoc de ſolis illis duodecim accipi, ſed de omnibus, à Deo ad Euangelizandum miſſis, quorum fide, verbis & moribus, Eccleſia ſuis augeſcit incrementis. Ex eorum autem numero ille, de quo agimus, Chriſtianiſſimus Rex non minimus fuiſſe putandus eſt, vt qui bonæ voluntatis & piorum operum famam, quam Eccleſijs in propriæ ditionis amplitudine conſtruendis ſibi peperit; in longinquas regiones, & vrbes celeberrimas diffuderit, ac propagarit. Extruxit enim in ipſa Hieroſolyma, vbi Dominus noſter Ieſus Chriſtus in carne verſatus eſt, monachorum cœnobium, idemq; prædijs & vineis, vnde eis quotidiani victus copia ſuppetat, ditauit. Romæ quoque, quæ eſt mundi caput, ſub protomartyris Stephani titulo, duodecim Canonicorum Collegium condidit, rebus neceſſarijs, & ad eiuſmodi Collegium attinentibus abundans, domos quoque & hoſpitia Hungarorum, qui orationis cauſa Romam ad beati Petri Apoſtolorum Principis limina venirent, exædificauit, muro ea lapideo circundans. Tum quoque

Eccleſiã Cõſtantinopoli. Vrbem Regiam Conſtantinopolim noluit ſuæ liberalitatis eſſe expertem, mirifici operis in

ea

ea condens Ecclesiam, rebus omnibus necessarijs ei adiunctis. Itaque non immeritò suæ ditionis Apostolus appellatus est. Et si verò ille sibi euangelizandi munus non sumpsit, attamen ceu quidam concionatorum dux & magister, defensionis & sustentationis solatia eis suppeditauit.

Inter omnia autem cęlestis gratiæ munera, beato regi diuinitus collata, illa vel præcipuè admiranda, & scriptis commendanda videntur, quæ etiam ad promerenda æternæ vitæ gaudia primarium locum obtinent, puta misericordia & veritas. In cunctis enim felicibus factis suis hoc, vel maximè sibi consectandum existimabat, quod in Euangelio scriptùm, fidelibus interioris hominis oculis cõtemplatus erat, ipsa veritate ita dicente: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*, & alio loco: *Date & dabitur vobis.* *Mat.5.* *Luc.6.* Tanta igitur misericordia, benignitate, & pietate pauperes Christi, imò in pauperibus ipsum Christum complectebatur, vt nullum vnquam hospitem & peregrinum absque aliquo solatio à se discedere pateretur, & ad recreandos egenos quotidianas expensas absque intermissione fieri iuberet. Iam verò etiam nocturnis horis multa alacritate & hilaritate abluebat fidelium pedes, & in sinu pauperum abscondebat eleemosynas, Christum inopem membris eius consolari in hac vita cupiens, vt cum illo quandoque in illa cælesti domo,

bonis omnibus refertiſſima, æternum exulta-re mereretur.

Quadam autem nocte, diuino permotus inſtinctu, nemine ſciente, crumenam nummis plenam accipiens, puſillum Chriſti gregem ſuo more ſolus inuiſit. Et ecce pauperes cæleſtis theſauri diſtribuendæ pecuniæ nimium inhiantes, beati viri barbam euulſerunt, ea improbitate illius meritis teſtimonium perhi-
Luc.21. bentes. At ille gaudio perfuſus ingenti, ad beatiſſimam creatoris omnium matrem ſe confert: humi proſtratus, gratias agens, exclamat: Regina cœleſtis & mea, en quem tu Regem contuliſti, eum ſic honorarunt milites tui. Quæ ſi mihi ab aliquo hoſte illata eſſet iniuria, tuo fretus adiutorio, non ſinerem eam inultam abire. At nunc ſciens hinc mihi parari æternam felicitatem, impensè lætor, gratias agens illis pijſſimi Saluatoris conſolatorijs verbis, quibus diſcipulos ſuos confirmauit. *Capillus*, inquiens, *de capite veſtro non peribit*. His dictis, cum ſe vir Dei cæleſti gratia, & ſpiritali chariſmate perfuſum ſentiret, ſtatuit nunquam pectoris ſui oſtia opem poſcentibus claudere: atque deinceps per ſeipſum & alios; præcipuè tamen Chriſti ſeruos & familiares, nempè Clericos & Monachos, cælitus ſibi datas facultates pauperibus impertijt in æternis theſauris per illorum manus reponendas. Eius rei permulti ſunt teſtes, atque in ijs beatus Guntherus, ex ſæculari no-

bi-

bilitate conuerſus, atque Eremita & Monachus effectus, cum illo nunc vitæ beatæ particeps. Is humaniſſimi Regis tanta liberalitate illectus, è Bohemiæ regione crebrò ad illum venire ſolebat. Quoties autem ſua præſentia eius aulam illuſtraret, curam regni ei demandabat Rex. Tum ille rebus, quas in aula inueniſſet, & peregrinos, egenos, viduas, pupillos, cœnobia, & Eccleſias erogatis, breui illam exinaniebat. Ad eius quoque nutum Rex Deo deuotus monaſterium, quod Beel vocant, inchoauit, bonis omnibus illud locupletans: in quo Gerardus Monachus, qui Venetijs eò venerat, vitam duxit contemplationi addictam: & poſtea diuina ordinatione creatus Epiſcopus, poſt obitum ſancti Regis, orta chriſtianorum perſecutione, lapidibus oppreſſus, diuino munere, martyrum contubernio dignus effectus eſt. Nec hic prętermittendum puto, quòd diuina virtus in beati viri vita demonſtrare voluit, cuius meriti eſſet. Nam quoties ad aures eius peruenisſet, quempiam aduerſa laborare valetudine, medicinæ loco miſit ei ſiue panis, ſiue pomi, vel herbæ odoriferæ particulam, ſimul mandans, vt ſanus ſurgeret. Mox verò diuinæ miſericordiæ fauore eis ſermonem proſequente, incolumis ille efficiebatur.

Poſt glorioſam in cælos aſcenſionem, & mirabilem in paterna dextra conſeſſum, Saluator noſter paucis corporaliter apparuiſſe le-

gitur: per visionem autem multos consolans, de rebus futuris eos fecit certiores. Idem verò præstitit etiam huic sancto Regi. Quadam enim nocte ex reuelatione experrectus, veredarium quemdam intra diem & noctem iussit properè ire ad Albam Transyluaniæ, & omnes ruricolas, vt ad Vrbes munitas celerrimè se conferant, admonere, quòd superuenturi essent christianorum hostes Bessi, (qui tũ Hungaris infensi & infesti erant) eorumq; res depredaturi. Vix nuncius compleuerat, quæ iussus erat: & ecce Bessorum inopinata incursio, & impetus, incendijs & rapinis depopulatur omnia, corporibus hominum illæsis, quòd ex beati viri præmonitione in tutiora loca se recepissent.

Defuncto autem beati Regis amico, Romanorum Imperatore Henrico, Conradus ei in Imperio successit. Is pacis tranquillitate interturbata, totius Germaniæ viribus & copijs contractis, Pannoniæ infesta signa inferre conatus est. Tum verò Rex Stephanus, Episcoporum, & Principum coacto conuentu, in patriæ defensionem totius Hungarię exercitum euocauit. At prius tamen secum perpendens, se nihil posse sine Christi adiutorio, manibus & corde sursum erectis, Dominæ suæ, perpetuæ Virgini, & Dei genitrici, suas iniurias cómendans, in eiusmodi prorupit voces: Si placet tibi, Domina mundi, tuæ partem hæreditatis ab inimicis deuastari, & nouellam Chri-

stia-

ſtianiſmi plantationem diſſipari: ne, quæſo, ſinas illud imputari diffidentiæ meæ, ſed potius diſpoſitioni voluntatis tuæ. Si quid commeruit culpa paſtoris, ipſe luat: oues, quæſo, inſontes ne patiaris affligi. His dictis, tanquam accepta conſolatione ab ea, fidenter mouit in hoſtes. Altera die nuncius venit ad ſingulos quoſque duces exercitus Germanorum, ab Imperatore literas adferens, quibus iubebantur pedem retrò referre. Illis ergo diſcedentibus ſanctus Rex diuina miſericordia adiutum ſe ſentiens, humi ſe abiecit, gratiasque agit Deo & ſanctiſſimæ genitrici eius, cuius protectioni, ſeq; regnumq; ſuum aſſiduis precibus commendare ſolebat. At Imperator ſuorum tàm repentina defectione perterritus, ſciſcitatur quidnam rei ipſis accidiſſet: audiensque de nuncio, qui eos ipſius nomine redire iuſſiſſet, ſciensq. illum à ſe haud quaquam miſſum fuiſſe, non dubitauit conſilio & voluntate Omnipotentis Dei rem geſtam ob fideliſſimi Regis corroborandam ſpem: ſeq. deinceps ab eius inuadendo regno, timore illius Iudicis æterni, cohibuit.

Porrò Rex pijſſimus, erga regni ſui politicam gubernationem religioſa ſolicitudine occupatus, diu, num tempus colloquijs & conſultationibus impendebat, nocturnis horis in vigilias, preces, lachrymas, rerum diuinarum contemplationem incumbebat, orans ſedulò iuſtum iudicem, vt ipſe ſua moderatione quo-

tidie diſcutiendis rebus & ferendis ſententijs adeſſe dignaretur. Quod quidem cum ille magno ſpiritalis deſiderij ſtudio frequentaret, nocte quadam procul à templo Dei (deſcenderat quippe cum illo ſuo magno & nobili comitatu) in loco campeſtri fixis tentorijs, in cordis ſui cubiculum ſe recepit: & flexis genibus ſolo labiorum motu, ad ſempiternæ miſericordiæ fores gemitibus & lacrymis pulſabat. cumq; diutius prècibus inhæreret, Domini ſui, Regis æterni miniſtris ad ſuſcipiendas preces eius aduenientibus, papilio ſuper eum extenſus, à terra ſublatus eſt: atque tamdiu in aere manſit ſuſpenſus, donec vir Dei ad ſe reuerſus ab illa contemplatione, ſpiritum à precibus relaxauit. Quod licet inuiſibiliter illi ſoli, qui res nouit ante, quàm fiant, & ſecretorum eius conſcijs Angelis eſſet cognitũ: attamen etiam cuidam magnæ ſimplicitatis, & innocentiæ viro, qui tunc fortaſſis ſimili erat operi intentus, ignotuit. Quem Rex, Dei ſpiritu id reuelante, arcani ſui conſcium ſciẽs, ad ſe accerſitum blandis primum verbis appellat: rogat, quid nam viderit. Deinde ſeueriter interdicit, ne cui id, dum ipſe ſit in humanis, reuelet.

Fama nominis eius in multas gentes diuulgata, & iudicijs oris eius cum multa laude vbique propalatis, ſexaginta Beſſi, quorum ſupra meminimus, cum vniuerſo apparatu ſuo, auri, argentiq; copia, & multi varijs ornamen-

mentis curribus onuſtis, è finibus ſuis egreſſi, ad regem venire volebant. Cumq; ad Pannoniæ fines acceſſiſſent, multi è ſeruis, quorum animi inſtar ceræ facilè flectuntur in vitium, malignitatis ſuæ facibus inflammati, ijs exiere obuiam: & quoſdam gladijs cedentes, illorum res omnes abſtulerunt, eosq; vacuos & ſemineces reliquerunt. At illi ea, quæ paſſi erant, ad Regem relaturi, cepto pergunt itinere: cumq; in Regis conſpectu veniſſent, ad eius genua prouoluuntur. Rex ijs viſis, percontatur quid mali perpeſſi ſint. Tum illi: Nos, inquiunt, ſerui tui, domine Rex, nihil cuiquam mali machinantes, ad te properabamus, audituri iudiciorum tuorum diſciplinam. Quidam autem in nos incurrentes, pecuniam omnem, quam apud nos habebamus, nulla culpa noſtra abſtulere: atque inſuper quoſdam apprehenſos è nobis ceciderunt. Denique vix compotes vitæ, huc acceſſimus, vt eam rem tibi indicaremus. Rex ijs auditis, vt erat prudens, neque vultu, neque verbis minatus eſt eis: ſed conuenienter illi ſententiæ Salomonis, *Totum ſpiritum ſuum profert ſtultus, ſapiens differt & reſeruat in poſterum*: miſit ocyus ad tribunal, ſub quo militabant illi, & ad certum diem iuſſit coram ſe ſiſti omnes. Factum eſt ita, & ad eius conſpectum adducti ſunt, ab illo diſcutiendi. Eos ergo ſic appellat Rex: Cur poſthabita & contempta lege diuina, non eſtis vſi miſeri-

Prou. 29

cor-

cordia, sed homines innoxios tam male mulctastis? Sicut ergo feciſtis, ita hodie vobis coram me faciet Deus. Legis enim transgressores feriri par est. Lata igitur in eos sententia, educti sunt, & ad omnes Regni aditus bini suspensi. Quod ille credendus est zelo iustitiæ ita iussisse, vt exemplo suo perditi illi homines alijs terrorem adferrent. Cùm enim Regnum suum exteris omnibus in illud aduentantibus, ceu portum quemdam tutissimum, & asylum esse vellet, liberum quoque in illud omnibus voluit patere ingressum, ita vt nemo ausus esset quemquam ex eis lædere, aut molestiam ei exhibere. Quod etiam sua auctoritate consecutus est, quando illo viuente nullus quemcumque hospitem in aliquo violare ausus fuit.

Nec tamen beatus & pius Rex immunis
Act. 14. fuit ab eo, quod Apostolus dicit, *Per multas tribulationes oportere nos introire in regnum Dei*. Et quod habetur in Prouerbijs Salomo-
Prou. 3. nis: *Quem diligit Dominus, corrigit, & quasi pater in filio complacet sibi*. Multis enim modis castigauit eum Dominus. Tribus annis perpetuò laborauit aduersa valetudine. Qua cùm tandem diuinæ misericordiæ medicina esset liberatus, in obitu filiorum suorum, quos adhuc infantes mors rapuit, æterni iudicis flagella persensit. Attamen dolorem, ex ea orbitate conceptum, amore filij superstitis, bone indolis pueri Emerici temperauit: quem

sanè

sanè ceu vnicum impensius amans, quotidianis precibus Christo, & eius genitrici, Virgini perpetuæ commendabat, eumq; sibi superstitem, & Regni hæredem votis omnibus expetebat. Et vt idoneus ille foret tanti Regni tenendis gubernaculis, Catholicorum virorum doctrinis quotidianæ lectionis vsum, & vtraſque tàm animi, quàm corporis aures, eum voluit adhibere: atque insuper paterni amoris impulsus stimulis, libellum ei cõposuit de moruminstitutione, in quo illum verbis spiritalis adhortationis fideliter & accuratè compellat: docens eum quemadmodũ ante omnia debeat retinere catholicam fidem, confirmare statum Ecclesiasticũ, honorem habere Præsulum dignitati, Principes & milites amare, iudicij tenax esse, in cũctis suis actibus studere patientiæ, hospites benignè recipere, benignius alere & fouere, sine cõsilio nihil agere, maiores suos semper ob oculos exemplum sibi statuere, precibus crebrò vacare, pietatem & misericordiam, cæterasq; virtutes colere & consectari. His & id genus alijs disciplinis præclarus ille iuuenis imbutus, ex diuinæ voluntatis moderatione, cui omnia parere necesse est, Dominicæ incarnationis anno millesimo tricesimo, vitam hanc corruptibilem cum sempiterna cõmutauit, supernorum ciuium choris adiunctus. Eius animam ea ipsa hora, qua decessit, cuidam Græcorum Episcopo, sanctæ conuersatio-

nis

nis viro, diuinitus reuelatum est, Angelicis manibus in cælos deportari. Cùm autem pro sanctitatis suæ meritis summè ab omnibus diligeretur, omnium extitit luctus ingens, in primis verò Principum: inter quos pater, tanto accepto orbitatis vulnere, grauiter suspirabat, & pietatis affectu ductus, dolebat se omni posteritatis spe destitutum. Attamen sciens scriptum esse, *Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum*: & illud in Canonibus, Neminem propter obitum charorum nimium debere contristari: posito animi mœrore, totum se contulit ad largam Dei misericordiam promerendam. Cœnobiorum enim & Ecclesiarum ministris, monachis, & clericis multa elargitus est, multamq; ea beneficentia attulit consolationem: quicquid verò ei superfuit, peregrinis, viduis, & orphanis erogauit. Exterarum quoque prouinciarum monasterijs Regiæ munificentiæ dona innumera per nuncios suos crebrò misit. Eam, quam in iuuentute susceperat, morum grauitatem ad supremum vsque vitæ diem præ se tulit. Vix vnquam ridere visus est, sciens scriptum, *Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupat*: semper ita se comparans, ac si staret ad tribunal Christi, eius præsentiam oculis interioribus sereno vultu contemplans. Christum in ore, Christum in corde, Christum in cunctis actibus suis circum-

Prou. 21

Prou. 14

Digitized by Google

cumferebat. Extremum vitæ diem ſemper ob oculos mentis habebat, & magno cordis deſiderio ad illam ſupernorum ciuium frequentiam adſpirabat, quemdam Angelicæ conuerſationis habitum præſeferens. Denique cunctis ornatus virtutibus, in ſanctitate & iuſtitia coram Deo omnibus diebus vitæ ſuæ viuere conſtituerat, vt in eo iam quædam futuræ gloriæ ſpecies elucere videretur.

Nec diu poſt in morbum incidit, qui ei poſtea mortem attulit: diuturnaq; eius morbi moleſtia increſcente, pedibus inſiſtere non potuit. Quod vbi aduerterunt ex Palatinis nobiliſſimi quatuor, ſcilicet Regem diu, grauiterq; laborantem, cùm etiam num cordis perfidia tenerentur, iniquum inter ſe conſilium inierunt, vt eum è medio tollerent. Iam die adueſperaſcente, antequam in domo Regis lucerna accenderetur, vnus ex ijs audacior, cælo obſcuro ingreſſus eſt, nudum enſem ſub clamyde ferens, quo erat Regem pijſſimum iugulaturus. Sed cum eò inferret pedem, vbi Rex quieſcebat, cæleſti reuera impulſu, gladius ei excidit: quem Rex ſtatim ſentiens, quid is ſibi vellet, perquiſiuit, cùm iam diuinitus id præſciret. Tum ille territus corruit, agnoſcit conſilium amentia plenum, dolet, accedit propius, procumbit in genua, Regis pedes amplectitur, ſe peccaſſe confitetur, petit tanti parricidij veniam. Rex pius ab eo faciem non auertit, propenſo animo ignoſcit.

At

At verò iubet inquiri illos immanes parricidas: in repertos tanto ſceleri congruentem mortis profert ſententiam.

Dignus tandem, qui centuplex cæleſtis Regni brauium conſeqneretur, febre correptus eſt: ſentiensq; adeſſe migrationis tempus, accerſitis Epiſcopis & primoribus palatij, Chriſtiano nomine gloriantibus, primùm tractauit cum eis de ſubſtituendo ſibi Rege. Deinde paternè monuit eos, ſeruare catholicam fidem, quam accepiſſent, amare iuſtitiam, fraternæ charitati ſtudere, humilitati dare operam, ante omnia verò nouellæ Chriſtianiſmi plantationi curam & ſolicitudinem adhibere. His dictis, manus & oculos in cælum erigens, Regina cæli, inquit, mundi inclyta reparatrix, tuo patrocinio ſanctam Eccleſiam cum Clero & Epiſcopis, Regnumq; cum primatibus & populo tuis precibus commendo: quibus ego nunc vltimum vale dicens, animam quoque meam tuis manibus committo. Inſtabat tunc præcipua ſolemnitas, celebris Angelis & hominibus Aſſumptionis beatiſſimæ Mariæ dies: in cuius gaudijs, vt ſui corporis fieret diſſolutio, precibus à Domino contendit, lachrymis & gemitibus impetrauit, ſperans cumulatioris miſericordiæ ſe ſpem habiturum. Aderat ergo felix ille dies, eius obitu mox felicitatis aliquam acceſſionem habiturus, circumſtabant cum Clero Epiſcopi, cum miniſtris Principes & Comites. Rex in medio jacens,

ſa-

ſacram percepit vnctionem, ſanctamq; animã, corporis & ſanguinis Chriſti recreatam viatico, anno Dominicæ incarnationis milleſimo triceſimo quarto, in manus perpetuæ Virginis, & ſanctorum Angelorum, æternæ quietis beatitudini inferendam, tradidit.

Extitit mox planctus Sanctorum haud vulgaris, Angelis lætantibus: ſed planctus ille poſtea mutatus in gaudium perenne tàm præſentium, quàm futùrorum populorum. Ad exequias eius ex omnibus Pannoniæ plagis concurſum eſt, corpus ad vrbem regiam, putà Albam, perductum: ſed cum Eccleſia beatiſſimę Virginis ab eo conſtructa, necdum conſecrata eſſet, communicato inter ſe conſilio, prius Epiſcopi ſtatuunt ſanctificandam baſilicam, poſtea in ea corpus humandum. Abſoluta igitur dedicationis ſolemnitate, ſacrum corpus in media æde ſarcophago e candido marmore confecto, impoſitum eſt, vbi compluribus annis ob eius merita Dominus permultis male habentibus, febribus vexatis, afflictionem, & miſeriam ſuam fatentibus, innumera præſtitit beneficia. Sæpè quoque illic noctibus Angelicæ melodiæ auditæ ſunt à multis, ſæpè odoris ſuauiſſimi fragrantia per templum ſeſe diffudit.

Iacuit in eo loco ſacrum corpus annis quadragintaquinque, occulta quadam omnipotentis Dei diſpoſitione, qui eſt mirabilis in Sanctis ſuis, marmoris pondere preſſum, & in pul-

puluerem redactum, vt tempore præfinito dignius declaretur, & in resurrectionis die glorioſius renouetur. Id verò quid ſignificet, quando ſine diuina ordinatione factum minimè putamus, libet oculis interioribus ſpeculari. Fortaſſis nonnihil terreni pulueris, diuinæ examinationis igne purgandum, in illo remanſerat, ſine quo Reges, magna potentia fulti, vitam præſentem vix quidem tranſigere poſſunt. Illis ergo euolutis annis quinque & quadraginta, cùm ad præſtanda per eum mortalibus ſuæ miſericordiæ beneficia, Sancti ſui iam vellet Deus merita declarare, Romani Pontificis literis mandatum fuit, vt eorum corpora eleuarentur. qui in Pannonia Chriſtianæ fidei ſemina iecisſent, & ſua vel prædicatione, vel inſtitutione ad Dominum eam conuertiſſent. Itaque Ladislaus Rex, qui tùm ad Reipublicæ gubernacula ſedebat, omni morum honeſtate conſpicuus, & virtutibus illuſtris, diuino cultui, & laudibus Dei totus addictus, ſancto illum Spiritu permouente, communicato cum Epiſcopis & proceribus, totiusq; Regni ſapientibus viris conſilio, triduanum cunctis ieiunium indixit: vt quod communi Catholicorum vtilitati, Spiritus ſancti muneribus, animarum & corporum ſalutem efficientibus, profuturum videretur, id communi omnium deprecatione, ieiunijs, & eleemoſynis fulcita, per ſignorum manifeſtationem expeteretur. Sed vt oſtenderet Dominus, quanta miſe-

miſericordia Rex adhuc manens in corpore, prædítus fuerit, quàm etiam iam cum Chriſto regnans præ cæteris operibus ſe approbare declaret, cùm triduo totis viribus in id incumberent, vt eius ſacrum corpus eleuarent, nulla id arte loco mouere potuerunt. Eo namque tempore ob hominum culpas inter eum, quem diximus, Ladiſlaum Regem, & fratrem eius Salomonem, grauis fuit orta ſimultas & ſeditio; cuius nomine captus Salomon, cuſtodia tenebatur. Cùm ergo in corpore eleuando fruſtra ſudarent, quædam incluſa apud Eccleſiam ſancti Saluatoris, (Charitas ea dicebatur) cuius vitæ tùm erat celebris opinio, ex diuina reuelatione mandauit Regi, conatus eorum omnes irritos & inanes fore, nec poſſe transferri ſancti Regis corpus, donec Salomon venia impetrata, liber cuſtodia dimitteretur. Illo igitur è carcere educto, & rurſus triduano exacto ieiunio, cùm ad ſacras transferendas reliquias tertio die ventum eſt, grande ſaxum ſarcophago impoſitum, tanta facilitate ſublatum eſt, ac ſi nihil ponderis haberet. Abſoluto autem eius diei veſpertino officio, cunctis diuinæ benignitatis beneficia per beati viri merita præſtolantibus, ſubito Chriſto plebem ſuam viſitante, per ſanctæ ædis amplitudinem cælitus miracula corruſcant. Quorum multitudo quoniam ea nocte numerum exceſſit, libet hìc illud ex Euangelio dicere, quod Saluator Ioanni, per nuncios ſciſcitanti, *Mat.* 11.

an ipſe eſſet, qui venturus ſit, voluit reſponderi: *Cæci vident, claudi ambulant, ſurdi audiunt, leproſi mundantur*, mali corriguntur, paralytici curantur. Sed tamen quando omnia non poſſumus, quædam ex eis annotabimus.

Iuuenis quidam, membris omnibus diſſolutus, duodecim annis manſit paralyticus, manum & pedum officio deſtitutus. Is parentum opera eò perductus, totius corporis eſt incolumitate potitus, atque ad altare currens alacriter, omnium Chriſti laudes promentium gaudia cumulauit. Fuit hoc eius noctis primum miraculum.

Alius ſeptennis puer, ab ipſo ortu contractus, genibus & manibus reptabat. Eum parentes plena fide ad beati Regis ſepulchrum adducunt, illicq; proſtrati, eius ſuffragia implorant. Mox voto potiti ſuo, mirantur contractos neruos in filij corpore laxari. Vident omnes eum ſolidatis plantis & genibus ambulantem, & Chriſti nomen in beati viri meritis laudabili clamore concelebrant. Porrò Rex pius, præ nimio gaudio lacrymans, puerum è terra leuatum ad altare adfert, & in Dei laudes erumpens, pro tanto beneficio illi puero collato, cum omnibus, qui aderant, profusè gratias agit. Ita totam noctem illam Deus, pro famuli ſui veneratione, multorum ſplendore ſignorum mirificè illuſtrauit: & populus vigilijs & precibus vacans, ſingula miracula laudis,

Digitized by Google

laudis, & prædicationis vocibus prosequi non cessauit.

His verò illud quoque adiungendum videtur, non solùm illic præsentes, sed etiam procul positos, eius suffragantibus meritis, celerem salutis effectum adeptos esse. Cùm enim eius eleuandi fama passim increbuisset, varijs afflicti morbis, ex cunctis Pannoniæ finibus, quo quisque poterat modo, ad sanctum eius tumulum properarunt. Sed cum alijs præcedentibus, alij maiori morbo retardati, simul eò pertingere non possent, eadem tamen misericordia innumeri in ipso itinere sanati sunt. Quamobrem etiam ob perpetuam benefici Regis conseruandam, & ad posteros propagandam memoriam, complures eius meritis salutem adepti, in ijs ipsis, quibus curati sunt, itineris sui locis; grandes lapidum aceruos effecerunt, qui postea longo illic tempore permanserunt. Sed & mulier quædam exanime corpus vnici filij sui, qui interim spiritum exhalarat, apud sancti Regis sepulcrum deposuit, Dei & sancti eius opem imploratura. Mira quidem res, & nostris temporibus stupenda: non prius femina orare destitit, quàm viuentem cerneret filium suum.

Mane diei, ab Assumptione beatissimæ Virginis quinti, conuenientibus in Ecclesiam cum Rege Principibus, cum Clero Episcopis, primum Missa pro defunctis celebrata est: deinde sublata tabula marmorea, quæ erat pa-

uimento eminentior. Postquàm autem ad sarcophagum peruentum est, tanta inde suauissimi odoris fragrantia in omnium nares dimanauit, vt sibi in paradisum deliciarum Dei rapti viderentur. Ipse verò sarcophagus plenus fuit aqua aliquantum subrufa, & quasi oleo permixta, atque in ea, perinde atque balsami liquore, ossa pretiosa quieuere. Quibus in mundissimum linteamen collectis, in ipso liquore diutissimè quæsierunt annulum sancti Regis dexteræ insertum. Sed cùm non inueniretur, iussu Regis aqua illa in argentea vasa effusa est, vt posset annulus certius reperiri. Sed modo sanè admirabili factum est, vt quo plus exhauriretur aquæ, eo magis sarcophagus impleretur. Id vbi animaduersum est miraculi, aquam haustam suo restituere loco: nec tamen ea accedente, sarcophagus magis abundare visus est. Tùm verò cooperto sepulcro, laudes & gratias egerunt diuinæ pietati. Porrò interim dum ex inuento thesauro reparant beatissimæ matris Dei, & perpetuæ Virginis altare, Deus, qui est mirabilis in Sanctis suis, profusis benignitatis suæ muneribus, & euidentibus miraculorum signis se præsentem declarauit, in tantum, vt tempus illud, quo Saluator vixit inter homines, redijsse videretur, de quo Scriptura diuina ait: *Omnes, qui habebant infirmos varijs languoribus, ducebant illos ad Iesum, & curabantur.* Hæc verò

Luc. 4.

verò omnia virtus diuina, non ſolum illo die, ſed poſtea quoque longo tempore ob merita ſerui ſui effecit, ita vt etiam ab exteris regionibus, cognita beati viri fama, ſalutis recuperandæ cauſa permulti, varijs affecti morbis, ad ſancti Regis imploranda ſuffragia cupidiſſimè aduolarent.

Comitiſſa Mithildis, eximiæ nobilitatis Matrona, tribus annis perpetuo viſcerum dolore laborans, iam morti proxima videbatur: A ſuis verò ad monumentum Regis beati allata, vbi illud attigit, paulatim cœpit habere melius: breuiq; recuperata priſtina valetudine, magnalia Dei per famuli eius merita in ſe renouata diuulgauit.

Alia miracula cælitus perpetrata non idcirco prætermiſi, quòd ea faſtidiam: ſed cùm non mihi vni pluat Dominus, *qui ſolẽ ſuum oriri facit ſuper bonos & malos*: tantam beneficiorum eius copiam, omnium vtilitati conſulere cupiens, innumeris ſapientibus viris, quos Hungaria fouet & complectitur, ſtylo proſequendam relinquo. Illud ſolum ſub libelli finem adijcere libet, miro diuinæ benignitatis munere, diu quæſitum & minimè repertum annulum, cum ipſius beati Regis dextera, poſt eius peractam tranſlationem inuentum eſſe. *Matt.5.*

Nam monachus quidam, Mercurius nomine, (qui cùm eſſet clericus, theſauri beatiſ-

tissimæ, semperq; Virginis Mariæ custos fuerat, & iam amore cælestis patriæ sæculo valefecerat) ea hora, qua sancti Regis tumulus apertus fuit, ne quid sacrarum reliquiarum ad se raperet, obiurgatione Regis procul inde remotus fuit. Sedenti igitur in choro tristi vultu, iuuenis quidam candido amictus habitu, pannum inuolutum tradidit, ita dicens: Hunc pannum tibi seruandum commendo, opportuno tempore in lucem proferendum. Sacro inde expleto ministerio, monachus in quodam angulo domus explicat pannum, integramq; pij Regis manum cum annulo mirifici operis cernens, expauescit; nulloque conscio, ad monasterium suum, cui præfectus erat, eam absportat, tempus à iuuene ipsi memoratum præstolaturus. Et diu sanè thesauri illius in agro absconditi, solus ipse custos peruigil fuit. Deinde monasterij eius fundatoribus rem aperuit. Postremò, appropinquante iam tempore, quo erat arcanum illud in publicum offerendum, ad Regis quoque notitiam perduxit. Is verò mox accitis Episcopis, & Hungariæ primarijs viris, cùm multa interim Christus miraculorum beneficia exhiberet, celebrem præfixit diem beati Regis dextræ eleuandæ. Sed quid sibi vult, fratres mei, quòd cæteris membris resolutis, & carne in puluerem reducta, solam dexteram manum cum eius cute,

te, ossibus & neruis, Deus integram conseruauit? Equidem sic sentio, diuini consilij altitudinem id hac re demonstrare voluisse, eleemosynæ studium omnes virtutum gradus transcendere. Quamobrem etiam in Euangelio Dominus ait: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*. itemque: *Date, & dabitur vobis*. Et alio loco Scripturæ diuinæ: *Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis*. *Mat. 5.* *Luc. 6.* *Eccles. 3.*

Meritò igitur sancti Regis dextera, corruptionis mansit expers, quæ semper misericordiæ floribus reuiuiscens, ad alendos pauperes numquam muneribus distribuendis vacua fuit. Namque pijssimus Rex opem tulit calamitosis & indigis, liberauit oppressos captiuitatis iugo, vestes & hospitalitatis officia impendit peregrinis, viduarum & pupillorum miseriam & inopiam, suam putauit. Mandatum Saluatoris de lauandis aliorum pedibus, quotidie impleuit, pauperum pedes abluens: eleemosynas præstitit non ex rapinis, aut aliorum damnis, sed de suis facultatibus. Vt domos Dei locupletaret, sibi ipsi interdixit habendi voluntatem. Denique omnibus prodignitate prodesse cupiens, carnem suam cum vitijs, & concupiscentijs crucifixit. Inde est ergo profecta corporis, & dextræ manus eius admiranda, & iucunda veneratio: inde suauis & beata sempiter- *Ioan. 13.*

næ vitæ retributio: inde optatissima supernorum ciuium cohabitatio: vbi cunctos illustrans semper lucens, nec vnquam deficiens splendor vnius, summèq; diuinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, per infinita sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATIO.

QVod in hac historia dicitur, Giselam coniugem sancti Stephani fuisse filiam sancti Henrici, & ab eo ductam, cùm iam Christianus esset: corrigendum est ex historia Othonis Frisingensis; Gisela enim non fuit filia, sed soror sancti Henrici, & in coniugem data Regi Stephano, cùm ille nondum Christianus esset. Hæc enim sunt verba Othonis Frisingensis, historici nobilissimi in libro sexto Chronici capite 27. Henricus Imperator sorore sua Gisila Stephano Hungarorum Regi in vxorem data, tam ipsum, quam totum Regnum eius ad fidem vocauit. Hunc Stephanum Hungari hactenus fidem Christianam seruantes, velut principium fidei suæ, inter Sanctos colendum dignum ducunt. At Henricus Imperator pijssimus, vicesimoquarto Regni sui, Imperij autem vndecimo anno, rebus humanis exemptus, in Ecclesia Bambergensi humatur. Et, vt illa testatur

Ec-

Ecclesia, sepulchrum eius vsque hodie crebris miraculis celebre habetur.

Obijt sanctus Stephanus anno Domini 1034. & in Sanctorum numerum relatus fuit à Benedicto IX. anno Domini 1036.

S. Stephani Regis vitæ Finis.

S. EDVARDI REGIS VITA,

Auctore Alredo Rhieuallo Anglo, Monacō & Abbate Ciſtercien. Ordinis.

Floruit is Alredus Anno Domini 1164.

GLorioſi, ac Deo dilecti Regis Eduardi vitam literis tradituri, ex verbis beatiſſimi Petri Apoſtolorum Principis ſumamus exordium, qui Centurionis vocationem admirans, ait: *In veritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed in omni gente, qui timet Deum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi.* In omni enim gente ordine, gradu & dignitate nouit Dominus qui ſunt eius, & miſeretur cui voluerit, & miſericordiam præſtat, in quem ſibi placuerit. Neque enim ex ſui ipſius natura, vel paupertas præſtat, vel adimunt diuitiæ ſanctitatem; nec perfectum obſcuritas, nec reprobum claritas facit; nec claudit libertas, nec reſerat ſeruitus paradiſum. Primus Patriarcha Abraham, & diues ſcribitur & perfectus, cuius fides admirabilis, & obedientia inimitabilis in rerum omnium copia prædicatur.

Act. 10. 2. *Tit.* 2. *Rom.* 9.

tur. Ioseph Dominus Aegypti constitutus à Rege, vniuerso orbi præbuit castitatis exemplum. Sanctus Iob qualis in diuitijs fuerit, earum probauit ademptio, quam morbus corporis, tentatio vxoris, amicorum exprobratio, spectabili patientia reddidit clariorem. Rex Dauid, quo nemo ditior, sed nemo & sanctior, quo hullus sublimior, sed humilior nullus; & inter thesauros innumeros sepelitur, & inter Dei amicos cæteris gratiòr computatur. Nemo proinde miretur, si noster Eduardus, & Rex dicatur, & sanctus, quem cernimus, & in diuitijs egenum, & in delicijs sobrium, in purpura humilem, & sub corona aurea mundi contemptorem.

Cùm enim Rex Ethelredus ex filia Comitis Thoreti filium suscepisset Edmundum, cognomento ferreum latus: ex Regina autem Emma Alfredum, beatus Eduardus intra viscera materna conclusus præfertur vtrique agente eo, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ, qui dominatur in regno hominum, & cuicunque voluerit, dat illud. Fit enim coram Rege magnus procerum & Episcoporum conuentus, & quia iam futuræ cladis indicia sæua processerant, agitur inter eos de regis statu tractatus. Alij verò Edmundum ob inuictissimum robur corporis æstimãt præferendum; alij ob virtutem Nortamannorum Alfredum promouendum tutius arbitrantur. Sed futurorum omnium præscius, prioris breuis-

uissimam vitam, alterius mortem immaturam prospiciens, in puerum necdum natum, vniuersorum vota conuertit, vtero adhuc clauditur, & in Regem puer eligitur: non natus natis præfertur, & quem nec dum terra susceperat, terræ dominus designatur: & læti proceres sacramentum fidelitatis illi iurant, qui vtrum nasceretur, ignorant. Paulo itaque post natiuitatem Sancti Eduardi irruentibus in Angliam Barbaris, & maximam insulæ portionem cæde, incendioq; vastantibus; Regina cum filijs in Nortmanniam transposita est. Vitebat in auita domo inter pueros puer, immunis tamen à vitijs, quibus ætas illa solet implicari. Castus erat corpore, sermone rarus, simplex actu, & purus affectu. Frequentare Ecclesiam dulce habuit, crebrius orationibus incumbere, sacris Missarum interesse, solemnijs visitandis monasterijs operam dare, & quos sanctiores sciebat, sibi monachos in amicitiam copulare.

Sæuiebat interim gladius hostilis in Anglia, cædibus & rapinis omnia replebantur, vbique luctus, clamor, & desolatio. Incenduntur Ecclesiæ, monasteria deuastantur, sacerdotes à suis sedibus fugati, in locis desertis communem miseriam deplorantes delitescebant. Inter quos vir venerabilis Brithuualdus Vuintonienſis Episcopus, cœnobium Glastonienſe mœrens, ac tristis ingressus, orationibus vacabat & psalmis. Qui cùm aliquando pro Re-

gni,

gni, plebisq; liberatione preces lacrymasq; profunderet, quasi in hæc verba prorumpens, ait. *Et tu Domine vsquequo? Vsquequo auertis faciem tuam? obliuiscéris inopiæ nostræ & tribulationis nostræ? Sanctos tuos occiderunt, altaria tua destruxerunt, & non est qui redimat, neque qui saluum faciat.* Scio Domine, scio, quia omnia, quæ fecisti nobis, in vero iudicio fecisti. Sed *nùnquid in æternum proïciet Deus, & non apponet vt complacitior sit adhuc?* Erit ne Domine Deus meus, erit ne finis horum mirabilium? aut in æternum tuus in nos mucro desæuiet, & percuties vsque ad internicionem? Inter preces tandem & lacrymas fatigatum sopor suauis excepit, videtq; per somnium beatum Petrum in eminentiori loco constitutum, & ante eum præclari vultus in forma decenti, regalibus insignijs amictum Eduardum. Quem cùm proprijs manibus Apostolus consecrasset & vnxisset in Regem, monita salutis adiecit, præcipuèq; cœlibem vitam commendans, quot esset annis regnaturus aperuit. Obstupefactus præsul tanti miraculi nouitate, petit sibi à sancto huius visionis mysterium reuelari: de statu insuper regni, & de instantis periculi fine Apostolicum exegit oraculum. Tunc placitu n vultu intuitus intuentem se, ait: *Domini*, o præsul, *est regnum, & ipse dominabitur in filijs hominum. Ipse transfert regna, & mutat imperia, & regnare facit hypocritam* pro-

Ps. 12. 43. 87. *Dan.* 3. *Ps.* 76. *Ps.* 21. *Dan.* 2. *Iob.* 34. *Ps.* 76.

propter peccata populi. Peccatum peccauit populus tuus Domino, & tradidit eos in manibus gentium, & dominati sunt eorum qui oderunt eos. Sed non obliuiscetur misereri Deus, nec continebit in ira sua misericordias suas. Erit enim cùm dormieris cum patribus tuis, visitabit Dominus populum suum, & faciet Dominus redemptionem plebis suæ. Elegit enim sibi virum secundum cor suum, qui faciat omnes voluntates suas, qui me opitulante regnum adeptus Anglorum, Danico furori finem imponet. Erit enim acceptus Deo, gratus hominibus, terribilis hostibus, amabilis ciuibus, vtilis Ecclesiæ, laudabilemq; vitam sancto fine concludet. Quæ omnia in beato Eduardo completa, rei exitus comprobauit. Cùm autem Episcopus de posteritate Eduardi quæreret, respondit Sanctus Petrus; Regnum Anglorum, regnum Dei est. Post istum prouidebit regem ad placitum suum.

*Ps.*109. Stabat adhuc spiritus procellæ, & exaltati sunt fluctus eius, externisq; malis accessit ciuilis discordia; adeò vt quis cui mentis suæ secreta committeret, nesciretur. Plena erat proditoribus insula: nusquam tuta fides, nusquam sine suspicione amor, sermo sine simulatione. Tandem eòusque proditio ciuilis, & astutia processit hostilis, vt defuncto Rege Ethelredo, magna pars insulæ, legitimis hæredibus abdicatis, Canuto qui regnum inuaserat, manus darent: peremptoq; inuictissimo Rege Edmũdo:

do, etiam filios eius, adhuc in cunis agentes, Barbaris mitterent occidendos. Alfredus demum Eduardi frater in Angliam transfectus in audita crudelitate ab hostibus, ciuibusque perimitur. Tunc Eduardus omni humano destitutus auxilio, exul patriæ, regni, & honoris, viuebat: impiorum insidias timebat, & ne à suis proderetur, vel ab hostibus ad mortem emeretur, plurimum formidabat. Inuento autem consilio salutari, Deo prosternitur: talia prosequendo: Ecce Domine, *non est mihi auxilium in me, & necessarij mei recesserũt à me. Amici mei, & proximi mei aduersum me appropinquauerunt, & steterunt.* Pater meus post multos labores rebus humanis excessit, fratres meos crudelitas proditorum absorbuit, nepotes in exilium acti sunt, mater æmuli nostri nuptijs tradita est. Ita solus relictus sum, & quærunt animam meam. Sed tibi Domine derelictus sum pauper: pupillo tu eris adiutor. Tu quondam Eduuinum morti expositum, mirabili modo, & vitæ reseruasti, & regno. Tu illud Angliæ decus, Sanctum Osualdum ex exule Regem factum, per signum crucis reddidisti cunctis hostibus fortiorem. Si igitur fueris mecum, & custodieris me, & reduxeris me in regnum patris mei; eris tu mihi semper in Deum, & beatus Petrus Apostolus in patronum, cuius sacratissimas reliquias in Vrbe Roma, te annuente, te regente, te comitante, visitaturum me promitto. Ex-

Iob. 6. Ps. 37.

3. Reg. 19.

Gen. 28.

hinc

hinc autem factus fide robuſtior, ſpe alacrior, expectans expectauit Dominum.

Canuto autem Rege rebus humanis exempto, filijs eius immatura morte prereptis, Angli Danico iugo liberati, Eduardum in Regem elegerunt, & cum maximo honore conſecrari & inungi fecerunt. Tunc ſacerdotes ſapientia & ſanctitate fulgebant, monaſteria omni religione pollebant, agebat clerus in officio ſuo, populus ſtabat in gradu ſuo. Videbatur etiam terra fecundior, aer ſalubrior, maris vnda pacatior. Reges enim & Principes pro tanta rerum mutatione, admiratione perculſi, cum tanto rege fœdus inire, amicitias iungere, pacem componere gauiſi ſunt. Sola tamen Dania adhuc ſpirans & anhelans cædes, Anglorum interitum minabatur. In his omnibus vir beatus in gloriam non eſt elatus humanam, ſed hanc ſibi viuendi formam proponens, ſuis ſe domeſticus præbebat æqualem, ſacerdotibus humilem, plebi gratum, compatientem miſeris, & largum egenis. Nulla apud eum perſonarum acceptio, ſed iudicabat in iuſtitia pauperes, & arguebat in æquitate pro manſuetis terræ. Eratq; pater Orphanorum, & iudex viduarum. Si quicquam petebatur, præbebat: ſi accipiebatur, tacebat. Nullus vnquam eum vidit aut inflatum ſuperbia, aut ira efferatum, aut gula dehoneſtatum. Supra humanum enim modum pecuniæ contemptor, nec in earum amiſſione tri-

triſtior, nec in adeptione videbatur hilarior.

Recumbente aliquando gratia quieſcendi Rege in lectulo, camerarius acceſſit ad thecam, in qua æs regium ſeruabatur, & repoſito intus quod volebat, & illam claudere oblitus, foras egreſſus eſt. Animaduertit hoc quidam, & accedens ad thecam, pecuniam non modicam in ſinum recondit, & abſcedit: Reuerſus denuo, rege inſpectante, facinus iteravit. Quod cùm tertio attentaſſet; cernens rex in ſpiritu theſaurorum adeſſe cuſtodem, ait: Importune agis, o homo, ſi mihi credis, tolle quod habes, & fuge, quoniam ſi venerit Hugolinus (hoc enim cubicularij nomen erat) nec vnum tibi nummum relinquet. Fugit ille, & vix pedem extulerat, & ecce miniſter regis rediens, & theſaurum ablatum reperiés, timore, & tremore concutitur, vnde non ſolum anguſtiam cordis, verumetiam & furorem mentis, clamor, & ſuſpiria prodiderunt. Surrexit, & quaſi neſciens quid acciderit, perturbationis huius cauſam inquirit. Quam cùm didiciſſet, ait; Tace, fortè ille qui cœpit, plus nobis indiguit. Habeat ſibi: nobis ſufficit quod remanſit.

Proceres autem terræ de ſucceſſione ſolliciti, regem de vxore ducenda conueniunt. Stupet rex, theſauro metuens ſuo, qui fictili vaſe reconditus, facilè poterat calore diſſolui. Sed quid ageret, ſi obſtinatus reſiſteret, timebat ne propoſiti ſui proderetur dulce ſe-

cretum: si suadentibus præberet assensum, naufragium pudicitiæ formidabat. Tandem importunè instistentibus cedere tutius ratus, huiusmodi verbis pudicitiam suam Domino commendabat: Iesu bone, tua quondam mi-
Dan.3. sericordia tres pueros inter flammas Chaldai-
Gen.39. cas illæsos seruauit. Per te Ioseph, relicto pal-
lio in manibus meretricis, cum titulo castita-
Dan.13. tis euasit. Admirabilis Susannæ constantia, tua virtute de impudicis presbyteris triun-
Iudit.12. phauit. Sanctæ Iudith castitas ab Holoferne, nec ledi potuit, nec tentari. Ecce ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ, succurre mihi Domine, quatenus sic maritale suscipiam sacramentum, vt pudicitiæ periculum non incurram. Rege igitur procerum voluntati consensum præbente; Goduuini filiam duxit in vxorem. Erat autem Goduuinus vir magnarum opum, sed astutiæ singularis, Regum, Regnique; proditor, qui doctus fallere, & quælibet dissimulare consuetus, facilè populum ad cuiuslibet factionis inclinabat assensum. Sed sicut spina rosam, genuit Goduuinus Eggidam. Hanc dilecto suo præparauit Christus Eduardo, inspirans ei ab ipsa infantia castitatis amorem, odium vitiorum, virtutis affectum. Legere, aut operari manibus, ocium fugiendo, consueuit lasciuiam vitare, & colloquia iuuenum declinare. Conuenientibus igitur in vnum, Rex & Regina de castitate seruanda pacisCuntur, nec huic fidei alium, quàm

quàm Deum teſtem æſtimant adhibendum. Fit illa coniux mente, non carne; ille maritus mente, non opere. Perſeuerat inter eos ſine actu coniugali coniugalis affectus, & ſine defloratione virginitatis, caſtæ dilectionis amplexus. Diligitur ille, ſed non corrumpitur; diligitur illa, nec tangitur, & quaſi noua quædam Abiſag Regem calefacit amore, ſed non diſſoluit libidine, mulcet obſequijs, ſed deſiderijs non emollit.

Quadam verò die Pentecoſtes, cùm Rex diuinis intereſſet myſterijs; hora eleuationis corporis Chriſti, ſubitò Rex vultu hilarior, & erectior oculis, in riſum modicum, ſeruata tamen regia grauitate, diſſoluitur. Mirari, qui aderant cæperunt, nec ſine cauſa, cùm præter conſuetudinem id ei accidiſſe ſciebant. Peractis autem Miſſarum ſolemnijs, cauſam riſus inſtanter adſtantes ſibi exponi petunt. Ille, vt erat miræ ſimplicitatis, ſimpliciter quærentibus, ſimpliciter omnia confitetur, dicens: Conuenit Danis cum Rege ſuo antiquum facimus iterare, & quam nobis propitia diuinitas largita eſt, infeſtare quietem. In percuſſione quidem noſtra, qua caſtigans caſtigauit nos Dominus, ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam extollentes virtutem, dixerunt. *Manus noſtra excelſa, & non Dominus fecit hæc omnia*. Quia verò Deus patribus noſtris iratus, Danorum nos tradidit poteſtati; ſuis id viribus tribuentes; facilè hoc ipſum & nunc fieri

Deu. 32.

*Deu.*32. posse arbitrantur, nescientes quia qui percu-
tit, ipse & sanat; & qui mortificat, ipse & vi-
1.*Reg.*2 uificat, & qui ducit ad inferos, ipse & reducit.
Igitur Rex Daniæ, coacto in vnum exercitu,
hodierna die ventis pro voto flantibus, naues
parari præcepit. Iam naues velis, & vela ven-
tis fuerant committenda, & Rex iniquus ob
nimiam superbiam quasi semetipsum non su-
stinens, dum de scapha in nauem conscendere
vellet, pede lapso, inter vtramque in mare
corruit, & statim abyssus vallauit eum, & pe-
lagus cooperuit caput eius; sicq; morte sua
vtrumque populum, Danorum scilicet & An-
glorum, à peccato pariter, & periculo libe-
rauit. Et spero in Domino Deo meo, & in
dulcissima matre eius, quòd temporibus meis
nullum habebit conatus eorum effectum. Hæc
sunt, quæ Christo reuelante cognoui, & vidi,
& risi, & gauisus sum. Risum enim mihi fecit
Dominus, & quicumque audierit, corridebit
mihi. Notantur tempus & hora, mittuntur
nuncij in Daniam, & omnia quæ beatissimo
Regi cælitus nunciata fuerant, vera & eadem
hora accidisse reperta sunt.

Succedentibus itaque prosperis, Rex voti
sui nequaquam oblitus, recogitans quanta si-
bi fecerit Dominus, qui ditauit egenum, sub-
limauit humilem, inglorium coronauit; parat
reddere vota sua, parat sumptus, parat dona-
ria. Vocatis autem Regni proceribus, habuit
cum eis de statu Regni, vel de sua peregrina-
tione

tione sermonem, dicens: Non excidit vobis quomodo irruentibus in hæreditatem nostrã barbaris, facti sumus opprobrium vicinis nostris, subsannatio & illusio his, qui in circuitu nostro sunt. Alijs namque interfectis, alijs fugatis, alijs iugo ignominiosæ seruitutis oppressis, nihil ferè honoris, nihil gloriæ nostro generi reliquerunt. Tandem defuncto patre meo, peremptis fratribus, actis in exilium nepotibus, & cum hostibus nostris in omnibus fortuna fuerat, mihi profectò nihil spei superesse videbatur. Ego verò contra spem in spem credens, & Domini mei misericordiæ me totum dedens, peregrinationem meam ad Sanctorum Apostolorum limina voui, & deinceps diuinæ me protectioni, dispositioniq: cõmisi. Ille autem respexit in orationem meam, & non spreuit precem meam, & abstulit opprobrium meum, & restituit me in regnum patris mei. Insuper cumulatum diuitijs, auxit gloria, donis cælestibus illustrauit: Ipse sine sanguine rebelles subegit, hostes subuertit, & omnia nostra amabili quidem pace composuit. Absit vt eos, & tantis eius beneficijs inueniamur ingrati; quin potius de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi in iustitia & veritate, faciamusq; quod ait propheta, *Voiete, & reddite Domino Deo vestro*. Decernite ergo mecum quomodo me peregrinante, Regnum subsistat Anglorum, qua lege, qua pace, qua iustitia, quo iudice omnia dispo- *Ps. 73.*

nantur; quis castra, vrbes, priuata, & publica negocia procuret. Erit autem vnus omnium cultos & protector Deus, & pacem quam dedit, ipse seruabit, nobiscum proficiscens, & remanens, qui & vos custodiat, & me reducat. Tunc omnes in communi vociferantes ad Regem, se non deserendos, se non exponendos gladijs, patriam hostibus non prodendam, nec pro vno, vt putabatur, bono, tot admittenda pericula allegabant. Tunc Rex eorum vocibus & precibus vrgeri se sentiens, diu in animo fluctuabat; quia & voto supersedere periculosum, & tantorum precibus, fletibusq; non cedere, inhumanum arbitrabatur. Tandem peregrinationem differens, expectabat donec Apostolico fultus consilio, aut votum remitteret, aut impleret.

Demum Pontifex Summus, consideratis premissis, & diligenter discussis, Regi epistolam subscripta continentem transmisit. Leo Episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio suo Eduardo Anglorum Regi, salutem & Apostolicam benedictionem. Quoniam voluntatem tuam laudabilem, & Deo gratam cognouimus, gratias agimus ei, per quem Reges regnant, & Principes iusta decernunt. Sed quia prope est Dominus in omni loco omnibus inuocantibus eum in veritate, & sancti Apostoli cum suo capite coniuncti, vnus spiritus sunt, & pias preces æqualiter audiunt; & quia constat periclitari Anglicam regionem ex tua di-

scessio-

ſceſſione, qui freno iuſtitiæ ſeditioſos eius motus cohibes, ex auctoritate Dei, & ſanctorum Apoſtolorum abſoluimus te à peccato illius voti, pro quo offenſam Dei times, & ab omnibus negligentijs & iniquitatibus tuis, ea poteſtate vti, qua Dominus in beato Petro conceſſit nobis, dicens, *Quæcumque ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis*: Deinde præcipimus tibi ſub nomine ſanctæ obedientiæ & pœnitentiæ, vt expenſas, quas ad iter iſtud paraueras, pauperibus eroges, & cœnobium Monachorum in honorem ſancti Petri Apoſtolorum Principis, aut nouum conſtituas, aut vetuſtum emendes & augeas, & ſufficientiam victualium fratribus de tuis redditibus conſtituas; quatenus dum illi aſſiduè inibi Deum laudauerint, & Sanctis augeatur gloria, & tibi indulgentia. Cui loco quicquid contuleris, vel collatum eſt, vel conferetur, vt ratum ſit, Apoſtolica auctoritate præcipimus, & vt ſemper habitatio monachorum ſit, & nulli laicæ perſonæ niſi Regi ſubdatur, & quæcumque priuilegia ibi conſtituere volueris ad honorem Dei pertinentia, concedimus, & robuſtiſſima auctoritate confirmamus, & in fine fractores eorum æterna maledictione damnamus. *Mat. 16.*

Reſponſalibus autem Regis, & literis Pontificis oraculum cæleſte concurrit. Erat enim vir quidam in Anglia, Deo dilectus & hominibus, qui in ſpecu ſubterraneo multis annis

incluſus, ſuorum erat meritorum ſtipendijs iam vicinus. Huic Petrus Apoſtolus in viſione noctis aſſiſtens, ait: Rex Eduardus pro voto, quo ſe cùm adhuc exularet adſtrinxerat, pro Regni etiam pace, pauperumq; neceſſitate, preceq; ſollicitus, Romanam Eccleſiam de omnibus credidit conſulendam. Nouerit ergo ſe mea auctoritate ab hac obligatione ſolutum, & de cœnobio ad mei nominis honorem conſtruendo, à Summo Pontifice ſuſcepiſſe mandatum. Incunctanter itaque literis Apoſtolicis fidem habeat, præceptis obediat, conſilijs acquieſcat. A me enim egreſſus eſt ſermo, quem ſibi quondam patronum elegit, viæ comitem gratiæ largitorem. Eſt autem mihi locus in occidentali parte Londoniæ à me electus, mihi dilectus, quem quondam mihi proprijs manibus conſecraui, mea nobilitaui præſentia, diuinis etiam miraculis illuſtraui. Thorneia nomen eſt loci, qui quondam ob peccata populi, Barbarorum traditus poteſtati, pauperrimus ex diuite, humilis ex ſublimi, ex nobili factus eſt contemptibilis. Hunc me Rex præcipiente, in habitaculum monachorum ſuſcipiat reparandum, ſublimandum ædificijs, poſſeſſionibus ampliandum. Non erit ibi aliud, niſi domus Dei, & porta cæli: ibi erigenda eſt ſcala, per quam deſcendentes & aſcendentes Angeli, preces & vota hominum perferant, & deferant gratiam. Inde aſcendentibus reſerabo ianuas paradiſi, vt ex officio,

officio, quod meus mihi Dominus, ac Saluator iniunxit, & ligatos absoluam, & absolutos suscipiam, & quam eis delictum occluserat, iustificatis portam patriæ cælestis aperiam. Tu autem omnia, quæ audisti à me, & didicisti, literis tradens regi mitte, vt munere Dei duplicato, & de absolutione securior, & præcepti executione deuotior, in mei autem dilectione & obsequio reperiatur propensior. His dictis, lux cum loquente disparuit. Scripsit itaque senex omnia audita, & regi direxit. Eadem autem hora lecto Papæ scripto, beati senis apices recitantur. Tunc Rex lætus, & alacris, pecuniam, quam ad peregrinationem parauerat, pauperibus distribuit, & monasterium ædificauit.

Tempore quo Rex Ethelbertus, qui regnauit in Cantia prædicante Augustino fidei sacramenta susceperat; nepos eius Sebertus, qui Orientalibus Anglis præfuit, fidem eodem Episcopo euangelizante fuscepit. Hic Londonijs, quæ regni sui caput habebatur, intra muros Ecclesiam beati Pauli fabricauit, & Episcopali honore Mellitum Episcopum instituens honorauit. Extra muros vero in Occidentali parte, in honorem beati Petri monasterium insigne fundauit, & multis possessionibus ditauit. Nocte autem, dedicationem eiusdem Ecclesiæ præcedente, piscatori cuidam Thamesis fluuij, qui idem monasterium præterfluit, vlteriori ripa in habitu peregrino beatus

tus Petrus apparens promissa mercede transponi se ab eodem, & petijt, & promeruit. Egressus autem de nauicula, Ecclesiam piscatore cernente, ingreditur. Et ecce subito lux cælestis emicuit, miroq; splendore illustrans omnia noctem conuertit in diem. Adfuit cum Apostolo multitudo ciuium supernorum, ingredientium & egredientium, melodiaq; cælestis insonuit, indicibilis odoris fragrantia nares perfundebat. Peractis autem omnibus, quæ ad Ecclesiæ dedicationem spectant solennijs, redit ad piscatorem piscium piscator egregius hominum. Quem dum diuini luminis fulgore perterritum & alienatum penè sensibus reperisset, blanda consolatione reddit hominem sibi, animum rationi, ingredientes cymbam simul vterque piscator, ait Petrus. Nunquid pulmentarium non habes? & ille, Inconsultè, inquit, lucis perfusione stupidus, & expectatione tui detentus, nihil cœpi, sed promissam à te mercedem securus expectaui. Ad hæc Apostolus ait: Laxa nunc retia in capturam. Paruit imperanti piscator, & mox impleuit rete piscium maxima multitudo. Omnes erant eiusdem generis pisces præter vnum miræ enormitatis esocium. Quibus ad ripam extractis, dixit Apostolus, Hunc, qui præ cæteris pretio & magnitudine præcellit, Mellito ex mea parte defer piscem Episcopo. Pro nautica verò mercede, cætera tibi tolle.

Huius generis copia abundabis in vita tua, & lon-

& longo tempore poſt te progenies tua tãtum ne vltra piſcari audeatis in celebritate Dominica. Ego ſum Petrus, qui loquor tecum, qui cum meis conciuibus conſtructam in meo nomine baſilicam dedicaui, epiſcopalemque benedictionem meę ſanctificationis auctoritate præueni. Dic ergo Pontifici, quæ vidiſti & audiſti, tuoq; ſermoni ſigna parietibus impreſſa teſtimonium perhibebunt. Superſedeat igitur dedicatione, ſuppleat quod omiſimus, Dominici corporis & ſanguinis ſacroſancta myſteria, populumq; ſermone erudiens, notificet omnibus hunc locum me crebro viſitaturum, hic me fidelium votis & precibus affuturum, ſobriè verò, piè, & iuſtè in hoc ſæculo viuentibus cæli ianuam reſeraturum. His dictis confeſtim ab oculis eius diſparuit. Mane autem facto Epiſcopo Mellito ad dedicandam Eccleſiam procedenti cum piſce piſcator occurrit, & omnia, quæ ſibi mandata fuerant, pandit. Stupet Antiſtes, reſeratisq; Eccleſiæ valuis, videt pauimentum vtriuſque alphabeti inſcriptione ſignatum, parietem bis ſenis in locis ſanctificationis oleo linitum, totidem cereorum reliquias duodenis crucibus inhærere, & quaſi recenti reſperſione adhuc cuncta madeſcere. Quod videns Epiſcopus, vna cum populo Deum benedicebat, & illi gratias referebat. Dat fidem miraculo piſcatoris illius tota ſucceſſio, quæ ſicut à patre acceperat, totius emolumenti, quod ars illa deinceps ei

con-

conferret, beato Petro, eiq; ſeruientibus decimas offerebat. Vnus tamen ſemel fraudem auſus inferre, mox tàm diu artis caruit beneficio, donec confeſſus reatum, & ablatum reſtitueret, promitteret correctionem.

Hæc cum Sanctus Eduardus relatione, ac ſcriptis veterum didiciſſet, ad monaſterium illud ædificijs, poſſeſſionibus, & dignitatibus altius extollendum exarſit animus eius, & pro priuilegijs illius loci, cæterisq; cauſis nuncios Romam tranſmiſit, talem epiſtolam Papæ deferentes. Summo vniuerſalis Eccleſiæ patri Nicolao, Eduardus gratia Dei Anglorum Rex debitam, & ſubiectionem, & obedientiã. Glorificamus Deum, quia curam habet ſuæ electæ eccleſiæ, quoniam in loco boni prædeceſſoris vos optimum ſucceſſorem conſtituit. Quapropter iuſtum iudicamus, apud vos velut ad ſolidam petram acuere, & probare omnes bonas actiones noſtras; & veſtram notitiã atque ſocietatem in bono habere, quatenus eas donationes & priuilegia, quæ obtinuimus apud prædeceſſorem veſtrum, renouetis, & augeatis nobis, videlicet vt quod ille iniunxerat nobis ſub nomine obedientiæ, & pœnitentiæ propter votum, quod vouerain ire Romam, & in remiſſionem omnium peccatorum meorum conſtruere cœnobium Monachorum in honore Apoſtoli Petri, ratum faciatis, & priuilegia poſſeſſionum & dignitatum eiuſdem loci confirmetis, renouetis, & decernatis. Ego

quo-

quoque pro modulo meo augeo & confirmo donationes, & consuetudines pecuniarum, quas habet Sanctus Petrus in Anglia, & ipsas pecunias collectas cum regalibus donis mitto vobis, vt oretis pro me, & pro pace regni mei & continuam ac solemnem memoriam instituatis totius gentis Angliæ coram corporibus sanctorum Apostolorum.

Rescripsit autem ei Papa in hunc modum. Nicolaus Episcopus seruus seruorum Dei, Glorioſissimo, ac pijssimo, omnique honore dignissimo, speciali quoque filio nostro Eduardo Anglorum Regi, visitationem omnimodam, salutem mellifluam, & benedictionem Apostolicam. Omnipotenti Deo referimus grates, qui vestram prudentissimam excellentiam in omnibus ornauit, & decorauit erga beatum Petrum Apostolorum Principem, nobiscum habere dilectionem, & in omnibus Apostolicis consentire censuris. Literas igitur vestræ nobilitati transmittimus, & per eas sanctorum Apostolorum societatem, & nostram vobis damus, orantes misericordiam illius, qui est Dominus omnium, & Rex super omnia solus, vt ipse vos participem faciat ex omnibus, si qua sunt coram Deo, bonis operibus nostris, & fratres nos, ac socios in sua dilectione constituat in omni tempore amplius, ac non minorem partem obsequij nostri vobis in suo regno reconsignet, quàm nobis met ipsis prouenire optamus. Erimus etiam deinceps pro-

vo-

vobis sine dubio orantes assiduè, vt ipse Deus subijciat hostes & inimicos, qui contra vos voluerint insurgere, & confirmet vos in paterno solio, & propria hæreditate, ac beatus Petrus sit vobis custos, & adiutor in omni tribulatione. Renouamus ergo & confirmamus, ac augemus vobis priuilegia vestra, scilicet, vt absoluti sitis ab illo voto quod timebatis, & ab omnibus alijs peccatis, & iniquitatibus vestris auctoritate illius, qui me, licet indignũ, suæ sanctæ præesse voluit Ecclesiæ. Præterea illi loco, quem sub nomine sanctæ pœnitentiæ constituendum, & meliorandum suscepistis, quoniam vt fertur, primam antiquitus consecrationem à beato Petro accepit, cuius licet indigni, Vicarij sumus, & quia regia antiquitus sedes est, ex auctoritate Dei, & sanctorum Apostolorum, atque huius Romanæ Sedis, & nostra concedimus, permittimus, & solidissimè confirmamus, vt amplius in perpetuum regiæ constitutionis locus sit, atque repositorium regalium insignium, & habitatio perpetua monachorum, qui nulli omnino personæ, nisi regi subdantur, habeantq; potestatem secundum regulam sancti Benedicti per successiones eligere ex se idoneos Abbates; neque introducatur per violentiam extranea persona, nisi quam concors congregatio ex se præelegerit. Absoluimus etiam eum locum ab omni seruitio & dominatione Episcopali, vt nullus Episcopus illuc introeat ordinaturus,

aut

Digitized by Google

aut præcepturus aliquid, nisi ex petitione & consensu Abbatis, & Monachorum. Et habeat idem locus liberum procinctum, idest, ambitum, & cœmeterium mortuorum circa se, absque Episcopali, vel cuiuslibet respectu, vel exactione, & omnia, quæ ad libertatem, & exaltationem illius loci ad honorem Dei pertinentia, per nostram auctoritatem accedere possunt, hilari & promptissima voluntate concedimus. Possessiones autem, quas antiqui Reges, seu quicunque alij homines, vos quoque, & vestri barones ad eundem locum contulistis, & chartas, quæ ex eis factæ sunt, diuina & nostra auctoritate roboramus, & ratas ac stabiles esse decernimus, & infractores earum, vel inuasores, aut diminutores, aut dispersores, venditores etiam æterna maledictione cum Iuda proditore damnamus, vt in beata non habeant partem resurrectione, sed à beato Petro Apostolo se iudicandos sciant, quando sedebit cum suis coapostolis, iudicans duodecim tribus Israel. Vobis verò & posteris vestris Regibus committimus aduocationem & tuitionem eiusdem loci, & omnium totius Angliæ Ecclesiarum, vt vice nostra cum consilio Episcoporum, & Abbatum constituatis vbique quæ iusta sunt, scientes pro hoc vos recepturos dignam mercedem ab eo, cuius Regnum & Imperium non definet, nec minuetur in sæculum. *Mat. 19*

Sanctus autem Eduardus tributum illud gra-

Digitized by Google

grauissimum, quod tempore patris sui classi Danicæ pendebatur, & postmodum Fisco Regio inferebatur, regia liberalitate remisit, & ab hoc onere importabili in perpetuum Angliam absoluit. Cùm enim collecta illa pecunia ante illum delata esset, diabolum super cumulum sedentem & ludentem vidit; & ne amplius exigeretur præcepit. Cùm in palatio iuxta Ecclesiam beati Petri Rex aliquãdo moraretur, superuenit quidam vir mirabilis, Hybernicus genere, pedis vtriusque priuatus officio: nerui enim in poplite contracti, ad posteriores corporis partes crura retorserant, tali natibus inhæserant, immersione carnibus pedum articuli à lumbis eius & deorsum corpus omne peruerterant. Porrectis ad terram manibus & scamnis suppositis repebat, & factus sibimetipsi grauis, trahebat se post se. Hic videns Regis cubicularium, ait ad eum: Hugoline, non me respicis, nec misereberis, nec mouebit te mea tanta calamitas? & ille: Quid me vis facere? Cui pauper: Sexies, inquit, Apostolorum limina repens (vt cernis) visitaui, & sanitatem nec dum promerui. Quã tamen Apostolorum Princeps non negauit, sed distulit, socium in hoc miraculo habere volens Eduardum, quem sibi nouit esse deuotum. Ab ipso enim Apostolo in mandatis accepi, Regem adire, vt me suo sacro subuectum dorso ad ecclesiam eius, quæ palàtio vicina est, perferat, recepturum, si id fecerit, membro-

rum

rum meorum integram ſanitatem. Hæc vbi nuntiata ſunt Regi, gratias agit Deo, & citatus mox æger acceſſit. Rex verò vt ſpiritalis ille aſinus fortis, accubans in terminis, ſuppoſuit humeros ſuos ad portandum: Pendet de humero tanti Principis plenus ſordibus pauper, ſqualidis manibus, bracchijſq; ſquamoſis regiũ illud pectus, collumq, complectitur. Interea ex aſſiſtentibus ridebant nonnulli, alij à paupere Regem deluſum iocabantur, alij ſimplicitatem iuſti fatuitatem iudicabant. Cùm itaque Rex paululum proceſſiſſet, ſubitò nerui extenduntur, rigantur oſſa, carnes marcidæ recaleſcunt, emergunt à carne articuli, pedes à natibus ſoluuntur. Diſtendit homo crura, poplite iam flexibili; & ſanie cum ſanguine profluente, veſtis Regia ornatur potius, quàm fœdatur. Iam nunc ſatis eſſe clamant omnes, ſanatum languidum, onus ob ſordes vlcerum deponendum. Ille verò memor præcepti quod ſuſceperat, ſyrenarum cantus obturata aure pertranſijt, ingreſſusq; eccleſiam, ante ſanctum altare holocauſtum, quod detulerat, Deo ac beato Petro reſignat, incolumemq; dimiſit. Suſcepto autem à Rege itineris viatico, acturus gratias Deo & ſancto Petro, Romam profectus eſt. *Gen. 49*

In monaſterio autem beati Petri ante altare ſanctæ Trinitatis Miſſarum ſolemnijs ſanctus Rex vice quadam cum Comite Leofrico aſſiſtebat. Et ecce ſpecioſus ille forma præ filijs

hominum Christus Iesus in ara consistens, oculis vtriusque visibiliter corporalis apparuit, sacraq́; dextera super Regem extensa, signum sanctæ Crucis eum benedicendo depinxit. At Rex demisso capite, diuinæ maiestatis adorabat præsentiam. Comes verò quid in animo Regis ageretur ignorans, volensq́; Regem tantæ visionis esse participem, cœpit velle ad ipsum vsque procedere. Verùm Rex quid in mente Comitis voluebatur intelligens, Sta, inquit, Leofrice, sta: quod vides, video & ego. Post Missam verò dixit Rex ad Comitem: Per eius, quem vidimus, maiestatem, mi Leofrice, te obtestor, ne, quoadusque vixerimus, sermo iste proferatur in publicum, ne vel nos in perniciem nostram ob fauorem vulgi pulset elatio, vel fidem deroget dictis infidelium æmulatio.

Sub faucibus autem quasi glandes mulieri cuidam succreuerant, quæ totam faciem deformi tumore fœdantes, putrefactis sub cute humoribus, sanguinem in saniem verterant, inde nati vermes, odorem teterrimum exhalabant. Iubetur tandem in somnis adire palatium, & ex Regis manibus sperare remedium, quibus si lota, si tacta signata foret, meritis eius reciperet sanitatem. Cùm autem venisset ad Regem, & oraculum expositisset: ille nec sordes cauit, nec fœtorem exhorruit; sed loca tumentia manibus contrectans, & aqua lauans, signum sanctæ Crucis impressit: & subitò rupta

pta cute cum ſanie vermes ebulliunt, recedit tumor, & dolor omnis abſceſſit.

Cœcus quidam docetur oraculo, lumen amiſſum ſancti Regis meritis ſe adepturum, ſi lympha, qua manus abluerет, ipſe faciem perfudiſſet. Cumq; id cubiculario, & ille Regi retuliſſet, obſtupuit ille, plurimum indignatus, illuſum phantaſmatibus hominem, nihil tale de peccatore ſperandum, Apoſtolicæ id eſſe virtutis, nec fidem ſomnijs adhibendam aſſeruit. Aqua manus lauit, & ad Eccleſiam proceſſit. Cubicularius autem cœco receptam in pelui aquam illam tradit, cùm qua oculos & faciem lauans, viſum confeſtim percipere meruit.

Ciuis quidam Licolnienſis cœcitate percuſſus, ad palatium Regis veniens, aqua lotionis manuum eius, faciem & oculos lauat, mox tenebris diuturnis optata lux ſuccedit.

Quidam cœcus Regem adire, & viſum ab eo percipere monitus, cubiculario, & ille rem Regi pandit. Cui Rex: Veniat, inquit, Quis ego ſum qui contriſter, & non potius exultem, ſi meis manibus, licet indignis, promiſſum beneficium homini illi pietas diuina contulerit? Vocatus eſt autem vir, & à Rege tactus & ſignatur, & inter manus eius ab oculis vtriſque vbertim ſanguis effluxit, pupillas ſerenauit, & tumorem palpebrarum depoſuit. Et dixit homo ille: Video te Domine mi Rex, & facies tua tanquam facies Angeli ſtantis ante me.

Digitized by Google

hominum Christus Iesus in ara consistens, oculis vtriusque visibiliter corporalis apparuit, sacraq́; dextera super Regem extensa, signum sanctæ Crucis eum benedicendo depinxit. At Rex demisso capite, diuinæ maiestatis adorabat præsentiam. Comes verò quid in animo Regis ageretur ignorans, volensq́; Regem tantæ visionis esse participem, cœpit velle ad ipsum vsque procedere. Verùm Rex quid in mente Comitis voluebatur inteliigens, Sta, inquit, Leofrice, sta: quod vides, video & ego. Post Missam verò dixit Rex ad Comitem: Per eius, quem vidimus, maiestatem, mi Leofrice, te obtestor, ne, quoadusque vixerimus, sermo iste proferatur in publicum, ne vel nos in perniciem nostram ob fauorem vulgi pulset elatio, vel fidem deroget dictis infidelium æmulatio.

Sub faucibus autem quasi glandes mulieri cuidam succreuerant, quæ totam faciem deformi tumore fœdantes, putrefactis sub cute humoribus, sanguinem in saniem verterant, inde nati vermes, odorem teterrimum exhalabant. Iubetur tandem in somnis adire palatium, & ex Regis manibus sperare remedium, quibus si lota, si tacta signata foret, meritis eius reciperet sanitatem. Cùm autem venisset ad Regem, & oraculum expoſuisset: ille nec sordes cauit, nec fœtorem exhorruit; sed loca tumentia manibus contrectans, & aqua lauans, signum sanctæ Crucis impressit: & subitò rupta

pta cute cum ſanie vermes ebulliunt, recedit tumor, & dolor omnis abſceſſit.

Cœcus quidam docetur oraculo, lumen amiſſum ſancti Regis meritis ſe adepturum, ſi lympha, qua manus abluerer, ipſe faciem perfudiſſet. Cumq; id cubiculario, & ille Regi retuliſſet, obſtupuit ille, plurimum indignatus, illuſum phantaſmatibus hominem, nihil tale de peccatore ſperandum, Apoſtolicæ id eſſe virtutis, nec fidem ſomnijs adhibendam aſſeruit. Aqua manus lauit, & ad Eccleſiam proceſſit. Cubicularius autem cœco receptam in pelui aquam illam tradit, cùm qua oculos & faciem lauans, viſum confeſtim percipere meruit.

Ciuis quidam Licolnienſis cœcitate percuſſus, ad palatium Regis veniens, aqua lotionis manuum eius, faciem & oculos lauat, mox tenebris diuturnis optata lux ſuccedit.

Quidam cœcus Regem adire, & viſum ab eo percipere monitus, cubiculario, & ille rem Regi pandit. Cui Rex: Veniat, inquit, Quis ego ſum qui contriſter, & non potius exultem, ſi meis manibus, licet indignis, promiſſum beneficium homini illi pietas diuina contulerit? Vocatus eſt autem vir, & à Rege tactus & ſignatur, & inter manus eius ab oculis vtriſque vbertim ſanguis effluxit, pupillas ſerenauit, & tumorem palpebrarum depoſuit. Et dixit homo ille: Video te Domine mi Rex, & facies tua tanquam facies Angeli ſtantis ante me.

Digitized by Google

Alia autem vice duo cœci cum vno monoculo, aqua lotionis manuum Sancti perfusi, visum percipere meruerunt.

Sedebat aliquando Rex ad mensam, & à latere eius Comes Goduuinus. Huius duo filij adhuc pueri, Haraldus & Tostius, ludebant coram eis; cumq; vnus ex illis amarius, quàm expetebat ludi suauitas, insurrexisset in alterum, ludum vertunt in pugnam. Et ecce Haraldus vehementius in fratrem irruens, capillis eius vtramque manum inserit, prostratumque, nisi citius eriperetur, virtute superior suffocasset. Tunc Rex versus ad Ducem, ait: Nihil aliud, ò Goduuine, nisi simplicem in his vel ludum puerorum, vel pugnam contemplaris. Et ille: Nihil aliud, Domine mi. Tunc Rex dixit: Longè aliud mea mihi mens loquitur: & his quid futurum sit pueris, per hoc mihi bellum reuelatur. Emensis quippe puerilibus annis, cùm in virum vterque profecerit, tandem aduersus inuicem liuor vtrumque aduret. Et primum circumuentione, insidijsq; priuatis quasi ludere videbuntur, ad vltimum fortior infirmiorem proscribet, rebellantem prosternet, & prioris mortem post modicum sequens, alterius calamitas expiabit. Quæ omnia sic completa, tota Anglia teste, probatur. Nam Tostius ab Haraldo fugatus, cùm paulò in Regnum successisset Eduardo Haraldus, vnà cũ Rege Noruuegiæ Tostius prosternitur, & totus ferè exercitus deletur. Eodem anno

anno Haraldus ipſe Regno ſpoliatus Anglorũ, aut miſerè occubuit, aut, vt quidam putant, pœnitentiæ tandem ſeruatus, euaſit.

Goduuinus cùm in menſa Regi aſſideret, vnus miniſtrorum in obicem aliquem vno pede immoderatius impingens, penè lapſum incurrit: quem tamen pes alius recto pede procedens, iterum in ſtatum ſuum nihil iniuriæ paſſum erexit. De hoc euentu pluribus inter ſe loquentibus, & quod pes pedi ſubuenerit gratulantibus, Comes quaſi ludendo intulit: Sic eſt frater fratrem adiuuans, & alter alteri in neceſſitate ſubueniens. Et ait Rex ad Ducem: Hoc meus mihi feciſſet, ſi Goduuinus hoc permiſiſſet. Ad hanc vocem Goduuinus expauit, & triſtem præferens vultum, ait: Scio ego, Rex, ſcio, adhuc de morte fratris tui tuus me accuſat animus, nec eis æſtimas diſcredendum, qui me vel eius, vel tuum vocant proditorem; ſed ſecretorum omnium conſcius Deus iudicet, & ſic buccellam hanc, quam manu teneo, guttur meum faciat pertranſire, & me ſeruet illæſum, ſicut nec tuæ proditionis reus, nec de fratris tui nece mihi conſcius exiſto. Cùmq; vir beatus buccellam manu benedicens ſignaſſet, miſer ille eam ori inferens, vſque in medium gutturis pertraxit.

Tentat interius trahere, nec valet, tentat emittere, ſed firmius hæſit. Mox meatus, quibus ducebatur ſpiritus obcluditur, vertuntur oculi, bracchia rigeſcunt. Intuetur infelici-

Digitized by Google

ter morientem Rex, & vltionem in eum sentiens processisse diuinam, adstantes alloquitur, dicens, Extrahite canem istum: & factum est ita. Hic Goduuinus simplicitate Regis abutens, multa in Regno contra iustitiam & Deũ faciebat. Cunctos ferè Regis cognatos, & amicos, quos de Normannia adduxerat, fraude sua, dolo, & circumuentione de patria exturbabat; credens, sibi cuncta processura pro voto, si Rex amicis nudatus, suis tantum consilijs vteretur. At Rex cuncta dissimulans, diuinis vacabat obsequijs, vltionemq; Dei sibi futuram multis prædixit. Aliquando etiam ipsi Goduuino idipsum non tacuit.

Sanctus Eduardus nulli petenti in nomine sancti Ioannis Euangelistæ aliquid denegabat, hunc enim post Apostolorum Principem artius diligebat. Vnde contigit, quòd quidam peregrinus, absente Camerario, in nomine sancti Ioannis Euangelistæ importunè à Rege eleemosynam pustularet. Cui Rex pretiosum annulum, cùm nihil aliud in promptu haberet, dedit. Accidit post hæc, duos Anglicos ad adorandum Saluatoris sepulcrum Hierosolymam proficisci. Qui die quadam à publica strata declinantes, deuia quæque sectati sunt: & sole ruente, nox obscura adducta est.

Et cùm nescirent quid agerent, quo se verterent, apparuit eis senex quidam venerandus, qui eos ad ciuitatem reducit. Susceptis autem hospitio, mensa paratur, lautissimèq; refecti,

ãi, dant membra quieti. Mane autem facto, egreſſis illis de ciuitate, ait ſenex. Viri fratres, cum ſumma proſperitate vos repatriaturos non dubitetis, quoniam proſperum iter faciet vobis Deus, & ego ob amorem Regis veſtri in omni via firmabo ſuper vos oculos meos. Ego enim ſum Apoſtolus Chriſti Ioannes, qui Regem veſtrum ob meritum caſtitatis ſumma dilectione complector. Hunc ergo annulum, quem mihi in habitu peregrino apparenti tribuit, reportate, denunciantes obitus ſui inſtare diem: quem infra ſex menſes viſitans viſitabo, vt mecum ſequatur Agnum quòcunque ierit. His dictis, diſparuit, & illi ad patriam proſperè redeuntes, quæ viderant, & audierant, Regi ſeriatim retulerunt.

Cùm autem Rex infirmitate graui detineretur, in mentis raptus exceſſum, biduo ferè iacebat exanimis. Tandem quaſi de graui ſomno euigilans, aperuit oculos & ſedit, & aſſumpta parabola, ait: Cùm adoleſcens in Nortmannia exularem, grata mihi ſemper extitit bonorum amicitia, & quicunque ſacræ religionis meliores videbantur, hi mihi cæteris erant familiariores. Inter quos duos monachos ſpeciali quadam deuinxerant charitate, conuerſationis honeſtas, vitæ ſanctitas, ſuauitas morum, verborum affabilitas. Hos frequẽtius viſitabam, quàm dulcia faucibus meis eloquia eorum. Hos ante plurimos annos tranſlatos ad cælum vidi mihi paulò ante in

somnis assistere, quid genti meæ post obitum meum sit futurum, ex Dei mandato mihi referentes.

Impletam dicunt Anglorum nequitiam, & iniquitas consummata iram prouocat, accelerat vindictam. Sacerdotes præuaricati sunt pactum Domini, polluto pectore, & manibus inquinatis sancta contrectant. Et hi non pastores, sed mercenarij exponunt lupis oues, non protegunt, lac & lanam quærunt, non oues, vt detrusos ad inferos mors, & pastores depascat: & oues, sed & principes terræ infideles, socij furum, prædones patriæ, quibus nec Deus timori est, nec lex honori, quibus veritas oneri, ius contemptui, crudelitas delectationi; Itaque nec prælati iustitiam, nec seruant subditi disciplinam. Et ecce Dominus gladium suum vibrauit, arcum suum tetendit, & parauit illum. Ostendit deinceps populo huic iram, & indignationem, immissiones insuper per angelos malos, quibus traditi sunt anno vno & die vno, igne simul & gladio puniendi. Ego verò ob intentatam meæ genti calamitatem dolens, atque suspirans, dixi:

Io. 3. O cælestium secretorum conscij, si conuersi egerint pœnitentiam, nunquid non ignoscet Deus, & relinquet post se benedictionem, ?

3. Reg. 21. Pœnitentia certè prolatam Dei ore in Niniuitas suspendit sententiam; quæ etiam imminentem impijssimo Achab debitam distulit vltionem. Suadebo igitur genti meæ, vt pœniteant de

de præteritis, & caueant de futuris, & fortè mi ſerebitur Deus, vt non inducat ſuper eos malum hoc grande, ſed qui punire præparauit auerſos, recipiat in gratiam ſolita pietate conuerſos.

Nequaquam, inquiunt, hoc erit, quoniam induratum eſt cor populi huius, & excœcati oculi, & aures aggrauatæ, vt nec audiant corripientem, nec intelligant commonentem, nec terreantur minis, nec beneficijs prouocentur. *Pſ. 76.* His eorum verbis dum mihi maior accreſceret ſollicitudo, dixi, Num ita in perpetuum iraſcetur Deus, & non apponet vt complacitior ſit adhùc? Quando ergo triſtibus læta ſuccedent, aut tot aduerſa qualis conſolatio temperabit? Quale ſperandum eſt in his malis remedium, vt ſicut illinc terret, & contriſtat ſuctura correptio; ita hinc aliquantulum mulceat diuinæ miſerationis promiſſio. Ad hæc ſancti tale mihi problema proponunt. Arbor quælibet viridis à ſuo trunco deciſa, ad trium iugerum ſpatium à radice propria ſeparetur. Quæ cum nulla hominis manu degente, nulla vrgente neceſſitate, ad ſuum reuerſa truncum, in antiquam radicem ſeſe receperit, reſumptoque ſucco rurſum floruerit, & fructum fecerit; tunc ſperandum eſt aliquod in hac tribulatione ſolatium, & de ea, quam prædiximus aduerſitate remedium. Hæc cùm dixiſſent, ipſi cęlo, vobis ego redditus ſum. Aſſidebant narranti viſionem Regina, Robertus ſacri palatij cuſtos,

ſtos, Dux Haraldus, Stigandus, & qui aſcendit cubile patris ſui, & maculauit ſtratum eius, viuente adhuc Roberto Archiepiſcopo, cathedrá Cantuarienſem inuadens; ob hoc à Summo Pontifice ſuſpenſus paulo poſt crepuit, & effuſa ſunt viſcera eius. Hic ad vocem narrantis obduruit, nec terretur oraculo, nec fidem habuit prophetanti, ſed potius regem ſenio confectũ delirare ſubmurmurans, ridere maluit quàm lugere. Cæteri verò quibus mens ſanior erat, flebant vbertim & ſuſpirabant, qui nihil ſecus quàm ipſe dixerat, aut à ſacerdotibus, aut à principibus fieri non ignorabant. Quidam enim præmiſſam ſimilitudinem dicunt regem pro impoſſibili ſtatuiſſe, illi maximè, qui totam Anglorum nobilitatem ſic deperiſſe lugebant, vt ex ea gente, nec Rex, nec Epiſcopus, nec Abbas, nec Princeps quilibet vix in Anglia cerneretur. Mihi ſanè alia mens eſt, conſideranti ſanctiſſimum virum Dunſtanum, & ipſam calamitatem prædixiſſe, & conſolationem nihilominus promiſiſſe. Poteſt proinde ſic non inconuenienter exponi. Arbor hæc regnum Anglorum ſignificat, decorum gloria, delicijs, diuitijsque fęcundum, excellentia regiæ dignitatis ſublime. Radix, ex qua totus honor iſte proceſſit, regium ſemen fuit, quod ab Alfredo, qui primus Anglorum à Summo Pontifice vnctus & conſecratus fuerat in Regem, recta ſucceſſionis linea vſque ad ſanctum Eduardum deſcendit. Abſciſſa eſt arbor de trunco, quando re-

regnum à genere regali diuiſum, ad aliud ſemen translatum eſt. Ad ſpatium trium iugerum *hæc fama eſt ſeparatio*, quia in trium temporibus regum, nulla fuit nouis cum antiquo ſemine regali coniunctio. Haraldus enim ſucceſſit Eduardo, Vuilhelmus Haraldo, Vuilhelmus iunior priori Vuilhelmo. Acceſſit ad radicem, quando Rex Henricus, in quem totũ regium decus transfuſum eſt, nulla neceſſitate cogente, nulla ſpe lucri vrgente, ſed ex infuſo ei amoris affectu, abneptem Eduardi Mathildam duxit vxorem, ſemen regium Nortmannorum, & Anglorum coniungens, & interueniente opere coniugali, de duobus vnum faciens. Floruit ſanè arbor, quando de vtroque ſemine Imperatrix Mathilda proceſſit. Tunc verò fructum fecit, quando de ipſa Henricus exoriens, quaſi lapis angularis vtrũque populum copulauit. Habet nunc certè de genere Anglorum Anglia Regem, habet de eadẽ gente Epiſcopos & Abbates, principes, & milites, ex vtriuſque ſeminis coniunctione procreatos. Si autem alicui hæc diſplicuerit expoſitio, aut ipſe aliter exponat, aut aliud tempus, quo hæc expleantur expectet. Locus obſcurus.

Sciens itaque Rex, quia appropinquauit hora eius, vt tranſiret de hoc mundo, ſuum tranſitum mox in circuitu propalari iuſſit, ne mortis ſuæ agnitione dilatata, orationum quoque ſuffragia differrentur. Sicq; ſenex, & plenus dierum, ac bonorum operum migrauit ad Domi-

minum. Obijt autem anno Domini milleſimo ſexageſimo ſexto, cum regnaſſet vigintitribus annis, menſibus ſex, & diebus vigintiſeptem, pridie nonas Ianuarij, cum quo tota pariter Anglorum felicitas ruit, perijt libertas, vigor omnis interijt.

Contractus quidam ad ſepulcrum eius veniens, membrorum ſanitatem deuotis lacrymis, & precibus poſtulabat. Et ecce vis quædam occulta ſubitò neruos extendit, in naturalem ſtatum crura, pedesq; retorquet, cuulſisq; à carne articulis ſanguis profluit, paulatimque ſucco reſumpto, arida prius oſſa priſtinum robur recipiunt.

Sex quoque cęci, vnum monoculum ſecuti, ad ſepulcrum regis properantes, cùm alter ab altero traheretur, & vnus præcedens oculus, viris ſeptem ducatum præberet; ſancto cum lacrymis miſeriam exponunt, opem flagitãt, contra diuturnæ caliginis tædium ſanctiſſimi regis depoſcunt auxilium. Nec mora, beati meritis, & precibus viſum, oculorumq; claritatem percipere meruerunt.

Interea Haraldus filius Goduuini, regnum nec iure, nec natura ſibi debitum vſurpãs, malum, quod Angli ſecundum ſancti Regis oraculum Dominus præparauerat, tranſgreſſione pacti cum duce Vuilhelmo, & fidei læſione accelerauit. Vt autem attenuatis viribus facilius ab his, quos iniuſtè prouocauerat, hoſtibus vinceretur; ſuſcitauit ei Deus à parte Aquilonis ini-

inimicos; scilicet Haraldum Regem Noruuegiæ,& Tostium fratrem suum, quem de Anglia expulerat, ipse quippe tempore Regis Eduardi exulabat in Flandria. Hi cum magna classe per Humbriam Eboracum properantes, cùm exercitum Northumbrensium prælio excepissent, potiti victoria, magnam de obstãtibus stragem dederunt. His Haraldo nunciatis, exercitum copiosum ex omnibus finibus Angliæ collegit.

Apparuit autẽ tunc sanctus Eduardus cuidam Alexi, Abbati Rameſiæ, viro religioso, dicens, Vade,& dic Haraldo, vt homines, qui contra ius,& fas regni huius fines inuadunt, aggrediatur securè. Ego enim ero Dux, & Protector exercitus, quoniam iustitiæ gentis huius deesse non possum. Per me enim reportabit vice hac de hoste triumphum. Et ne verbis tuis fidem deroget, secretum ei sui cordis ostende, vt cùm ei quæ nullo conscio mente voluebat, edixeris, non hæc tuæ adinuentioni, sed meæ promissioni adscribat.

Nocte quidem præterita, cùm dolore femoris torreretur, licet eum non parum vrgeret imminens molestia; siluit tamen, reputãs apud se, si publicaret languorem, quòd suis esset cõtemptui, & hostibus irrisioni. Verum quia nunc ab illa peste conualuit, de meo præsumens auxilio, contra Barbaros iustum bellum suscipiat, & ab imminenti periculo suos eripiat. Quod cùm Abbas Haraldo referasset, ex cælesti promissione factus audacior, in valida ma-

manu progrediens, apud Stamfordbrig hostibus occurrit. Consertoq; prælio, dux vterq; prosternitur, scilicet Rex Norwegiæ & frater Haraldi Tostius, & penè totus eorum exercitus deletus est.

Anno tricesimo sexto post sancti Eduardi obitum, cùm corpus eius de terra eleuaretur, integrum, incorruptum, & flexibile cum vestibus recentibus repertum est. Quod videns Episcopus Roffensis, pilum vnum deuotionis desiderio accensus extrahere, sibiq; seruare conatur. Sed ille firmius hærens, effectum mentis Episcopi, & voluntatem defraudauit. Mulier quædam in festo sancti Eduardi operibus vacans, paralysis morbo correpta, ad corpus sancti deducitur, & sanitatem pristinam se recepisse lætatur. Tres viri febre quartana vexati, visitato sancti sarcophago, quasi in momento curati sunt.

Obijt S. Eduardus anno Domini 1066. qui beatissimus Rex post annos circiter centum in sanctorum numerum relatus fuit ab Alexandro Tertio Pontifice, anno pontificatus quarto, & Christi 1163. vt Cardinalis Baronius in notis ad Martyrologium, die quinta Ianuarij, & alij testantur.

S. Eduardi Regis vita Finis.

SAN-

Digitized by Goog

SANCTI LEOPOLDI Auſtriæ Principis canonizatio,

Et inter ſanctos Confeſſores adſcriptio,

Cum ſuæ feſtiuitatis inſtitutione, pro die 15. Menſis Nouemb.

Innocentius Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

SAcroſanctam Matrem Eccleſiam adſtitiſſe à dextris Dei Reginam, in veſtitu deaurato, circumdatam varietate; non ab re per Propheram traditur. Regina equidem, quæ illi Regi Domino, per quem Reges regnant, & Principes iuſtitiam faciunt, deſponſata ſit. Vnica eius columba, luna perfecta in æternum, Arcturus per gyrum nocturna ſpatia perenni lumine illuſtrans: Lucifer qui neſcit occaſum: Aurora hic in crepuſculo caligantis ſæculi corruſcans: & in diem lucidum in Regno cælorum ſeſe diffundens. Regina quæ illi ſeruiat, cui ſeruire regnare §. 1.

Digitized by Google

gnare eſt, illi fidem habeat, illi ſe totam committat, Regina quæ Chriſtifideles ſub vmbra alarum ſuarum extremo carcere ad regna cælorum perducat, vbere de cælo pleno lactet, atque inebriet, ex multis ærumnis nos eripiẽs, regni cæleſtis cum Chriſto Domino participes efficiat. In veſtitu, inquit, deaurato. Veſtimentum Eccleſiæ ſanctam fidelium vitam eſſe profitemur. Nam ſicut tota Eccleſia veſtimentum eſt Chriſti, ita fideles quoque eiuſdem Eccleſiæ veſtimentum eſſe arbitrabimur. Veſtimentum ſcilicet non habens maculam per peccatum, neque rugam per duplicitatem; ſed per iuſtitiam in Deum, per ſimplicitatem cordis tenſum veſtimentum innocentiæ, quam homo plaſmatus à Deo accepit; male à ſerpente perſuaſus perdidit, ad quam recuperandam pœnitentia, & Dei miſericordia induimur. Veſtimentum deauratum ſplendore ſapientiæ aureo perlucens, clara enim eſt ſapientia quæ numquam marceſcit, facilè videtur ab his qui eam quærunt. Doctrix eſt diſciplina Dei, electrix operum illius, qua nihil locupletius, quæ operatur omnia, artifex omnium quæ apud turbas claritatem, & honorem apud ſeniores præſtat. Veſtimentum deauratum perfectione auri, ideſt iuſtitiæ, qua nihil humano generi vtilius. Dilectione diſciplinæ ex qua cuſtodia legum emanat, legum autem cuſtodia conſummatio eſt incorruptionis. At verò incorruptio facit nos eſſe Deo proximos, per

quam

quam beatitudo æternæ vitæ à nobis comparatur. Circumdata Ecclesia dicitur varietate gratiarum, administrationum, & officiorum, iuxta verbum Apostoli, diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus eas conferens, diuisiones administrationum sunt, idem autem Dominus, & diuisiones operationum sunt, idem verò Deus qui operatur omnia in omnibus. Circumdata varietate potestatis, ordinis, status, & variatum Ecclesiarum decore, quæ veluti adolescentulæ, hanc de qua sermo est, Catholicam Ecclesiam quasi matrem obseruant, non vetustæ per culpam, sed nouellæ per gratiam, non senio steriles, sed ad spiritualem congrue fecunditatem, & noua semper prole pullulantes. Nam à iusto Abel, vnde Ecclesiæ exordia trahimus, in hanc vsque diem, quot Sanctos orbis terrarum habuit; tot quasi palmites protulit, ex quibus varij in dies surgunt surculi in hac vinea nostra Sabaoth, quam licet immeriti, præstante Domino, sortiti sumus excolendam, seruntur. Circumdata varietate, quòd alia triumphantis, alia militantis Ecclesiæ species existat. De triumphanti Domini sponsione repromittitur, Ego ero eis, quicquid ab hominibus iuste desiderari potest, ero illis honor, gloria, salus, & vita, virtus & copia, pax, & omne bonum. Militans autem Ecclesia fundæ non ineptè assimilatur: nam sicut è funda in gyrum versata, lapides exeunt, quibus aduersarij feriuntur, &

Goliath prosternitur; ita ex sancta Ecclesia dum per varias procellas, & tempestates fluctuantes huius sæculi per tribulationum circuitum rotatur, fortes viri prodeunt, quibus quasi lapidibus iniquorum corda tunduntur, & de hoste humani generis nequissimo à Christi tyronibus triumphatur.

§. 2. Hanc ipsam Ecclesiam Deus omnipotens mira quadam dispositione, & potestate fundauit, pretioso vnigeniti filij sui Domini nostri Iesu Christi sanguine dotatam esse voluit, multiplici Spiritus sancti gratia ornauit. Apostolorum simplicitate & fide roborauit, quos ignaros delegit, vt populos non tam sermo illorum, quam causa ad credendum adduceret. Martyrum tormentis, cruciatibus, constantia, & trophæis stabiliuit, repressa paulisper, quinimo confusa infidelitatis sæuitia, & inimico homine superseminante zizania, crescente, multiplicataq; hæreticorum prauitate, Doctorum cælesti doctrina illuminauit, & demum Confessorum, Virginum, aliorumq; Sanctorum intrepida confessione, solerti cura, exemplisq; imitatione dignissimis, aduersus sathanæ insidias circumdedit.

§. 3. Inter autem alia saluberrima sanctitatis exempla diuina misericordia, sydus quoddam mundo fulgere dedit, Beatum Leopoldum Austriæ Principem, pium Marchionem, cognomento appellatum, innocentiæ, sapientiæ, & iustitiæ vestimentis, quibus vesti-

ri

ri Ecclesiam prædiximus, decorum bonitate, mansuetudine, atque clementia conspicuum, simplicitate, continentia, & munificentia præclarum, cuius integritas, vitæ sanctimonia, humilitas, pietas, fides, adeò apud Christi fideles inualuerunt, vt vna omnium Germanorum voce pro Sancto hactenus celebratus fuerit. Christianæ religionis cultum, & eius liberalitatem nonnulla monasteria, & quidem celeberrima ab eo cum ampliſſimis censibus constructa, alia etiam magno sumptu illustrata, abunde testantur. Hic Princeps optimus, Sacerdotes, & viros religiosos admodum coluit, summosq; Pontifices tanta veneratione prosecutus fuit, vt ab Innocentio II. Romano Pontifice prædecessore nostro peculiaris S. Petri filius appellaretur: & Apostolica commendatione, atque ea plenaria, quam vulgo dicunt, absolutione dignus ab eodem Innocentio etiam mortuus iudicatus fuerit. Hic vir Dei in summis opibus educatus, in magna peccandi licentia constitutus, coniugalibus curis implicitus, principatus regimine impeditus; sedulo tamen pietatis & misericordiæ munera subibat, lassos roborans, vacillantes confirmans, oppressos subleuans, inopes foueus. Inter curas domus, inter coniugales anxietates, inter affectus pignorum, inter multiplices principatus sollicitudines, inter studia tot laborum, immaculatum sese ab hoc sæ-

Digitized by Google

culo custodiuit, & temporalia tractando æterna disposuit.

§. 4. Quadraginta annis Principatum Austriæ regens, & quod maius est illis præcipuè temporibus, quibus propter Henricorum patris & filij mutuas concertationes, & postea propter Henrici Quarti cum Lothario accerrimas contentiones, in Germania bellis, incendijs, & agrorum vastationibus tumultuatum est; summa cum iustitia, humilitate, & tranquillitate cuncta administrauit: & alijs cæde, & sanguine madentibus, creditam sibi Austriæ Prouinciam in diuturna pace continuit. Quibus ex meritis æternæ retributionis & pacis præmia à Deo Optimo Maximoque, qui centuplicato fœnore munera hominum pensat, est consecutus.

§. 5. Prætendant nunc huius sæculi amatores ad peccata excusanda, coniugales, familiares, ciuiles, seu regales solij molestias, sæculi illecebras, aut tentationes. Leopoldi exemplo diuina prouidentia eos circumscripsit, excusationes omnes circumuenit, aditum humanæ tergiuersationis conclusit, & quasi aranearum telas commenta humanæ fragilitatis disrupit. A Deo creati, & redempti, Deum debitis honoribus non colimus; & quod dolentes ex intimis referimus, illum non tantum negligimus, sed blasphemamus sæpenumero. Adhibita sunt præcepta diuinæ, & humanæ legis, præ-

Digitized by Google

præceptis obtemperare tergiuersamur. Addita sunt cælestis præmia gloriæ, indicta pœnarum diuersa genera, censura correctionis inuenta; ab illis faciem quasi rebelles auertimus. Sanctorum varia exempla ante oculos nostros proposita, ipsa quoque imitari contumaciter recusamus, imbecillitatem nostram, sæculi sollicitudines, cùm de salute nostra agitur, causamur. Leopoldi nobilis Principis coniugati, ac multorum filiorum, ac subditorum cura irretiti, clarissimo exemplo admonemur, vt omni excusatione semota, per hæc temporalia ita cautè ambulemus, ita sanctè nos exerceamus, vt æterna non amittamus; allecti spe momentaneæ huius prosperitatis, perpetuitate gloriæ cælestis non fraudemur, sed mundi molestias, illecebras, aut dignitates contemnendo, ad cælestem patriam totis viribus contendamus.

§. 6. Huius beati Leopoldi sanctimoniam Deus omnipotēs innumerabilibus miraculis ad eius inuocationem editis, comprobauit. Miraculis profectò quæ tum in facti substantia, tum & ordine, vim, & potestatem totius naturæ excesserunt. Quis enim non miretur, cùm audiat per Dei æterni misericordiam implorato Leopoldi auxilio, paraliticos, artheticos, febricitantem, podagrā laborantem, pristinæ valetudini illico restitutos? Quis non magnalia Dei in hoc Sancto agnoscat, cùm videat intercessionibus eius claudos rectè ambulasse,

apoſtematibus mortiferis infectos, liberatos; in carceribus conſtitutum, pedicis, manicisq́; vinctum, per foramen vnde hominis impoſſibilis exitus erat eductum euaſiſſe? in varijs vitæ periculis poſitos, illæſos ſeruatos eſſe? quis non tota mente obſtupeſcat, & Deo optimo, maximoq́; præconia manifeſta dicat, cùm liquido deprehendat, meritis, ac precibus huius Sancti viri mortuos ſuſcitatos? mutos loquendi facultatem adeptos? cœcos illuminatos? ſurdis auditum reſtitutum eſſe? Maximæ ſunt hæc ſanctitatis, & diuinæ approbationis ſigna, humanam expectationem, ac ſpem excedentia; & tamen clariſſimis documentis comprobata ſunt.

§. 7. Quinimò ab anno Chriſti milleſimo centeſimo triceſimo ſexto, quo Leopoldus vita functus, ex terris ad cæleſtem Hieruſalem tranſiuit, in noſtra vſque tempora, & præſentem diem magis, atque magis manifeſtata mira de illo ex mentibus hominum in Auſtria præcipuè, & per omnem Dannubij ripam, deuotio cælitus infunditur. Incredibile dictu quanta cum veneratione eius corpus, quod in Monaſterio ſemper Virginis, & matris Dei Mariæ ab eo condito, in loco quod nouum Clauſtroburgum appellatur Patauienſis dioeceſeos ſepultum eſt, à Chriſtifidelibus viſitetur; quibus votis celebretur pia eius memoria. Memoratu difficile eſſet, quot, & quanta tabellis, & imaginibus illi dicatis exornetur; quanta lumina-

minariorum copia perluſtretur ; procumbit ſupplex ante tumulum languentium,& rogantium turba,opem Leopoldi implorans,nec expectatione irrita diſcedit.

§. 8. Huius veneratione, & per multorum populorum ſalute,Rodulphus Auſtriæ Dux impulſus eſt,vt Innocentio ſexto huic ſanctę Sedi ea tempeſtate præſidenti, ſupplicaret ; quatenus Leopoldum Sanctorum catalogo adſcribere digna retur.

§. 9. Qui re perſpecta quàm ſapientiſſime de vita & miraculis, ac fama eiuſdem Leopoldi ex more, inſtitutoq; maiorum, cum conſilio ſacri Senatus inquiſitionẽ tunc Archiepiſcopo Pragenſi, & alijs collegis delegauit.

§. 10. Verum cùm ea de re agi cœptum eſſet,mortę Innocentij ; ſurgentibusque bellorum inter Auſtrales, & Pannonios diuerſis turbinibus, immenſisq; procellis in Eccleſia Dei exortis, vſque ad tempora Pauli Secundi prædeceſſoris noſtri, inquiſitio intermiſſa eſt.

§. 11. Cariſſimo autem in Chriſto filio Friderico Romanorum Imperatori Auguſto, Prælatis, & Principibus Germaniæ apud eundem Paulum multis precibus, tam ſancti viri Canonizationem abſolui petentibus; tribus S. R. E. Cardinalibus de fratrum ſuorum conſilio,demandatum eſt à Pontifice prędicto, vt ſolemnem inquiſitionem ea de re adhiberent,& proceſſus conſuetos tum per ſe, tum per ſubdelegatos facerent, quod magna ex parte confectum erat,

Digitized by Google

cùm euocato ad Dominum Paulo ſanctæ memoriæ, Sixtus Quartus prædeceſſor noſter in hac ſancta Sede, diuina prouidentia, conſtitutus eſt.

§. 12. Iterandas ergo preces, & vehementius agendum apud Sixtum Imperator, Prælati, ac Principes prædicti duxerunt, vt tam ſanctum opus Canonizationis cęptæ perficeret.

§. 13. Is, vt certiori fide quæ de miraculis, & vita Leopoldi afferebatur præciperet, venerabili fratri noſtro Marco Epiſcopo Prænestinenſi, tunc Tituli S. Marci, Presbytero Cardinali, & in Germania Legato, vt præmiſſa percuncta-retur, iniunxit: qui locupletiſſimam de illis omnibus relationem per publica acta, & legitimos proceſſus eidem attulit.

§. 14. Dehinc proceſſibus, & actis publicis magna cum diligentia per venerabiles Epiſcopum Portuenſem, Marcum prædictum Prænestinenſem illo tempore Epiſcopum aſſumptum, ac F. S. Euſtachij Diaconum Cardinalem, Commiſſarios diſcuſſis, priuata primo relatione eidem Sixto facta, poſtmodum in Sacro Senatu referente prædicto Venerabili fratre, Epiſcopo Portuenſi dilucidè re examinata, & ex illorum ſententia Canonizatione concluſa, ſicut Domino placuit.

§. 15. Sixto vita functo, nobis, qui eidem onere, & honore per diuinam miſericordiam, licet indigni ſucceſſimus, reſeruatum eſt, vt ſupremam manum tam ſanctæ approbationi apponere-

Digitized by Google

neremus. Consilio itaque habito, rursus Venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium publica concione, omnia prout ex ordine gesta erant, Leopoldiq; vitam, miracula, & reliqua merita per Aduocatum Consistorialem proponi curauimus. Demum vocatis omnibus qui in Romana Curia degunt, Prælatis, in frequenti eorum consessu, assistentibus nobis eisdem Venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, singulorum vota prælatorum scrutati sumus. Quibus Spiritu sancti gratia cooperante, manibus, pedibusque, vt aiunt, in eam sententiam deuenientibus, quod Leopoldus merito sanctus à nobis canonizandus esset, hunc in locum, & publicum suggestum hac ipsa die conscendere decreuimus, vt opitulante Domino, votis, precibusq; fidelium adiuuantibus, ipsum Leopoldum sanctum definiremus, & pro Sancto venerari debere ab vniuersis, & singulis Christianis mandaremus. Sicq; hodie sermone per nos habito, re diuina peracta, & reliquis solemnitatibus adhibitis, ad hanc sacratissimam Canonizationem procedendum duximus. Cùm autem verbo Sapientiæ Dominus affirmet homini, qui eum laudauerit, & dilexerit Deum, qui fecit illum, quod in medio populi sui exaltabitur, in plenitudine sancta admirabitur, in multitudine electorum habebit laudem, & inter benedictos benedicetur; mirumq; in modum Leopoldus in medio populorum exaltatus sit, plenitudine

Digitized by Google

tudine cæleſtis gratiæ admirabilis refulgeat: Reſtat vt noſtra approbatione inter electos, & Sanctos Dei laudetur, inter benedictos benedicatur, quæ illi abundè impartiemur, ſi eum inter Sanctos Eccleſiæ adnumerandum, pro Sancto venerandum, atque publicis, & ſolemnibus ſupplicationibus, votisq; in Miſſarum celebrationibus, alijsve diuinis officijs inuocandum, Apoſtolica auctoritate iudicauerimus. Ad laudem igitur æterni Dei, indiuiduæ Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, ad fidei Catholicæ robur, & ornamentum, ad Religionis Chriſtianæ cultum augendum, auctoritate Domini Noſtri Ieſu Chriſti, ac Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum, & noſtra, de Venerabilium Fratrum noſtrorum conſilio ſtatuimus, deffinimus, & pronunciamus ſanctum Leopoldum Auſtriæ Marchionem Sanctorum catalogo adſcribendum, & publica veneratione pro Sancto obſeruandum, ſicut & nos illum in præſentiarum manifeſta voce Sanctorum catalogo annectimus, ac minorum Confeſſorom numero adiungimus, publicè Sanctum diffinimus, profitemur, & veneramur.

§. 16. Statuentes feſtum eiuſdem die 17 kalend. Decembris deberi celebrari, & ipſo feſto eius ſepulchrum, quod in prædicto Monaſterio exiſtit viſitantibus, & pro manutentione dicti Monaſterij manus porrigentibus adiutrices, ſeptem annos, & totidem quadragenas indul-

gen-

gentiæ, in forma Eccleſiæ miſericorditer perpetuis temporibus concedimus. Nulli ergo, &c. Si quis autem, &c.

Datum Romæ apud ſanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ 1485. octauo Idus Ianuarij, Pontificatus noſtri anno primo.

Hic S. Leopoldus obijt anno Domini 1136.

*

S. Leopoldi vitæ Finis.

VITA SANCTI LVDOVICI REGIS FRANCORVM,

Excerpta, ex illa, quam conſcripſit Gaufridus de Bello loco, ipſius Regis Confeſſarius.

BEatus Ludouicus Francorum pijſſimus Rex, patrem habuit Ludouicum Chriſtianiſſimum Regem, qui in Albigeſio, & Comitatu Tholoſano hæreticos oppugnauit. In reditu autem lęthali correptus morbo, die decimo ad Montem Penſerium exceſſit è viuis menſe Octobri, anno ab Orbe redempto milleſimo ducenteſimo viceſimo ſeptimo, vir vtique bene Catholicus & ſanctus. Nunquam corporis ſui vllam admiſit pollutionem, vnica vxore legitima contentus. Corpus eius exanime ad B. Dionyſij Eccleſiam apportatum, iuxta patrem honorificè conditum eſt. In eius locum ſucceſſit filius primogenitus Ludouicus, Rhęmis ab Epiſcopo Sueſſionenſi, quòd Eccleſia Rhemenſis tum paſtore orbata eſſet, regia corona

insignitus & consecratus, annos natus duodecim, aut circiter. Eius coronationi complures è præcipuis nobilibus, licet vocati essent, interesse noluerunt: quòd propter dolorem defuncti Regis & Regni desolati, lacrymis & luctui illic potius, quàm lætitiæ & iucunditati, se darent.

At puer sanctæ indolis, strenuissimo patre orbatus, sub tutela & moderatione matris Blanchæ, Regis Castellæ filiæ, permansit: quæ illum tenerrimè diligens, ex consilio religiosorum hominum, præsertim Dominicanorum & Franciscanorum, singulari cuidam magistro tradidit moribus, ac literis instituendum. Ille verò pius puer, & velut alter Salomon, ingeniosus, & bonam sortitus animam, præ suis coætaneis mirè profecit in vtrisque. A primis enim ætatis initijs, deditus fuit pietatis & sanctitatis studijs, ferturq; vitam omnem absque mortiferi peccati perpetratione exegisse Eius verò sanctitati gratulans Blancha mater: Mallem, inquit, fili te mortuum cernere, quàm creatorem tuum mortali crimine offendentem. Quæ verba vsque adeò illius animo hæsere, vt diuina ipsum gratia protegente, nunquam in se eiusmodi crimen admiserit. *Sap.* 8.

Agente autem matre & proceribus regni, anno salutis millesimo ducentesimo tricesimo quarto, duxit vxorem Margaretam, Comitis Prouinciæ filiam, quæ Lutetiam venit, intra octa-

octauas Ascensionis Christi, cùm prius esset coronata apud Senones. Anno proximo dira fames afflixit Gallias, præsertim in Aquitania, ita vt homines instar iumentorum, herbis agrestibus vescerentur. Nam frumenti sextarius apud Pictauos centum solidis veniebat. Sequenti anno Arsacidas senior Assassinorum, misit nuncios in Franciam, quibus id mandati dederat, vt Regem Ludouicum interficerent: Sed Deo animum eius ad pacem & humanitatem inclinante, crudelis mandati pœnitentia ductus, misit alios celeres nuncios, qui Ludouicum Regem admonerent, vt à primis legatis sibi caueat. Cùm autem priores nuncij diligenter inquirerentur, inuenti, ad Regem Ludouicum adducti sunt. Ijs conspectis, Rex lætatur, vtrosque nuncios muneribus afficit, Regi Arsacidæ non pauca magni pretij munera, quibus pacis & amicitiæ studiosum se declaret, per illos transmittit. Sed ab eo tempore plures suo corpori tuendo custodes adhibuit, qui perpetuò clauas æreas ferrent.

Anno millesimo ducentesimo quadragesimo secundo, Ludouicus Rex duxit exercitum in Hugonem Marchiæ Comitem, quòd is aduersus Regem rebellasset, Henrici Angliæ Regis, & Richardi fratris eius auxilijs fultus: qui ambo habebant vxores filias Comitis Prouinciæ, sorores Reginæ Franciæ: cùm Hugo Comes

vxo-

Digitized by Google

vxorem haberet ipſius Angliæ Regis matrem. Anno quidem ſuperiori Ludouicus multam regni ſui militiam ad Saliminum conuocans, Alphonſum fratrem illic militem creauerat, cui antea Ioannam, filiam Toloſani Comitis, vxorem dederat, cum Aruerniæ, Pictauorum, & Albigenſium terris quibuſdam. Voluit autem Rex, vt Hugo Marchiæ Comes Alphonſo ſe ſacramento deuinciret: quod cùm ille detrectaret, ab vxore perſuaſus, Regis in ſe animos concitauit, adeo vt is anno altero cum numeroſiſſimo exercitu in eius ditionem ingreſſus, aliquot oppida expugnaret, & nobiles amplius quadraginta captos, cum multis alijs partim Pariſios, partim aliò mitteret in cuſtodia aſſeruandos. Interea verò Comitis Marchiæ vxor, quoſdam è ſuis, muneribus & promiſſis illectos, ad Regis Ludouici aulam miſit, qui Regem & fratres eius veneno tollerent è medio. Sed illi à Rege comprehenſi, in carcerem abducti ſunt. Commiſſum tandem eſt prælium non ſine multa ſtrage Anglorum, qui Hugoni Comiti ſuppetias ferebant. Nocte autem Angliæ Rex cum Hugone Comite, relictis Senonibus, quò ex fuga ſe receperant, aufugere, ciuesq; eius Vrbis manè claues Ludouico Regi obtulerunt. Eodem die Hugo filius Comitis Marchiæ primogenitus, ad Ludouicum Regem venit, cum eo de pace tractaturus. Poſtera luce Comes Marchiæ cum vxore aduenit, cum lacrymis & ſuſpirijs à Rege

Digitized by Google

Rege veniam, petit, & impetrat.

Anno Christi millesimo ducentesimo quadragesimo tertio, natus est Ludouicus primogenitus Ludouici Regis, atque altero inde anno in lucem editus est Philippus secundus filius. Inde circa Idus Decembris Ludouicus Rex apud Pontisaram ex morbo decumbens, adeo extra se raptus est, vt multi putarent eum iam planè obijsse: Sed ad se reuersus, mox transmarinæ militiæ Crucem petijt, & accepit. Operam sanè dedit Rex ille pijssimus, vt proles suas & verbis, & exemplis ad amorem Dei, ad mundi contemptum, ad sui cognitionem institueret. Cùm enim per otium liceret vacare sibi, inuisebat liberos suos, & instar Tobiæ monita salutis dabat eis: docebat ante omnia timere Deum, & ab omni semper peccato abstinere. Serta, è rosis, aut floribus confecta, aut alia id genus, non sinebat eos sexta feria in capitibus ferre, quòd eo die Saluator noster in suo capite tulerit è spinis contextam coronam. Cùmq; non ignoraret, à delicijs castitati, à diuitijs pietati, ab honoribus humilitati magna impendere pericula; sobrietati, humilitati, misericordiæ dedit animum, à mundi, carnis, & Satanæ insidijs solicitè sibi cauens: atque cum Apostolo corpus suum
1. *Cor.* 9. castigans, & in seruitutem redigens, multo tempore intima veste cilicina vtebatur: quasi non esset vsus, dehortante eum confessario propter nimiam imbecillitatem, volebat vt

idem

Digitized by Google

idem confessarius pro quadam compensatione diebus singulis quadraginta solidos Parisienses clanculùm in pauperes erogaret. Semper ieiunauit sextis feriis, mensis diebus, præsertim in Aduentu, & Quadragesima, piscibus aut fructibus vesci voluit, vigilijs, orationibus, & clandestinis abstinentijs perpetim se affligens.

Quanto autem maior erat, tanto humilius & summissius, instar Dauidis Regis, se gerebat, & coram Deo propria existimatione vilior sibi videbatur. Quolibet sabbato in loco secretissimo aliquot pauperum suis manibus abluebat pedes, lotos tergebat, tersos exosculabatur. Deinde lauabat etiam illorum manus, & singulis certam pecuniæ portionem largiebatur. Crebrò etiam centum viginti pauperibus, qui in eius aula quotidie abundè reficiebantur, atque certis quibusdam diebus, & solemnibus vigilijs ducentis pauperibus, priusquam ipse cibum sumeret, suis manibus cibos apponebat. Semper & in prandio & in cœna propè se tres habebat senes inopes, ijsque de appositis sibi ferculis humanissimè trãsmittebat. Interdum scutellas & cibos, quos illi Christi pauperes manibus cõtrectauerant, offas præsertim, quibus libenter vescebatur, vt inde aliquid ederet, ad se reportari iubebat: Christum pauperem in eius pauperibus venerans, dum non abhorret à cibis, qui ipsis superfuerant. Vidit quandoque vnũm extri- 2. *Reg.* 6

bus illis pauperrimis non benè edentem. Iussit igitur pius & humilis Rex scutellam sibi propositam, cum cibo ad illum senem deferri: eamque, cum satis ille inde comedisset, ad se referri. Ita nimirum vt interior animi eius humilitas, cunctis mortalibus poterat esse virtutis incitamentum. Purpurea, aut viridi, aut alioqui pretiosa veste, vel pellibus varijs, & magni pretij, nolebat vti, maxime posteaquam primum è locis transmarinis redijt. Fidei propagationem summoperè sitiebat. Itaque si quid ab inquisitoribus, quod ad fidem pertineret, esset ad eum relatum, id, alijs negocijs omnibus posthabitis, audiebat, & in-
Num.25 star Phinees, magno zelo in Christianæ fidei violatores animaduertebat. Ciuis quidam Parisiensis blasphemiæ reus, illo iubente, cauterio in labijs inustus fuit. Ea enim pœna decreta erat ab ipso in eos, qui scelerate iurarent & blasphemarent. Eam rem cùm plerique carperent, & Regem tyrannidis insimularent; ille ait: Equidem in meis labijs libens eiusmodi inustionem perpetuò feram: tantùm vt impia iuramenta è regno meo profligentur.

Decreuit quandoque pius Rex septennio peregrinari, & loca sancta inuisere. Venit igitur Perusium ad S. Ægydium Franciscanũ instar pauperis peregrini & ignoti, vnà cum socijs suis. Ostiario autem monasterij indicante Ægydio, peregrinum quendam ipsius ex-

Digitized by Google

expetere colloquium: ille spiritu docente agnoscens quis esset, properè accurrit, pariterq; flexis genibus, in mutuos ruunt, amplexus & oscula, sed nihil loquuntur, cùm vtrique alterius cor pateret.

Anno salutis millesimo ducentesimo quadragesimo octauo Crux prædicabatur in diœcesis Colonienſis pago, quem vulgò Bedonfrisium vocant. Ibi tum mense Maio feria sexta ante Pentecosten tres Cruces visebantur in aere, vna candida versus Aquilonem, altera eiusdem coloris ad Austrum, tertia colore medio, in qua cernebatur suspensi hominis effigies extensis brachijs, & capite inclinato, atque in manus & pedes eius adacti claui. Eaq; medium tenebat inter alias locum, in quibus nulla cernebatur hominis figura. Alio tempore in Enchusen Phrisiæ oppido, cum illic prædicaretur Crux, alia Crucis forma iuxta solem apparuit colore cæruleo, quam multi viderunt. In Traiectensi quoque diœcesi in Doccum, vbi S. Bonifacius martyr trucidatus fuit, visa est in eiusdem martyris festo die, ingens sane & albi coloris, perinde ac si trabi altera trabs transuersim artificiosè impacta esset. Creduntur autem bis apparuisse Cruces, ne quis ambigeret de prima apparitione: atque ita factum est, vt Colonienſis prouincia ad trecentas ferè naues appararet.

Anno Christi millesimo ducentesimo quadragesimo septimo, petente Ludouico Chri-

ſtianiſſimo Rege, magna Dominicæ Crucis portio Conſtantinopoli Pariſios tranſlata eſt. Proximo inde anno Rex Ludouicus ſexta feria à Pentecoſte, iter tranſmarinum ſuſcepit, multis eum è Lutetia cum proceſſionibus vſque ad Sanctum Antonium deducentibus.

Iuerunt cum eo Odo Tuſculanus Epiſcopus Apoſtolicæ Sedis Legatus, & duo fratres Regis, Robertus Comes Atrebatenſis, & Carolus Andegauenſis Comes, cum vxoribus ſuis & multis Franciæ Epiſcopis & nobilibus. Erat quidem etiam Alphonſus Comes Pictauenſis, Regis frater, Cruce ſignatus: ſed eo anno, cum Blancha Regina matre, ob regni tuitionem manſit domi. Die quinta & viceſima Auguſti Rex cum ſuis in nauim ingreſſus, biduo ſuſtinuit ventos ſecundos. Viceſimo octauo Auguſti die à portu ſoluens, Chriſto duce, proſperè nauigans, paulo ante beati Matthæi ferias nocte ad Cyprum appulit. Comitis Atrebatenſis coniux, quòd eſſet pregnans, ab Aquis mortuis in Franciam reuerſa fuit. Rex verò conſilio nobilium ſuorum, & Regni Cypri, quòd naues & triremes cum baliſtis nec dum aduenirent, tum etiam propter impendentem hyemem, & quaſdam alias res, vſque in Paſchales ferias diſtulit profectionem ſuam. Interim Rex Cypri, & omnes fere regni eius nobiles, & Eccleſiarum præfecti ſiue prælati, Crucis ſignum accipiunt, & ſe cum Franciæ Rege, quòcumque ipſos ducere velit, aduerſum

sum Saracenos profecturos iureiurando confirmant.

Per id tempus Sulthanus Ægypti, qui per ditiones Christianorum Damascum petere decreuerat, Regis Francorum cognito aduentu, consilium illud mutauit. Intercesserant enim illi inimicitiæ cum Damasci & Alapiæ Sulthanis. Ijsdem temporibus obijt Robertus Bellouacensis Episcopus, & Comes Montis fortis, cum multis alijs eius expeditionis sociis. Porrò extremo fere Decembri mense venerunt ad Ludouicum regem nuncij à quodam Tartarorum principe, qui ipsius nomine multa eum salute impertirent. Ij ipso die Natiuitatis Christi fuere cum Rege Ludouico sub sacrificio in Ecclesia, & ad prandium in aula eius, itidemq; in festo Epiphaniæ: nec poterat in eis animaduerti, quod à Christianorum more discreparent. Literæ autem iussu Regis in sermonem latinum conuersæ sunt. Cumq; Rex diligenter de ipsorum principe, & rebus Tartarorum ex ijs percontatus esset; tandem dimisit eos, adiunctis nuncijs cum literis, & muneribus, quæ ad Tartarorum Regem, & ipsorum principem perferrentur. Misit etiam per eosdem nuncios suos Regi Tartarorum, quem Cham vocant, tentorium è purpura elegantissime confectum, in quo res gestæ Saluatoris nostri graphicè expressæ visebantur. Addidit etiam particulas Crucis Dominicæ, literis humanissimè, & Regem & Prin-

cipem adhortans, vt qui per gratiam ſuam eos vocaſſet ad cognitionem nominis ſui, illum accurate colerent, & in eius amore ſemper permanerent. Miſit vnà literas ſuas Odo Legatus Pontificis ad Regem Tartarorum & Principem ſupradictum, eorumque prælatos, oſtendens eis, ſacroſanctam Romanam Eccleſiam cupidiſſimè eos ceù filios chariſſimos cõplexuram, modò fidem orthodoxam conſtanter retinere, & Chriſti Vicario morigeros ſe præbere velint. Eius legationis primarij, à Rege Francorum miſſi, fuere frater Andreas Dominicanus cum duobus alijs eiuſdem inſtituti fratribus, itemq; duo Clerici, & totidem miniſtri Regis; profectiq; ſunt octauo Kalendas Februarij cum ijs, quos diximus, nuncijs Tartarorum. Porrò frater Andreas, quem Rex illis præfecerat, non multo poſt ad Regem literas miſit, quarum exemplum vnà cum principis Tartarorum literis, Rex matri ſuæ Blanchæ in Gallias perferendas curauit.

Interea Aegypti Sulthanus, quem Babiloniæ vocant, vbi comperit Regem Ludouicum in Cypro hybernaturum, rurſus Damaſcum ire contendit, per Hieroſolymam proficiſcens, in eam curam intentus, vt poſſet Alaniæ Sulthanum, & ei fœderatos, ad ſe adiungere; ſed ille Aegyptij Sulthani malitiam non ignorans, non fuit auſus ei fidem adhibere. Scripſerunt autem magiſter militum templi, & Maeſtallus hoſpitalis Ludouico Regi, Sulthanum

Ba-

Babylonicum cum magno exercitu veniſſe in loca Gazæ propinqua, eo animo, vt ſibi conciliaret Damaſci & Alapiæ Sulthanos, metumque eſſe, ne Ioppem vel Cæſaream obſidione premat. Scripſit poſtea iterum magiſter ille Regi, quendam Sulthani Babylonici Admiraldum ad ſe veniſſe percontatum de voluntate Regis Francorum, quòd Dominus ipſius cuperet cum eo pacem componere. Ea verò res & Regi & nobilibus eius valde moleſta fuit, maxime quòd magiſter diceretur à Sulthano petiiſſe, vt Admiraldum ad ipſum mitteret. Mandauit ergo Rex per literas Magiſtro, ne deinceps eiuſmodi nuncios iniuſſu ſuo admitteret, vel cum eis colloqui auſus eſſet. Affirmabant enim omnes, eo ingenio Syros eſſe, vt quantumcumque oppreſſi, numquàm primi velint induciarum mentionem facere, ſed eouſque id differre, donec multa inſtantia, vt eas faciant, inuitentur.

Eodem tempore quo Rex cum Regina Margareta coniuge ſua, in Cypro morabatur, Armeniæ Rex, eius aduentu comperto, ad eum ſpectabiles nuncios miſit, Archiepiſcopum Armenorum, & alios aulicos, per literas eius ſe offerens voluntati: quos ille honorificè excepit. Cùm autem didiciſſet, inter eum & Antiochiæ principem diſcordiam extitiſſe, miſit ad vtrumque Legatos ſuos. Illis verò ſuos quoque ad eum Legatos mittentibus, duorum annorum pactæ ſunt induciæ. Per id ferè tem-

pus capti sunt quidam, qui se dicerent a Sultano Babylonico missos esse, vt Regem Ludouicum & primarios eius exercitus viros veneno enecarent. Tandem permultæ venere naues, cum magna militum manu, qui in insulis hyemauerant. Inde sabbato post Domini Ascensionem mandatum est, vt omnes ad Damiatam contenderent. Eodem die Rex soluit a Cypro, sed vi tempestatis bis in Cyprum reiectus est: vbi tum se iunxit illi princeps Achaiæ cum magnis subsidijs, itemq; Burgundiæ Dux. Tum verò dant vela ventis, & sexto die véniunt in Aegypti conspectum, ac paulò post etiam Damiatæ, in cuius portu naues ancoris fixere. Sed cum viderent in eo portu magna esse Turcorum præsidia, Rex communicato cum proceribus consilio, iussit, vt die altero summo mane exirent in terram, eamq; eo loco occuparent, vbi inter ipsos & Vrbem fluuius interesset. Eo ergo die, omnibus in triremes & alias naues se se recipientibus, Rex cum Legato Pontificis sacrosanctam gestans Crucem nudam & apertam, in cymba vehebatur; iuxta eum præcedentibus in alia cymba beati Dionysij vexillo, fratribus quoque illius & alijs nobilibus, & sagittarijs comitantibus: atque ita in terram egressi sunt. Multis in hostes contortis telis, qui eos arcere magna vi nitebantur. In ea concertatione penè nulli ex Christianis vulnerati sunt: permulti autem Saraceni, & eorum equi interfecti,

cti, & in ijs tres proceres.

Eodem die profligatis Saracenorum triremibus, Christianorum triremes fluuij ostia occuparunt. Hisce iam prosperis initijs feliciores etiam successus Dominus adiecit. Perterritis enim, qui intra Vrbem erant, Saracenis virtute diuina, omnes in fugam versi, ex Vrbe excesserunt, instructis prius ignibus, quibus Vrbs conflagraret. Multi itaque è castris Regis per pontem naualem, quem satis integrum reliquerant Saraceni, in oppidum ingrediuntur: Rex quoque certior factus, non nullos è suis intromittit, fixis tentorijs suis ad pontem, vt si ita res posceret, suis suppetias ferret. Multus ibi commeatus repertus est, ita vt multi affirmarent, eam ciuitatem vi capi minimè potuisse. Prospexerant enim sibi in longum tempus Saraceni, ita vt diuino potius miraculo ea victoria tribuenda sit. Deinde verò ea ciuitate à mortuorum cadaueribus repurgata, igneq; extincto, Legatus Pontificis cum Patriarcha Hierosolymitano, cum Archiepiscopis, Episcopis, & magna parte eorum, qui conuenerant, itemq; Ludouicus Rex cum permultis alijs, nudis pedibus, præsente Rege Cypri cum non paucis nobilibus, in Vrbem ingressi sunt: cumq, Legatus ædem quandam prophanatam reconciliasset, & gratias egissent Deo, in honorem Sanctissimæ Matris Dei, ab eodem Legato sacrificium oblatum est. Rex autem constituit, Deo be-

nè

nè volente, illic canonicorum instituere collegium, qui Domino seruirent. Capta est Damiata, quam alij Eliopolim vocant, anno ab orbe redempto millesimo ducentesimo quadragesimo nono: mansitq; illic Rex tota æstate cum exercitu Christiano, donec fluuius detumesceret, qui exercitui periculum allaturus videbatur.

Eodem anno sub finem mensis Iunij, Alphonsus Pictauorum Comes, & Regis Ludouici frater, matre Blancha ad Regni defensionem relicta, iter ingressus est cum copioso milite, & sub finem Octobris ad Damiatam applicuit. Inde die Nouembris vicesimo Rex Ludouicus, tàm nauali, quàm terrestri exercitu instructo, relicta Damiata, contra Saracenos mouit, qui tùm apud Masseram, quam quidam Pharamiam vocant, frequentes conuenerant. In eo itinere non parum detrimenti illatum est Saracenis. Deinde cùm ventum est ad pugnam paulo ante Christi natalem, multi ex eis cæsi sunt, complures Nili aquis extincti. Postea transmisso flumine non sine ingenti periculo, rursus cum eis christiani confligentes, multos trucidarunt, neque sexui, neque ætati parcentes. At vbi Saraceni didicerunt nostros temerè progredi, resumunt animos, & in Christianos impetu facto, magnam etiam nobilium edunt stragem, in quibus Robertus Atrebatensis Comes, frater Ludouici Regis. Tandem tamen nostris eo die victoria cessit. Pro-

xima

xima luce, iubente Rege, plures è christianis flumen transgressi, Saracenorum euerterunt machinas, & pontes nauales instituerunt, vt possent nostri facile fluuium transire. Non diu post Saraceni, collectis viribus, omni ex parte in christianos summa vi & contentione irruunt; sed magno numero prosternuntur. Post dies aliquot in castra eorum venit Sulthani Aegyptij filius, (iam enim pater eius obierat) quæ res auxit animos Saracenorum. At Christianorum res, occulto Dei Omnipotentis iudicio, deteriores reddebantur, multis eorum morbo absumptis, ita vt ex triginta duobus millibus vix millia sex superessent. Magna enim commeatus penuria laborabant, nec pauci fame, & inedia periere, Saracenis itinera obsidentibus, ne posset à Damiata commeatus aduehi in castra Regis. Ea res coegit eos Damiatam repetere. Die quinto Aprilis, illis iam proficiscentibus, Saraceni cum maximis copijs in eos incurrunt, ipsum Ludouicum Sanctissimum Regem, & duos fratres eius Alphonsum & Carolum capiunt cum multis alijs, eosque in carceres conijciunt, multo fuso christianorum sanguine, Deo id fortassis propter quorundam peccata permittente, vel etiam vt pijssimi Regis virtus & patientia illustrior appareret.

Porrò autem sceleratissimi illi, & impuri Saraceni, præter contumelias in Saluatorem nostrum iactatas, Christianis inspectantibus,

Crucifixi effigiem flagellis verberarunt: & per summam ignominiam impiè eam conspuentes, in Christianæ religionis dedecus, pedibus conculcarunt. Poterat sanè facile elabi sanctus Rex, cùm illi ad manum esset nauis, sed sponte illis se capiendum obtulit, vt posset captiuos Christianos, quorum erat ingens numerus, redimere. Egit postea apud Regem Sulthanus minacibus verbis de paciscendis induciis, de restituenda Damiata, de præstandis damnis, sarciendisq; sumptibus, quos fecisset ipse à capta Damiata. Tandem initæ sunt inducie, decennales his conditionibus, vt Sulthanus Regem Ludouicum, & captiuos Christianos omnes è suis ditionibus liberos à se dimittat: vt Christiani retineant loca aliquot terræ sanctæ: porrò Rex Ludouicus restituat Damiatam, & pro factis in illud bellum impensis octo millia Byzantiorum, reddatq; captiuos Saracenos omnes. His confectis induciis, Sulthanus, dum cum exercitu Damiatam proficiscitur, à quibusdam è suis, frustatim gladijs concidetur: moxq; grandi numero properant Saraceni ad Regis Ludouici tentorium illum & Christianos omnes iugulaturi. Sed immensa Saluatoris virtus eorum animos fregit, mutatq; scelerata voluntate, postulant à Rege, vt stet pactis conuentis. Rex, cùm nulla esset seruandæ Damiatæ spes, maluit pacisci cum illis inducias, quam & se, & Christianos omnes perdere. Itaque ad certum diem

Da-

Damiata illis redditur, Rex, & fratres eius, & nobiles Franciæ, ditionis Hierosolymitanæ & Cypri, è carcere dimittuntur. Sperabat iam pius Rex, fore vt etiam reliqui captiui, vti conuentum erat à Saracenis dimitterentur: sed cùm diu expectasset, ex duodecim millibus ægrè quadringentos recepit, impijs illis Saracenis, fidem iureiurando firmatam violantibus; qui etiam de cæteris rebus nihil voluere remittere; & quod est longe immanius, egregios quosdam iuuenes Christianos è captiuis illis, coegerunt impurissimi Mahometis profiteri sectam, Christiana religione abiurata. Imposuerant enim nudos enses ceruicibus eorum, & si qui nollent eis consentire, illos iugulabant. Ex ijs quidam imbecilliores, à Christo ad Mahometem defecerunt: alij coronas martyrij, contempta morte, reportarunt.

Cernens autem Ludouicus Rex Saracenos venire contra inducias fidem, consuluit nobiles suos, & milites religiosos, quid agendum sibi ipsis videretur. Illis magna ex parte asserentibus, siquidem nunc recedant, terras illas, & captiuos in summum discrimen venturos: sin autem maneant ad tempus aliquod, posse inde vtilitatis nonnihil accidere Christianis, præsertim quòd inter Aegyptium, & Alapianum Sulthanos acerba extaret simultas: Rex pius maluit hærere in Syria, quàm res Christianorum, & ipsius Christi, in ea desperatione, tantoq; discrimine relinquere. Al-

phon-

phonsum verò, & Carolum fratres suos ad Reginam matrem consolandam remisit in Gallias. Acta sunt hæc anno Christi millesimo ducentesimo quinquagesimo. Quis verò hìc non agnoscat stupendum præpotentis Dei miraculum, gentem illam ferocissimam parere tanto Regi? gentem cupidissimam Regem opulentissimum soluere captiuitate pro longè minori pretio, quàm obtinere potuissent? Rex autem quinque deinceps annis mansit in Syria, nec ociosus sanè, sed multos Saracenos ad Christi religionem traducens, multos captiuos redimens, & vrbes aliquot, & castra egregiè communiens. Offendit tum apud Sidonem permulta cæsorum christianorum corpora iam putentia, non pauca à feris belluis lacerata. Ea proprijs manibus sepeliuit humiliter & deuotè, vsus opera quorundam è suis, qui illorum fœtorem vix ferre potuerunt. Quotidie autem mane flexis genibus Dauidicum Psalterium recitabat. Postquàm autem resciuit de obitu matris Blanchæ, nobilibus ipsius id consulentibus, in Gallias reuersus est. Cum ergo nauigarent, tertia nocte nauis, quæ Regem habebat, bis tanta vi appulsa est ad rupem, vel terræ lingulam, vt nautæ & alij illicò submersum iri putarent. Ea concussione excitati sacerdotes, clerici, & cæteri, sanctum Regem inuenerunt coram sacrosancto Christi corpore deuotè orantem: omnesq; in ea fuere sententia, mortis tàm præsens discrimen,

eius

eius meritis & precibus se euasisse.

Inde in Franciam reuersus Rex, summa omnium gratulatione excipitur, atque ab eo tempore magis, magisq, de virtute in virtutem proficiens, ad omnimodam vitæ perfectionem peruenit. Et si verò ab infantia cum illo creuerat miseratio, deinceps tamen euidentius eam declarauit in afflictos & inopes, quibus omnibus pro viribus opitulabatur. Iussit enim extrui domos hospitales, monasteria religiosorum, & in diuersis regni sui locis multas quot annis distribui pecunias ijs, qui maiori pressi inopia videbantur. Multa Dominicanorum, & Franciscanorum condidit cœnobia à fundamentis, multisq; alijs pauperibus religiosis Ecclesias & ædificia opportuna construxit, largis additis eleemosynis. Cœcis in qualibet ferè ciuitate & castello regni sui, domos ipsis congruas & opportunas benignissimè attribuit, certos illis prouentus assignans: Non pauca diuersorum ordinum monasticorum cœnobia ex integro extruxit, & magnis ea redditibus instruxit: in quibus etiam non rarò miræ humilitatis & charitatis officia exhibuit, suis manibus humiliter ac deuotè seruiens ægrotis. Cùm veniret Parisios, aut ad alias Vrbes, domos hospitales, in quibus magna erat male habentium copia, humanissimè inuisens, nulliusq; morbidi deformitatem, aut sordes refugiens, infirmis omnibus, flexis genibus fercula offerebat. In Abbatia Regij

Montis, Ciſtercienſis Ordinis, quam ille magnificè in primis & condidit, & ditauit, vt res ipſa teſtatur, crebrò id genus officia præſtitiſſe fertur. Erat ibi monachus quidam leprosus, quem fœdus ille morbus horridum & abominabilem reddiderat, naſo eius & oculis planè corroſis, & exeſis. Ei ſanctiſſimus Rex prandenti in os cibum & potum inferebat, abſque vlla abominatione officioſiſſimè illi inſeruiens genibus flexis, ita vt Abbas, qui tum aderat, & vix id intueri ſuſtinebat, in gemitus & lacrymas prorumperet.

Quamuis autem nulli indigenti ſua benignitate non ferret opem, at illis tamen, qui diuino cultui & ſaluti animarum vacarent, liberalius & crebrius eleemoſynas præſtabat; ſolebatque dicere non nunquam familiaribus ſuis de magnis illis eleemoſynis, quas conferebat quotannis Pariſijs in fratres Dominicanos & Franciſcanos: O Deus, quàm bene collocatæ ſunt hæ eleemoſynæ in tot tantosq; fratres, ex toto orbe terrarum Lutetiam aduentantes: vt quod hic ex diuinis ſcripturis hauriunt, in totum mundum effundant in honorem Dei, & ſalutem animarum. Alias eius tùm annuas, tùm quotidianas eleemoſynas quis vel enumerare queat?

Præcipua vero deuotione ſanctas venerabatur reliquias, cultumq; Dei, & honorem Sanctorum ſemper amplificare nitebatur. Pariſijs in Palatio Regali ſacellum elegantiſſimum

mum extruxit, in quo sacrosanctam Domini Iesu coronam spineam, magnam sanctæ Crucis portionem, ferrumq; lanceæ, quod Saluatoris latus fodit, admodum reuerenter reposuit cùm multis alijs reliquijs, quas à Constantinopolitano Imperatore immenso labore, & magnis impendijs acceperat. Cùm in Ecclesia diuina officia persoluerentur, nullius admittebat colloquium, nisi aut necessitas cogeret, aut euidens vtilitas id poscere videretur: sed neque sic tamen, nisi breuiter & succincte, ne ipsius lacrymæ, & pietas siue deuotio interturbarentur. Nam instar Hieremiæ in precibus suis & exercitijs pietatis lacrymarum fontem sitiens, suo confessario quandoq; in familiari colloquio fatebatur, nonnunquam sibi oranti diuinitus datas fuisse lacrymas, quæ per genas in os influentes, non solum cor, sed etiam os ipsius gustu suauissimo affecissent.

Tanta reuerentia sanctæ Crucis signum prosequebatur, vt si illud humi expressum vidisset, calcare pedibus ausus non esset: exegitq; à multis cœnobijs, ne deinceps in suis monasterijs permitterent illud in pauimento effingi: & sicubi iam humi effictum esset, id penitus abolerent. Quam verò reuerenter annis singulis in Parasceue ad adorandũ sanctæ Crucis lignum, solutis capillis, flexis atque etiam nudis genibus accesserit; testantur eorum oculi, qui tunc eum sine lacrymis conspicere non potuerunt. Illum diem, in quo, vt paulo an-

te diximus sacras reliquias à Constantinopolitano Imperatore acceptas, in palatij sacello collocauit; annua voluit solemnitate celebrari, idq; triduo, ita vt primo die diuina officia peragerent Dominicani, secundo Minores, tertio alij Monachi: atque ad eam rem magnas à Sede Apostolica condonationes siue Indulgentias impetrarat. Cùm Saraceni ab eo exigerent, vt quæ cum ipsis pactus erat de numeranda pecunia pro sui & christianorum liberatione, ea conditione firmaret, vt testaretur, se velle Christi fidem abiurasse videri, si non staret promissis: prorsus abhorruit, dicens: Etiam si corpus occidatis, animam occidere non potestis. Sed cùm quidam è suis dicerent, Sine peccato ita eum iurare posse: placide respondit: Ego verò vsque adeò hæc verba de neganda fide exhorreo, vt ea ore exprimere non possim. Orabant eum quidam, cùm esset in locis transmarinis, vt nobilem quendam Saracenum, qui recens Sulthanum interfecerat, militem crearet: at ille respondit: Absit à me, vt vel pro seruanda vita, vel morte declinanda, quemcumque à christiana religione alienum, balteo militari donare velim.

In regni administratione eam prudentiam, & auctoritatem adhibebat, vt sine acceptione personarum controuersijs quorumcumque diligenter excussis, iustam ferret sententiam. Consiliarij eius & regni proceres, cernentes eum

Digitized by Google

eum ſapientia Dei præditum, & ſyncere, atque ex animo diligebant illum, & non mediocriter verebantur. Cùm autem formidaret pius Rex, cauſas pauperum non magnæ illis curæ eſſe, vt minimum, bis hebdomadibus ſingulis in loco publico reſidens, audiebat eorum querelas: & tum iuſtitia, tum miſericordia eas expendens, celeriter illos expediebat. Duella, vt quæ iure eſſent vetita, ad nullius preces admittere voluit: ſed alia ratione, quæ iuri conſentanea eſſet, etiam magnatum maleficia caſtigabat. Et vt vſurarum immanis vorago obſtrueretur, ſtatuit, vt eos, qui per literas Iudæis, aut alijs publice vſuras exercentibus ſe obligaſſent, non cogerent ad ſolutionem Iudices. Et quia veriſſime dixit Eſaias, *Erit opus iuſtitiæ, pax*; Deus iuſto & pio Regi pacem, & Regno tranquillitatem præſtitit. *Eſa.32.*

Habebat hoc peculiare à Deo munus, vt, qui inter ſe diſcordia laborarent, eos vt plurimum conciliaret. Quàm fuerit autem Deo grata tanti Regis ſumma humilitas, Rex Regum omnium Chriſtus Deus euidenti miraculo declarauit. Comes Gelriæ nuncium cum literis miſerat Pariſios, illicò rediturum: Ex eo reuerſo ſciſcitabatur Comes, num Regem Franciæ Ludouicum vidiſſet. Tum ille ſubſannans, collumq; contorquens; Vidi, inquit, vidi illum miſerum papilardum Regem, ad ſcapulas capitium geſtantem. Vix verba fi-

Digitized by Google

nierat, & facies eius retrorsum acta, ita contorta permansit. Tandem post multorum annorum curricula, quibus se in omni virtute exercuit sanctus Rex, certa ad eum fama allata de vastatione & periculis terræ sanctæ, in-
1. *Mach.* star Matathiæ cum filijs suis mala gentis chri-
2. stianæ, & sanctorum ferre non sustinens, Deo ipsum permouente, alteram suscepit nauigationem cum tribus filijs suis comitibus, itemque cum regni proceribus, & nobilibus, multaq; populi frequentia. Cùmq; iam naues conscensuri erant, filios suos blando vultu adspiciens, & primogenitum speciatim appellans, ait, Vide, fili, vt ego iam grandæuus secundò hoc iter capessam, quando iam etiam Regina mater tua prouecta ætate est, & nos regnum nostrum, fauente Deo, absque vlla perturbatione obtinemus, diuitijs, delitijs, & honoribus, quantum fas est affluentes. Vide, inquam, vt Christi, & Ecclesiæ eius causa, non parcam senectuti meæ, nec me flectat desolatio matris tuæ, delicias & honores contemnam, opesq; meas pro Christo impendam. Vide, vt te & fratres tuos & sororem primogenitam mecum ducam, simul etiam quartum filium ducturus, si aliquanto maturiori esset ætate. Hæc verò idcirco te audire volui, vt cùm post obitum meum ad regnum pertigeris, pro Christo & Ecclesia, atque fide Catholica tuenda, nulli rei parcas, non vxori, non liberis, non Regno. Volui enim & tibi & fratri-

bus

bus tuis de me ipso præbere exemplum, vt si res postulet, vos similiter faciatis.

Itaque anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo, Kalendis Martijs, Ludouicus Rex Christianissimus, nihil fractus superiorum temporum laboribus & expensis, quas in priori expeditione fecerat, cum tribus liberis, Philippo, Ioanne, Petro, è Massiliæ portu soluit, adiuncto etiam sibi Nauarræ Rege, & permultis Ecclesiarum præfectis & nobilibus. Vt autem facilius terram sanctam recuperare possent, consultissimum eis visum est, vt Regnum Tunetanum, quòd magna in Syriam nauigantibus obijceret impedimenta, ante omnia in suam redigerent potestatem. Iam ceperant portum Carthaginis, qui Tuneto haud procul abest, & ecce morbus, qui illo anno ijs in locis mirè grassabatur, in christianorum exercitum inuadit, ex Regis filijs tollit Ioannem, tollit ipsum quoque sanctissimum Regem cum multis è nobilitate & plebe. Quàm sanctè autem & piè à vita migrarit Christianissimus Rex, genet eius Nauarræ Rex Tusculano Episcopo perscripsit. Nam correptus morbo, non cessauit laudare Deum, sæpe illam orationem interserens: *Fac nos Domine prospera mundi despicere, & nulla eius aduersa formidare.* Et pro illis quos secum adduxerat, ita orans: *Esto Domine plebi tuæ sanctificator & custos.* Morti propinquus, voluit se corporis Christi sacramento muni-

ri. Cùmq; sacerdos id ei ostenderet, perquireretque, num crederet ibi esse filium Dei, respondit minus apud se habere dubij, quàm si videret Christum in ea forma, qua ascendit in cælos. Iam supremum trahens spiritum, suspiciens in cælum, ait: *Introibo in domum tuam Domine. adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo.* Quibus dictis, felicissime obdormiuit in Domino.

Eius morte non mediocriter consternato christianorum exercitu, & Saracenis lætantibus, Carolus Siciliæ Rex, in bellis strenuus, cum multo milite aduenit, animosq; christianorum confirmauit. Etsi autem longe plures essent Barbarorum, quàm christianorum copiæ; non tamen ausi fuere cum nostris instructa vtrinque acie committere, sed leuibus prælijs & crebris excursionibus non mediocriter vexarunt christianos. Tandem obsidione pressi à nostris, coacti sunt pacem petere, quæ his potissimùm conditionibus confecta est, vt omnes christiani, qui in eo regno captiui tenebantur, abirent liberi: & vt Dominicanis & Franciscanis, atque alijs libera esset facultas toto illo regno Christum prædicandi, credentesq; baptizandi, vtque Rex Tunetanus Regi Siciliæ annuum tributum quadraginta millium aureorum persolueret.

Obijt autem pijssimus Rex Ludouicus vicesima quinta Augusti, & tùm in vita, tùm post obitum multis claruit miraculis. A Bonifacio

Pon-

Pontifice, eius nominis Octauo, in Sanctos relatus est. Robertus Gaguinus libro septimo de gestis Francorum testis est; in archivis Caroli Quinti Regis Gallorum, repertam esse chartulam præceptorum, quæ hic sanctus Rex filio suo primogenito, dum Tunetum obsideret, dictauit & scripsit: eamq; ex Caroli thesauro receptam, Girardum de Montaguto regium scribam, Carolo exhibuisse anno salutis millesimo trecentesimo sexagesimo quarto. Ea præcepta & institutiones habentur etiam in manuscriptis codicibus, vnde nos eâ stylo mutato descripsimus.

Institutiones sanctissimæ, Philippo primogenito filio à S. Ludouico Rege sub mortem propositæ.

FIli mi, ante omnia diligenter in eam curam incumbe, vt diligas Deum: nemo enim potest esse saluus, nisi Deum amet.

Caue ne vnquam admittas peccatum mortiferum: sed omnia potius ferre velis, genera tormentorum, quam aliquam talem perpetrare culpam.

Cùm aduersa accidunt, ferasi æquo animo & cogita te commeruisse: atque ita lucrum tibi inde accedet.

Cùm rebus prosperis frueris, humiliter ama gratias Deo, ne inde animo elatus, efficiaris deterior, vnde te oportuit fieri melior.

Crebrò confitearis peccata tua, deligasque tibi sapientes confessarios, qui te possint instituere & docere, quid agere, quid vitare oporteat: & coram illis ità te compares, vt audeant syncere te reprehendere, & vitia tua indicare tibi.

Officium diuinum deuote auscultes: faceffano ibi fabulæ & nugæ, nec oculi huc atque illuc circumferantur: sed ores Deum ore, & etiam meditando corde: idq; præcipue sub sacrificio post peractam consecrationem.

Animo sis pio & humano erga pauperes & calamitosos homines, illisq; pro viribus opituleris.

Si quid angat animum, id mox explices confessario tuo, aut alicui viro bono: ita fiet, vt facilius id feras.

Da operam, vt quorum veteris consuetudine & familiaritate, si sint homines probi & integri, siue religiosi illi sint, siue sæculares, & cum illis libenter misce colloquia: porrò nequam & improborum virorum commercia deuita.

Sermones, qui sunt de Deo, publice & priuatim lubens audias, preces quoque & condonationes, siue indulgentias studiosè expetas.

Amato bonum, odito malum omne.

Vbicumque fueris, nemo ausus sit quicquam eiusmodi te præsente eloqui, quod alliciat ad mortiferum peccatum, aut alterius famæ deroget: nec tu vnquam de vllo ma-

le

te loquaris obtrectandi animo.

Non patiaris quemquam, te audiente, peruerse de Deo, aut sanctis eius loqui, nec id finas impune abire.

Crebrò gratias agas Deo pro bonis omnibus tibi ab illo collatis, vt dignus fias potioribus eius beneficijs affici & augeri.

In administranda iustitia sis rectus & seuerus, & ita vt leges præscribunt, eam exerceas erga subditos, neque ad dexteram, neque ad sinistram deflectens, pauperumq; querimonias non reijcias, donec veritas innotescat.

Si quis habeat aduersum te querelam aut controuersiam, semper ab illo stes contra te ipsum, donec rem certam comperias. Ita enim fiet, vt consiliarij tui fidentius iustam ferant sententiam.

Si quid possideas rei alienæ, etiamsi id acceperis à maioribus tuis, mouentanter restituas iusto possessori, vbi certo id constiterit. Sin autem dubia res est, cura, vt viri sapientes accurate & sine mora inquirant. Id enim vel maxime studere debes, vt qui sunt in ditione tua, pace & iustitia fruantur, inprimis homines religiosi, & qui in Clero sunt.

Parentibus tuis debes amorem, reuerentiam & obedientiam. Beneficia ecclesiastica non conferas, nisi bene dignis, & qui nulla eiusmodi beneficia habeant, idq; ex consilio bonorum virorum.

Bellum, præsertim aduersus quemliber Christia-

Digitized by Google

ſtianum, ſine multo conſilio vide ne ſuſcipias. Si neceſſitas cogat ſuſcipere; eccleſias & inſontes nullo patiaris damno affici.

Si qua exiſtat vel tibi, vel ſubditis tuis contentio, vel bellum, quoad poteris, componere & ſedare coneris.

Vide vt bonos habeas prętores & magiſtratus, & de illis ſolerter inquiras; vti ſe gerant.

Semper ſis addictus & deuotus Romanæ eccleſiæ, eius Pontifici haud ſecus, atq; ſpirituali patri te morigerum prębeas.

Da operam, vt impenſæ tuæ moderatæ ſint, & rationi conſentaneæ.

Sub finem hortor & adiuro te fili mi, ſi me contigerit ante te migrare ex hac vita, vt toto regno Franciæ pro anima mea cures offerri Deo preces, & Miſſæ ſacrificia.

Ad extremum, fili chariſſime, quidquid boni poteſt bonus & pius parens precari filio ſuo, id ego precor tibi: Sacroſancta Trinitas & ſancti omnes ſeruent te ab omni malo, præſtetq; tibi Deus gratiam rectè ſemper agendi, & ipſius faciendi volũtatem; ità vt ille per te honoretur; & nos poſſimus poſt hanc vitam pariter eſſe cum illo, eumq; contemplari & laudare per infinita ſæcula ſæculorum. Amen.

Sanctus Ludouicus natus eſt anno Domini 1214. obijt anno 1270. Regnauit annis 44. in ſanctos relatus an. 1296.

S. Ludouici Regis vitæ Finis.

VI-

Digitized by Googl

VITA B. AMADEI TERTII DVCIS SABAVDIAE.

AMadeus Sabaudiæ Dux tertius, natus est ex Ludouico Duce Sabaudiæ secundo, & Anna filia Iani Regis Cypri, anno à partu Virginis milleſimo quadringenteſimo trigeſimoquinto. Hic nondum infantiam egreſſus, ſponſus deſignatus fuit Iolandæ filiæ primogenitæ Caroli ſeptimi Chriſtianiſſimi Galliarum Regis. Adoleſcens, ac penè puer initium operum ſuorum ſemper ab oratione ducebat: neque antea cum hominibus agere ſolebat, quàm diuino Miſſæ ſacrificio audiendo, & conciliando ſibi numini operam dediſſet. Et quoniam in itinere ſpiritualis vitæ multa occurrunt pericula, partim à naturæ fragilitate, partim ab inuidentia, & aſtutia dæmonum, ducem elegit non minus ſanctum, quàm doctum, eumq; perpetuò ſibi adeſſe voluit, vt eius conſilio, & admonitione regeretur. Is fuit Magiſter Ioannes Fauzonius Ordinis ſancti Franciſci, ex Monte regali, vir æquè doctus, ac ſanctus. Hunc virum, vt parentem coluit, vt magiſtro fidem habuit, & cum eo negocia animæ ſuæ omnia liberrime com-

communicabat. Quòd verò attinet ad naturalia, siue Dei dona, siue naturæ vitia: cum venustate corporis coniunctam habebat incredibilem facilitatem, & comitatem; sed cum his bonis admiscuit diuina prouidentia morbum incurabilem, & fœdum, qui dicitur epilepsis, siue morbus comitialis: quod flagellum vir Dei, non vt flagellum, sed vt frænum ad peccata multa vitanda, sibi à Deo Patre amantissimo, datum existimabat, & fatebatur. Cùm enim subiissent animum, quæ illum extollere potuissent, opes, honores, potestas, imperium; mox aderat medicina à Deo parata, morbus epilepticus, qui tumorem animi comprimebat, & ipsum totum hominem abijciebat. Itaque non rarò famulos suos, ipsi compatientes dulcissimè consolabatur dicens, Deum magis homini propinquare; cùm eum flagellat, quàm cùm consolatur. Id quod est consentaneum diuinis literis, in quibus legimus dictum fuisse Tobiæ ab Angelo sancto, *Quia acceptus erat Deo, necesse fuit, vt tentatio probaret te.* & in Psalmo legimus, *Cum ipso sum in tribulatione.* & Apostolus dicit, *Quem diligit Dominus castigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit.* & alius Apostolus addit, *Omne gaudium existimate fratres, cùm in tentationes varias inciderits.* Sed his omissis ad historiam reuertamur.

Tob. 12.

Ps. 90.

Heb. 12.

Iacob. 1.

Cùm ad annum ætatis octauum decimum peruenisset Amadeus, hortante patre, Iolandam

dam sibi olim desponsatam accepit vxorem; sed ad sacramentum coniugij non sine multis precibus se præparauit, vt eius solita pietas, & patris spiritualis admonitio, & doctrina requirebant. Vixit autem cum vxore tàm pacifice, & concorditer toto vitæ suæ tempore, vt planè intelligi posset, auctorem huius coniugij non alium fuisse, quàm Deum. Interim accidit, permissione diuina, vt virtus optimi Principis magis eluceſceret; vt fratres eius, videntes eum à patre plus omnibus diligi, inuidentiæ morbo adurerentur. Et res in apertum bellum erupisset, nisi Ludouicus Dux, & pater, cum Rege Galliæ egisset, vt Philippus, vnus ex fratribus, & cæteris ardentior, carceri manciparetur. Sed sicut fratres Amadei imitati sunt fratres Ioſephi patriarchæ, in ipso Ioſepho sine vlla causa iniusto odio prosequendo: sic & pius Amadeus imitatus est incredibilem charitatem sanctissimi Ioſephi, in reddendo bona pro malis, & vincendo in bono malum, vt Apostolus iubet. Vix enim Ludouicus pater obierat, & Amadeus in Ducatu succesſerat: cùm Philippum fratrem è carceribus liberari curauit: nec per Legatos id effecit, sed ipse in Gallias profectus, cum Rege non solum egit, vt Philippus è carcere educeretur; sed etiam curauit, vt Margareta filia Ducis Borbonij fratri suo Philippo in matrimonium coniungeretur, & ipse partem imperij sui eidem donauit. Heroica plane charitas, *Rom.* 12

Digitized by Google

tas, & Christianissima virtus, sic diligere inimicos: hoc est esse verissimum Christi discipulum, & imitatorem. Nam ne ipse quidem patriarcha Iosephus ad hunc apicem charitatis peruenit, vt fratres suos, à quibus venditus, ac pene necatus fuerat, ad partem sui principatus admitteret.

Sed ea quæ dicta sunt de charitate sanctissimi Ducis Amadei erga fratres ingratos, & malos, ab ijs, quæ dicenda restant, superantur. Philippus Ducis Amadei germanus, non contentus honore, quo eum Dux affecerat, iterum in hostem ex fratre mutatus, coacta militum armatorum multitudine arcem, in quam se Dux contulerat, circumdare, eamq; vi capere aggreditur. Sed Amadeus verissime Deum amans, & propter Deum inimicos etiam diligens, & assuetus reddere bona pro malis, atque in adiutorio Dei confidens; aperiri iussit portas arcis, & ad se fratrem armatum, & minacem vocans, sic pie, sic amanter, sic diuine locutus est, vt fratrem ab odio, & furore hostili ad pacem, & charitatem vere Christianam, & vere fraternam conuerterit. Sic triumphauit triumpho nobilissimo de hoste generis humani, cuius proprium est ferere inimicitias etiam inter amicos, & fratres.

Extincta inimicitia cum fratre, exorta est siniſtra quædam opinio inter magnates de imperitia Ducis ad regendos populos: propterea quod nimium sollicitus videretur de spiritua-

Digitized by Google

tualibus exercitijs, & de pauperibus ſubleuandis. Sed hanc ſiniſtram opinionem prudentiſſimo conſilio facile ſuperauit, & extinxit. Inſtituit enim iter in Gallias, vt cognatum Regem viſeret: atque ad hoc iter inuitauit maiorem partem Principum ſuorum. In eo itinere multis in locis honorificentiſſime exceptus fuit vt cognatus Regis; & cum ad Regem peruenisſet, incredibile eſt, quantis honoribus affectus fuit tum ab ipſo Rege, tum etiam ab omnibus Principibus nobiliſſimi illius Regni. Ex ea re didicerunt aulici Ducis, quàm magnifacere deberent Ducem ſuum, quem tanti fieri ab vniuerſo Galliæ Regno ipſi vidiſſent. Itaque ab eo tempore nemo auſus fuit reprehendere pietatem Principis ſui, quã admirari, & de qua gloriari, ſi quid ſaperent, omninò deberent.

Quod autem Amadeus non abhorreret ab armis, quando iuſta cauſa bellandi ſe offerret; docuit infelix exitus Conſtantini vltimi Imperatoris Græcorum. Ferunt enim tunc Amadeum Ducem magno zelo miſiſſe in Peloponeſſum exercitum ſatis copioſum, vt ea regio à Turcarum furore defenderetur. Et cùm paulò poſt Pius Secundus Pontifex Maximus in Concilio Mantuano præſidens, vocaret Principes Chriſtianos ad bellum ſacrum contra Mahomethanos, ipſe in primis adfuit, promptus ad opes & vitam, ſi opus eſſet, pro Chriſti Religione profundendas. Quod etiam facile cognoſci

gnoſci potuit, quando Iacobus Nothus Nicoſiæ Epiſcopus, dimiſſa dignitate Epiſcopali, adhæſit Soldano Ægypti, & Ludouico à Sabaudia Rege legitimo expulſo, Regnum Cypri inuaſit. Tunc enim magno ardore animi Amadeus coegit exercitum, vt Regnum, ſi poſſet, recuperaret; præſertim cum Carlotta Regni hæres ad eum veniſſet. Sic enim decebat, vt pijſſimus Princeps proprias offenſiones ex fraterna charitate facile condonaret: ſed offenſiones Dei, & Reipublicæ Chriſtianæ pro viribus vlciſceretur.

Sed vna in re videtur hic ſanctiſſimus Princeps plane excelluiſſe: ea eſt miſericordia erga pauperes. Non enim ſurda aure audiuit Do-
Mat.25 minum dicentem, *Venite benedicti Patris mei. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare.*
Prou.19 & quæ ſequuntur: & Salomonem, qui ait, *Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis.* & Angelum dicentem ad Tobiam, *Eleemoſyna à morte liberat, & ipſa eſt, quæ purgat peccata, & facit inuenire miſericordiam, & vitam*
1.*Tim.6* *æternam*. Et denique beatum Apoſtolum admonentem diuites, vt facile tribuant, & communicent opes ſuas, & theſaurizent ſibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. His, & alijs id genus Spiritus ſancti oraculis eruditus optimus Princeps in pauperes alendos, & veſtiendos liberaliſſimus erat; neque contentus erat ſolo miniſterio famulorum in pauperibus reficiendis, ſed ipſe

pro-

proprijs manibus ad mensam illis ministrabat; certus, se Christo in pauperibus ministrare, cùm Dominus dixerit, *Quod uni ex minimis fratribus meis feciſtis, mihi feciſtis.* Accidit aliquando, vt Legatus quidam à nescio quo magno Principe missus, cum Duce Amadeo colloquens, peteret, an non aleret magnam copiam canum venaticorum, de more aliorum Principum; respondit Amadeus, ingentem omnino numerum canum optimorum à se nutriri; quos si placuerit videre, sequenti die, tali hora adesset. Adfuit ille ad horam indicatam: & Dux introduxit Legatum in proximum triclinium, vnde in subiectam aulæ planiciem prospectus erat. Ibi mensam illi admirabundo oblongam, stratam, & cibis omnis generis refertam, accumbentesq; ad eam mendicos quamplurimos ostendit, atque hisce hominem verbis affatur, Isti, vir amice, canes sunt, quibus in vita hac, cuius breuis, incertaq; periodus est, cælum ego venor, alimentaq; mihi comparo, quæ manna omni præstantiora famem mihi in perpetuum sistant. Ac dicenti inter alia Legato, inueniri sæpius homines improbos, inertesque, qui paupertatem simulent, & mendicando, quàm manibus laborando quæ ad victum necessaria sunt, comparare sibi velint; respondit Dux, Nolim, inquit, tam anxiè ista inquirere: nam si in actiones nostras sic inquireret Deus, malè omnino nobiscum ageretur; sed ille pius, & clemens *solem suum*

Mat. 25

oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos. Sic & nobis melius est, in tanta multitudine bonorum eleemosynam diuidere in aliquos indignos, quàm dum paucos indignos repellere à nostra liberalitate curamus, plurimis verè pauperibus iniuriam faciamus.

Neque verò solum in pauperes singulos liberalissimus erat pius Princeps, sed etiam in publicis ædificandis hospitalibus, & monasterijs, & in ornandis, & pretiosa supellectile ditandis Ecclesijs, magnificentiam suam, & pietatem ostendit. Vsque ad hanc diem conseruari dicuntur Vercellis pretiosissima sacerdotalia indumenta, quæ pijssimus Dux Amadeus Ecclesiæ sancti Eusebij dono dedit. Suscepit etiam aliquando peregrinationem ad Vrbem, vt viseret loca sancta, quibus Romana ciuitas abundat. Profectus est autem non vt magnus Princeps, sed vt homo incognitus, & cum vestibus peregrinantibus accommodatis, & incredibili humilitate, & religione Ecclesias, & sanctuaria Vrbis obiuit. In eleemosynis solum largiendis tum pauperibus singulis, tum xenodochijs, & Ecclesijs; non se pauperem peregrinum, sed opulentum Principem demonstrauit. Siquidem magnam argenti, & auri copiam in eiusmodi sancta loca effudit, ac potissimum ad memoriam Principis Apostolorũ, non aurum solum, & argentum, sed etiam gemmas pretiosissimas dimisit. Obiuit postea

&

Digitized by Google

& aliam peregrinationem cum vxore Iolanda ad ſacroſanctum linteum, in quo paſſionis Dominicæ veſtigia, non ſine inſigni miraculo impreſſa cernuntur. Obiuit autem eam peregrinationem non ſine magno labore, & fatigatione ſemper pedes, vt paſſionis Dominicæ cum ipſa ſua coniuge particeps fieret.

Porrò ad eleemoſynas, & peregrinationes, adiungebat etiam frequentes orationes, & ieiunia: neque deſunt, qui exiſtiment, frequentia ieiunia in cauſa fuiſſe, vt rarius morbo illo ſuo familiari vexaretur. Neque verò religioſæ & piæ exercitationes impediebant eum, quominus conſeruaret maieſtatem Principis, qualis eum decebat tum in alenda numeroſa familia, tum in ſtipendijs militibus numerandis. Nouerat enim Patriarcham Ioſephum, moderatorem Ægypti, & Dauidem Hebræorum Regem, & noſtros, Henricum Imperatorem Romanum, & Ludouicum Regem Francorum, ſine detrimento pietatis potuiſſe Regna, & imperia debita cum auctoritate gubernare. Illud tamen pij Principes, & in eis noſter Amadeus, diligenter curabant, vt ab aula exularent mimi, paraſiti, gnatones, inutilia terræ pondera, & multo magis blaſphemijs, vel periurijs addicti; neque ij ſoli, ſed etiam mendaces, detractores, rixoſi, & alij id genus improbi. Illud autem admirablle eſt, & proprium eleemoſynarum emolumentum; quod cum tàm liberalis, & quaſi prodigus videre-

tur Dux Amadeus in eleemosynis largiendis: tamen fratribus plurima largitus est, & sororibus dotes statui ipsarum congruentes dedit; & nulla noua populis vectigalia, vel tributa, imposuit. Sic tamen ærarium, quod inane repererat, cùm regnare inciperet, repleuit, vt iurisdictiones varias redemerit, quas Principes superiores coacti alienauerant. Itaque verum est, non solum in vita futura, sed etiam in præsenti, quod Sapiens scriptum reliquit,

Prou. 19 *Qui miseretur pauperum, fœneratur Deo.*

Ad has virtutes sancti Ducis accessit diligentissima cura præponendi in omnibus ciuitatibus optimos Iudices, quos videlicet ipse nosset simul valde peritos, & valde probos. Nam & probitas sine scientia parum prodest, & scientia sine probitate multum obest. Denique accessit eximia patientia in aduersis. Quæ virtus virtutes omnes perficit, quod san-

Iacob. 1. ctus Iacobus docet, cùm ait: *Patientia opus perfectum habet*: cuius rei rationem reddit

Serm. de patientia. sanctus Cyprianus, cùm demonstrat, sine patientia nullam virtutem, ac ne ipsam quidem charitatem, diutius posse subsistere. Donauit Deus seruo suo Amadeo filios sex, & filias tres; quæ felix proles dici potuisset, nisi Carolus primogenitus, qui solus idoneus per ætatem erat ad regimen populorum, & in cuius virtute pater non parum acquiescebat; paucis mensibus ante obitum Ducis raptus fuisset. Flagellum hoc Dei non potuit non sentire Dux pater,

Digitized by Google

ter, sed ita sensit, vt continuò diuinæ voluntati acquiescceret.

Agebat iam Princeps optimus annum tricesimumseptimum ætatis, cùm Vercellis in morbum incidit; & quamuis stella crinita quæ paulò ante in cælo apparuerat, significare crederetur mortem magni alicuius Principis; ipse tamen ab alio diuiniore lumine illustratus cõstanter prædixit finem vitæ suæ iam propinquare: quin etiam, vt ferunt, diem ipsum signauit, in quo de hoc mundo migraturus esset. Itaque tamquam certò breui moriturus sepulchrum sibi delegit, non excelsum, neque pretiosum; sed congruens vitæ suæ, quam semper duxerat, humile & vulgare, infra gradus videlicet aræ maioris sacræ ædis sancti Eusebij, quæ est Vercellis, vt non possent sacerdotes ad aram sacram ascendere, quin sepulchrum Principis pedibus calcarent. Quod ego de industria factum reor, non solum ob amorem humilitatis, sed etiam vt Sacerdotes facilius meminissent animæ ipsius, cùm in ipsa ara pretium nostrum Domino Deo offerrent. Itaque propinquante die ab ipso prædicta, susceptis de more fidelium sanctissimis Sacramentis, nominauit vxorem Iolandam tutricem filiorum, qui tres tantum supererant, & natu maximus septennis erat. Deinde vocatis ad se vxore, & filijs, & præcipuis Magistratibus commendauit illis, quæ ipsi præcipuè semper cordi fuerant, his verbis, *Facite iudicium & iustitiam, & dili-*

gite pauperes: & Dominus dabit pacem in finibus vestris. Hæc locutus paulò post sanctæ fiduciæ plenus migrauit ad Dominum, die tricesimo Martij anni millesimi quadringentesimi septuagesimi secundi. Mortem eius glorioſam indicauerunt Vercellis, vbi mortuus est, lumina visa supra arcem accensa diuinitus, & cantus Angelici supra eamdem arcem auditi. Apud Taurinos autem, vbi fiebant publicæ supplicationes ad Deum pro vita Ducis grauiter ægrotantis, visa est in aere coram multis millibus hominum, sedes sublimissima, ac ipsi Soli æqualis, in qua sedere conspiciebatur Dux Amadeus, luce candidissima circumdatus. Secuta sunt postea miracula plurima, & maxima, quæ gloriam beati Ducis testificabantur. Sed & dum viueret hic beatus Princeps, miraculis claruisse dicitur, præsertim cùm in ciuitate Parisiensi pridie natiuitatis sancti Ioannis Baptistæ, solemni ritu ad honorem sanctissimi Præcursoris facem admouisset rogo lignorum vnde magnus ignis excitabatur. Quam quidem cerimoniam Rex ipse peragere solebat, sed eo anno, cùm adesset Dux Amadeus, Rex illi pium hoc officium cessisse dicitur: ac paulò post à Duce aliquos ægrotos præsentes solo tactu curatos ferunt. Quia verò Episcopi, qui ad funus Ducis defuncti celebrandum conuenerant, neque audebant sine beneplacito Apostolico optimum Principem sacris cerimonijs honorare: & tamen iniuriam sibi videbantur face-

re

re animæ illi ſanctæ, ſi pro ea Domino ſupplicarent: elegerunt mediam quamdam viam. Hæc fuit, vt prima die, & nona Epiſcopus Vercellenſis caneret ſolemnem Miſſam de Spiritu ſancto: Pontifex Taurinenſis Miſſam de Beatiſſima Virgine Maria: Archiepiſcopus Tarantatienſis Miſſam pro defunctis generatim. Si quis miracula ſingula cognoſcere cupiat, conſulat librum Italica lingua ſcriptum de vita Beati Amadei, Ducis tertij Sabaudiæ, à Reuerendo Patre Donno Petro Franciſco Maleto Canonico Regulari Lateranenſi, anno Domini 1613. Obijt beatus Princeps anno Domini 1472. cum vixiſſet annos 57.

S. Amadei Ducis vitæ Finis.

VITA SANCTI CASIMIRI REGIS POLONIÆ FILII

A Venerabili viro Gregorio Smuecis Ki. Eccle. Cathed. Viln. Canonico, ex bonis Auctoribus cum fide descripta.

IMmensa atque inexplicabilis Dei sapientia, quæ habitat in consilio, eruditisq; interest cogitationibus, cuius est æquitas, prudentia, & fortitudo, per quam Reges regnant, Principes imperant, & legum conditores iusta decernunt; sic mundum nostris subiectum oculis gubernat, rebusq; consulit humanis, vt pro temporum necessitate, viros Ecclesiæ suæ idoneos, sanctimoniæ notis insignes, ac omni virtutum genere conspicuos diuersis sæculis assignet. Ita mundi nascentis exordio, ante legem exaratam, Patriarchas; progressu temporis, ante gratiæ statum Prophetas; demum post filij sui salutarem in terras aduentum, fidei antesignanos, & primos sacri Euangelij præcones

Prou. 8.

Ephe. 4.

Apo-

Apoſtolos ; eiuſdemq; acerrimos propugnatores, inuictos Martyres ; item optimos Reipublicę diuinis à Chriſto formatæ legibus prę-ſides & rectores ; tum ſingulari ſapientia præſtantiſſimos Epiſcopos, & Doctores ; denique ex alijs hominibus multitudinem prope innumerabilem ſuffecit, qui poſteris & recte vitam inſtituendi norma, & duces æternæ felicitatis, capeſſendæ exiſterent. Ex hoc poſtremo numero vnus eſt immortalitate dignus inclytæ potentiſſimorum Regum ſtirpis Iagelloniæ Diuus Caſimirus, quem ſumma rerum omnium effectoris bonitas tutelarem, ac Patronum Poloniæ, Lithuaniæq; veluti quoddam ſpecimen, totiusq; probitatis pulcherrimam effigiem, contemplandum, imitandumq; propoſuit. Natus is eſt Cracouiæ, nobili in primis ac primaria Regni Poloniæ Vrbe, anno partæ ſalutis milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo octauo, tertio Nonas Octobris, ipſo diluculo: qui dies tum Victoriæ quam pater eius Caſimirus in Pruſſia de Crucigeris inſignem reportauit, Arcemq; Papouiam vi oppugnando cępit ; tum Georgij Podiebradij Bohemorum Regis legatione iure amicitiæ eflagitantis, Regnique Bohemici inſignia eidem Caſimiro Regi Poloniæ vltro deferentis, fuit illuſtris.

Cromar. lib. 44. non procul à principio, & Striykouius lib. 19. cap. 6.

Idem lib. 5.

Agebatur iam tunc annus ſexageſimus quartus ex quo Iagello Dux Lythuaniæ bellicoſiſſimus Olgerdi filius, Gedimini Nepos ab Vi-

Idem li. 14. non procul à fine Striykouiq. lib. 9. c. 4

tenne

VITA SANCTI CASIMIRI REGIS POLONIÆ FILII

A Venerabili viro Gregorio Smuecis Ki. Eccle. Cathed. Viln. Canonico, ex bonis Auctoribus cum fide descripta.

IMmensa atque inexplicabilis Dei sa-
Prou. 8. pientia, quæ habitat in consilio, eruditisq; interest cogitationibus, cuius est æquitas, prudentia, & fortitudo, per quam Reges regnant, Principes imperant, & legum conditores iusta decernunt; sic mundum nostris subiectum oculis gubernat, rebusq; consulit humanis, vt pro temporum necessitate, viros Ecclesiæ suæ idoneos, sanctimoniæ notis insignes, ac omni virtutum genere conspicuos diuersis sæculis assignet. Ita mundi nascentis exordio, ante legem exaratam, Patriarchas; progressu temporis, ante gratiæ statum Prophetas; demum post filij sui salutarem in terras aduentum, fidei ante-
Ephe. 4. signanos, & primos sacri Euangelij præcones Apo-

Digitized by Google

Apoſtolos ; eiuſdemq; acerrimos propugnatores, inuictos Martyres ; item optimos Reipublicę diuinis à Chriſto formatæ legibus prę-fides & rectores ; tum ſingulari ſapientia præſtantiſſimos Epiſcopos, & Doctores ; denique ex alijs hominibus multitudinem prope innumerabilem ſuffecit, qui poſteris & recte vitam inſtituendi norma, & duces æternæ felicitatis, capeſſendæ exiſterent. Ex hoc poſtremo numero vnus eſt immortalitate dignus inclytæ potentiſſimorum Regum ſtirpis Iagelloniæ Diuus Caſimirus, quem ſumma rerum omnium effectoris bonitas tutelarem, ac Patronum Poloniæ, Lithuaniæq; veluti quoddam ſpecimen, totiusq; probitatis pulcherrimam effigiem, contemplandum, imitandumq; propoſuit. Natus is eſt Cracouiæ, nobili in primis ac primaria Regni Poloniæ Vrbe, anno partæ ſalutis milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo octauo, tertio Nonas Octobris, ipſo diluculo: qui dies tum Victoriæ quam pater eius Caſimirus in Pruſſia de Crucigeris inſignem reportauit, Arcemq; Papouiam vi oppugnando cępit ; tum Georgij Podiebradij Bohemorum Regis legatione iure amicitiæ eflagitantis, Regnique Bohemici inſignia eidem Caſimiro Regi Poloniæ vltro deferentis, fuit illuſtris.

Cromar. lib. 44. non procul à principio, & Striykouius lib. 19. cap. 6.

Idem lib. 5.

Agebatur iam tunc annus ſexageſimus quartus ex quo Iagello Dux Lythuaniæ bellicoſiſſimus Olgerdi filius, Gedimini Nepos ab Vi-

Idem li. 14. non procul à fine Striykouiq. lib. 9. c. 4

tenne

tenne Romano viro Principe genus ducentium Vrbano Sexto Pontifice Max. Ecclesiæ Romanæ clauum tenente, Christi fidem amplexus, & sacro baptismatis fonte initiatus Vvladislai nomen sortitus est. Hic in Regem Poloniæ electus, ex Scenza (post Maria dicta) Kitouiensis Ducis filia, stirpem ac spem familiæ Vvladislaum, videlicet, post felicem progenitoris sui obitum, simul Hungariæ ac Poloniæ Regem; & Casimirum, Diui Casimiri, (de quo nobis sermo est) Patrem suscepit: penes quem dum post immaturum Vvladislai fratris decessum Regni Poloniæ administratio esset nupta ei Elisabetha Alberti Austriaci Romanorum, Hungariæ, & Bohemiæ Sereniſſimi Regis filia, sex ei liberos, nimirum Vvladislaum qui Bohemiæ & Hungariæ Rex fuit, deinde Diuum Casimirum, post Ioannem Albertum, Alexandrum, & Sigismundum Reges Poloniæ, & Fridericum tituli Sanctæ Luciæ Cardinalem Archiepiscopum Gnesnensem, partu edidit secundo. Inter omnes Diuus Casimirus velut inter clariſſimas gemmas speciosissimus Carbunculus enituit. Ab incunabulis enim summa cura, diligentiq; educatus, vna cum lacte, ea semina virtutis imbibit, quæ deinceps per reliquam ætatem adhæserunt. Sexennis adhuc puer præclaris moribus, bonisq; literis erudiendus optimis Præceptoribus à parentibus traditus, tantum profecit, vt in omnibus progressum eius quâ oculis, quâ

auri-

auribus accipientibus non mediocrem admirationem excitauit. Erat in eo rara indoles animi, egregia corporis forma, mores candidi, ſuaues, ſine faſtu, quibus aſſequebatur, vt quibus vteretur, carus, acceptusq; eſſet. Certe molliter, & in delicijs educatus diues ac opulentus Princeps, in maxima affluentia rerum, iuuentæq; licentia, præclara ſpecie, habituq; corporis adoleſcens ſui potens fuit; & cum tranſgredi potuerit, non eſt tranſgreſſus, nec mala geſſit in vita ſua. Labentis huius ſæculi gloria contempta, poſt aurum non abijt, & in theſauris pecuniæ non ſperauit; dum hic non habere ſe ciuitatem permanentem contemplans, diuini amoris facibus inflammatus, omne ſtudium ad futuram inquirendam non manufactam in cęlo conuertit, vbi theſauros nec ærugo, neque tinea demolitur, nec fures effudiunt. Perpetuo autem memoriæ eius inerat diuinum illud oraculum, quod Regius Vates, cęleſte domicilium adire cupientibus, inculcat: nimirum in montem Domini neminem aſcenſurum, nec quemquam in loco ſancto eius fixurum pedem, niſi qui fuerit innocens manibus, & mundo corde, qui non acceperit in vanum animam ſuam, nec iurauerit in dolo proximo ſuo. Quamobrem vehementi ille glorię perennis æſtuans deſiderio, vt iucundiſſimam Beatorum patriam conſequeretur; ad eam regulam omnes actiones ſuas conformauit, quam præfato oracu-

Eccl. 31.

Heb. 13.

Mat. 6.

Pſ. 23.

lo

lo vniuersis vitæ christianæ sectatoribus præscribi animaduertebat. Nec est dubium vitam eius omnium virtutum ornamentis conspicuam Regni proceribus, alijsque cuiusuis ordinis hominibus; vitæ bene ac laudabiliter instituendæ fuisse exemplar. Vitiorum omnium fuga talis ac tanta in eo fuit, vt etiam quamuis eorum speciem diligentissime caueret. Proinde luxum vestium & lecti mollitiem, tanquam peccandi fomitem declinans, vti nuda humo pro cubili, & ex horridis equorum seris comparato cilicio, alijsq; verberum asperitatibus velut cupiditatum moderatricibus, teneram carnem, non minus sæpe quam auide Christi cruciatuum salutis nostræ causa susceptorum memorem affligere solebat. Diuis omnibus, ac præcipue Beatæ Mariæ Dei Parenti, benignissimæque hominum Patronæ maxime addictus erat, quam à se metris singulari artificio elaboratis, & pulchro schemate, pene omnia Incarnationis dominicæ mysteria claudentibus, quotidie in terram fusis genibus pio affectu salutabat. Cæteris porrò religiosis officijs, pijsq; ritibus cùm in æde sacra peragerentur; adeo frequens intererat, vt eum sæpius in templo, quam in Palatio, sæpius in Patrum linteatorum, piorumq; sacerdotum choro, quàm amicorum, regiorumq; aulicorum cœtu videres. Quo tempore sæpenumero à sentibus abalienatus, atque extra se positus, eo animi ardore precibus vacabat, vt

cibi

cibi atque potus immemor; nisi sæpius sub prandij aut cœnæ horam à parentibus missis nuncijs, domum, corporis reficiendi causa, reuocaretur; totos dies sine epulis esset transacturus. Sed neque tamen diurna hac orandi assiduitate contentus erat; nisi etiam intempesta nocte è strato persæpe consurgeret, è cubili se clam efferret, & pedes discalceatus, nullo teste precandi causa ædem sacram aditaret. Et quoniam plerumque (id quod moris est) obseratis ostijs ab ingressu prohibebatur; satis religioni, satis Deo, sibique factum putabat, si nimirum sacras valuas salutasset, lacrymis religiosa limina rigasset; atque hoc pacto in precibus pernox ad fores templi perdurasset.

Quo loco sæpissime sub auroram à nocturnis custodibus, atque vigilibus humi, toto corpore prostratus, precibusq; intentus, est repertus. Verum enimuero parui hanc corporis molestiam æstimans, vere egregius, ac sanctus iuuenis, adeo in sese ipse sæuiebat, adeo multis in rebus innocentem ac delicatam carnem suam vexabat; vt eum non carnem spiritui subiugare, quod ab Apostolo traditum esse diuinæ literæ perhibent; sed penitus in carne sine carne viuere voluisse putares. Equidem in respuendo, & contemnendo blandissimas dominas cupiditates constantissimus, in refrenando omnes illicitæ voluptatis illecebras *Rom. 8.*

bras vigilantissimus, in abstinentia à cibo & potu religiosissimus, in somno, cæterisq; rebus eiusmodi, atque carnis commoditatibus parcissimus fuit. Adeo in aula regia non aulicum, aut stirpem regiam degere, verum in claustro religiosæ disciplinæ assuetum Christi athletam vitam instituere arbitrarere. Ac de hoc rigore vitæ, etiam dum morbi vis eum lecto aliquando affixisset, nihil omnino remittebat. Quadam vice dum à Medicis iuberetur, diebus interdictis ab Ecclesia, lacte, & similibus vesci; adduci nullo pacto potuit, vt obsequeretur eorum consilio, & recuperandæ sanitatis gratia, vel latum vnguem à sanctissimæ Matris Ecclesiæ placitis discisceret. Quam tam raram nobilissimi iuuenis, atque singularem erga sanctissimam Christi Sponsam obseruantiam, ea est ratione diuina bonitas remunerata, vt nihil neque abstinentiæ rigor inualetudinem corporis promoueret; neque huius imbecillitas animi alacritatem, atque perfectæ vitæ studium retardaret. Quippe qui numine reuelante iam didicerat, neque infirmitatem istam menti noctiuram, & humana remedia, si quæ essent, nequicquam profutura. Ad hasce eius eximias virtutes, summa quoque ægritudinis tempore patientia, & dolorum omnium contemptus accedebat. Et quidem semper siue dum morbo labborabat, siue dum corpore bene ha-

habebat, cum in alijs rebus omnibus tum præcipue à ſermone, & ſi alias eſſet diſertus, modeſtiſſimus extitit. Et vero ſi loquendum quidpiam erat; id nequaquam faciebat, niſi vel de rebus pijs ac cœleſtibus, vel de ijs, quæ documento, aut emolumento cæteris eſſent, loquendi copiam haberet. Hinc nihil vnquam ipſe quod alios offenderet in colloquium inducebat; & ſi in aliquem eiuſmodi ſermocinationibus occupatum incideret, amice corripiebat, pertinaciter peccantes, etiam ſeuerioribus verbis caſtigabat: ac ſi non à propoſito deſiſterent, vt quamprimum eiuſmodi mortales aula regia prohiberentur; apud optimum parentem nullo negocio efficiebat. Huic igitur tantæ nobiliſſimi & ſanctiſſimi Principis virtuti par in Deum religio, in aſſertorem ac vindicem ſalutis noſtræ Chriſtum fides, in ſanctam Eccleſiam Catholicam & Romanam orbis magiſtram extitit reuerentia. Quarum rerum habemus etiam hodie in Cathedrali Eccleſiæ Vilnæ luculentum teſtimonium, diploma, inquam, illud ipſum habemus, quo huius impulſu Rex ſeueriſſime cauerat, ne qui è gente ruſtica ab vnione Catholicæ & Romanæ religionis deſciuerunt, Templa vel noua erigere, vel vetuſtate collapſa reſtaurare poſſent. Longum eſt dicere quot alijs in rebus quamque ſollicite Diuus Caſimirus integritati religionis,

nis, ac Ecclesiasticarum legum obseruantiæ se totum impenderit. Cuius tam singulari industria effectum est, vt nullæ eo tempore diuersarum opinionum, atque errorum lernæ capita erigerent, quin confestim vigilantissimi Principis acinace demeterentur. Huic porro tantæ in Deum religioni, & charitati non inferior parte altera in proximum amor, & commiseratio respondebat. Quanta enim hìc diligentia quosuis hic inopes subleuabat, iacentes erigebat, afflictos recreabat, oppressos liberabat, omnes denique quibuscunque aduersæ fortunæ telis expositos iuuabat. Hunc enim viduæ tutorem, pupilli parentem, egeni & afflicti consolatorem vocitabant. Namque ea erat humanitate in singulos, beneuolentia in miseros; clementia in subditos, facilitate in vniuersos, vt vltro si quid à se præstitum vellent, obuios quosuis interrogaret, causas susciperet, ageret, atque perageret. Qua tam incredibili, atque inusitata charitate, atque prudentia, singularem ab omnibus gratiam inibat; & cùm has, aliasque ob res ad Regnum administrandum iudicaretur aptissimus, id non modo non ambiebat, sed etiam à Parente, alijsque Regni proceribus oblatum constantissime respuebat. Cæterum ea semper integritate, & animi, & corporis fuit, vt complures viri grauissimi, qui nobilissimo Principi, vel à secretis,

tis, vel à cubili fuerunt, (vt interim medicorum ſpiritualium, quibus illæ animæ ſuæ ſalutem concredidit, teſtimonium taceam,) conſtanter aſſeuerare minime dubitarent, eum & toto quo vixit tempore caſtum vixiſſe, & caſtum Virginem mortem obijſſe. Quod illorum teſtimonium ipſa mors videtur admirabili quadam diuinæ prouidentiæ diſpenſatione comprobaſſe; conſtat enim eum potius vitam, quàm hunc inuiolatæ caſtimoniæ nitidum florem amittere voluiſſe. Qua vna in re, non ſolum à Medicorum præceptis, verum etiam parentum ſuorum monitis, quorum imperio cæteri parebant omnes, vni ſibi diſcedere licitum eſſe exiſtimabat. Et cùm illi in hoc negocio pertinaciter ſeſe gererent, cùm inſtantiſſime ab eo etflagitarent, vt vitæ tutandæ cauſa, tori virginalis conſortium admitteret, (id enim vnicum Medicorum conſilio morbi remedium ſupererat) illos hic caſtiſſimus iuuenis pie increpabat, ſeque aſſerens aliam vitam neſcire, quam cum iactura eiuſdem, vitam mortalem prorogare malebat. Quocirca ingraueſcente in dies morbo, poſtquam diem obitus ſui præſenſiſſet, eumque coram aſtantibus prædixiſſet, ſanctiſſimus ac vere Regius adoleſcens armis ſpiritualibus ſeſe rite communijt; ſacramenta inquam quæ morituris adminiſtrari ſolent, religioſe percepit, ac

Digitized by Google

Psal. 30. demum Christi Crucifixi effigiem manu tenens, intentisq; oculis intuens, dum solemnia illa Regij vatis sæpius iteraret verba, in manus tuas Domine, commendo spiritum meum, dum in extrema illa vitæ & mortis luctæ precibus lacrymas misceret, voce pariter, ac vita deficiente in Vilnen. arce, Anno à virgineo salutifero partu millesimo quadringentesimo octogesimo quarto, die quarta Martij, illucescente aurora (qui etiam annus Xysti Quarti Pontificis Maximi vitæ simul & Pontificatus vltimus fuit) æquissimo animo obdormiuit in Domino. Cuius eodem tempore ab omni immunem peccati labe animam, complures fide dignissimi homines, à beatis mentibus in cælum clarissima circumdata luce, deportari conspexerunt. Vixit annos viginti quatuor, menses quinque. Sepultus est quam decuit Regis natum honorificentissime in æde Pontificia Vilnæ sancto Stanislao Martyri sacra, in sacrario Beatæ Mariæ Virginis, quem ipse sibi viuus sepulturæ locum designarat.

Mat. Michou.

Erat sanctissimus iuuenis, & nobilissimus Princeps Casimirus statura mediocris, cæsariem gestabat sub nigro coloris, naso æquali, temperati ruboris, facie venusta, & eleganti, incessu graui, & ad omnem modestiam composito, ac moribus cum primis affabilis, comisque vt non obscure interiorem ani-

Digitized by Google

animi ſtatum, exterior oris, vultus, totiusque corporis habitus & figura videatur prodidiſſe. Hic iam, beneuole lector, eius gloriam & celſitudinem, qua ipſum ſupremus rerum omnium conditor cumulatiſſime decorauit, libeat animo voluere, ſuſpicere, admirari. Qua enim putas iuuenem hunc natalium ſplendore clariſſimum, diuitiarum, potentiæq; magnitudine pollentem, virentis adoleſcentiæ decore floridum, venuſtate corporis, & mentis ſublimitate inſignem, eruditione conſpicuum, ſapientia, probitate, alijsque omnibus virtutibus ornatiſſimum, qua inquam putas iuuenem hunc diuina bonitas gloriæ amplitudine eſt remunerata? Quia breuem hanc, caducam, & incertam vitam flocci pendit, vitam illi nullis circumſcriptam mortalitatis limitibus tribuit: quia inanem mundi faſtum contempſit, veram illi in cęlo gloriam donauit, ab exilio illum in patriam reuocauit, è naufragio in portum ſubduxit, labores eius ſalutis adipiſcendæ gratia ſuſceptos perenni dulciſſima quiete; & męſtitiam qua Chriſto in Cruce pendenti condolens ſæpe ſæpius tenebatur, indeficienti gaudio compenſauit. Faxit ergo ille animorum Parens, vt huiuſce felicitatis optatiſſimæ, huius mercedis, qua nec vnquam haberi, nec cogitari amplior poteſt, capti deſiderio, totos nos ad eius imitationem con-

conuertamus: qui & vitæ laudatissimæ exemplo, & ineffabilis premij magnitudine, coronæ immarcescibilis spe certa, ad sui nos imitationem inuitat.

De Miraculis per eum post mortem editis.

ET si quidem nemo fuit eo etiam tempore, quo huius lucis vsura fruebatur Casimirus, qui de eius vitæ integritate, innocentia, & sanctitate dubitaret; eo defuncto tamen, incredibile dictu est, quantis eius virtus est & vitæ sanctimonia ab ipso piorum omnium fidelissimo Agonothete & remuneratore Deo illustrata prodigijs. Adeo vt difficulter admodum eorum numerus iniri possit, qui rerum admirandarum fama excíti se ad ipsius sacratissimum tumulum recuperandæ sanitatis gratia contulerint, ac quæ voluerant, recuperarint. Videre hìc enim sæpe numero fuit, non solum cæcis oculorum vsum, surdis aurium, mutis linguæ, claudis pedum; sed quod mirabilius est, nonnullis quos malorum extremum mors vita & sensu priuauerat, & vitæ & sensus bonum, quasi post liminio, Diui Casimiri ope fuisse restitutum.

Cromer. lib. 23. Mat. Michouius his. lib. 2. cap. 73 Iodoc. Ludouic. Decius. lib. 2.

Nam

Digitized by Google

I.

Nam erat puella Vilnæ Vrſula nomine, quæ ſuperſtitibus adhuc parentibus, diem obijt ſupremum. His mors filiæ adeo moleſta accidit, & grauis, vt à ſenſibus penè ipſi alienati, præter mortalium communem conſuetudinem, magis de vita filiæ reſtituenda, quàm de iuſtis mortuæ ſoluendis, cogitarent. Quo in negocio quid agerent? quo ſe verterent? cùm hanc ad rem nulla humana vis aut induſtria ſufficeret, ad diuinam ſe conuerterunt, atque vbi primum Diui Caſimiri memoria mentem ſubijt, viſi ſunt ambo non nihil reſpirare. quid multa? votum faciunt, ſacroſancta adyta vbi quieſcebat Caſimirus adeunt, luctu, & lacrymis omnia complent, clamore ac precibus ſydera feriunt, Caſimiri numen & nomen ingeminant, opem implorant, ſpiritum defunctæ filiæ reſtitui flagitant. Audijt Caſimirus precantes, lacrymas piorum parentum, ac fidem reſpexit, puellamque mortuam vitæ ſimul ac mœſtis parentibus diuinitus reſtituit.

II.

Addo hoc loco & alterum, quod etſi iſto inferius admiratione, ad Caſimiri ſanctitatem

Digitized by Google

demonstrandam, nihilo tamen minus. Etenim anno millesimo quingentesimo decimo octauo, Moschorum Dux nostris nihil cogitantibus, atque ex improuiso arcem Polocensem non paruis copijs oppugnare aggreditur Quo tempore Sigismundo Primo inclyto Poloniæ Regi, alijs multis, grauibusq; rebus intento, miles in promptu exiguus admodum erat. Rex igitur optimus, bina solum millia ductoribus Gastoldo & Ioanne Boracynski aduersus hostes, manum tumultuariam potius quam exercitum, expedit. Abeunt illi diuini magis, quam humanis nixi viribus, præcipuè Diuo Casimiro (quem miraculorum fama celeberrimum effecerat) sua vota, postulationesq; dicando, & certaminis dubium euentum committendo. Post multis fusis ad eum precibus, auxilium illius benignum experiuntur. Quippe in illa expeditione, confecto multorum dierum itinere, ad Dunam fluuium perueniunt; vadoque irreperto, vniuersi in littore subsistunt; dumque nimium de transitu sunt solliciti, ecce tibi iuuenis quispiam albis amictus, forma decorus, & spectabilis, candido vectus equo, ijs se spectandum obijcit, bonoq; omnes esse animo iubet, seq; ducem sequantur, imperat. Quæ vbi dixisset, confestim subditis equo cui insidebat, calcaribus, primus in flumen insilijt, vadumq; demonstrans, superatoq; nullo negocio amne, ad ripam alteram saluus, cæteris

teris inſpectantibus, peruenit. Quo viſo Poloni milites, rei nouitate attoniti, ijſdem in veſtigijs diu hæſerunt; neque quouſque ille iterato, vt ſe ducem intrepidi ſequerentur, commonefaceret, loco mouerunt. Tandemque rem diuinitus agi animaduertentes, pleni fide, & fiducia, ſe cateruatim rapidiſſimi fluminis, qua parte ille monſtrabat, diſcrimini committunt, atque incolumes tranſeunt. Quod cum Duces, Regiusq, equitatus conſpexiſſet, iuuenisq; interea oculis eorum ſeſe ſubduxiſſet, Caſimirum, Caſimirum omnes clamitant, eumdemque, quem itineris ducem, etiam prælij imminentis, ſupplicibus pro ſe quiſque votis promotorem, & fautorem exoptant. Neque in vanum militum piorum cecidere preces: nam cum primo ſigno dato, in hoſtes tanto viribus ſuperiores, impetum feciſſent, illos terga vertere, & obſidione etiam inuitos ſoluere coegerunt, multoſque internecioni dederunt, neque pauciores in ſeruitutem Moſchos adduxerunt. Victoria parta Poloni, diuinam opem agnoſcere, ſolemnem hymnum, Te Deum laudamus canere, Caſimiri virtutem extollere, remq; Regi ſimul cum captiuis Moſchis diuinitus geſtam, conſcriptamque tranſmittere. Quæ adeò Regem commouit, vt non ſolum ad ædem ſacram agendarum Deo, & Caſimiro gratiarum cauſa ſe ſubito conferret; verum etiam

ſe.

Digitized by Google

seriam se de Casimiro in diuorum numerum referendo cogitationem susceperum promitteret. Verum quid euenit? isthæc minus sedulo fortasse agentes.

III.

Ea sibi anno sequenti Moschus superiori clade immanior, ferociorq; effectus, ingentem in ipsam Lithuaniam exercitum inducit, omniaque nullo ante indicto bello flammis, & ferro latè vastat. Quo tam periculoso turbine, ac insperata tempestate perculsis Lithuanis, neque consilium, neque auxilium suppetebat. Cùm alios hostilis gladius è medio tolleret, alios vorax flamma anima & spiritu priuaret: alios denique in miserrimam seruitutem crudelis hostium barbaries, & barbara crudelitas, male prius mulctatos, abduceret. Hisce rebus animaduersis è Lithuanica nobilitate, nonnulli patriæ cladem miserati; quoscumque eo tempore tam difficili poterant, conueniunt, seq; ad arma sumenda, patriosq; lares, & focos, etiam cum vitæ discrimine tutandos inuicem incitant. Atque paucitas quidem suorum, & hostium multitudo nonnihil quosdam initio est remorata. At vbi memoria repeterent, quod anno superiori Diuo Casimiro duce subsidium diuinitus sub Polocia experti fuerant; eiusdem

dem patrocinio freti, ejus opem omnes implorare, quod ſegnius honorem ipſius curaſſent, agnoſcere, culpam deprecari; ſe ſi eis hoc tempore auxilio futurus eſſet, eius cultum, cæleſtemq; honorem apud ſedem Apoſtolicam diligenter procuraturos, ſpondere. Nec irrita cecidere vota, nam tantus ſubito animos omnium ad pugnas inceſſit ardor, vt nemo eſſet qui temerarium putaret, duo millia, (tot enim ex Lithuanis nobilibus conuenerant) aduerſus ſexaginta millia hoſtium obijcere. Itaque ſignum certamini editur, Lithuani Dei, Diuiq; Caſimiri numine ſæpius ingeminato, pugnam ineunt. Nec mora, vt primum in hoſtes noſtri irruerunt, adeſt Caſimirus, ſuisq; Dux factus, & Archiſtrategus, in aere, eodem quo anno ſuperiore, & oris, & corporis habitu, ſublimis conſpicitur. Læti tali duce Lithuani, acriterq; cædendo hoſtes, vrgent, inſtantque. Neque diu aduerſa pars diuinam Indigetis Lithuani vim, & numen ſuſtinuit: ſed cum ingens aduerſarios pauor inuaſiſſet, in fugam conuerſi, victoribus Lithuanis terga dedere, ex ſuis amiſſis pluribus millibus, è noſtris Dei beneficio, deſiderato nullo. Quæ cum Rex pientiſſimus intellexiſſet, eamq; tam prodigioſam victoriam vni poſt Deum Caſimiro ab omnibus qui rei intererant, adſcribi vidiſſet, cæteras etiam, quas alijs diuerſis in locis, eo-

dem

dem tempore exiguo, vbique milite victorias reportasset, fauori & patrocinio eiusdem sancti Casimiri acceptas referre minimè dubitauit. Quare in gratiarum actionem, re diuina in templo solemni ritu procurata, Rex optimus nulla interiecta mora ad Romanum Pontificem legationem destinauit, curam vt de Casimiro in Diuorum numerum assiscendo subeat, omnibus modis contendit. Pontifex æquissimis Regis Catholicissimi postulatis, non inuitus annuit, remq; Nuncio Apostolico in Poloniam misso, ipsique Archiepiscopo Gnesnensi, Ioanni & Petro Posnanensi Antistiti, Regni Procancellario demandauit, qui mira omnia opera Diui Casimiri nutu patrata diligenter inquisiuerunt, inquisita fide dignis testibus stabiliuerunt, atque sic stabilita Pontifici Maximo Leoni X. anno millesimo quingentesimo vicesimo transmiserunt. Quibus Pontifex sequenti anno in Augustissimo purpuratorum Patrum consessu, diligenter reuisis, examinatis, tandemque approbatis; Diuum Casimirum in numerum Sanctorum adscripsit, quem postea Clemens Papa Octauus per totum Poloniæ Regnum, & magnum Lithuaniæ Ducatum, aliasque omnes Prouincias ipsorum ditioni subiectas, duplicis Officij ritu, ab omnibus publicè, priuatimque coli, & celebrari, anno millesimo sexcentesimo secundo concessit, vt latius in Breui Apostolico

de

de hac re authenticè profecto, licet videre. Hæc de vita S. Caſimiri ex auctore ſupra nominato, hoc loco referenda eſſe cenſuimus. Cætera quæ ad ſola miracula pertinent libenter omiſimus: quæ tamen ab ijs, qui ea cognoſcere cupiunt, ab auctore ſuo facile peti poterunt.

Libri Tertij Finis.

ERRATA.

pag. 37	lin. 21	aulicas	*lege*	aulicus
102	10	*a fine*, & domeſtici		ex domeſticis
107	12	memoratur		memoretur
216	3	ſacrifica		ſacrificia
234	3	*a fine*, de qua		de quo
246	4	*in marg.* lib. 1.		lib. 5.
254	19	onnixe		obnixe
293	11	ciliciam		cilicinam
319	14	dixi		dixit
334	6	*a fine*, admoniti		admonitus
359	5	*a fine*, diu, num		diurnum
384	20	domeſticus		domeſticis
423	5	per		pro

Digitized by Google

REGESTVM.

a A B C D E F G H I K L
M N O P Q R S T V X
Y Z

A a B b C c D d E e F f
G g H h

Omnes ſunt Quaterniones, præter a, *quæ eſt Quinternio, &* Hh, *quæ eſt Ternio.*

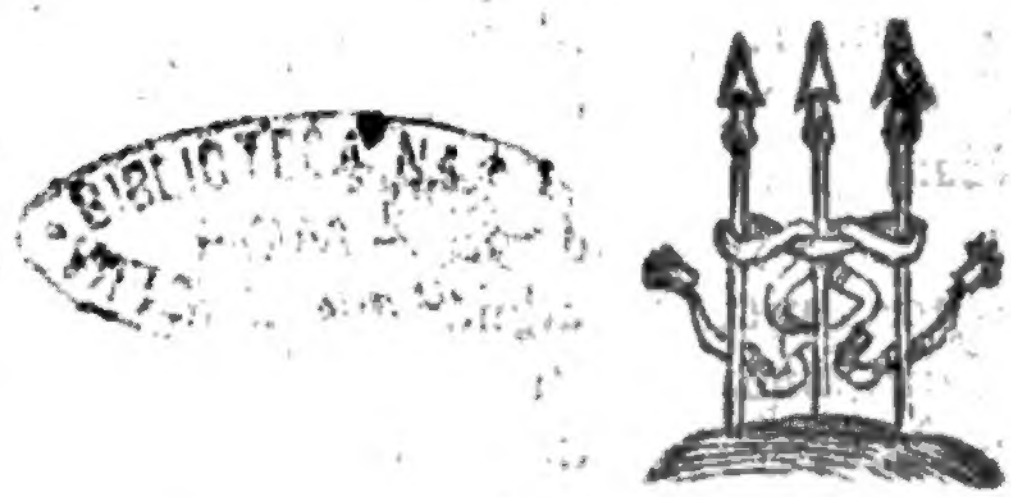

BIBLIOTECA NS

ROMÆ, Typis Bartholomęi Zannetti. 1619.

Superiorum Permiſſu.

Digitized by Google

Digitized by Google